Bir "İstanbul Kültürü" Kitabı 6

HALDUN HÜREL

İSTANBUL NASIL GEZİLİR

BEŞİKTAŞ
SULTANAHMET
SARIYER

ÇENGELKÖY
TAKSİM
PİYER LOTİ

HALDUN HÜREL

1949'da Trabzon'da dünyaya geldi ve tüm eğitim yaşamını İstanbul'da sürdürdü. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin "Yüksek Dekoratif Sanatlar" bölümünden 1976 yılında mezun oldu. Sanat tarihi çalışmalarının yanı sıra müzik ve resimle uğraştı ve biri kişisel olmak üzere iki sergiye katıldı. Ülkemizin ünlü müzik gruplarından 3 Hürel'in de üyesidir. Müzikte çeşitli başarı ödülleriyle birlikte, Türkiye'de verilen "ilk altın L.P." ödülünü 1973 yılında grubuyla birlikte aldı. Uzun yıllar Marmara Üniversitesi'nde Sanat tarihi ve İstanbul Tarihi dersleri veren Hürel, Bahçeşehir Üniversitesi'nde de İstanbul Tarihi ve Anadolu Uygarlıkları derslerine girdi. Halen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde ve Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde İstanbul Kent Tarihi ve Kültürü ve Sanat Tarihi dersleri vermeye devam etmektedir. Haldun Hürel'in, *Ölerek Yaşıyorum*, *Prenses Maria* ve *Kemankeş* romanları ile *Anlat İstanbul*, *Burası İstanbul*, *İstanbul'un Ansiklopedik Öyküsü*, *İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık* isimleriyle yayımladığı çeşitli kitapları vardır. Bu çalışmalarının yanında çocuklara ve gençlere yönelik yine İstanbul, Antik Anadolu, Sanat Tarihi ve Osmanlı Padişahları Tarihi ile ilgili altı kitabı bulunmaktadır. İstanbul'un hemen her noktasını defalarca karış karış gezip araştırmalarını sürdüren Haldun Hürel'in *İstanbul Nasıl Gezilir* isimli kitabı onun on dördüncü eseridir.

Kapı Yayınları 420
Kapı/İstanbul 13

İSTANBUL NASIL GEZİLİR
Bir "İstanbul Kültürü" Kitabı-6
Haldun Hürel

1. Basım: Temmuz 2014
2. Basım: Eylül 2014

ISBN: 978-605-5107-62-8
Sertifika No: 10905

Editör: Rifat Özçöllü
Kapak Tasarımı: Eda Ayhangil
Düzelti: Hande Çetin Ongun
Son Redaksiyon: Gül Hürel
Fotoğraflar: Haldun Hürel Arşivi
Mizanpaj: M. Atahan Sıralar

© 2014, Haldun Hürel
© 2014; bu kitabın tüm yayın hakları Kapı Yayınları'na aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz; resimler yayınevinin yazılı izni olmadan kullanılamaz.

Kapı Yayınları
Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76
e-posta: bilgi@kapiyayinlari.com
www.kapiyayinlari.com

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa / İstanbul
Tel: (212) 674 9723 Fax: (212) 674 9729

Genel Dağıtım
Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 511 5303 Faks: (212) 519 3300
Kapı Yayınları, Alfa Yayın Grubu'nun tescilli markasıdır.

Bir "İstanbul Kültürü" Kitabı - 6

Haldun Hürel

İstanbul Nasıl Gezilir

kapı

Sevgili eşim Nilgün'e ve canım kızım Niran'a...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ **11**

GEZİ YÖNTEMİNİN ANA BAŞLIKLARI **15**

ÖNCE TARİHÎ YARIMADA:
ESKİ VE YORGUN İSTANBUL SİZİ BEKLİYOR **17**

1. Etap: Eminönü – Sultanahmet 19

2. Etap: Yarımada'nın Doğu Ucu:
Cankurtaran ve Akbıyık Mahalleleri 35

3. Etap: Küçük Ayasofya Mahallesi ve Çevresi 39

4. Etap: Şaşırtıcı Laleli 46

5. Etap: Yarımada'nın Ortası: Beyazıt, Şehzadebaşı,
Saraçhane ve Vezneciler 49

6. Etap: Vefa Semtinden Unkapanı'na Doğru 58

7. Etap: Molla Fenari, Sururi, Taya Hatun ve Mercan Mahalleleri 65

8. Etap: Yarımada'nın Ortasından Kuzeye, Saraçhane'den Cibali'ye 78

9. Etap: Fatih Camisi'nden Haliç Kıyısındaki Aya Kapı'ya 85

10. Etap: Çarşamba ve Yavuz Sultan Selim Çevresi 90

11. Etap: Atikali'den Balat'a ve Draman'a 95

12. Etap: Edirnekapısı'ndan Kuzeye, Haliç Kıyılarındaki
Ayvansaray'a 101

13. Etap: Fevzipaşa ile Vatan Caddeleri Arasında Yarımada'nın
Güney Kısmı 107

14. Etap: Yalı'dan Langa'ya 115
15. Etap: Fındıkzade ve Seyit Ömer Mahallesi 123
16. Etap: Yarımada'daki Son Güzergâhınız: Şehremini'den Kocamustafapaşa'ya 125
İstanbul'un Tarihî Kapıları 141

SURLARIN DIŞINDA: EYÜP 147
Eyüp Sultan Camisi'nin Çevresi 160
Gizemli "Ağaçlı" 164

DENİZİN ORTASINDA BİR İSTANBUL İLÇESİ 165
Kınalıada'ya Hoş Geldiniz 166
Burgaz ve Sedef Adaları 169
Heybeliada 170
Büyükada 171

GALATA BÖLGESİNDE ŞEN ŞAKRAK BİR BEYOĞLU 174
1. Etap: Tünel'den Karaköy'e 174
2. Etap: Sağlı Sollu İstiklal Caddesi 178
Taksim'den Başlayan Farklı Güzergâhlar 184

KIYI KIYI RUMELİ YAKASI 196
1. Etap: Karaköy – Azapkapı 196
2. Etap: Karaköy Meydanı'ndan Beşiktaş Meydanı'na 198
3. Etap: Beşiktaş – Emirgân Arası 210
4. Etap: İstinye'den Boğaziçi'nin Son Noktası Rumelikavağı'na 218

İSTANBUL'UN ASYA TARAFINDAKİ GÜZERGÂHLAR 241
1. Etap: Kadıköyü'nden Pendik'e 241
2. Etap: Kadıköyü – Üsküdar Hattı 249
3. Etap: Büyük ve Küçük Çamlıca – Bulgurlu – Dudullu 255
4. Etap: Üsküdar – Çengelköy Hattı 256
5. Etap: Vaniköy'den Beykoz'a 261

İSTANBUL'UN GALATA TARAFI 269
1. Etap: Kasımpaşa – Hasköy 269
2. Etap: Halıcıoğlu – Sütlüce 274
3. Etap: Sadabad Mesiresiyle Ünlü Yöre: Kâğıthane 275

SURİÇİ İSTANBUL'UNUN DIŞ YÖRELERİ 280
1. Etap: Zeytinburnu – Bakırköy Hattı 280
2. Etap: Yeşilköy – Büyükçekmece Hattı 285
3. Etap: İstanbul'un Doğusu: Pendik – Tuzla Hattı 288
4. Etap: Daha Uzak Diyarlar: Önce Silivri'ye Gidelim 289
5. Etap: Trakya İstanbul'unda Son Durağımız: Çatalca 290
6. Etap: Şile Yolu, Orman Dolu 290

İSTANBUL'UN SEYİR TERASLARI 292

İSTANBUL'U NERELERDE ÇALIŞABİLİRSİNİZ? 300

KAYNAKÇA 303

SON BİR NOT 304

ÖNSÖZ

Dünyanın en güzel şehirlerinden biri olan ve zengin tarihiyle gezginlerin başını döndüren İstanbul, günümüzde artık o eski günlerin sükûnetini büyük ölçüde yitirdi ve yaşam standartlarını da etkileyen pek çok sorunla baş başa kaldı. Kadim şehrimiz kabına sığmaz biçimde büyümüş durumdadır ve bu inanılması güç nüfus artışı ne yazık ki hâlâ devam ediyor. Zaten en başta gelen sorun da budur.

Bu anormal büyümeye paralel olarak şehrimizin konut bölgeleri artıyor, yeni ilçeler oluşuyor; çağdaş ölçütler çerçevesinde yepyeni bulvarlar, tüneller, otoyollar, köprüler, metro ve metrobüs ağları, sualtı tünelleri gibi gerçekten devasa boyutlarda yatırımlar gerçekleştirilerek iyiden iyiye kalabalıklaşan şehir nüfusunun günlük hareketini kolaylaştırmaya yönelik pek çok girişim hayata geçirilmeye çalışılıyor. Bir taraftan da İstanbul'un kıskanılan tarihî dekoru, bu şantiyeler arasında ve kalabalık kitlelerin baskısı altında, algılanabilirliğini yitirme tehlikesiyle doğal olarak karşı karşıya geliyor.

Özellikle "Tarihî Yarımada" diye bilinen ve Roma ile Osmanlı devletlerinin başkentliğini yapmış olan "suriçi İstanbul" (intro-muro), beton bina çokluğu, aşırı şekilde artan trafik hareketleri, sinir bozucu gürültü, büyük bir görüntü kirliliğine neden olan ve bir türlü standartlaştırılamayan tabela kargaşası, şöhretli anıtsal eserlere ulaşmaktaki zorluklar, şehir surlarının ve çevrelerinin iyileştirilememesi, otopark cehennemi, toplanma alanlarının ve buralara gelinen güzergâhların istenen ölçütlerde yayalaştırılamaması gibi pek çok sorunla boğuşuyor. Deyim yerindeyse, dünyanın en değerli tarihî ve arkeolojik alanlarının başında gelen bu kadim yerleşim, tarihî yüzünün gezilip tanınması açısından günümüzde hala arzu edilen rahatlığı ve konforu sağlayabilmiş değil. Üstelik Yarımada'nın hemen her noktası gezginleri tarihin lezzetinden mahrum bırakacak olumsuz görüntülerle doludur.

Tamamı Fatih ilçesinin sınırlarında kalan Yarımada'nın Sultanahmet bölgesi, Zeyrek ve Süleymaniye mahalleleri ve batıdan şehri kuşatan kara surları UNESCO ölçütleri çerçevesinde "kültür mirası" listesinde görünmektedir. Bu bölgelerdeki gezi güzergâhları ve tarihî eserler nispeten daha iç içe bulunduğundan, belli bir merkeze gelip buradan çeşitli sokak ve caddelere yayılarak dolaşmak daha doyurucu olabilmektedir.

Osmanlılar döneminde İstanbul dört ayrı kadılık sistemiyle yönetilirdi. En başta gelen yönetim bölgesi ise, padişahın sarayının da bulunduğu Yarımada'ydı ve burası devletin payitahtıydı. En görkemli anıt eserler ve külliyeler buradaydı. Roma çağında da başşehir Konstantinopolis yine burasıydı ve üçgen formundaki yaklaşık 16 kilometrekarelik değerli tarihî alan sayısız manastır ve kiliseyle, su yapılarıyla, saraylarla, dikilitaşlarla, kamu yapılarıyla doluydu. Günümüzde her ne kadar bu eserlerin sayısı bir hayli azalmış olsa da, Yarımada'da görülüp tanınacak pek çok tarihî miras hâlâ vardır.

Zamanımıza ulaşmayı başarabilmiş birbirinden değerli eserleriyle Galata bölgesi geçmiş asırların ikinci, Yarımada'nın batısında ve kara surlarının gerisindeki Eyüp üçüncü, Asya tarafındaki Üsküdar bölgesi ise dördüncü kadılık bölgesi olarak planlanmıştı. Gerçekten de İstanbul'un sahip olduğu irili ufaklı yüzlerce eserin büyük bölümü bu dört eski bölge içinde ve daha da çok Yarımada'da yer alır. Eskiden Galata ve Üsküdar bölgelerinin sınırlarında kalan Boğaziçi'nin her iki yakasındaki kıyı yerleşimlerinde de hatırı sayılır bir eser yoğunluğu bulunmaktadır.

Eyüp bölgesi şehrin "kutsal yüzünü" yansıtması açısından son derece ilginçtir. Türbe, hazire, dergâh, mescit, cami gibi İslami eserlerin yoğun olarak yer aldığı bölgede, bu eserlerin pek çoğu birbirlerine "yürüme mesafesi" kadar yakındır. Beton istilası ve araç-insan trafiği burada da olanca çarpıklığı ile kendini göstermesine rağmen bu kargaşalardan sıyrılmak, İstanbul'un diğer bölgelerine nazaran Eyüp'te daha kolay olabilmektedir. Özellikle eski çarşı ve Eyüp Sultan Külliyesi çevresindeki geniş açıklıklarda ve yayalaştırılmış güzergâhlarda sorunsuzca dolaşabilmek mümkündür.

Anadolu yakasında yer alan Üsküdar'daki gezi güzergâhlarının yerleşimi daha karmaşıktır ve buradaki "araç-bina-insan" yoğunluğunun İstanbul'un diğer bölgelerindeki kalabalıklardan pek de aşağı kalır yanı yoktur.

Marmaray projesi çerçevesinde, özellikle meydan çevresinde iyileştirme çalışmaları yapıldı, ortam biraz rahatladı, trafik akışkanlığı sağlandı. İskeleden Şemsi Paşa Camisi'ne kadar uzanan sahil kesimindeki yaya yolu da epeyce genişletildi. Meydan, şöyle "rahat bir nefes" aldı...

Boğaziçi kıyılarının gezilmesi, İstanbul'un merkezinin uzağındaki Küçük Çekmece, Büyük Çekmece gibi semtlerin de aynı şekilde gezilip tanınması, buralara ulaşabilme imkânlarının artması sayesinde artık zorluk içermiyor. Bu uzak bölgeleri, ana güzergâhların tamamlanmasından sonra dolaşırsanız, sevgi eşliğinde içinizi dolduran heyecan duyguları, tarih bilgisi, İstanbul'a bağlılık gibi kavramların ivmesiyle yaptığınız yolculukların huzur verici "tatlı yorgunluğu" sizlere bir terapi gibi gelecektir.

Ayrıca, İstanbul'u enine boyuna tanımak ve zenginliği erişilemez zirvelerde bulunan tarihini hiç olmazsa yeterli sayılabilecek ölçüde öğrenmek, bu şehirde yaşayan her bireyin "vefa borcu" olmalıdır.

GEZİ YÖNTEMİNİN ANA BAŞLIKLARI

Peki, İstanbul'u, sıradan gezi programlarının dışında, daha bilinçli şekilde nasıl dolaşmalısınız?

Bu görkemli tarihî şehrin içinde, onu hiç tanımadığı halde yine de seven pek çok insan yaşıyor. Bunun yanında, yüreğinde biriken coşkuyla yola revan olup pabuç eskiten, notlar tutup fotoğraflar çeken birçok kişi de tatmin edici, verimli bir çalışma yapamamanın endişesini taşıyor ve başka başka yöntemlerin arayışına giriyor.

Aslında yapılacak şey çok basit; bu benim de deneyip istediğim sonuçlara ulaştığım bir yöntem. Gerçi ben bir sanatçı duyarlılığı ve heyecanı ile her taşın altını yoklamak gibi bir "arsızlıkla" hareket ederek her zaman doyumsuz şekilde evime dönüp kitaplarım ve dokümanlarımla hemhal olsam da amatör şehir sevdalılarının böyle karmaşık ve zaman alan yöntemlerle uğraşmasına pek de gerek yok. İlk etapta yapılacak işleri maddeler halinde şöyle sıralamak mümkün:

1. Mevsimine göre giyinin ve kesinlikle "ayağınızda olduğunu hiç hissettirmeyecek" rahat bir spor ayakkabı ile yola koyulmayı asla ihmal etmeyin. Bu çok önemlidir.
2. Yaz günlerinde keten bir pantolon yahut da bermuda şort, ince bir pamuklu tişört (kız-erkek) giyin ve mümkünse siperlikli bir şapka takın. Dijital, küçük ve hafif bir fotoğraf makinası, not defteri, kalemler, İstanbul haritası, kuru-ıslak mendiller ve güneş gözlüğü gibi, yolculuğunuz esnasında size gerekecek malzemelerin bulunduğu hafif bir omuz çantası edinin. Para ve kartlarınızı aynı çantanın içinde tek bir yere sakın koymayın, giysilerinizin başka başka kilitli ceplerine dağıtın.
3. Gezi boyunca gördüklerinizi ve eserlerin bulunduğu sokakları, caddeleri, bunların çevrelerinde neler bulunduğunu, belirleyici "referans" noktalarını yazın ve evinize döndükten sonra ilgili kitapları ve diğer kaynakları araştırarak bu semtler, mahalleler ve buralardaki eserler hakkındaki ayrıntılı bilgileri

kaydedin. Örneğin, Beyazıt meydanına güneyden açılan Mithatpaşa Caddesi'nde dolaşıyorsunuz diyelim. Gördüklerinizi not ediyorsunuz: "Hızlı tramvaydan Beyazıt istasyonunda inip güneye yöneldim ve Ordu Caddesi'ne açılan Mithatpaşa Caddesi'ne girdim. Biraz aşağıda, solda Esir Kemal Camisi ile karşılaştım..." Gördüğünüz gibi, sokak ve caddeleri, buralarda bulunan eserlerin isimlerini kaydetmek çok önemli. Bu sayede, çalışmalarınızı yapıp gezdiğiniz bölgelerin tarihlerini incelerken bölgenin ve oradaki eserlerin nasıl bir değişim geçirdiğini de analiz etmiş olursunuz.

4. Bir diğer gezide hangi güzergâhı ya da semti gezecekseniz orayla ilgili planlamayı önceden yaparsanız, İstanbul hakkında bilgilenme sürecinde daha sistematik bir yol alır, üstelik de bu yolculuklardan daha fazla mutluluk duyarsınız. Peş peşe iki geziniz birbirini takip eden güzergâhlardaysa –ki mümkünse böyle yapın– komşu mahallelerin yer aldığı daha geniş bir bölgenin iyice irdelenmesi konusunda bilinçli hareket etmiş olursunuz. Ama, aynı gün içinde hem Yarımada'yı, hem Galata'yı, veya Üsküdar'ı, yahut da Eyüp'te bir mekânı dolaşmayı denemeyin bence. Sistematik bir şekilde gezmek bir numaralı amacınız olsun.
5. "İstanbul'un en iyi seyredildiği" noktaları tanıyabilmek için, buralara en kolay nasıl ulaşılabileceğini öğrenmelisiniz. "Şehrin balkonlarını" mümkünse daha sık ziyaret etmelisiniz. Bu girişimleriniz, şehre sevgiyle bağlanmanızı ve hayranlığınızı artıracak bir etkinlik olacaktır. Bu noktaların nereleri olduğunu kitabın sonunda sizlere aktaracağım.
6. İstanbul'a ilk kez gelen ve şehri hiç tanımayıp keşfetmek isteyen gezginlerden biriyseniz eğer, yanınıza İstanbul'u en azından "semt düzeyinde" bilen bir arkadaşınızı almaya çalışın. Böylece karmaşık güzergâhlar arasında birbirinize destek olur, daha verimli bir gezi yaparsınız. Bu geziler sürecinde "üç kişi" fazla gelebilir; çılgın trafik içinde rahat hareket edebilme ve araçlara inip binme, dar yollarda birbirine yakın ilerleyebilme olanaklarını kısıtlayabilir. "İki kişi" en iyisidir... Ama daha sonraları, yani artık şehri iyice öğrenmiş bir kişi olduğunuzda, artık "tek başınıza" gezmenizi öneririm. İstanbul ve siz!..
   Yalnız ve cesur!..

ÖNCE TARİHÎ YARIMADA: ESKİ VE YORGUN İSTANBUL SİZİ BEKLİYOR

Üniversitedeki öğrencilerimin, eşimin dostumun ve tanıdıklarımın İstanbul'u gezme konusunda bana sordukları ilk soru hemen hemen hep aynı oluyor: Nereden başlayalım?

Bunun için, yukarıda da değindim şekilde, önceden bir "güzergâh tespiti" yapmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Tabii ki Galata bölgesinden başlayıp ertesi gün Üsküdar tarafına geçmek, sonra bir Boğaziçi vapuruna atlayıp değişik iskelelerde inerek o semtleri dolaşmak, bir başka gün aniden kendini Balat'ta, Fener'de, Eyüp'te, Aksaray'da bulmak bir tercih meselesidir. Ama bu aşamada yine de derim ki, bilinçli bir şekilde ve sevgi dolu bir yürekle dolaşmak, "amatör" gezginliğin "profesyonel" tarafıdır. Haydi bakalım o halde, ilk rotanız "Tarihî Yarımada" olsun!..

Tarihî Yarımada'dan Adalar ve Marmara Denizi

Bu kadim bölgeyi seçmenizin pek çok nedeni ve faydası var kuşkusuz. Yaklaşık 16 kilometrekarelik alanıyla Tarihî Yarımada görece fazla büyük bir arazi sayılmaz. Buraya her türlü vasıtayla, her yerden kolayca ulaşabilmek mümkündür. Yüzlerce kişi alabilen hızlı tramvay hattı Yarımada'ya Galata Köprüsü üzerinden geçip Eminönü meydanından girer ve Sirkeci, Gülhane Parkı, Sultanahmet, Çemberlitaş, Beyazıt, Laleli, Aksaray, Fındıkzade ve Topkapı güzergâhlarından ilerleyerek, bu noktadan sonra sur dışına çıkarak Zeytinburnu sınırlarına ulaşır.

Yarımada'nın Roma ve Osmanlı medeniyetlerine, hatta tarih öncesi dönemlere ait olup mutlaka görülmesi gereken en önemli eserleri ve semtleri, büyük ölçüde bu tramvay hattı üzerinde bulunur. Gerçekten de "küçük" bir yarımada olan ve "büyük" bir önem taşıyan bu tarihî alan Osmanlı devrinde "payitaht" arazisiydi ve İstanbul'un tamamını oluşturan dört kadılık bölgesinin (İstanbul Yarımadası, Galata, Eyüp, Üsküdar) en başta geleni idi. Bu nedenle de "Dersaadet ve Bilâd-ı Selase" (İstanbul ve üç belde) olarak ismi en başta belirtilmişti.

Yarımada'ya girmek için kullanabileceğiniz diğer toplu taşıma hattı ise metrobüs güzergahıdır. Bu araçlara binip Haliç Köprüsü'nü geçtikten sonra (ya da ters taraftan gelindiğinde Haliç köprüsünden önce) Ayvansaray durağında inerseniz merdivenleri takip ederek batıdan Yarımada'ya girersiniz. Bir sonraki durak ise Edirnekapısı'dır. Burada inip Habipler tarafından gelen otobüs, minibüs ve hızlı tramvaya binerek surlardan Yarımada'ya kolaylıkla varırsınız. Daha sonraki Topkapı ve Zeytinburnu istasyonları için de bu yöntemler geçerlidir. Buralardan da hızlı tramvaya atlayıp Yarımada'yı boydan boya kat ederek Eminönü'ne kadar rahatça gelmek mümkündür.

Gezilerinizde Yarımada'nın güneyine ve kuzeyine yönelmek için de belediye otobüslerini kullanmak en akıllıca iştir. Yalnız Eminönü, Sultanahmet, Beyazıt, daha güneyde Kadırga ve Nişanca semtleri için, yani Yarımada'nın Topkapı Sarayı ile Beyazıt arasındaki güzergâhlarında hızlı tramvay hattı dışında toplu ulaşım yok gibidir. Dert etmeyin! Buralarda her yer zaten yürümeniz için sizleri bekliyor.

Özel araçlarla Yarımada'ya girmek ise size sıkıntılı anlar yaşatabilir. Zira birçok yerde, Sirkeci, Sultanahmet, Laleli, Vezneciler gibi semtlerde bazı sokak ve caddeler araç trafiğine kapalıdır. Fatih merkez, Fener, Balat, Ayvansaray, Yavuzselim, Aksaray'ın kuzeyindeki Sofular, Horhor, İskenderpaşa, daha batıda Edirnekapısı, Karagümrük, surların iç kısmında Belgradkapı, Silivrikapı, Mevlanakapı, Şehremini, Kocamustafapaşa, Cerrahpaşa, Haseki, Davutpaşa, Yedikule gibi semtlerde hemen hemen bütün sokaklar "araç park yeri" olsa da, yine de buralarda arabanızı bırakmayıp uygun ve güzergâhınıza yakın bir otoparka girmenizi öneririm. Böylelikle, aklınız aracınızda kalmaz ve o çevrelerde

güven içinde dolanmanız mümkün olur. Ama bunun da şöyle bir aksi tarafı var; gezinizin sonunda park yerine bıraktığınız aracınıza ulaşmak için aynı hattı yeniden yürümeniz söz konusu olacağından, başka bir güzergâha harcayacağınız gücünüzü aynı yerlerde tüketmiş olursunuz.

Artık Sirkeci istasyonundan banliyö trenleri çalışmıyor. Hatta bugünlerde, 1890 tarihli bu güzel istasyon binasının başka bir işlevde değerlendirilmesi söz konusu. Dolayısıyla pek çok Yarımada semtine kolayca ulaşma olanağı da bu yüzden ortadan kalkmış oldu. Bu durumda en ideal seçenek, toplu taşıma araçları; bunların içinde de en güzeli hızlı tramvay!.. Ama size bundan da ideal bir öneri sunayım: Yürümek!.. İstanbul'u yaya gezmek, seçeneklerin en hoş ve en akıllıca olanı... Bir kere, daha doyurucu ve özgürce gözlemler yapılabiliyor. İnsan araca bağımlılıktan kurtuluyor. Varsın, uzun zaman alsın. İstanbul hep burada. Zaten ömür boyu gezmekle bitmez, bitmeyecek... Yürüme güzergâhınızı seçtiğinizde, buraya yakın bir merkeze herhangi bir araçla gelip bundan sonraki zamanınızı sokaklarda kaybolarak geçirebilirsiniz.

Küçük, kısa yolculuklarla o günün tadını doya doya çıkarın, dinlenme, yemek yeme anlarınızda notlar tutun ve gezi sonunda mutlaka sakin bir çay bahçesinde bir bardak çay içerek derin düşüncelere dalın. Empati duygularınızı geliştirmeye gayret ederek, içinde ömür sürdürdüğünüz zamandan sıyrılarak, o gördüğünüz eserlerin yapıldığı zamanlardaki İstanbul'da yaşadığınızı, eski insanların arasında olduğunuzu düşleyin. Böyle yaptığınızda İstanbul'a karşı sevginizin giderek arttığını, bu koca tarihî şehrin "mıknatıs gücündeki tükenmez enerjisiyle" sizi içine biraz daha çektiğini fark edeceksiniz.

Yöntem şu: Bu gezilerinizde çeşitli güzergâhlar boyunca sürekli yürüyüp duracaksınız, fakat gördüğünüz eserler ve mekânlar hakkında sizlere pek fazla ayrıntı vermeyeceğim. Önceden de söylediğim gibi, ben burada sizlere bir "gezi yöntemi" sunmaya ve bu yörelerde neleri görüp tanıyacağınızı söylemeye çalışacağım. Çok daha ayrıntılı bilgileri başka eserlerden öğrenip keyfini çıkaracak ve bunun etkisiyle hiç şüphesiz ki yeniden yollara revan olacaksınız.

1. Etap: Eminönü – Sultanahmet

Tarihî Yarımada'ya Eminönü meydanından giriyor ve buradan Tahtakale çarşısının sokaklarına, Sirkeci'ye, Gülhane'ye ve Sultanahmet'e doğru ilerliyorsunuz. İşte İstanbul!..

Neden mi böyle diyorum: Eski asırlarda her ne kadar başşehrin tamamına İstanbul denilse de, yukarıda belirttiğim gibi, gerçek İstanbul "payitaht" olan Yarımada, yani günümüzde Roma surları içinde kalan

Yeni Cami ve Hünkâr Kasrı

Fatih ilçesiydi. Galata, Eyüp ve Üsküdar, şehrin diğer yönetim bölgeleri sayılırdı ve bunların kadıları ayrıydı. Hatta hatırlarsınız belki, çocukluğumuzda bu bölgelerden birinde ikamet etmişsek, babalarımız "Hanım, öğle üzeri ben bir İstanbul'a ineyim" dediğinde biraz şaşardık bu söze. Fakat doğrusu buydu... İstanbul "Yarımada" idi!..

Yarımada'dan gezilerinize başlamak, kente bağlılığınızı, keşfetme duygularınızı, heyecanınızı ve sevginizi şüphesiz ki kamçılayan bir girişim olacaktır. Ama burada hemen şu soruyu sorduğunuzu duyar gibi oluyorum: Yarımada'nın neresinden? Benim yanıtım da şöyle olurdu: Özellikle Eminönü meydanından!..

Önce Galata Köprüsü'nün bu taraftaki ucunda şöyle bir durun, etrafı gözlemleyin, fotoğraflar çekin. Zira, çevre adeta bir "şark panayırı" gibidir. Oraya buraya seğirtenler, teknelerde hazırlanan nar gibi kızarmış balıklarını, turşularını, tatlılarını kıyıda kurulmuş tenteler altındaki sandalyelere oturup iştahla yiyenler, içenler, tam karşınızdaki Mısır Çarşısı'nın önünde biriken kalabalık, Yeni Cami avlusunun kıyısında kuşlara yem atanlar, oturanlar, gelip geçenler, yılan gibi kıvrılıp ilerleyen hızlı tramvaylar, korna sesleri, arı kovanını andıran bir trafik yoğunluğu, iskeleye yanaşıp kalkan ve pervaneleriyle denizi bembeyaz köpürten şehir hatları vapurları, köprü altından bir girip bir çıkan yolcu motorları ve daha birçok görüntü, tek bir yere odaklanmanızı tamamen engelleyerek sizleri çılgın bir arenaya sürükler ve neredeyse başınız döner. Ama, dudaklarınızda beliren tatlı bir tebessümle birlikte...

Eminönü Meydanı'ndan Galata

Çünkü dünyanın göz nuru, eşsiz, benzersiz, kadim uygarlıkları kendine konuk eden rüya âlemi bir şehri gözlemlemektesiniz şu anda. Bir süre böylece kalın. Tarihin soluk sayfaları arasında yitip gidin... Ve bölgeyi keşfetmeye hazır olduğunuzu hissedin.

Yeni Cami avlusunun ve Mısır Çarşısı'nın önü, halk arasında "Eminönü meydanı" olarak tanınır. Burası Tarihî Yarımada'nın Haliç'e bakan kuzey kıyılarında ve batısındaki Unkapanı ile doğusundaki Sirkeci-Sarayburnu sahilleri arasında yer alır. Biraz bakımsız gibi görünse de burada "üst seviyelerde bir şark havası" hemen hissedilir. Seyyar satıcılar, kuş yemcileri, ayakkabı boyacıları, çeşitli esnafın bağırışları, elleri kolları poşetlerle dolu insanlar, sağa sola bakınıp gezinenler, Mısır Çarşısı önünde biriken turist kalabalığı, birbirine karışan kahve, karabiber, balık, baharat kokuları; meydanın deniz tarafındaki, estetikten hayli uzak belediye otobüsleri terminali, trafik ışıklarını pek dikkate almadan karşıdan karşıya geçenler, ekmek arası balık yiyenler, turşucular, mısırcılar, simitçiler, sucular, fotoğraf çeken yerli ve yabancılar, uygun bir yere oturup etrafı seyredenler, beyaz köpükler çıkararak homurtuyla iskelelere yanaşıp kalkan yolcu motorları, sel gibi akan trafik yoğunluğu ve aşırı gürültü, sadece burayı ilk kez görenleri değil, köprü başına pek çok defa gelenleri bile bir hayli şaşırtır, hatta büyüler.

Tabii ki bu durumda hemen fotoğraf makınanızı hazırlamalı ve akabinde üst üste deklanşörüne basmalısınız... Makinanızı her yöne, her açıya döndürün, rastgele. Doyumsuz kareler elde edeceksiniz. Zaten "dijital çılgınlığı" nedeniyle artık günümüzde fotoğraf çekmek adeta "çocuk oyuncağı"na dönüştü. Bu, çok büyük bir kolaylık tabii...

Sağda Yeni Cami önünde ayakkabu boyacıları, solda Mısır Çarşısı'nın kuruyemişçileri

Karnınız açsa, bunun için sayısız çözüm var çevrede. En pratiği ayakta yemek... Tost, simit gibi yiyecekler her zaman "idare eder". Kıyıdaki motorlardan servis edilen ve iskemlelerde oturulup yenilen balık iyi bir seçenek olabilir ve bence bunu deneyin. Daha farklı olsun diyorsanız, Mısır Çarşısı hizasında ve ara sokaklarda irili ufaklı sayısız lokanta ve büfe sizi bekliyor. Unutmayın ki, Yarımada'nın çarşı muhitlerindeki cezbedici "esnaf lokantaları", sundukları lezzetli yemek seçenekleriyle çoğunlukla insanları olumlu yönde şaşırtırlar.

Bu işi hallettikten sonra gezip görmeniz gereken ilk abidevi Osmanlı eseri, hiç kuşkusuz ki, meydanın ortasına kurulmuş 1664 tarihli, Hatice Turhan Sultan'ın eseri, iki minareli Yeni Valide Camisi ve bu külliyeye ait Mısır Çarşısı olacaktır. Caminin güneyindeki, yakın zamana dek kötü durumda olan parkı belediye güzel bir tasarımla yeniledi. Burada dinlenmek mümkün. Avlu merdivenlerinin önünden kuşların hiç eksik olmadığı muhteşem camiyi ziyaretten sonra Sirkeci'ye yönelin. Sirkeci yönünde ve Yeni Cami'nin arka taraflarında küçük bir sinagog göreceksiniz. Şunu unutmayın ki Yeni Cami'nin olduğu yer 16. yüzyıl sonlarına kadar "Edirneli Yahudiler" mahallesi idi.

Sirkeci Sinagogu

Ticaret Odası binalarının arasında 19. yüzyıldan kalma Hidayet Camisi'ni göreceksiniz. II. Mahmud'un 1826 devriminden önce buraları

gerçekten de berbat yerlerdi. Birtakım salaş kahvelerde, kayıkhanelerde bitirim tipler yol keser, yasadışı işlerle insanları huzursuz ederlerdi. Bu nedenle de "Melek Girmez Sokağı" derdi İstanbullular buraya. Cami çevresinde dolaşırken tarihin bu sayfalarını düşlerinizde canlandırın.

Nimet Abla piyango gişesinin sokağında fetih döneminden kalan Arpacılar Camisi ve girişindeki iki Bursalı veli sandukası sizi şaşırtacak. İstanbul'un 1453 tarihli en eski camilerinden birinin önünde bulunmak heyecanlı değil mi? Daha arkada 20. yüzyıl başlarının anıtsal eseri olan ve Mimar Vedat Tek'in yaptığı devasa PTT binasını göreceksiniz. Bu binada yer alan iletişim tarihi ile ilgili müzeyi gezmezseniz bu bir kayıp olur, ona göre! Bunun arka tarafındaki Hobyar Camisi ilginç tasarımıyla dikkatinizi çekecek. İlk yapılışı fetih devrine uzanmasına karşın şimdiki

Sirkeci'deki Büyük Postane

yapısı erken 20. yüzyıldandır. Bu bilgileri daima not edin. Önceden söylediğim gibi, daha sonra ayrıntılarına gireceksiniz zaten.

Bu çevrede, pek çoğu geç 19. yüzyıl ve erken 20. yüzyıl yapısı olan birbirinden güzel han binaları, içinde beş ve arkasındaki ayrı bir bölümde bir Osmanlı sultanına ait (IV. Mehmed, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud, III. Osman ve gerideki bölümde V. Murad) Valide Hatice Turhan Sultan türbesi bulunuyor. İstanbul'un en büyük türbelerinden olan bu 17. yüzyıl türbesinin yola bakan hazire duvarının üstünde göreceğiniz çeşme 1738 tarihlidir ve Rukiye Kadın hayratıdır.

Hâlâ suyu akan anıtsal Valide Sultan çeşmesi, Turhan Sultan türbesinin yakınında, Şeyhülislam Hayri Efendi Caddesi ile Hamidiye Caddesi'nin kesişme noktasında yer alıyor. Bu çevrede eski banka binaları, tarihî şekerciler, şapkacılar ve gömlekçiler, artık güzel bir otel olarak hizmet veren anıtsal "Dördüncü Vakıf Hanı" binası, Sultan I. Abdülhamid türbesi ve ona ait külliyenin bazı birimleri; mimar Jahmund'un II. Abdülhamid döneminde ve 1890'da yaptığı Sirkeci gar binası, bunun güney yanında ve ne yazık ki binalar arasında sıkışıp

kalmış vaziyette Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camisi'nin yenilenmiş yapısı, bu güzergâhınızda mutlaka görmeniz gereken belli başlı eserlerdir.

Şunu da ekleyeyim: Bazı sokaklar trafiğe kapalı olduğundan, insanları canından bezdiren araç homurtuları ve yoğunluğundan kurtulmuş olarak rahat ve sessizce dolaşabilirsiniz bu yollarda. Özellikle Hamidiye Caddesi'nde... Doğrusu İstanbul için hayli lüks bir olgu! Keşke pek çok yol Hamidiye Caddesi gibi olsa...

Eminönü merkezini dolaştıktan sonra ara sokaklarda daha pek çok eski yapıyla karşılaşabilirsiniz. Önceden belirttiğim gibi, hangi sokaklarda neleri gördüğünüzü not almakta büyük yarar var. Evinize dönüp kaynak eserlerden bunların ne olduklarını öğrenmenin tadına vardığınızda, şehre karşı içinizde bir sevgi selinin kabardığını hissedeceksiniz. Örneğin, not defterinize yine yazıyorsunuz: "Hızlı tramvayın üzerinden geçtiği Muradiye Caddesi'nde, Gülhane'ye uzanan sağ kolda, köşede bir sebil var ve iç mekânı şimdi büfe olarak kullanılıyor." gibi... Yahut da, "...aynı yolun devamı olan Hüdavendigar Caddesi'nde sol kolda Karaki Hüseyin Camisi'ni gördüm, tarihi araştırılacak ve eski İstanbul haritaları incelenip bu güzergâhın o zamanlar nasıl olduğuna, buralarda hangi eserlerin yitip gittiğine bakılacak..." şeklinde kısa bir not...

Eminönü meydanından az doğudaki Sirkeci mıntıkasına yöneldiniz. Buraya Roma çağında "Region" derlerdi. İki de limanı vardı, Neorion ve Prosforion adında. Yerleri ise zamanımızdaki vapur iskeleleri yönündeydi. Tabii bölgenin kıyı topoğrafyası o günlerden bugünlere bir hayli değişti. Hâlâ da değişmiyor mu?

Osmanlı döneminin sonlarına doğru Eminönü-Sirkeci kıyılarının fotoğraflarına baktığımızda ise meydanın çok daha dar olduğunu, etrafta küçük mescitlerin yer aldığını, iskelelerin tahtadan ve basit şekilde yapıldığını, yol dokusunun tozlu topraklı zeminlerle kaplı bulunduğunu, insanlarla köpeklerin bir arada dolandığını, atlı arabaların ve faytonların müşteri beklediğini ve kol kol tramvayların raylar üzerinde aheste ilerlediklerini, dükkânların önlerinde branda gölgelikler bulunduğunu görürüz. Bu kareler de bizleri hayli romantik duygulara sevk eder. Ama bütün o "primitif" görünümüne karşın o yılların Eminönü'sünün kendi yarattığı geleneksel bir ruhu olduğunu sezmekte de geç kalmayız.

Roma ve Osmanlı dönemlerinde Yarımada'nın en önemli liman bölgesi olan Eminönü kıyılarının erken 20. yüzyıla dek kültürel birikimlerini önemli ölçüde nasıl koruyabildiğini bilmek, öğrenmek için bazı kaynak eserleri kurcalamayı ihmal etmemek gerekli. Bütün bu işleri gezimizi tamamladıktan sonra, yukarıda değindiğim biçimde evinize döndükten sonra acele etmeden uygulamaya koyulabilirsiniz.

Eminönü bölgesinin kıyılarında artık pek çok eser tarihin soluk sayfalarına karışıp yok oldu. Ama yine de görebileceğiniz birkaç kültür mirasıyla karşılaşabilirsiniz buralarda. Haliç kıyısından ve köprübaşının az batısındaki otobüs duraklarının arkasından başlayarak tarihî Zindan hanını, Zindan kulesini (Baba Cafer), Bekri Mustafa türbesini ve Fatih döneminin hekimlerinden, 1523 yılında hayli ileri bir yaşta ölen Ahi Çelebi'nin camisini gezebilirsiniz. Son zamanlarda iyi bir onarım gören ve çevresinde de güzel bir yeşil alan oluşturulan Ahi Çelebi Camisi, 17. yüzyılda Evliya Çelebi'nin de sıkça uğradığı mabetlerdendi.

Unkapanı'na doğru ilerleyen ana yolun adı Ragıp Gümüşpala Caddesi'dir. 1960'larda ölen bu ünlü politikacı Demokrat Parti'nin kurucularındandı. Buradan yolun karşısına geçin ve 16. yüzyılın güçlü sadrazamı, Sultan Süleyman'ın kızı Mihrümah sultanla evli olan Rüstem Paşa'nın Mimar Sinan'a 1561'de yaptırdığı çinileriyle ünlü camiyi ziyaret edin. İstanbul'un en değerli ve önemli eserlerinden biridir bu. Sonra da çevredeki çarşı sokaklarını acele etmeden, sakin sakin gezin. Özellikle caminin arkasındaki Hasırcılar Caddesi'nde biraz daha fazla oyalanın. Sağa sola, ilginç dükkânlara bakmaktan başınızın dönmesi olasıdır. Eski han binalarından yayılan baharat kokuları sizleri tarihin derinliklerine çekecektir. Kıyısında Rüstem Paşa Camisi'nin yer aldığı Hasırcılar Caddesi dükkânlarından hediyelik eşya almak için bir miktar para harcamayı da bence göze alın. Zira buradaki küçük dükkânların çekiciliğine dayanabilmek gerçekten de zor.

Rüstem Paşa Camisi'nin muhteşem çinileri

Hasırcılar Caddesi

Eminönü güzergâhının sırtlarındaki yokuşlarda yürümeyi de bu gezinizin içine katabilirsiniz. Fatih devrinden Timurtaş yahut

Demirtaş ismiyle tanınan camiyi, yine Fatih devrinden saman emini Sinan Efendi'nin yaptırdığı, ilginç minaresiyle dikkat çeken Samanveren Camisi'ni görebileceksiniz bu yürüyüşlerinizde. Çok kalabalık Uzunçarşı Yokuşu'na açılan Yavaşça Şahin Sokağı'nın başında son yıllarda yeniden inşa edilen ve yine Fatih döneminde kaptan-ı deryalık yapan Yavaşça Mehmed Ali Şahin Paşa'ya ait bir başka sevimli camiyi görüp fıkır fıkır kaynayan ve insanların birbirlerine değmeden yürümesinin neredeyse imkânsız olduğu Hasırcılar Caddesi'nin az gerisindeki Tahtakale Caddesi, Süleymaniye'ye tırmanan Uzun Çarşı Yokuşu, Marpuççular Caddesi, daha sırtlarda Vasıf Çınar Caddesi gibi yollara bağlanan ilginç çarşı sokaklarında başıboş bir şekilde yol almanın zevkini tadarsınız böylelikle. Bu bölgeleri daha sonra etraflıca gezdireceğim sizlere.

Kaptan-ı Derya Yavaşça Mehmed Ali Paşa Camisi

Şimdi Sirkeci garının gerisindeki Hocapaşa Camisi ve hamamını ziyaret etmeye geldi sıra. 1580'lerde Mısır valiliği yapmış olan Hoca Üveys'in banisi olduğu bu eser 19. yüzyılda yeniden şekillendirildi. Hamamı ise kuzey yönündedir. Burada kaldırım üstü lokantalarından yayılan güzel kebap kokuları açlığınızı bayağı körükleyecektir. Bir parantez açabilir, nefis kadrajlar sunan dar sokaklarda bol bol fotoğraf çekme olanağını da elde edebilirsiniz.

İlk geziniz için bu kadarı yeter diyebilirim. Ama siz o heyecan ve zevkle, bir de uygun bir hava varsa, eminim ki Gülhane parkına ve Alemdar'a doğru yürümeyi de isteyeceksiniz. Demek gidelim diyorsunuz, öyle mi?.. O halde düşün peşime bakalım, buralarda neler görebilirsiniz, onları söyleyeyim.

Hızlı tramvay yolunu takip ederek Gülhane Parkı'na kolaylıkla ulaşılıyor. Giriş kapısına gelmeden, solunuzdaki saray duvarları (sur-i sul-

tani) önünde ünlü Alay Köşkü'nü ve sağınızda da Osmanlı devrinde sadaret (başbakanlık) makamı olarak kullanılan, ama günümüzde vilayet (İstanbul valiliği) merkezi olan "Babıali"nin Alemdar Caddesi'ne bakan ve Sultan Abdülmecid devrinde yapılmış arka girişini göreceksiniz. Buradaki saçaklı anıtsal kapının kenarındaki kitabede yanlış olarak "...18. yüzyıl sonlarında ve Abdülmecid devrinde..." diye yazıyor, buna aldırmayın. Zira Abdülmecid 18. yüzyılda değil, 19. yüzyılın erken dönemlerinde saltanat sürmüştü.

Alay Köşkü ve sol tarafta Bab-ı Ali kapısı

Gülhane girişi karşısında çocuk mahkemesi olarak değerlendirilen eski askeri rüştiye binası karşınıza çıkar. Eh, buralarda biraz oyalanmak ve tarihî çevrenin tadını doyasıya çıkarmak için daha fazla zaman ayırmak gerek. Buranın "tadı" nelermiş, bunlara bir göz atalım dilerseniz. Hızlı tramvayın Gülhane durağının karşısında, 1500'lerin başlarından kalan ve Aydınoğlu Dergâhı diye tanınan bir hazire ve türbe yeri görürsünüz. Durağın diğer yönünde ve saray surları üstünde de bir "ayazma binası" vardır. Kıbrıs'ta 7. yüzyılda öldürüldüğü iddia edilen Terapion isimli bir azizin hatırasına kurulmuş Terapion Ayazması'dır bu.

Babıali girişini sağınıza alarak Alay Köşkü'nün karşısındaki Alay Köşkü Yokuşu'na girip biraz tırmanın; sağ köşede Hacı Beşir Ağa Külliyesi'yle karşılaşacaksınız. Bu, önemli bir 18. yüzyıl eseridir. Beşir Ağa, çok uzun süre Saray-ı Hümayun'un harem ağalığını yapmış önemli bir tarihî kişiliktir. Külliyesinin arka tarafında da İstanbul'un ünlü hamamlarından Şengül Hamamı vardır.

Sirkeci'den itibaren ilerlediğiniz tramvay yolu çevresinde araştırmacı gezginlerin ilgisini çekecek fotoğraf makinası, kamera gibi ürünler satan pek çok dükkân yer alıyor, hatırlatayım... Tramvay yolu üzerinde Karaki Hüseyin Camisi'ni görüp Babıali girişi karşısındaki Alay Köşkü'nün ilginç mimarisini bir süre dışarıdan seyredin ve sonra da Gülhane Par-

kı girişinden hemen sola dönerek mutlaka içine girin. Günümüzde bu mekân Ahmet Hamdi Tanpınar Müze ve Kütüphanesi olarak değerlendiriliyor, zengin bir kitap koleksiyonu ve bazı yazarlara ait hatıra eşyalar sergileniyor. Tarihî yapının özellikleri de çok ilginç: Şimdiki yapı yaklaşık iki asırlıktır. Eski zamanlarda padişahlar burada oturup öndeki yoldan büyük bir törenle geçen esnaf alaylarını seyrederlerdi.

Saray surlarını takip ederek yeniden aşağıya dönüp Taya Hatun Sokağı'na girince Topkapı Sarayı'nın batı duvarları boyunca ilerlemiş olursunuz. Bu duvar aynı zamanda Gülhane Parkı'nın da duvarı. Bu sokakta sizin yüreğinizi burkacak bazı görüntülerle karşılaşacaksınız şüphesiz. Birtakım biçimsiz yapılar tarihî saray surlarına dayanmışlar, hatta üzerine kurulmuşlar(!). Bu, hiç de uygun olmayan bir uygulama. Acaba dünyanın hangi yerinde önemli bir tarihî sarayın duvarlarının bu biçimde kullanılmasına izin verilir ya da göz yumulur? Duygularınızı yazıya dökün, karşılaştığınız kötü durumları ve görüntüleri de yazın, rahatlarsınız. Gezilerinizde "çirkinliklere" de kızma hakkınız var. Bu kadim şehrin sahibi sizsiniz çünkü.

Neyse, neşemizi bozmayalım hiç, çünkü şehrimizin pek çok yerinde bu tür olumsuzluklarla karşılaşacaksınız. Gülhane Parkı'nın girişinin tam karşısındaki kısa ve sevimli yokuş sizi doğrudan Arkeoloji Müzelerine götürür. Bence buraya bir gününüzü ayırın, bol bol resim çekin ve bahçesinde uzun uzun soluklanın. Bu sizde alışkanlık yapacak ve inanın ki bir daha geleceksiniz bu mekâna. Müze bahçesi, İstanbul'un en huzurlu dinlenme mekânlarındandır çünkü.

Arkeoloji Müzesi ve sağda Çinili Köşk

Arkeoloji Müzeleri üç kısımdan oluşuyor ve bahçeye girdikten sonra aynı biletle hepsini gezebiliyorsunuz. Bunlar, girişte solda Eski Şark Eserleri bölümü, meydanın solunda Fatih Sultan Mehmed'e ait bir küçük saray olan Çinili Köşk ve alanın göbeğindeki Arkeoloji Müzesi ana binası.

Gülhane Parkı'nı da dolaşın. Buradaki temiz havayı ciğerlerinize çekin, eski asırlarda saray cariyelerinin buradaki ağaçlar altında eğlendiklerini düşleyin... İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi'ni görmeden sakın Gülhane Parkı'ndan çıkmayı düşünmeyin. Daha denize doğru eski askerî tıbbiye binalarını da seyredin. Gülhane Parkı'ndan Sarayburnu mevkisine yürüdüğünüzde bu noktada Topkapı Sarayı yapılarının artık bittiğini göreceksiniz. Son saray kapısı parkın ucuna açılıyor ve burada bazı Roma dönemi kalıntılarıyla İstanbul'daki en eski eserlerden biri olan ve 2. yüzyıl sonlarından kaldığı düşünülen Got Sütunu'nu göreceksiniz. Yaz günlerinde insanlar bunun altındaki yeşilliklerde oturur, piknik yapar. Buradaki çay bahçelerinde bir şeyler içerken aynı zamanda dünyanın en güzel manzaralarından birisine bakmakta olmanın gururunu yaşayın!

Gülhane Parkı'nın Sarayburnu mevkisindeki Got Sütunu

Gülhane Parkı'ndaki Galata Kulesi sizi şaşırtmasın

Sultanahmet'e doğru çıkan Alemdar Yokuşu'nu tırmanmaya başlarken, solunuzda Topkapı Sarayı'nın giriş kapısına ulaşan Soğukçeşme Sokağı'nı göreceksiniz. İstanbul'un en hoş mekânlarından biridir burası ve âdeta sizi alıp geçmiş yıllara götürür. Yokuşu ister bu noktadan tırmanın, isterseniz Topkapı Sarayı girişinden başlayıp aşağıya doğru inin. Rahmetli kültür insanı Çelik Gülersoy'un tasarlayıp uygulamaya koyduğu bu çok şirin yokuşta tarihî bir Roma sarnıcı var ve şimdi lokanta olarak kullanılıyor. Eski Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk buradaki ahşap evlerden birinde doğmuştu. Diğer evlerden biri yine Çelik Gülersoy'un kurduğu İstanbul Kütüphanesi'dir ve girip çalışabilirsiniz. Pastel renklere boyanmış ve çiçeklerle donanmış ahşap butik otellerin güzelliği gerçekten büyüleyicidir. Buralarda uyumanın zevkini bir düşünün... İspanya kraliçesi Sofia da geçmiş yıllarda bu evlerden birinde misafir olmuştu.

Sultanahmet'e çıkan Alemdar yolunun sağında, 18. yüzyılda Sultan III. Ahmed'in kızının yaptırdığı Zeynep Sultan Camisi'ni, solunda da Mimar Sinan yapısı olan Cafer Ağa Medresesi'ni, bunun karşı kolunda ve sokak içinde Mimar Kemaleddin'in eseri olan Vani Efendi Medresesi'ni ve günümüzde kalıntıları bir açık garajın gerisinde kalarak görünmez olan Romalıların Halkopreteia Kilisesi'nden 1481'de Lala Hayreddin Mescidi'ne dönüştürülmüş eserin "görülebilir" parçalarını izleyerek Ayasofya meydanına ulaşırsınız.

Soğukçeşme Sokağı

İşte, Tarihî Yarımada'nın kalbine vardınız! Bu mekân gerçekten de İstanbul tarihinin aynasıdır ve görülecek o denli çok yer vardır ki, doğal olarak bir gününüzü burada geçirmek zorunda kalacaksınız. Tıpkı Arkeoloji Müzelerinde yapmanızı önerdiğim gibi, Roma devrinde Hipodrom, Osmanlı devrinde ve günümüzde de At Meydanı ismiyle anılan bu tarihî mekândaki eserlerin fazlalığı nedeniyle, buraya da bir değil, büyük olasılıkla iki, hatta üç gün ayırmanız gerekir.

Ayasofya Müzesi evrensel bir kültür mirası olarak yaklaşık 1500 yıllık bir geçmişe sahiptir. İç ve dış mekânlarında hem Roma tarihinin, hem de Osmanlı devrinin çeşitli izlerini gözlemleyebileceğiniz bu muazzam eser, Türkiye'nin en çok ziyaret edilen müzeleri sıralamasında sürekli Topkapı Sarayı ile yarışıyor. Bazen Topkapı Sarayı birinci oluyor, kimi zaman da Ayasofya ilk sıraya yerleşiyor. Tabii ki biz de bu durumdan çok memnun olup her iki kültür kurumumuzu da gönülden alkışlıyoruz.

Topkapı Sarayı'nın Babüsselam girişi

Ayasofya'nın iç mekâna açılan İmpatorluk Kapısı

Ayasofya Kilisesi, İstanbul'un 1453'teki fethinden sonra hemen camiye dönüştürüldü. 1935'ten itibaren de müze olarak geziliyor. Avlu ve bahçelerinde her iki dönemden önemli izler var. I. Mahmud devrinden sıbyan mektebi, şadırvan, muvakkithane (zaman bildirme yeri) güney avlusunda yer alıyor. Buna bitişik bahçede ise tam beş Osmanlı sultanının yattığı dört türbe göreceksiniz. En batıda ve girişin kıyısındaki türbe III. Mehmed'in, ortadaki II. Selim'in ve batıdaki de III. Murad'ındır. Bu sultanların üçü de 16. yüzyılın ikinci yarısında hüküm sürdüler (III. Mehmed'in iktidarı 17. yüzyılın ilk üç yılına dek devam etti.) Ayasofya'nın kilise olduğu zamandan kalma bahçe kıyısındaki eski vaftizhane yapısı 17. yüzyılda türbeye dönüştürülmüştür ve burada da Sultan İbrahim ile I. Mustafa yatar. Ayasofya'nın bu türbeler bölümü ücretsiz gezilebiliyor ve girişi de doğu tarafındadır.

Ayrıca Ayasofya'nın güneye bakan köşesinden Topkapı Sarayı girişine uzanan Bab-ı Hümayun Caddesi'nin başında ve sağdaki boş arazide Büyük Konstantin Sarayı'na ait bazı önemli kalıntılar gözünüze çarpacak. Tam ziyaret için hazır duruma getirilmek üzereyken yanındaki büyük otelin yasaya aykırı şekilde bu saray kalıntıları üzerine sarkarak genişlemeye çalışması nedeniyle olay mahkemelik oldu ve giriş için bilet alma gişesi bile hazırlanan ziyaret alanı kilitlendi! Kaybeden yine biz olduk tabii... Hayırlısıyla, biraz daha bekleyelim bakalım... İşimiz beklemek!

Ayasofya'nın karşısındaki havuzlu güzel park içinde yine bir Mimar Sinan eseri olan Haseki Hürrem Sultan'ın çifte hamamı durur. Günümüzde de aynı hizmetini sürdürür bu hamam. Bunun yerinde Roma devrinden kalma Zeuksippos Hamamı bulunuyordu.

Şimdi daha güneye ilerleyin. İşte karşınızda 1617'den kalma, İstanbul'un tek altı minareli eseri ünlü Sultanahmet Camisi... Şehrimizin en büyük külliyelerinden biridir bu eser ve her gün çok yoğun bir kalabalık tarafından ziyaret edilir. Öndeki meydanda bulunan oturma bankların-

da, bir güneye dönüp camiyi, bir kuzeye dönüp Ayasofya'yı dakikalarca izleyin, doyamayın!.. Yabancı konuklarımız bu eseri Mavi Cami (*Blue Mosque*) olarak tanıyor. Ama siz ısrarla "Sultanahmet Camisi" deyin.

Kış aylarında Sultanahmet Camisi

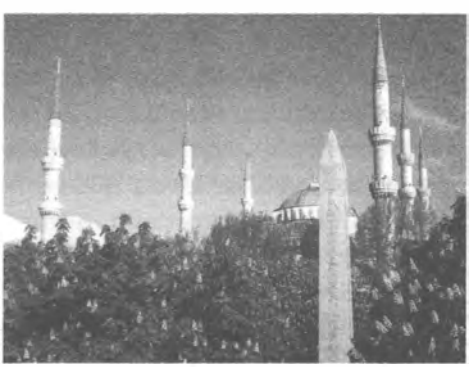

Bahar aylarında Sultanahmet Camisi

Ayasofya'nın batı yönünde ve hızlı tramvay hattının kavis yaptığı köşede İttihat ve Terakki Cemiyeti reislerinden Talat Paşa'nın konağı durur. Önündeki cadde ise Yerebatan Caddesi'dir. Çok şirin çay bahçeleri, hediyelik eşya dükkânları ve oldukça lüks otellerle dolu bu yolun kıyısında yer alan İl Özel İdaresi binası yakın tarihlerde yıkıldı ve onun yerini güzel bir park aldı. Çok da iyi oldu tabii!..

Sultan I. Ahmed'in türbesi ve yakın tarihlerde iyi bir onarımdan geçen külliyenin medresesi, havuzlu geniş meydanın ortasındaki oturma banklarının hemen yan tarafında kalıyor. Sultan Ahmed'in karısı Kösem Sultan ve oğulları Sultan IV. Murad da türbede yatan ünlü Osmanlılardır. Türbeler müdürlüğü ise girişin sağ tarafındaki bölümde hizmet veriyor.

Şimdi az batıya, yani Hipodrom meydanına yönelin. Burada eski ve orta çağlardan kalmış pek çok tarihî eser var. Spina'daki (Hipodrom'un ortasındaki omurga. Yarışlar bunun çevresinde dönülerek yapılıyordu) MÖ 5. yüzyıldan kalma ve eskiden tepesinde üç yılan başının bulunduğu burmalı tunç sütun; dünyanın en eski eserlerinden olup yaklaşık 3560 yaşını aşan Firavun Tutmosis'in zafer anılarıyla dolu olup Mısır'daki tapınaktan İstanbul'a taşınan obelisk ile Roma İmparatoru 7. Konstantin'e ait, yaklaşık bin yıllık örme sütun... Hipodrom, bu eşsiz efsane eserleriyle birlikte 4. yüzyıl sonlarına doğru İmparator I. Teodosius tarafından son hâline getirilip tamamlanmıştı.

Mısır Obelisk'i ve geride Sultanahmet Camisi

Hipodrom'un doğusunda Sultanahmet Camisi'ni, batı kanadında ise eskiden Sadrazam Pargalı İbrahim Paşa'nın sarayı olup günümüzde Türk ve İslam Eserleri Müzesi olarak kültür hayatımıza büyük katkılar sağlayan eski binayı ziyaret etmek şart tabii. İçinde ağırlıklı olarak 13. yüzyılda Anadolu'da altın devrini yaşayan Selçuklu Devleti'nin kültür yaşamına ait halı, kitabe, ahşap işleri, metal objeler, el yazması Kuran ve kitaplar gibi pek çok eser yer alıyor.

Hipodrom'un çevresini dolaşırken güney kanadındaki bir başka heybetli eseri de gezi programınıza almalısınız: Bu, İstanbul'da pek çok eserde imzası bulunan İtalyan mimar D'Aranco'nun yaptığı eski Ticaret Mektebi'dir ve Hipodrom'un yuvarlak anıtsal ucunun (*sfendon*) üzerine oturur. Arkasındaki meslek lisesi binası Osmanlı çağında "Kılıçhane" idi. İzin alıp buraya girerseniz, Kadırga ve Küçük Ayasofya semtleriyle birlikte Marmara Denizi'ni de kuşbakışı seyretmenin zevkini tadarsınız. Hipodrom'un güney yuvarlağının ve bu lisenin arkasındaki yolun adı Şifa Hamamı Sokağı'dır ve bu ismini muhtemelen 18. yüzyıldan kalma aynı isimdeki hamamdan almıştır. Söylenceye göre hamamın banisi Şifa Baba diye tanınan bir hekim imiş... Vaktiyle Hipodrom'un bu ucunun alt tarafında, giriş kapısı üzerinde bir "balık iskeleti" görülen Kurubalık adında bir hamam daha bulunuyordu.

Solda Türk İslam Eserleri Müzesi'nde 16. yüzyıl elyazması Kuran, sağda Hipodrom'un yuvarlak ucu olan Sfendon

Sultanahmet çevresindeki gezinizde eski Adliye binasının önündeki Binbirdirek Sarnıcı'nı (*Filoksenus*); bunun çok yakınında bulunan, 19. yüzyıldan kalma Sadrazam Fuat Paşa'nın camisiyle olağanüstü güzellikteki türbesini ve Ayasofya'nın karşısında yer alan, dünyaca meşhur Yerebatan Sarnıcı'nı (Bazilika Sarnıcı) da görmeden geçmemelisiniz. Ayrıca meydanın tramvay yoluna açılan köşesindeki 1491 tarihli Defterdar Firuz Ağa Camisi'ni; bunun gerisindeki, Roma döneminden Lausos ve Antiokhos sarayları ve kilise kalıntıları da sizleri bekliyor.

Yandaki eski adliye binası bahçesinde, bir perişan kulübe içinde saklı tutulan ve burada vaktiyle mevcut bulunan Eufemia Kilisesi apsisinden bir parça olan "Eufemia'nın işkence ile öldürülmesi" sahnesini İstanbulseverlerin ne yazık ki görememeleri bir yana, hiç de bilmiyor, tanımıyor olması gerçekten de büyük bir talihsizliktir. Ortaya çıkarılıp gösterilmeyen bir eseri halk nasıl tanısın ki zaten!

Solda 4. yüzyıl başlarında öldürülen Eufemia'nın işkence sahnelerinin bulunduğu kulübe, sağda kilise apsisindeki işkence panoları

Bu çevrede irili ufaklı daha başka eserleri de görebilme olanağı vardır. Bunları tek tek bulup gezmeyi sakın ihmal etmeyin. Örneğin; Hürrem Sultan Hamamı'nın arkasındaki Mehmed Efendi Medresesi, bunun yanında bahçesi bir huzur vadisi olan Yeşil Konak, Abdurrahman Şami Türbesi, şimdi lüks bir otel olarak hizmet veren eski Sultanahmet Cezaevi binası; bazı dükkânların altlarında yer alan, Roma sarayına ait hücreler, galeriler, sarnıçlar ve dehlizler sizleri gerçekten de şaşkına çevirecek

Yeşil Konak

2. Etap: Yarımada'nın Doğu Ucu: Cankurtaran ve Akbıyık Mahalleleri

Eminönü meydanından başladığınız yolculuğunuzu buraya kadar kâh tramvaya binerek, kâh yaya olarak sürdürüp, Sultanahmet'e ulaşmış oldunuz. Tabii bu gezi rotası kişiden kişiye değiştirilebilir, uzatılıp kısaltılabilir. Ben sizlere "işin tadını" daha fazla hissedebileceğiniz ve kendinizi çok yormadan, zorlamadan gezebileceğiniz günlük bir program sundum. Burada ihmal etmemeniz gereken şey, çektiğiniz resimleri bir albümde toplayıp isimlendirmek ve sürekli not tutmak... Unutmayın, bunu sık tekrarlıyorum, her şey için not tutun! "Yarımada'nın hangi mahallesindeyim? Bu sokağın ismi nereden geliyor? Gördüğüm eserlerin banisi kimdir? Ne zaman yapılmıştır?" gibi küçük soru notlarıyla zenginleştireceğiniz şehir tarihine ve kültürüne ait birikimleriniz ve sevginiz giderek artacak, sonuçta, İstanbul'a karşı içinizde var olan ve şimdiye dek pek günışığına çıkmamış ilginizin katlanarak arttığını hissedeceksiniz. Sorularınızı gezerken hazırlayın ve daha sonra kaynakları tarayarak bunların yanıtlarını bulup "Yarımada defteri"nize kaydedin.

Eminönü Meydanı ve gerisindeki Rüstem Paşa ile Süleymaniye camileri

Eminönü-Sultanahmet arasındaki gezinizde, Köprü'nün tam önündeki Rüstempaşa, bunun gerisinde Tahtakale, Sirkeci havalisindeki Hobyar ve Hocapaşa, Ayasofya'ya doğru Alemdar ve Sultanahmet ile Binbirdirek mahallelerini dolaşmış oldunuz. Bu kadim semtler,

2009'dan sonra Yarımada'da yeniden oluşturulan 57 mahallenin içinde yer alırlar ve şimdi her biri idari olarak "muhtarlıktır."

Cankurtaran Mahallesi için sizlere ayrı bir program öneriyorum. Zira Topkapı Sarayı bu mahalle sınırlarında ve Sarayburnu mevkisi dediğimiz 1. Tepe'de bulunuyor ki bu müze-sarayın gezilmesi başlı başına bir gün ister, hatta "harem" bölümünü de dâhil ederseniz bu süre yetmez bile. Bu nedenle saray için ayrı bir gezi programı çizmek daha verimli olacaktır. Ama ben yine de sizlere saray hakkında kısa birkaç not aktarayım:

Fatih Sultan Mehmed'in 1471'de yaptırdığı Topkapı Sarayı, dört ayrı meydan içindeki ünitelerden ve harem kısmından oluşuyor. Bab-ı Hümayun ilk giriştir, burada ücret ödenmez. Birun denilen dış kısım da burasıydı. Bu kapıdan girdikten hemen sonra, solunuzda göreceğiniz büyük kilise Aya İrini'dir. Yakın tarihlerde ziyarete açılan müzeyi 20 liraya gezebiliyorsunuz. Ama "müzekart" geçmiyor, bunu dikkate alın. İlk arkeoloji ve silah müzemiz, 6. yüzyıldan kalma bu yapıda kurulmuştu.

Aya İrini'nin yan tarafındaki eski karakolhane şimdi lokanta ve çay bahçesidir. Bunun gerisinde, Roma devrinden kalan hastane kalıntılarını oradaki görevlilerden izin isteyip gezebilirsiniz. Oldukça etkileyicidir bu kalıntılar.

Aya İrini Kilisesi (Müzesi)

Saraya bilet alıp girdiğiniz çift kuleli kapı Babüsselam'dır. Bu kapıdan sultan dışında hiçbir görevli at sırtında saraya giremezdi. Osmanlı Devleti'nin meşhur idare yeri olan "Divan" da bunun gerisindeki bahçede ve Harem girişinin yanındadır. Saray mutfaklarının da yer aldığı bu bahçeden sonra, artık sultanın özel evine açılan Babüsaade'ye girmiş olursunuz. Hazine dairesi, arz odası, Kutsal Emanetler salonu, III. Ahmed kitaplığı, Enderun gibi bölümler bu kısımdadır.

Sarayın son bölümü olarak dördüncü bir yer daha vardır. Buraya dar iki girişten geçer ve Havuzlu Avlu, Sünnet Odası, Bağdat Köşkü, Revan Köşkü, İftariye Köşkü, Sofa Köşkü, Hekimbaşı Kulesi, Mecidiye Köşkü gibi muhteşem eserlerle karşılaşırsınız. Buradan sonra artık saray biter. Gerisi, daha önce Gülhane Parkı'nda gezdiğiniz ve Got Sütunu'nu gördüğünüz Sarayburnu'dur. Atatürk'ün 1926'da İstanbul'da dikilen ilk heykeli bu burunda görülebilir.

Havuzlu terasta sağda Bağdat Köşkü, solda İftariye Köşkü

Topkapı Sarayı'nın Harem bölümüne ayrı bir ücretle girildiğini söyleyeyim. Burada müzekart geçmiyor. Bence sarayın en heyecan veren bölümü burasıdır. Cariyeler taşlığı, valide sultan dairesi, şehzadeler dairesi, hamam, ağalar koğuşu, III. Murad, I. Ahmed, III. Ahmed odaları gibi kısımlarda dolaşırken, ensenizde Kösem Sultan'ın ya da Hürrem Sultan'ın soluğunu hissedebilir, karşınıza aniden bir padişahın çıkabileceği duygusu ile irkilirsiniz.

Sarayı gezdikten sonra, eğer yaz günlerindeyseniz hâliyle güneş geç batacağı için, Cankurtaran semtini ve Akbıyık dolaylarını da dolaşabilirsiniz. Buralarda görebileceğiniz çok sayıda eser var: Sarayın önünden (Bab-ı Hümayun) surları takip ederek Cankurtaran'ın merkezine doğru inen İshak Paşa Yokuşu'ndan başlamak uygun olur. II. Beyazıt dönemi sadrazamı olan bu zatın yaptırdığı cami ve perişan durumdaki hamamı bu yol üzerindedir.Akbıyık Caddesi de bu yokuşa açılır. Tren yoluna yakın bir konumda ise fetih yılından kalma Akbıyık Camisi karşınıza çıkar. Bu eser küçüktür ancak büyük hatıralarıyla çok önemlidir. Camiye "İmamü'l-mesacid" denilmesi ise şu bilgilere dayanıyor: Osmanlı devrinde bu caminin minaresinden ezan okunmadan diğer camiler ezana başlamazlarmış. Nedeni ise, Akbıyık Camisi'nin Yarımada'nın ucundaki konumuna göre Mekke topraklarına en yakın cami olması ve dolayısıyla da bu konuda ayrı bir statüye sahip bulunmasıymış.

İshak Paşa Camisi

Sağda Hekimoğlu Hemşiresi Çeşmesi ve ortada İsmail Dede Efendi Evi

1453 tarihli Akbıyık Camisi'nin karşısında 18. yüzyıldan Hekimoğlu Ali Paşa Validesi Çeşmesi'ni, bunun hemen gerisinde ise 19. yüzyıl başlarının ünlü Osmanlı bestecisi Hamamizade İsmail Dede Efendi'nin müzeye dönüştürülen evini görmelisiniz. Bu küçük meydana açılan Akbıyık Camisi, Akbıyık Değirmeni, Amiral Tafdil ve Konut sokakları da çok şirindir. Bu çevrede epey butik otel ve pansiyon ile birçok göz alıcı, şirin dekorlu yeme içme mekânı vardır. Kısacası, oturup dinlenmek için çok sayıda seçeneğiniz bulunuyor.

Yorgunluğunuzu giderdikten sonra az üstteki Mimar Mehmed Caddesi'ni (adını Sultanahmet Camisi'ni yapan Mimar Sedefkâr Mehmed Ağa'dan almıştır) takip ederek Kabasakal Caddesi'ne gelin. Burada tarihî arasta çarşısını, Bizans Mozaik Müzesi'ni, biraz doğuda Tavukhane Sokağı tarafında eski Arasta Hamamı kalıntılarını, 16. yüzyıl başlarından İskender Paşa Mektebi'ni ve türbesini, yaklaşık yüz yıl önce Raimondo D'Aronco'nun yaptığı Baytar Mektebi'nin kapısını görürsünüz.

Arasta çarşısı eskiden Sultanahmet Külliyesi'nin bir parçasıydı. Uzun yıllar perişan halde öylece durdu ve yakın tarihlerde çok güzel bir onarımla ayağa kaldırılarak yerli ve yabancı bütün gezginlerin ilgisini çeken hediyelik eşya dükkânlarıyla kendinden epeyce söz ettirmeye başladı. Gidin görün ve bu güzelliğe siz de tanık olun.

Bir önerim var: Sadece tarihî eserlerin değil, girip çıktığınız sokakların ve buralardaki eski evlerin de resimlerini çekip bu sokaklarda ilginizi çeken her şeyin adını, şeklini kaydedin. Yine bir örnek vereyim dilerseniz: Bir insanın öyküsü bu... Bana o kadar heyecan verdi ve yararı oldu ki, yazdığım bir kitapta o insana üç sayfalık yer ayırdım. Şöyle ki, günlerden bir gün Eminönü-Unkapanı arasındaki yolun iç tarafında kalan Kepenekçi Sinan Medresesi civarındaki salaş sokaklarda geziniyordum. Bir ara gözüme küçük ve çok virane bir dükkân ilişti. İçinde yaşlı bir adam ağaç dalı kabuklarından sepet imal ediyordu.

Yaklaşıp onunla sohbete başladım. Konuşkan da biriydi. Nasıl olmasın ki! Eski, sakin bir sokağın kıyısında yapayalnız hâlde, ekmek teknesinde nafakasını çıkaran bu insan belki de kendini unutulmuş olarak kabul ediyordu. Konuştukça açıldı, açıldı... Bana o semtin yıllar önceki konumunu, oralarda kimlerin yaşadığını, neler yaptıklarını, buradaki sokakların giderek nasıl bozulmaya başladığını, ağaç sepetlerle naylon sepetler arasındaki büyük farkları anlattıkça anlattı... Tam 52 yıldır aynı yerde aynı işi yaparak yaşlanmıştı bu adam. Kitabımda ondan söz ettiğim kısmın başlığı şuydu: "Süleymaniye'de Bir Aristo".

Semtin yaşlı, güngörmüş insanlarıyla konuşmak her zaman iyidir, sizlere ummadığınız önemde bilgiler aktarabilirler. Unutmayın, sıkça tekrarlıyorum, bu girişimleriniz, o şehre karşı içinizde gelişen merak ve keşfetme duygularıyla birlikte araştırmaya yönelik faaliyetlerinizi de körükleyecektir.

3. Etap: Küçük Ayasofya Mahallesi ve Çevresi

Küçük Ayasofya günümüzde Yarımada'nın, yani Fatih ilçesinin mahallelerinden biri. Çok merkezî bir noktada. Sultanahmet'teki tarihî Hipodrom'un yuvarlak ucundan güneye, direkt denize doğru indiğinizde, iki-üç dakika içinde bu mahalleye adını veren Küçük Ayasofya Camisi'ne varırsınız. İstanbul'daki 21 kilise-camiden biri olan bu eser, İmparator Justinianus ve eşi Teodora tarafından 520'li yıllarda azizler Sergios ve Bakhos adına yaptırılmış. Neresinden baksanız 1500 yıllık bir yapı, ama 500 yıldır da cami olarak kullanılıyor. Hüseyin Ağa'nın eliyle 1503'lerde camiye dönüştürülmüş bu kilise. Sultan II. Beyazıt'ın fermanıyla başı kesilerek idam edilen Hüseyin Ağa'nın türbesi ise caminin kuzey avlusunda.

Gerçekten iç mekânı çok etkileyici olan bir eser, Küçük Ayasofya Camisi. Medresesi bir dönem dergâh olarak kullanılmış. Şimdi ise çok şirin bir mekân. Kitapçılar var, hediyelik eşyalar satılıyor, çay kahve içiliyor, yeşil avluda ördek ve tavşanlar arasında dolaşılıyor... Caminin çevresi de yeşil bir park hâlinde

Küçük Ayasofya Camisi ve ön tarafta Kesikbaş Hüseyin'in türbesi

düzenlenmiş. Etrafta el sanatları üretip satan çok sayıda minik dükkân var. Buralarda vakit geçirmekten sıkılmak diye bir şey olamaz. Aksine size, "Ne iyi ettim de buraya geldim" dedirtecek bir yer. Üstelik de Sultanahmet meydanının burnunun dibinde...

Yalnız, sizin yüreğinizi burkacak bir şey var burada. Bunu görmeden geçemezsiniz, zaten yolunuzun üzerinde koca kütlesiyle duruyor. Ne mi bu? Tarihî bir hamam! Çardaklı Hamamı deniyor ve yine saray ağası Hüseyin Ağa tarafından, Küçük Ayasofya'ya bağlı olarak aynı tarihlerde yaptırılmış. Buraya kadar güzel... Fakat beş asırlık hamamı gördüğünüz zaman hem üzüntü duyup hem de sinirleneceğinize eminim. Zira, tarihî hamamın durumu tam anlamıyla yürekler acısıdır. Çökmek üzere olduğunu söylesem belki da daha doğru olur. Bir an evvel onarıma alınmasını ve kültürümüze kazandırılmasını dilemekten başka ne yapabilirsiniz ki? Ama bu denli göz önünde ve zengin bir tarihî geçmişe sahip heybetli bir eserin bu kadar perişan hâlde, âdeta unutulmuş, yazgısına terk edilmiş durumda bırakılması bence tek kelimeyle ayıp!

Neyse, neşenizi bozmamaya gayret edip çevreyi gezmeye devam edin. Ne yazık ki İstanbul'umuzun pek çok yerinde bu hâldeki tarihî eserlere rastlamak artık şans değil, olağan bir şey!

Küçük Ayasofya Camisi'nden ayrılıp Sultanahmet'e doğru uzanan yokuşlara ve sokaklara girin şimdi. Bu mevkiden Hipodrom'un yüksek yuvarlak uç kısmı (*sfendon*) bütün haşmetiyle karşınıza çıkacaktır. Bu çevredeki Üçler Hamamı, Demirci Reşit, Şehit Mehmed Paşa, Kasap Osman sokaklarıyla Küçük Ayasofya Caddesi boyunca sıralanan eski yapıların, küçük otel ve lokantaların ne denli şirin bir görünüm sergilediklerini ve bu tarihî mekâna ne denli yakıştıklarını gözlemleyin. Şehit Çeşmesi Sokağı'na saptığınızda yan tarafta kocaman ve çok ünlü bir camiyle burun buruna geleceksiniz. Bu eseri, Kanuni ve II. Selim devrinin güçlü sadrazamı Sokullu Mehmed Paşa sevgili eşi Esmehan Sultan adına, aynı yerdeki bir Roma kilisesini yıktırarak Mimar Sinan'a

Sağda Esmehan (Sokullu Mehmed Paşa) Camisi, solda Helvacıbaşı İskender Ağa Camisi kalıntıları

yaptırmıştır. İçini dışını doyasıya gezin bu nadide eserin. İstanbul'da minber külahı çiniyle kaplı iki camiden biri budur.

Caminin arka tarafında virane bir arsa dikkatinizi çekecektir. Yaklaşıp bakın yahut köşedeki lokantadan izin alarak üst katlara çıkıp iç kısımdaki harabenin neye ait olduğunu kuşbakışı görün. Bu harabe, Kanuni devrinde saray çalışanı olan Helvacıbaşı İskender Ağa'ya ait unutulmuş bir caminin kalıntılarıdır. Neden onarılıp kültürümüze kazandırılmadığını birkaç dakika kadar durup düşünün, buna üzülün, kızın...

Duvarlar içindeki bu harabe eserin kuzeyinde de son yıllarda iyi bir onarım geçiren 17. yüzyıl dergâhı var, ama şimdiki hali 19. yüzyıl sonlarındandır. Özbekler Dergâhı'dır bu. Yanındaki sokak da aynı ismi taşır. Günümüzde burada çeşitli kurslar veriliyor, seminerler düzenleniyor. İlginç bir karakteri var bu eski dergâhın.

Kadırga, Küçük Ayasofya'ya çok yakın ve hemen batısında yer alan çok eski bir mahalle. Burayı gezmeye ayrı bir zaman ayırırsanız daha verimli bir çalışma yapmış olursunuz. Ama iki semtin birbirine çok yakın olması nedeniyle Kadırga'yı dolaşmayı Küçük Ayasofya programına katmanızın hiçbir sakıncası da yok. Bu durum, o günkü eforunuza bağlı. Kolay gelsin.

Ünlü Kadırga semti ne tarafta kalıyor?

Hem Roma hem de Osmanlı devirlerinde çok önemli bir liman olan ve Yavuz Selim döneminde donanma için yapılan kadırgalardan adını alan bu kıyı semti, Küçükayasofya Mahallesi'ne batıdan komşu olan Şehsuvarbey Mahallesi'nde yer alıyor. Bu tarihî liman bölgesi günümüzde karaya dönüşmüş hâldedir ve asırlar önce Iulinianus veya Sophia limanı olan alanda günümüzde, ortası havuzlu, yeşil bir park vardır. Buralarda keşif gezilerinizi yaparken limanın eski işlevini gözünüzde canlandırmaya çalışın ve zamanın acımasız ilerleyişiyle İstanbul topoğrafyasının geçirdiği muazzam değişime bu noktada bir kez daha tanık olun.

Buraya gelmek için kullanacağınız anayolun adı Kadırga Limanı Caddesi'dir. Sokullu Külliyesi'nin hemen alt tarafından başlayan bu yol sizi önce Bostancı Ali Ağa'nın 1588'de yaptırdığı Bostani Ali Camisi'ne, az sonra da doğrudan havuzlu

Havuzlu Kadırga Parkı

Kadırga Parkı'na götürecektir. Eğer batıya doğru biraz ilerlerseniz bu kez çavuş Behram Ağa'nın kendi adını taşıyan ve 1650'lerde inşa ettirdiği camisini göreceksiniz.

Parkın kıyısında duran, 1779 tarihli anıtsal Esma Sultan namazgâhı ve çeşmesi bu çevredeki en önemli eser olarak önünüze çıkacak. Bu hanım sultan Lale Devri padişahı III. Ahmed'in kızı olur. İstanbul'un başka bir yerinde bu tür ilginç bir eserle, yani "çeşmeli namazgâh" ile karşılaşmak pek mümkün değil. Bu nedenle burada biraz daha fazla durmanız gerekebilir. Dört yüzlü meydan çeşmesinin yanındaki bir merdivenle üst tarafa, namazgâh olan düzlüğe çıkılıyor.

Bu çevrede, özellikle, Dönüş, Işıl, Ödev gibi isimler taşıyan sokaklara girin. Buralarda çok şirin, tek veya iki katlı, renk renk boyalı evler göreceksiniz. Bölgeyi çekici kılan bu sokak dokusu dışında, Cömertler Sokağı'nın tren hattı tarafında bu mahalleye adını veren, fetih döneminden kalma Şehsuvarbey Camisi ile karşılaşacaksınız.

Şimdi daha batıya doğru ilerlemenizi sürdürün. Gerçi hayli yoğun bir trafiği olan Çifte Gelinler Caddesi'nde yürümek biraz zor gelecek sizlere, ama karşılaşacağınız eserler bu zahmete değecektir. Neler göreceksiniz yol boyunca, bunları bir sıralayayım isterseniz: Burası, kuzeydeki Saraç İshak ve batıdaki Nişanca mahalleleriyle Muhsine Hatun Mahallesi'nin buluşma noktası sayılabilir. Burada sizleri ilk olarak anıtsal büyüklüğü ile köşe başını tutan Aya Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi karşılayacak. Avlusuna girip güzel ön yüzünü seyredip bol bol resim çekin. Mahalleye adını veren Muhsine Hatun, Kanuni'nin ünlü sadrazamı Pargalı İbrahim Paşa'nın karısı olur. İkisinin birlikte adını taşıyan camileri ise yolun kıyısındadır: Muhsine Hatun ve İbrahim Paşa Camisi!.. Böylelikle dizilerden tanıdığınız Pargalı İbrahim Paşa'nın gerçek karısının Muhsine Hatun olduğunu da öğrenmiş olursunuz.

Yolun doğusunda ve Küçükayasofya'ya yakın yerde Kadırga Hamamı'nı ve caddeye adını veren Çifte Gelinler Türbesi'ni göreceksiniz. Bunlar eski İstanbul'un efsanevi kişilerindendirler. Tavaşi Çeşmesi

Solda Esma Sultan Namazgâh Çeşmesi, sağda Nişanca-Aya Kiryaki Rum Kilisesi

Sokağı köşesinde de aynı isimde, üzerinde 1860 tarihi bulunan bir çeşme vardır.

Çevrede rahatsız edici boyutlarda bir yaya, esnaf ve araç trafiği kargaşası var. Bu durum yürürken sizi biraz sıkıntıya sokabilir. Ama ne çare ki İstanbul'un hemen her yeri böyle, bunu kafanıza takmamaya çalışın. Ben hep öyle yaparım, hatta yaşadığım çağı bile unutmaya, gördüğüm o eski eserlerin yapıldığı günlere dönmeye çalışırım iç dünyamda. O çağların insanlarının gezindiğini hissederim etrafımda ve bu yöntem bana daima çok iyi gelir. Siz de denemeye gayret edin, ya da çaresiz, İstanbul kargaşasına teslim olun.

Neyse, hemen surat asmayın ve canınızı da sıkmayın. Neler göreceksiniz daha neler; ne heyecanlı öyküler, mekânlar, olaylar... Eski İstanbul'un nadide mücevherleri sıra sıra karşınızda! Güzide şehrimiz bu denli büyüyüp kalabalıklaşmasaydı, on beş dakikalık mesafeleri iki-üç saatte katetmeseydik, ne güzel olurdu. Keşke şöyle sakin sakin, gerilmeden, yorulmadan gezip dolaşabilseydik her yerini.

Önceki sayfalarda söz etmiştim, banliyö trenleri kaldırıldı ama demiryolu hattı bulunduğunuz bölgenin hemen güneyinden geçer. İlginç minareli ve 17. yüzyıldan kalma Tavaşi Hüseyin Ağa'nın camisinin yer aldığı bu nokta, aynı zamanda Kumkapı istasyonu oluyor. Bu tarihî semt ta fetih döneminden beri Ermeni cemaatinin merkezi kabul edilen bir konumdadır. Ermeni Patrikhanesi ve Surp Asvadzadzin Meryem Ana Kilisesi, Nişanca Mahallesi ile sınır oluşturan Sevgi Sokağı ve Nişanca Hamamı Sokağı güzergâhında yer alıyor. Rum cemaatinin Aya Panaghia Kilisesi'ni de az doğudaki Gerdanlık Sokağı'nda görebilirsiniz.

Kumkapı Meryem Ana Kilisesi

Ermeni Patrikliği'nin gerisindeki Nalbant Camisi ve perişan durumdaki sıbyan mektebi Fatih devrinden kalma eserlerdir. Bunları aman ıskalamayın! Bu mevkiler Marmara Denizi surlarına çok yakındır ve Roma surlarından bazı parçaların izlerini de buralarda sürebilirsiniz. Eğer surların iç kısımlarına biraz daha sokulup esrarengiz galerilerde dolaşmayı şiddetle arzu ediyorsanız, lütfen azami ölçüde dikkatli olun ve bu işi yaparken yanınızda mutlaka biri daha bulunsun. En iyisi surların iç kısımlarına fazla sokulmamak. Bu çok değerli kültür mirasları tam anlamıyla iyileştirilene dek hevesinizi ertelemekte fayda var. Zira bu kültürel girişiminiz, beklemediğiniz birtakım tehlikeleri de aniden karşınıza çıkarabilir!

Bu bölgelerin deniz yönündeki sokaklarında gezinirken hayli yoksul sayılabilecek bir çevrede bulunduğunuzu hissedeceksiniz. Ama yine de bu sosyal statü özelliğinin, fizikî çevreyle orantılı bir uyumu var. Bu durum hâliyle sokakların da pozisyonunu daha çekici kılıyor ve insanda, buralardaki hemen her sokağa girip çıkma hissi uyandırıyor. Siz de, Arapzade Ahmed, Kömürcü Mustafa, Düzgün, Kürkçü Kuyusu, Ördekçi Bakkal gibi sokaklara salın kendinizi, resimler çekin, emin olun, çok hoşunuza gidecektir.

Kumkapı-Nişanca arasında ilginç sokaklardan biri

Daha yukarılarda yer alan Dizdariye Sokağı, buradaki aynı isimli camiden adını almış. II. Beyazıt devrinin eseridir ve 1500'lerin başlarında yapılmıştır.

Nişanca Mahallesi'ne adını veren Fatih dönemi camisinin banisi, Nişancı lakaplı Sadrazam Karamani Mehmed Paşa'dır. Her ne kadar özgün kimliğini yitirmiş olsa da, eskiliği ve öyküsü ile dikkatinizi çekecektir. Karamani Mehmed Paşa yeniçeriler tarafından, bir ayaklanma esnasında, 1481'de öldürülmüştü. Caminin karşısında da yine bu esere ait ve hâlâ çalışır durumdaki Nişancı Hamamı bulunur. Kim bilir o eski zamanlarda buralar nasıldı? İnsanlar hamama ne zamanlar gelirler, camiden çıkınca neler yaparlardı? Evler nasıldı? Çarşıda neler satılır, akşam çökünce ortalık nasıl bir hâl alırdı? Bu tür sorular ister istemez insanın aklına takılıyor gezilerde. Zaten iyi ki de takılıyor; böylelikle o eserlerle, dolaştığımız semtlerle, sokaklarla daha doyumlu ilişkiler kurabiliyoruz ve şehre karşı sevgi ve merakımız da bunlara paralel olarak artıyor da artıyor.

Haydi, henüz iyice yorulmamışken biraz daha batıya, Yenikapı'ya doğru ilerleyin. Şimdi Mola Taşı Caddesi'ndesiniz. Bu güzergâh, bir üst tarafındaki Çifte Gelinler Caddesi'nin Türkeli Caddesi adıyla aynı yöne doğru ilerleyen bölümüdür. Bu nedenle, sokak ve caddeleri daha iyi tanımlayabilmek için yanınızda bir harita taşımanızı istiyorum, öyle çok faydasını göreceksiniz ki...

Bu yöndeki gezinizde karşılaşacağınız en ilginç yer hiç kuşkusuz ki Kâtip Kasım Mahallesi olacaktır. Buraya ismini veren küçük cami yine aynı isimli sokağın içinde yer alıyor. 15. yüzyıl sonlarında yapılan caminin banisi olan Kâtip Kasım, Sultan II. Beyazıt'a sır kâtipliği yapmış önemli bir saray görevlisi idi. Yarımada'nın güneyinde, yani bu gezdiğimiz yerlerde ve daha batıdaki Aksaray-Langa tarafında Kâtip Kasım'ın adını taşıyan başka yerlerle de karşılaşacaksınız. Kâtip Kasım Bostanı gibi... Belli ki beş asır önce buralar Kasım'dan sorulurmuş.

Kâtip Kasım Camisi'nin çevresindeki Sepetçi Selim, Asya, Langa Karakolu, Zindan Delen, Kınacı Mehmed gibi isimler taşıyan sokaklara girdiğinizde sizleri en çok şaşırtacak şey Afrikalı siyahi yoksul insanların buralarda çokça boy göstermesi olacaktır. Belki zaman zaman İstanbul'un çeşitli yerlerinde, özellikle Galata Köprüsü'nde, Beyazıt meydanında, Laleli sokaklarında ucuz saat ya da parfüm gibi mallar satarak geçimlerini sağlamaya çalışan bazı Afrikalı siyahilere rastlıyorsunuzdur. İşte, bu insanların pek çoğu buralardaki sokaklarda yer alan ucuz pansiyonlarda, basit ve eski konutlarda, küçük seyahat firmalarının çevrelerinde topluca gezinir ve yaşar. Bu görüntülere şaşar kalırsınız ve bir anda nerede olduğunuz konusunda içinizde garip bir his uyanır.

Eh işte, burası İstanbul... Her köşebaşı, her sokağı sürprizlerle dolu demiyor muyum size? Bir anda karşınıza neler çıkacağını önceden kestirmeniz mümkün olmaz. Şehrin güzelliği ve çekiciliği de zaten bu özelliklerinden kaynaklanmıyor mu?

Kâtip Kasım Camisi

Artık bu etaptaki gezinizi burada, yani Kumkapı dolaylarında noktalayabilirsiniz. Yeme-içme işlerinizi halledebileceğiniz mekânları buralarda pek aramayın. Kesenize ve damağınıza hitap edebilecek lokantaları ve ayaküstü büfeleri daha çok Nişanca-Kadırga taraflarında bulabilirsiniz. Bir başka gezi için, bakalım daha kuzeydeki Laleli bölgesinde neleri görebileceksiniz...

4. Etap: Şaşırtıcı Laleli

Laleli diye bildiğimiz semt-i meşhur, bir genelleme yapacak olursak, Çemberlitaş- Aksaray arasında ilerleyen hızlı tramvay yolunun güneyinde, yani deniz tarafında kalan bölge olarak adlandırılabilir. Buralardaki sokakların neredeyse tümünde ağırlıklı olarak tekstil ürünlerinin satıcı ve toptancıları iş görür ve Tarihî Yarımada'nın kimliğine çok aykırı bir fizikî görünüm sergilerler. Bu nedenle bu bölgeye ayırdığınız zaman biraz uzun olsun ve girip çıktığınız sokaklarda tarihî eserlerin izlerini arayıp bulmakta zorlanacağınız için, inişli çıkışlı yokuşlarda daha fazla yorulmadan, öncelikle Laleli içindeki bazı mahallelere isimlerini veren eski mescit ve camilerin yerlerini tespit etmeye gayret edin.

Beyazıt'ın alt tarafındaki Mimar Hayreddin Mahallesi'nde ilk olarak ünlü Gedikpaşa Hamamı'nı ve yanındaki Divan-ı Ali Camisi'ni

görmeye çalışın. Burası hızlı tramvay hattına zaten çok yakın ve dinlenip bir şeyler atıştırma yönünden seçenekleri bol, oldukça da hareketli bir çarşısı var.

Gedikpaşa Hamamı İstanbul'un en eski Türk eserlerinden biridir ve Fatih'in sadrazamı Gedik Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. O devirlerde İstanbul hamamları içinde sahip olduğu önem bakımından en başlarda yer alan bu hamamın yanındaki cami ise İstanbullular tarafından daha çok Gedik Paşa Camisi diye bilinir, ama 17. yüzyıl divan kâtibi Ali Efendi tarafından yenilendiği için onun adıyla da tanınıyor. Caminin karşı köşesindeki ilginç çeşme ise 1781 tarihli Canfeda Hatun çeşmesidir. Bu semtlerin en tanınan eseri hiç kuşkusuz ki 19. yüzyılda yapılan ünlü Gedikpaşa Tiyatrosu idi ama artık izi dahi kalmamıştır.

Yerine, bir zamanlar İstanbul'un en çok bilinen ve yeğlenen Azak Sineması'nın yapıldığı; Mimar Kemaleddin'in eseri olan 1909 tarihli Gedikpaşa Mühendis Mekteb-i Âlisi'nin bulunduğunu düşleyip daha güneye, denize doğru ilerleyin. Bir hayli dik yokuşlarla Kadırga-Nişanca semtlerine doğru inen bölgede, buradaki mahallelere isim veren camiler içinde, Mithat Paşa Caddesi yakınındaki Saraç İshak Camisi'ni, Dibekli Sokağı'nda Dibekli Camisi'ni, Tiyatro Caddesi kıyısında ve Tatlı Kuyu Sokağı'nda ilk yapımı 15. yüzyıla dek inen Esir Kemal Camisi'ni ve özellikle Mimar Kemaleddin Mahallesi'nin tramvay yolu yakınında duran Yakup Ağa Camisi'ni, bir zamanlar süpürgecilerin çalıştığı ve günümüzde yeniden onarılıp ihya edilen Hasan Paşa Hanı'nı, ana cadde üzerindeki 18. yüzyıl eseri Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi'ni ve özellikle Mesih Paşa Caddesi'ne adını veren Mesih Paşa Camisi'ni gezip görün, bulundukları sokakların ismini tespit ettiğiniz herhangi bir referans noktasıyla birlikte kaydedin.

Solda Laleli-Beyazıt arasında uzanan Ordu Caddesi, sağda Bodrum Camisi

Bu Mesih Paşa, II. Beyazıt'ın veziriydi ve çarşı içindeki Mirelaion isimli Ortodoks Rum kilisesini 16. yüzyıl başlarında camiye çevirmişti. Altında bir bodrum katı (*kripta*) bulunduğu için ahali bu esere eski asırlarda olduğu gibi günümüzde de Bodrum Camisi der. Yan tarafında ve zeminin altında, şimdilerde çarşı olarak değerlendirilen bir de yuvarlak planlı ilginç bir bölümü (*rotonda*) bulunur bu eski kilisenin. Bunu gözden kaçırmamaya çalışın. Zira çevrede esnaf hareketleri o denli yoğun ve o kadar çok yüksek yapı var ki görmeden geçebilirsiniz, dikkat edin! Rotondanın içinde mutlaka dolaşın.

Solda Bodrum Camisi'ne ait Rotonda'nın girişi, sağda Yarımada'nın tarihî dokusuna tamamen aykırı yüksek binalar ve iş yerleri

Beyazıt-Aksaray arasındaki hızlı tramvay yolu olan Ordu Caddesi'nin güney bölümüne, yukarıda da değindiğim gibi Laleli deniliyor. Bu bölgedeki mahalleler, Mesih Paşa, Mimar Kemaleddin, Mimar Hayreddin ve Saraç İshak isimleri taşır. Hepsinin sokakları çoğunlukla sevimsiz, kirli görünümlü, yüksek katlı han binalarıyla ve rengârenk afişli, cam yüzlü birtakım tekstil işyerleriyle doludur.

Saraç İshak Mahallesi'nin Beyazıt tarafına yakın yerindeki Soğanağa Camisi önemli bir eserdir ve hayli eskidir. 1500'lerin başlarında, II. Beyazıt döneminde yapılmıştır. Çevresindeki bazı gudubet binaları görmezden gelip buraya uğrayın. Soğanağa Camisi'ni 20. yüzyıl başlarında yeniden yapan mimar, 20 liralık banknotlarınızın arkasında resmi olan Mimar Kemaleddin Bey'dir.

Gezinizin Beyazıt'ın deniz yönündeki güney bölümünde bulunan bu mahalleleri ve sokakları, aslında Tarihî Yarımada'nın "tarihî görünümden en uzak" yerleridir. Ama işin tuhafı, bu bölgeyi tarihten uzaklaştırma becerisinin (!) de yine bizlerin eseri olması... Bu konularda çok dertliyim, durduk yerde yaramı daha fazla deşmeyeyim...

Haydi, bu kez de üzerinden hızlı tramvay hattının geçtiği Ordu Caddesi'nin kuzeyinde gezmeye başlayın.

5. Etap: Yarımada'nın Ortası: Beyazıt, Şehzadebaşı, Saraçhane ve Vezneciler

Aksaray-Beyazıt arasında ilerleyen Ordu Caddesi'nin üst tarafında, yani kuzeyinde, doğudan batıya doğru Beyazıt, Balabanağa ve Kemalpaşa mahalleleri yer alıyor. Hızlı tramvayla kolaylıkla ulaşabileceğiniz bu bölgede gezinize Beyazıt'tan başlayabilirsiniz. Tabii ki burada ilk olarak Sultan II. Beyazıt'ın 1506'da yaptırdığı, kendi adını taşıyan külliyesini ziyaret etmelisiniz. Sultanın babası olan Fatih'in inşa ettirdiği cami 1766 depreminde yıkılıp o tarihlerde Sultan III. Mustafa tarafından yeniden yaptırıldığından dolayı, II. Beyazıt'ın şimdi meydanda gördüğünüz camisi hâliyle İstanbul'daki en eski "selâtin", yani sultan camisi olarak kabul edilmelidir. Siz de bunu şimdiden kaydedin defterinize.

Sultan II. Beyazıt'ın ve kızı Selçuk Hatun'un türbelerini, 20. yüzyıl başlarının değerli mimarı olan ve pek çok yerde eserleriyle karşılaştığınız Kemaleddin Bey'in kabri ile başka değerli tarihî şahsiyetlerin de mezarlarıyla dolu olan hazireyi, üniversite karşısındaki Sultan Beyazıt Medresesi'ni, caminin sol tarafında yer alan İstanbul'un en tanınan kitapçılar çarşısı Sahaflar'ı ve 19. yüzyıl sonlarında açılan Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ni de bu mevkide ziyaret etme şansınız var. Bütün bu eserler içinde, Sahaflar Çarşısı'nı dolaşmaktan ayrı bir tat alacağınız kesindir. Kitapçıların az gerisindeki tarihî Kapalıçarşı'yı gezip dolaşmak için epeyce bir zamanınızı, hatta tam bir gününüzü ayırın!

İlk yapılışı Fatih devrinde gerçekleşen ve tam yirmi iki kapısı bulunan bu eşsiz eserin anıları kitaplar dolduracak kadar zengindir. Büyük olasılıkla aynı yerde bulunan bir Konstantinopolis çarşısının geliştirildiği, Müslüman toplumun gelenekleriyle harmanlanan, Türk mimarisinin ilginç tasarımlarıyla şekillendirilen bu yapılar gurubunu gezerken çarşı içinde isteyerek kaybolmanızı, iç dünyanızla birlikte başınızı alıp eski asırlarda yolculuklar yapmanızı şiddetle öneririm. Onlarca sokak, yüzlerce dükkân ve kemerli, kubbeli galerilerle dolu uğuldayan bir "şark pazarı"nın içinde dolaşmak, sizleri zaten isteseniz de istemeseniz de zamanımızdan çekip alarak eski yılların içine sürükleyecektir. Bu da kesin!

Ordu Caddesi üzerindeki, halk ağzında Patrona adıyla tanınan çifte hamam da esasen Beyazıt Külliyesi'ne aittir. Yenilenmiş hâliyle üniversiteye verildi sanırım. Bu değerli tarihî mekânın bir "Osmanlı hamamı müzesi" olarak değerlendirilmesi düşünülüyor. Hamamın cadde yönündeki kapısının yüksek kotta bulunmasının nedeni, 1958'deki imar hareketleri sırasında Aksaray'dan Beyazıt'a çıkan Ordu Caddesi kotunun bu mevkilerde beş metreye yakın ölçüde düşürülmesi ile ilgilidir. Ana caddenin her iki kaldırım tarafında göreceğiniz yıkık dökük büyük mermer parçalarını aman ıska geçmeyin. Zira bunlar 5. yüzyıldan kalma ünlü Roma eseri Teodosius Zafer Takı'na ait kalıntılardır.

Solda Beyazıt mahallesinin anıtsal eseri yangın kulesi,
sağda Ordu Caddesi üzerinde Teodosius Zafer Takı'na ait mermer parçalar

İstanbul'un şanına yaraşır biçimde bir türlü düzenlenemeyen Beyazıt meydanını (!) gördüğünüzde, ilk anda gözünüze çarpacak şey, sadece bu ünlü meydanın günümüzde düştüğü son derece perişan halidir. Zira eski İstanbul resimlerinde, kartpostallarında görülen Beyazıt meydanı, kuşkusuz ki şimdikinden çok daha güzeldi ve bir estetik değeri vardı. Elips formda iki mermer fıskiyeli bir havuzun çevresinde dönerek ilerleyen tramvayları iç çekerek izlersiniz o resimlerde. Artık o görüntülerden eser yoktur ve meydan, estetik yönden gerçekten de çok alt seviyelerdedir. Sözünü ettiğim o güzel mermer fıskiyeli havuzu 1926'da, Cumhuriyet devrinin ilk İstanbul şehremini Haydar Bey'in zamanında Mimar Asım Bey yapmıştı. Tarihî hatıraları böylesine yok etmeyi nasıl başarabiliyoruz, anlamak hakikaten zor!

Beyazıt Meydanı'nda İstanbul Üniversitesi'nin anıtsal kapısı (eski Seraskerlik)

15. yüzyılın ikinci yarısının başlarında Sultan II. Mehmed'in yaptırdığı Saray-ı Atik (Eski Saray) arazileri üzerinde duran, şimdiki İstanbul Üniversitesi'nin geç 19. yüzyıldan kalma eski Seraskerlik Kapısı'nı (günümüzdeki anlamıyla Genelkurmaylık) hayranlıkla seyredip biraz daha batıya ilerleyin ve 1940'ların başlarında yanıp yok olan güzelim Zeynep-Kamil Konağı'nın yerine Mimar Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat'ın yaptıkları şimdiki edebiyat fakültesi binalarının arasında yer alan, 18. yüzyıldan kalma son derece güzel Hasan Paşa Medresesi ve Sebili'ni görün. Beyazıt Hamamı'nın tam arkasındaki konumuyla ilk anda fark edilemez, ama bu eseri ziyaret etmeden sakın geçmeyin. Benim İstanbul'da en çok beğendiğim sebil, işte bu medresenin önündeki sebildir.

Sadr-ı Esbak Hasan Paşa Medresesi'ne ait güzel sebil

Artık Balabanağa Mahallesi'ndesiniz. Yolun karşı tarafına geçmeyi deneyin ve 18. yüzyılın Simkeşhane binasını –ki şimdi Orhan Kemal İl Kütüphanesi'dir– dışarıdan görün... Görün de ağlayın! Neden mi? Çünkü üzerinde yürüdüğünüz yol 1958'de açılırken, "yola fazlaca sarktı"(!) diye bu koskoca tarihî yapının neredeyse yarıdan fazlasını kesip attılar!

Mahalleye adını veren fetih dönemi askeri Balaban Ağa'nın kiliseden dönüştürdüğü küçük camisi de ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Batıya doğru, önünüzdeki Büyük Reşit Paşa ve Vidinli Tevfik Paşa caddelerini geçerek, Laleli Camisi yakınındaki Kemalpaşa Mahallesi'ne girin. Eskiden buralara Çukurçeşme derlerdi.

Laleli Camisi

Bölgede, Ordu Caddesi kıyısında kalan en önemli külliye hiç kuşkusuz III. Mustafa'nın 18. yüzyılın geç dönemlerinde yaptırdığı Laleli Külliyesi'dir. III. Mustafa'nın ve III. Selim'in cadde üzerindeki türbelerini gezin. Caminin arka tarafındaki hanı ise sadece dolaşmayın, oturun ve şirin orta avlusunda bir bardak çay için. Çok zevk alacaksanız bu mekânda. Sipahiler Hanı diye de bilinen bu tarihî yapı İstanbul'daki tek askerî handır.

Laleli Külliyesi'ne ait hanın iç avlusu

Vidinli Tevfik Paşa'dan başka, Fevziye ve Gençtürk isimlerini taşıyan diğer iki ana caddenin de yer aldığı bölgenin sınırı Şehzadebaşı'ndaki İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin binasına dek uzanıyor. Buralarda dolanırken Laleli taraflarında gördüğünüz uzun boylu tekstil işyerleriyle, hanlarıyla yine karşılaşacaksınız. Zira neredeyse Yarımada'nın güney doğusu ve bunların Şehzadebaşı'na doğru olan orta kısımları hep bu tür tekstil işyeri binalarıyla dopdoludur. Bir an, "ben Tarihî Yarımada'da mıyım yoksa sıradan binalarla, iş yerleriyle kuşatılmış, özelliksiz, kişiliksiz bir semtte mi..." diyerek şaşar kalırsınız. Bu kargaşa içinde, yüksek ve sıradan beton binalar arasında, sizi heyecana sürükleyecek çok önemli ve ilgi çekici tarihî miraslarımıza rastlayabilmek, gerçekten de büyük bir şans!..

İşte bir tanesi: Kemal Paşa Camisi! Eserin banisi Fatih devri ümerasındandı. Oğlu ise Yavuz döneminde iyice yıldızı parlayan âlim İbni Kemal'dir. Cami, 1902'de Fehmi Paşa ailesi tarafından onarıldı. Paşanın yan taraftaki güzel ve köşeli türbesinin dikkat çekici bir tasarımı vardır. Bol bol fotoğraf çekebilirsiniz burada. İstanbul'da böyle ilginç bir türbeyi bir daha zor görürsünüz!

Şehzadebaşı Caddesi'nin Beyazıt'a doğru olan doğu ucunda 17. yüzyıldan kalma çok önemli bir külliye ile karşılaşacaksınız. Yeri, İs-

tanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nin Vezneciler girişinin çok yakınında ve Vezneciler Hamamı'nın karşısındadır. Bu eser, ünlü sadrazam Kuyucu Murad Paşa'nın külliyesidir. Medresesinin bir kısmını üniversite kullanıyor. Vezneciler Caddesi'ne açılan ve kuzeyden Süleymaniye'ye doğru uzanan 16 Mart Şehitleri Caddesi üzerindeki Hallac-ı Mansur Sokağı'nda ahşaptan yapılmış Keşfi Efendi dergâhı vardı. Buralarda bazı onarımlar yapılıp eski, karakteristik ahşap yapıların bazıları ayağa kaldırılmaya çalışılıyor. Bu eski dergâhın kuruluşu 1680'lere kadar uzanıyordu.

Yolun beri tarafındaki 16 Mart Şehitleri Caddesi Vezneciler'den Süleymaniye'ye doğru ilerler. Caddeye bu isim, İngiliz işgal güçlerinin 16 Mart 1920'de, Şehzadebaşı'ndaki Letafet Apartmanı'nın yerindeki karakolda kalan erlerimizden dördünü bir gece baskınında şehit etmesinin acı hatıralarından dolayı verildi.

Bu yolun başında, sol tarafta gördüğünüz Kalenderhane Camisi, Akataleptos isimli bir Roma kilisesinden devşirilmiştir ve Fatih döneminde işlevine başlayan ilk Mevlevihane olarak bilinir. Bunun az güneyine Marmaray projesinin içinde yer alan Vezneciler istasyonu yapıldı. Toprak kazılırken de dipten Roma eserleri çıktı! İstanbul'un altı, belki üstünden de zengin... İşte karşınızda kanıtları!..

Kalenderhane Camisi'nin iç mekânı

Saraçhane'deki İBB binasına doğru hafif yokuş sokaklarda yürüyüp Atatürk Bulvarı hizasına yaklaştığınızda karşınıza 1700'lerden kalma Ankaravi Medresesi çıkacak. Küçük ve sevimli bir eserdir bu. Az yukarısındaki Fatih devrine ait ve sekbanbaşı Mehmed'in yaptırdığı Hoşkadem Camisi de kesinlikle ilginizi çekecektir. Fakat biraz daha doğuya doğru seğirttiğinizde o denli enteresan bir eserle burun buruna geleceksiniz ki, itici beton yapılarla dolu sokaklarda yorulan ayaklarınız birden hareketlenecek. Zira küçücük yapısı, basit dikdörtgen tasarımı ve pembe rengiyle önünde durduğunuz bu cami, İstanbul'da benim tespit ettiğim "en uzun isimli cami"dir. Haydi bakalım, 1540 tarihli bu eserin o upuzun adını bir çırpıda söylemeye çalışın şimdi: Kadı Hüsameddin Efendi Çamaşırcı Hacı Mustafa Efendi On Sekiz Sekbanlar Camisi!

On Sekiz Sekbanlar, caminin yan tarafında bulunan ve İstanbul'un fethi esnasında şehir içinde şehit olan (*ahirun şehitleri*) on sekiz Osmanlı askerine ait bir tarihî haziredir! Burada Hamza isminde bir sekbana

İBB binaları

ait 1453 tarihli mezar taşını görmek sizi kesinlikle çok heyecanlandıracaktır. Yorgunluğunuza değdi, değil mi? Bu mekânlarda belki biraz fazla dolaştırdım sizleri, ama bakın, böylelikle ne denli ilginç eserleri ve mekânları tanımış oldunuz. Şimdi bu uzun isimli caminin kapı üstünde yazan adının bol bol resmini çekin; eşinize dostunuza gösterir, onları biraz da kıskandırırsınız! Tabii eserin adını hiç aksamadan bir çırpıda söyleyebilmeniz şartıyla...

İstanbul'un en uzun isimli camisi: Kadı Hüsameddin Efendi Çamaşırcı Hacı Mustafa Efendi On Sekiz Sekbanlar Camisi!

İşte, bu noktadan sonra Şehzadebaşı semtine girdiniz! İstanbul'un fethinden Kanuni devrine dek o pek ünlü Yeniçeri kışlasının bulunduğu yer burasıydı. Sultan Süleyman bu geniş araziyi alıp eski kışlayı yıktırdı ve onları Aksaray'a yakın Sofular semtinde yaptırdığı "Yeni Odalar"a taşıdı. Bu nedenle de oradaki kışlaya bu isim verildi. Yıktırılan kışlanın yerine de o tarihten sonra "Eski Odalar" denildi. İşin üzücü yanı, bu iki kışladan da hiçbir bölümün günümüze ulaşamaması! Her şey yok olup gitti, ne acı şeydir bu... Gözlerinin yaşına hiç bakmadan, acımadan, bu güzide tarihî miraslarımıza nasıl kıydık? Hiç mi tarih bilincimiz kalmadı?

Bu semti gezmeden önce, İBB binasının önünde durup çevreye şöyle bir göz atın ve çevrenizdeki şehir dokusunun resmini çekmeye devam edin. Yüzünüzü kuzeye çevirdiğinizde yaklaşık 1700 yıllık devasa Roma su köprüsünü (*acquaduc*) göreceksiniz. Türkler bu kadim esere Osmanlı devrinde olduğu gibi, bugün de Bozdoğan Kemeri der. Roma İmparatoru Valens'in 4. yüzyılda yaptırdığı çok önemli bir tarihî mirastır bu su köprüsü. Bunun az doğusunda kalan ve yakın tarihlerde yenilenen parkın içinde Mısır kadısı Osman Efendi'nin Burmalı Camisi var. Tam da Şehzade Camisi'nin dış avlusuna bitişiktir. Minaresi burma motifli bir camiyi İstanbul'un başka yerinde bulamazsınız, ona göre...

Batıya dönün şimdi... 20. yüzyıl başlarından kalma eski Fatih Şehremaneti binasını, tarihî itfaiye teşkilatı yapısını ve önlerindeki Fatih Parkı'nı göreceksiniz. Yaklaşık bir asır önce İstanbul'dan kalkıp Kahire yakınlarında düşen uçağımızda şehit olan iki pilotumuzun adına dikilen ve "kırık bir sütundan" oluşan Hava Şehitleri Anıtı bu parktadır. Su köprüsünün batı tarafındaki tarihî At Pazarı, artık sadece ismiyle yaşıyor burada. Pazarın orta yerinde duran bir at heykeli eski pazarın anılarını günümüze taşır.

Tarihî At Pazarı

Bunun yanı başındaki ünlü Kadınlar Pazarı ise eskisi gibi olmasa da cıvıl cıvıl dükkânlarıyla varlığını sürdürüyor. Pazarın kuzey ucu Zeyrek'e ulaşır, buralarda gezin, çeşit çeşit etleri, doğunun birbirinden leziz peynirlerini görün. Pazarın başında ise 17. yüzyılın ünlü şeyhülislamı Hüsameddin Efendi'nin 1612'de yaptırdığı Tezgâhçılar Camisi'ni göreceksiniz. Burayı 1912'de, şimdiki hâliyle yeniden inşa ettiren kişi Halil Efendi'dir. Arka tarafında da camiye ait bir mekteple karşılaşacaksınız. Osmanlı döneminde "kırkçeşme" su tesisleri bu havalide yer alıyordu.

Sol tarafınızdaki İmam Niyazi Sokağı'nda, 1494'te ölen Manisalı Mehmed Paşa'nın aynı isimli camisini göreceksiniz. Vaktiyle buna yanındaki karakoldan dolayı Kul Camisi de derlerdi. Zamanımıza ne yazık ki ulaşamayan Çandarlı İbrahim Paşa Hamamı, Karagöz, Mimar Ayas ve Payzen Yusuf Camileri de hep bu çevrede yer almaktaydı.

Fatih Şehitler Parkı'nın karşı tarafındaki bir diğer parkın içinde ve biraz çukurda kalan Roma Polieuktos Kilisesi'nin harabesi ta 6. yüzyıldan kalmadır. Etrafı tel örgülerle kapalıdır, içine giremeseniz bile burada etraflıca bir inceleme yapmayı deneyin. Ayasofya'dan bile eskidir bu tarihî kalıntılar. Buradan çıkarılan taşınabilir tarihî objeleri Arkeoloji Müzesi'nin İstanbul salonunda görebilirsiniz.

Çevredeki "tarihsel yok oluşlara" hayıflanmayı bırakıp (gidenler geri mi gelecek sanki) parkın batıya doğru az gerisindeki 1700 tarihli Sadrazam Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi'ni ve bunun karşısında, Macar Kardeşler Caddesi üzerindeki 15. yüzyıl sonlarından Dülgeroğlu Camisi'ni de görün. Fakat Amcazade Külliyesi'ni dıştan seyredebileceksiniz, çünkü bir süredir onarım nedeniyle kapalı.

Şehzadebaşı semtine adını veren ve Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mehmed adına 1547'de Mimar Sinan'a yaptırdığı muhteşem külliye sizi gerçek anlamda büyüleyecektir. Hele ki 22 yaşında çiçek hastalığından ölen Şehzade Mehmed'in sandukasının üzerine babası Kanuni'nin koydurttuğu bir taht duran türbesini (eğer ziyarete açılmışsa) gezdiğinizde tüylerinizin ürpereceğinden emin olun! Hazirede ünlü Mihrümah Sultan'ın eşi Sadrazam Rüstem Paşa'nın da türbesi var. Zengin anılarla dolu hazireden kolaylıkla çıkamayacaksınız. Mimar Sinan'ın en önemli eserlerinden olan bu zarif cami için büyük ustamız, "Bu benim çıraklık eserimdir" demişti.

Lale Devri'nin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın 1720 tarihli külliyesi Vefa Lisesi'ne dönülen Dede Efendi Sokağı'ndadır ve hemen karşısında Şehzade Mehmed Camisi'nin dış avlu duvarı bulunur. Bunun tam köşesinde duran küçük yeşil sütun, Tarihî Yarımada'nın ortasını gösterir. "Acaba bu konudaki çok önemli ve ilgi çekeceği kesin

Tarihî Yarımada'nın ortasını işaret eden Yeşil Sütun

bilgiler, niçin bu mihenk taşının bir köşesine iliştirilmez?" diye bir not düşün lütfen defterinize! Mimar Sinan'ın koyduğu düşünülen bu taşın önünde şöyle "havalı" bir fotoğraf çektirip arşivinize ekleyin.

Lale Devri'nin sonunda parçalanarak öldürülen talihsiz Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın Külliyesi

Yine mi acıktınız! Bereket seçenek öyle çok ki buralarda. Külliyenin önünden geçen caddenin beri tarafında çok sayıda lokanta var. İbrahim Paşa Külliyesi'nin sırasında, yol boyunca dizili duran eskimiş ve köhneleşmiş kemerler dizisi altındaki dükkânlara bir göz atın... "Eee, göz attık, ne var burada?" demeden önce size şunu söyleyeyim de iyice dikkat kesilin: Bu dükkânların olduğu yer, 18. yüzyıldan kalan ve tramvay hattı geçecek diye 1910'da ortadan kaldırılan tarihî Direklerarası Çarşısı idi! 20. yüzyıl başlarının İstanbul'unda eğlence dünyasının yüreği buralardaki sinemalarda, tiyatrolarda, kahvehanelerde atardı. Şimdi arayın da bulun bakalım o günlerin hatıralarından bir parça!

1960'lı yıllarda eski Direklerarası mevkisinde sıra sıra dizili sinemalarda günün her saatinde aralıksız film oynatılır, gösterilerden önce de insanları memnun etmek için semtin orkestraları şov yaparlardı. Ege, Turan, Ferah ve Yeni isimli sinemalar öylesine dolup taşardı ki bazen biletiniz olduğu hâlde içeriye girmekte zorlanırdınız. Hele Turan Sineması çok ünlüydü; eski günlerin tiyatrosu olarak, iki tarafı localarla süslü büyük salonu ne oyunlara sahne olmuştu... Heyhat! Onlardan geriye hiçbir şey kalmadı artık. Bunları öğrenince yüreğiniz biraz daha burkulsun istedim. Ne yapayım, nelere yanayım, başımı taşlara mı vurayım? Ah zavallı İstanbul'um!..

6. Etap: Vefa Semtinden Unkapanı'na Doğru

Bu tarihî semtin odak noktasında Vefa Camisi ve Külliyesi yer alıyor. Yeri nerede diye mi soruyorsunuz? Şehzadebaşı'ndan Süleymaniye Camisi istikametine doğru, Vefa Lisesi'nin bulunduğu Dede Efendi Sokağı'ndan Cemal Yener Tosyalı Caddesi'ne, buradan da Haliç'e uzanan Kâtip Çelebi Caddesi'ne doğru ilerleyin... II. Beyazıt devrinin ünlü şeyhi Vefa Efendi'nin külliyesi işte burada karşınıza çıkacak. Pek tanınmış şeyhin çile çektiği ve "erdiği" minik çilehane oldukça ilginizi çekecektir. Vefa Külliyesi'nin haziresi ise başlı başına bir tarihî vesika gibidir. Şahideleri (mezar taşları) dikkatle inceleyin.

Bulunduğunuz çevre sokaklarının tertipli, çağdaş tasarımlı yürüyüş güzergâhlarıyla donatılmış olmasını çok isterdim doğrusu, ama siz bunu henüz beklemeyin buralarda. Umarım ilerideki tarihlerde böyle bir şey (bir düş) hayata geçirilir de hep birlikte, arabaların altında çiğnenme korkusu olmadan bu rahat kaldırımlarda yürüyebiliriz. Şimdilik trafik boğuntusunda sıkışıp kalmış dar sokaklardaki yürüyüşünüzü sürdürmekle yetinin, çirkinlikleri de not edin, her şeyi gözlemleyin. Özellikle sokak isimlerini yazın. Eserlerin bulundukları konumları bir bir kaydedin, tanımlayamadığınız bir eseri, bir tarihî bakiyeyi ise sokağın pozisyonuna göre belirleyerek tarif edin. Daha sonra evde çalışmalarınızı sürdürürken çok işinize yarayacak bilgiler toplamış olacak ve sonraki gelişinizde o eserin yerini kolaylıkla bulacaksınız böylece.

Şimdiki Vefa Lisesi, 1850'lerde Sadrazam Mütercim Rüştü Paşa'nın köşküydü. Bahçesinde de 18. yüzyıldan Şehit Ali Paşa'nın banisi olduğu güzel bir kütüphane yapısı göreceksiniz. Ama içine girip çalışmayı ummayın, zira işlev dışıdır ve hayli bakımsız, boş hâlde öylece durur. Lisenin diğer bir ünitesi de 20. yüzyıl başlarından kalan Beşinci Vakıf Hanı'dır.

Bu çevrede yoğun bir tarih güzergâhı ile karşılaşacağınız için her tarafa dikkatlice bakmaya çalışıp ayrıntıları iyi gözlemleyin, karakteristik binalar göreceksiniz. Lisenin karşısında, Cemal Yener Tosyalı Caddesi'nin kıyısında 17. yüzyıldan Ekmekçizade Ahmed Paşa'nın külliyesini, bunun kıyısında ta fetih devrinden, yani 1460 yılından Molla Hüsrev Camisi'ni gördüğünüzde bir an kendinizi geçmiş asırların içinde hissedebilirsiniz. Çünkü küçük caminin bulunduğu mekânın sokak dokusu büyük olasılıkla Roma devrinde dahi bu biçimde bir dört yol ağzıydı ve en eski Osmanlı mahallelerinden olan bu yerleşim vaktiyle Taştekneler diye tanınırdı. Arkasındaki yolun adı da zaten Taştekneler Sokağı'dır.

Caminin güney kanadına bitişik ve dikkatlerden kaçacak kadar basit bir çeşme var. Eğer bu çeşme orijinal ise (bu konuda ayrıntılı bir çalışmanın yapılmadığını sanıyorum) şu anda Osmanlı tarihi bağlamında İstanbul'da mevcut olan en eski çeşmenin önündesiniz demektir. Tarihî dekor tamamdır! Bu konu gerçekten de çok önemli! Şimdilik "tarihi bilinen" en eski Osmanlı çeşmesini daha sonraki Kocamustafapaşa gezinizde göreceksiniz.

Ne ilginç bir güzergâh burası, değil mi? Tabii ki önünüzde, yanınızda, içinizde, dışınızda, her tarafınızda, her an karşınıza çıkan homurtulu araçlar olmaması şartıyla... Bu da mümkün değil elbet; İstanbul'un hemen her yeri arabalarla, araçlarla ağzına kadar dolmuş durumda... Bence günümüzde İstanbul'un yaşadığı en büyük sorun bu. Trafik derdi halledildiğinde, bu benzeri olmayan kadim şehrimizin âdeta bir cennete dönüşmesi yolunda başka "fazlaca önemli" bir neden kalmayacak, göreceksiniz.

Şu anda Tarihî Yarımada gezinizin, eski eserlerin yoğunluğu açısından en etkileyici, doyurucu ve önemli bölgesinde bulunduğunuzun farkında olarak, muhteşem Süleymaniye Külliyesi'ne doğru ilerliyorsunuz. Fakat söylediğim gibi, ikide bir yolunuzu kesen, gürültü çıkaran, kaldırımları işgal eden araçlara sinirlenmeden! (Gerçekten de bu kadar önemli bir tarihî güzergâhta bu denli yoğun bir trafiğin ne işi var! Buna derhal bir çözüm bulunmalı. Ya tarihî şehir, yahut da araba...)

Başlıkta belirttiğim güzergâhı bir tam gün içinde gezebilmek mümkün, ama siz bu şekilde kendinizi fazla yormayın. Ayrıca bu kural tüm gezilerinizde geçerlidir, unutmayın. Yorgunluk hissettiğiniz anda gezinizi kesin. Zira bitkinleşmeye başladığınızda algılamanız ve hevesiniz biraz zayıflayabilir, bir sonraki gezi için şevkiniz kırılabilir. Şu anda insan yaşamındaki en zevkli işlerden birini yapıyorsunuz; İstanbul'u keşfe, araştırmaya çıktınız. Bu her türlü eziyete değer. Ama yine de fazla zorlamayın kendinizi. Ha, illa ki bu tatlı yorgunluk bana vız gelir, müthiş bir keyif bu diyorsanız (ki zaten öyle) o hâlde haydi düşün yine yola!

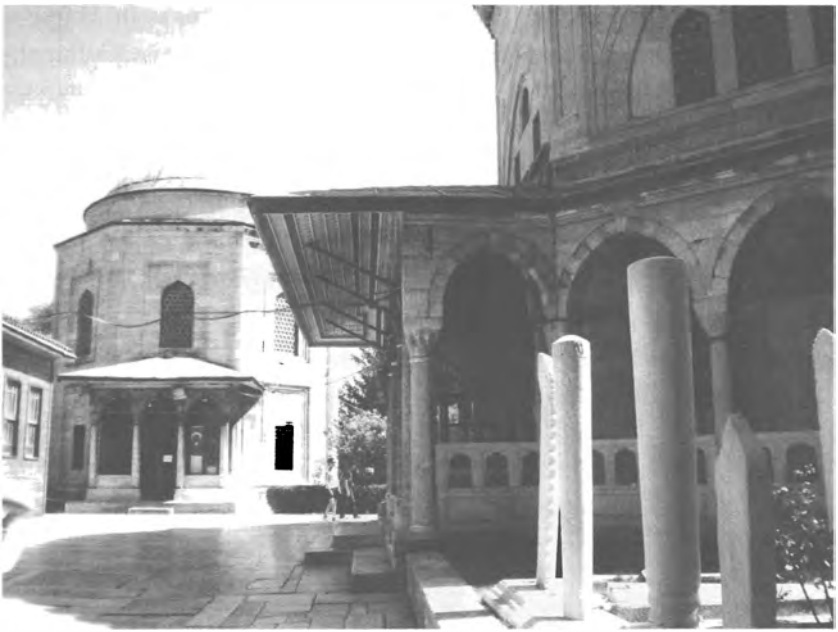
Şehzadebaşı'nın kuzeyden bitişiğindeki Vefa'dan Unkapanı-Eminönü arasındaki Haliç kıyılarına doğru ilerlerken dolaşacağınız mahalleler, ilk olarak Molla Hüsrev, sonra Süleymaniye, buna batıdan yaslanan Hoca Gıyaseddin ve Yarımada'nın kuzey kıyılarına dizilen Hoca Kadın ve Demirtaş mahalleleri olacaktır. Buralarda gezerken ilk tespitlerinizin biraz olumsuz gelişeceğini hissediyor ve içinizden de şu sözcüklerin geçeceğini adım gibi biliyorum: Yarımada tarihinde hem Roma hem de Osmanlı dönemlerine ait çok önemli izler bırakmış bir bölge, nasıl olur da böylesine pespaye bir duruma sokulabilir?

Son yıllarda kentsel dönüşüm çerçevesinde ve büyük bir girişimle bu bölgelerde birtakım salaş yapıların ortadan kaldırılması ve iyileştirme çalışmalarına başlanması kuşkusuz ki kayda değer bir planlama. Beri taraftan da şöyle düşünmekte haklısınız: Peki, yüksek tarihî değeri olan bu bölgede, üstelik de bir sit alanında, korunması yasa ile belirlenmiş bir arkeoloji ve tarih alanında bu tür çok çirkin yapılaşmalara nasıl ve kimler izin verdi yahut da göz yumdu?

İşte asıl sorun da bu zaten... Demek ki kimse umursamamış böyle bir düşünceyi. Olacak şey değil tabii. Hakikaten yazıklar olsun! Neyse, sinirlerinizi daha fazla bozmadan, huzurlu ve neşeli bir ruh hâline geçip yürümenizi sürdürün; ayrıntılı ve olumsuz izlenimler bırakan gözlemlerinizi aksatmamaya, düşüncelerinizi kayda geçirmeyi unutmamaya da gayret ederek...

Süleymaniye Külliyesi'nin muhteşem yapı karakterini burada geniş bir biçimde ele almaya gerek yok. Zaten hakkında pek çok kaynak var ve siz de eminim ki bu külliye ile ilgili pek çok bilgiye daha şimdiden sahipsiniz. Gezinizde bir empati kurun: Sinan'ın nasıl üstün yetenekli bir mimar-mühendis olduğunu düşleyin... 1500'lü yıllarda bu şantiye etrafında dolandığınızı farz edin... 3500'e yakın işçinin nasıl bir gayretle çalıştığını zihninizde canlandırıp yapının ne şekilde kat kat, taş taş yükseldiğini düşleyin... Gerilerden bir yerden Sultan Süleyman'ın şantiyeyi teftişe geldiğini, Mimar Sinan'a yapıyı bir an önce bitirmesi için hızlanmasını, gördüğü kadarıyla hâlâ kubbeyi örtemediğini anlayınca üstada epeyce kızdığını kurgulayın içinizden... Kesinlikle Süleymaniye çok daha görkemli görünecektir gözlerinize. Hayranlığınız ve heyecanınız doruklara tırmanacaktır.

1557'de tamamlanan muhteşem külliyede medreseler, sıbyan mektebi, şifahane, tabhane, bimarhane, darüzziyafe, darülkurra, hamam, türbeler ve cami gibi muazzam birimler bulunuyor. Sultan Süleyman'ın ve sevgili eşi Hürrem Sultan'ın Sinan'ın elinden çıkma güzel türbeleri ise caminin arka tarafındaki hazirede yer alıyor.

Sağda Kanuni Sultan Süleyman Türbesi ve solda sevgili eşi Hürrem Sultan'a türbe

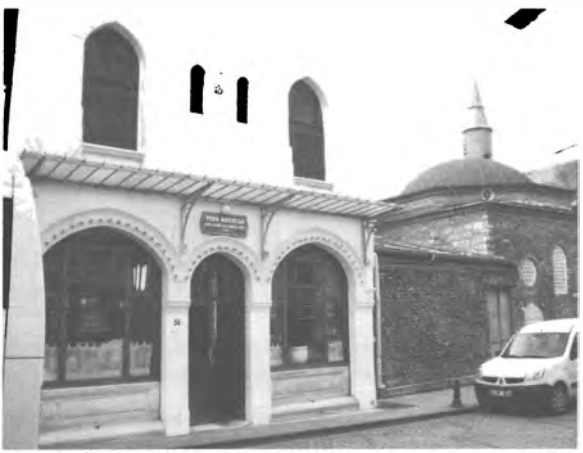
Külliyenin batı kanadında göreceğiniz darüzziyafe bölümünde yemek yiyebilir, bir şeyler içebilirsiniz. Çok zevk alacaksınız bu tarihî mekânda oturmaktan. Güneye bakan medrese ise, ünlü Süleymaniye kütüphanesidir. Bunun yanındaki, eskiden şifahane olan medrese şimdi doğumevi olarak değerlendiriliyor. Külliyenin camiye bakan ünlü Tiryakiler Çarşısı, lokantalar ve hediyelik eşya dükkânlarıyla dolu. Burada yiyeceğiniz kuru fasulyenin tadı damağınızda kalabilir.

Külliyenin güneydoğusunda ve üniversitenin arka kapısına açılan alanda bir meydan çeşmesi göreceksiniz. Tepesi çadıra benzer ve bu nedenle de Çadır Çeşme diye bilinir. Bu isim neden verilmiştir bu çeşmeye biliyor musunuz? Büyük ustamız Koca Mimar Sinan, çalışma saatleri dolup, işler paydos edilince, bu noktada kurdurduğu "çadır"ında işçilere ücretlerini verirdi de ondan.

Yine külliyenin doğu tarafındaki darülkurra, medreselerinin karşı yönünde ise yapı gurubuna ait hamam vardır. Diğer adının Dökmeciler olması, vaktiyle burada bazı top döküm atölyelerinin bulunmasından kaynaklanıyor. Bu muazzam külliye, Mimar Sinan'ın kendi deyişiyle onun "kalfalık" eseridir aynı zamanda.

Ziyaretinizi tamamladıktan sonra bir köşeye sinin ve dakikalarca camiyi seyredin... İstanbul Yarımadası'nın eşsiz siluetinin en güzel ve zarif konturlarını oluşturan caminin tasarımındaki mükemmelliğe bir kez daha hayran olun.

Bu çevrenin dolaylarında, Şehzade Camisi'ne doğru, tarihî Vefa Bozacısı ve yanındaki Mimar Sedefkâr Mehmed Ağa Camisi (Sultanahmet Camisi'ni yapan mimar), Roma su köprüsünün kuzey doğu noktasındaki Recai Efendi Sıbyan Mektebi ve Sebili gözden kaçırmamanız gereken eserlerdir. Söylediğim gibi, buralarda irili ufaklı pek çok tarihî miras bulunuyor. Yine Vefa civarında bir 18. yüzyıl eseri olan Atıf Efendi Kütüphanesi sokak dokusuna uyumlu tasarımıyla çok dikkat çekici bir yapıdır. Bol bol resmini çekin, vaktiniz varsa mekânı inceleyin.

Tarihî Vefa Bozacısı ve Mimar Sedefkâr Mehmed Ağa'nın camisi

Şeyh Vefa Efendi Külliyesi'ne çok yakın olan Molla Şemseddin Camisi ise Roma döneminden kalan, yaklaşık bin senelik Aya Teodosios kilisesinden Fatih devrinde Molla Şemseddin Gürani Efendi tarafından camiye dönüştürülmüş çok önemli bir tarihî mirastır. Çevresi ne yazık ki hayli bakımsızdır, ama günümüzde iyileştirme çalışmaları sürdürülmektedir. Umuyoruz ki bu çevrenin tümü eski şanına yaraşır bir görünüme kavuşturulur.

Kıvrımlı (ama her zaman araç dolu) sokaklarda sizin en çok dikkatinizi çekecek olan ahşap Süleymaniye evlerinin pek çoğunun durumu ne yazık ki hiç de iyi değil. Bunları şimdiden fotoğraflarsanız, ileride birer "ibret belgesi" olarak arşivinizde yer alırlar; tarihî mirasları ne hâle soktuğumuzun kanıtları olarak! Buralara "neydi, ne oldu" diye iç geçirerek bakar, hâlini tanıdıklarınıza gösterirsiniz.

Şimdi, yürüyerek çevreyi tanımaya devam edin. Bakalım buralarda yıkık dökük ahşap evlerden başka neler var? Süleyman Subaşı'nın 16. yüzyılda yaptırdığı Kirazlı Mescit, aynı isimli sokakta yer alıyor. Bu subaşının bir diğer eseri de Eyüp sırtlarındadır. Unkapanı Köprüsü'nün başındaki üçüncü camisi ise yok olup gitmiş, tarihin sararmış sayfalarında çoktan yerini almıştır.

Daha aşağıda Akşemseddin Efendi'nin akrabası Mehmed Efendi'nin banisi olduğu 1510'lardan kalma Hoca Gıyaseddin Camisi ile, bunun az daha ilerisinde de 1460'lardan kalma Sarı Beyazıt Camisi'yle karşılaşacaksınız. Anıları büyük, kendileri küçük bu eserler sizi alıp eskilere götürecek.

Unkapanı'na doğru, Plakçılar Çarşısı'nın içinde Kâtip Çelebi'nin ve fetih yıllarında İstanbul Yarımadası'nın ilk kadısı olan Hızır Çelebi'nin mezarları duruyor! Atatürk Bulvarı 1940'larda açılmadan önce buralarda öyle çok tarihî miras vardı ki, insan bunların pek çoğunun yok olup gitmesine fena hâlde hayıflanıyor doğrusu. Yarımada gezilerinizde en fazla oyalanacağınız bir bölgedesiniz şu anda. Sıkça söylediğim gibi, bunun tadını iyi çıkarmaya çabalayın.

Yeme içme işine gelince; eğer şimdiden acıktıysanız bunu biraz erteleyin. Zira bu mahallelerde midenize hitap edebilecek lokantalar bulamayabilirsiniz. Eminönü'ne varmadan önce biraz sabırlı olun yahut da Süleymaniye Külliyesi'nin medreselerinin yer aldığı eski Tiryakiler Çarşısı'nda bulunan mekânlarda ve külliyenin "darüzziyafe"sinde yiyip için. Tabii ki tarihî bir atmosfer içinde yemekler daha leziz gelecektir sizlere.

Evet, nerede kaldık? Kadı Hızır Çelebi Camisi ve kızı Hoca Kadın'a ait hamam, Unkapanı içindeki Küçükpazar denilen semtte bulunuyor. Bu bölgeler Yarımada'nın köhne yerleşimlerindendirler ve genellikle yoksul insanlar ikamet eder ya da esnaflık yapar. Ama her şeye karşın, bu izbe sokaklarda ve ucuz otellerin bulunduğu yokuşlarda çok iyi fotoğraf kadrajları yakalayabilirsiniz, gözden kaçırmamaya bakın. Haliç üzerindeki yeni metro köprüsünden geçen tramvaylar Yarımada'ya Küçükpazar içindeki Bodrum Sokağı'nın kıyısından giriyor! Yani neredeyse Süleymaniye Külliyesi'nin Haliç'e bakan "salis" ve "rabi" medreselerinin alt taraflarına çok yakın bir noktadan!

Unkapanı'ndan gezinizin ilk noktası olan Eminönü meydanına doğru yapacağınız turlarda bazı salaş mahallelerden, sokaklardan geçeceksiniz. Kentsel dönüşüm çerçevesinde yapılan yıkımlar da ortalığı bir harabe yerine çevirmiş durumdadır. Ama varsın olsun, bu tarihî semtler az da olsa bir düzene kavuşsun, biz de şimdiki perişanlıktan kurtulalım, buna razıyız!

Az yukarıda, Unkapanı'ndaki Plakçılar Çarşısı hizasında ve Atatürk Bulvarı'nın kıyısında görkemli ve değişik tipte bir 18. yüzyıl camisi duruyor. Bu güzergâhta 1940'larda yol açılırken, yok olup giden onca eser arasından nasılsa paçayı kurtarabilmiş olan bu güzide yapıyı Sultan I. Abdülhamid'in kadını Fatma Şebsefa Hatun 1787'de yaptırmış. O yıl-

larda İstanbul'da batı mimari stillerinden biri olan barok akımı oldukça moda idi.

Batıdan itibaren Unkapanı'nın yonca yaprağı şeklindeki geçitlerine yakın konumdaki Atlamataşı Caddesi boyunca, Halil Attar Camisi, fetih devrinden Yavuz Er Sinan Camisi, Kazancılar adıyla da tanınan Hoca Hayreddin Efendi'nin banisi olduğu Üç Mihraplı Cami, önünüze çıkan en önemli tarihî miraslar olacaktır. Küçük Pazar Caddesi üzerinde doğu istikametinde yürüyüşünüze devam edin. Sağınızda solunuzda ne kadar çok eski, salaş yapı var, değil mi? Bazıları gerçekten çok karakteristiktir ve kimisinde de şirin "kuş evleri" görülür.

Eminönü'ne doğru yaklaşıyorsunuz. Kıble Çeşmesi Caddesi, Kantarcılar Caddesi ve bunların daha iç tarafındaki bazı ilginç sokaklarda, örneğin Kepenekçi Sinan Sokağı'na adını veren Kepenekçi Medresesi ve Camisi çevresinde, 1550'lerden kalma Hoca Hamza Camisi'ne (bu esere hemen dibindeki 1696 tarihli çeşmeden dolayı Deveoğlu Camisi de deniliyor) inen yokuşlarda dolaşın. Perişan haldeki bir 16. yüzyıl eseri olan Siyavuş Paşa Medresesi'nin durumuna acıyın. Bulunduğunuz bölge, Mimar Sinan'ın şaheseri Süleymaniye Külliyesi'nin alt tarafları oluyor. Sinan'ın türbesi ve bunun karşısındaki, şimdilerde İstanbul Müftülüğü makamı olan eski Ağa Kapısı ise, biraz üstünüzde kalan Fetva Yokuşu kıyısında yer alır. Bir dönem yeniçeri ağasına ait bir mekân olan bu tarihî yer II. Mahmud'un 1826 devriminden (Vaka-ı Hayriye) sonra şeyhülislamların oturduğu bir yer oldu. Şimdi ise İstanbul Müftülüğü bulunuyor burada. İçeriye girebilir, çok güzel ahşap dolaplar içinde muhafaza edilen Osmanlı arşivini ziyaret edebilir, biraz daha alt taraftaki üniversiteye bağlı botanik bahçesini gezebilir ve buradan seyredilen nefes kesici İstanbul manzarasına hayran olabilirsiniz. Bu mekânın dolaşılmasını Süleymaniye Camisi'ni ziyaret ettiğiniz sırada da gerçekleştirebilirsiniz.

Neredeyse Yarımada'nın yarısını kapsayan ve farklı günlere taksim ettiğiniz gezileriniz Eminönü'ne doğru noktalanacak. Ama durun! Henüz bitmedi görülecek, gezilecek güzergâhlar... Beyazıt dolaylarından inen ve Roma devrinde yaklaşık aynı hattan geçen Makro Enbolo Yokuşu'nun şimdiki güzergâhı olan Uzun Çarşı Yokuşu'na ulaştınız. Böylesine önemli tarihî mekânlarda oyuncak imalatçılarını ve toptancılarını (ve de ardı arkası kesilmeyen trafiği) görmek eminim ki sizi şaşırtacaktır. Çok yüksek değerdeki bu tarihî çevreye ait sokaklarda, yokuşlarda inanılmaz bir esnaf kargaşasının, bina ve tabela kirliliğinin yaşandığı apaçık belli oluyor zaten. Bunları da bir bir tespit edin, elinizde bulunsun... Beri yandan, bu üst boyutlardaki fizikî kirliliğin içinde parıldayan bazı küçük tarihî miraslarımızı görebilmek tabii ki bir şans.

Bu durum hepinizin içinde bir burukluk yaratacaktır, ama şimdiye kadar bu hâllere alışmış olmalısınız.

Daha önce söylemiştim, bu civarı etraflıca gezdireceğim sizlere diye... İşte şimdi o noktadasınız. Yani, Uzun Çarşı Yokuşu'nun Tahtakale Caddesi'ne yakın çevresinde. Eminönü'nden başlayıp yukarılara çıktınız ve dönüp dolaşıp yine Mısır Çarşısı yakınına geldiniz.

Burunlarınıza mis gibi kahve ve baharat kokuları geldi, değil mi? Tahmis Sokağı'na yaklaştınız çünkü. Burası neresi mi? İçinde envai çeşit ürünün ve yiyeceğin satıldığı tarihî Hasırcılar Caddesi'nin Mısır Çarşısı'na yakın son noktasında bulunan Tahmis Sokağı... Adını, buradaki kavşakta iş gören ve önünde günün her saati uzun kuyruklar görülen tarihî kahvecimizden almış. 1912 tarihli meşhur Kurukahveciler Hanı da buradadır. Baş döndüren yoğunluktaki kalabalığın içine karıştığınızda, değil fotoğraf çekmek, öteyi beriyi izlemekte, yürümekte bile zorlanırsınız. Ama burada bulunmak her şeye değer. Bir tarafta Mısır Çarşısı'nın arka girişi, beri tarafta balıkçılar, aktarlar, kuru yemişçiler, peynirciler, turşucular, Kalçın Sokağı ile birleşen köşebaşında III. Selim döneminden zarif bir çeşme ile birlikte gözünüze çarpan hemen her şey neredeyse pitoresk ve büyüleyici bir tablo güzelliğinde...

Ve işte... İstanbul gezinizde başladığınız noktaya yeniden kavuştunuz. Ama ne heyecanlı ve ne de güzeldi, değil mi? Haydi, daha pek çok yer var gezip göreceğiniz.

7. Etap: Molla Fenari, Sururi, Taya Hatun ve Mercan Mahalleleri

Sizleri, sadece Yarımada'nın değil, güzelim İstanbul'un en heyecan verici, coşkulu, kışkırtıcı kadim semtlerinde bir geziye davet ediyorum şimdi. Bir günlük bir tur içinde, (eğer ilk olarak geziyorsanız bile) rahatlıkla dolaşabileceğiniz bu semtlerde, mümkünse tek, en fazla iki kişi olarak dolaşmanızı öneriyorum yine. Çünkü önceden de belirttiğim gibi, yokuşlu, kıvrımlı, kalabalık ve cıvıl cıvıl sokaklarda iki kişiden fazla olursanız birbirinizle temas kurmakta zorlanırsınız.

Yukarıda saydığım eski semtler Yarımada'da ta Roma devrinden beri ticaretin kalbinin attığı Beyazıt-Eminönü hattı arasındaki sokaklardan oluşan çarşılar bölgesidir. Standart ulaşım ölçütlerine pek uymayan, bu özelliğinden dolayı da çekiciliği artan sokaklar içinde ve binbir türlü malın satıldığı güzergâhlarda ilerlerken bu çarpıcı duruma bütün doğallığı ile siz de tanık olacaksınız.

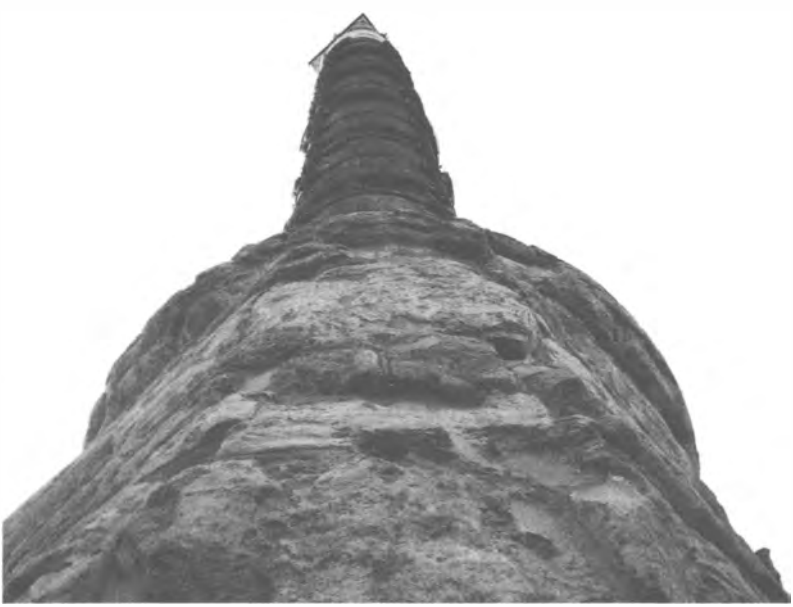
"Bu geziye nereden başlamalıyız?" sorusuna vereceğim yanıt "yukarıdan aşağıya" olacaktır. Bu ne demek? Bu semtleri öğrenmek için

yapacağınız gezide başlangıç noktanızın Çemberlitaş durağı olması sizlere kolaylık sağlayacaktır. Buraya ulaşmak için hızlı tramvayı kullanmak en iyisi... Kabataş'tan, Karaköy'den, Eminönü'nden, Sirkeci'den, Sultanahmet'ten, ya da aksi istikamette Topkapı'dan, Aksaray'dan, Laleli'den geçen tramvay kısa sürede Çemberlitaş durağına geliyor. Batıda Şehzadebaşı'ndan veya Laleli'den, güneyde Gedikpaşa, Kadırga taraflarından Çemberlitaş'a yürüyerek de kolaylıkla varmanız mümkündür.

Çemberlitaş ve Divanyolu Caddesi çevresinde yiyip içmek için sayılamayacak kadar çok mekân var. Nasıl olsa bol bol yürüyeceksiniz, isterseniz midenizi şenlendirip gezinize öyle başlayın. Etraftan gelen kokular insanın iştahını zaten fazlasıyla kabartıyor. Ama öyle tıka basa yememeye de gayret edin.

Fotoğraf makinanız hazır ve şarjlı... Zira gezileriniz boyunca yüzlerce resim çekeceksiniz. Küçük not defteriniz ve kalemleriniz de omuz çantanızda, ayaklarınızda yumuşacık spor ayakkabılar, üstünüz başınız sizi sıkmayacak veya üşütmeyecek kadar donanımlı. Zamanınız bol. Bir de hava güneşli ve ılıksa, keyif sizin. Ohh... Daha ne istiyorsunuz? İstanbul önünüzde serili, sizleri bağrına davet ediyor.

Çemberlitaş denilen, Roma İmparatoru Büyük Konstantin'in 327'de diktirdiği, tarihsel değeri çok yüksek olan bu erguvan renkli anıt sütun, Osmanlı zamanında bunun hemen arkasındaki Esir Pazarı ile yanındaki Tavuk Pazarı denilen alanın güney ucunda, tramvay durağının tam dibinde durur (Bu noktada bir durak yapılması yanlış bir uygulama

4. yüzyılın erken dönemlerine ait Konstantin Sütunu (Çemberlitaş)

olmuştur). Romalılar zamanında burası başkent Konstantinopolis'in en önemli forumu idi ve senato meydanı ile bir bütün oluştururdu. Osmanlı döneminde ise yaklaşık üç yüz hücreli kocaman bir esir hanıyla esir alım satımının yapıldığı çok önemli bir alandı. Esir emininin sorumluğunda gerçekleştirilen esir ticareti bu şekilde yasal olarak 1847'ye dek sürdü. Eski Esir Pazarı artık bir otopark olarak değerlendiriliyor! Bunun hemen kuzeyinde de İstanbul'un anıtsal camilerinden 1755 tarihli Nuruosmaniye Camisi var.

Sultan III. Osman'ın eseri: Nuruosmaniye Camisi

Osmanlıların Yarımada'daki en eski eserlerinden olan ve 1490'ların sonlarında Sadrazam Atik Ali Paşa tarafından yaptırılan cami, sütunun hemen yanı başındadır. Bu iki eseri aynı fotoğraf karesine alırsanız ilginç bir görünüm elde edebilirsiniz. Atik Ali Paşa'nın Edirnekapısı yakınında adını verdiği Atikali semtinde ve Fevzipaşa Caddesi kıyısında da bir camisi bulunur. Şimdi Kariye Müzesi adıyla gezilen ünlü Kora Kilisesi'ni de 1511'de camiye çevirten kişi Atik Ali Paşa'dır.

Daha batıda Çarşıkapı olarak anılan yerde ve Bileyiciler Sokağı'nın çok yakınında II. Beyazıt devrinde saray ağası olan Hüseyin Ağa'nın yaptırdığı, aynı isimli cami ve Beyazıt'a doğru daha geride, eskiden Makasçılar diye bilinen muhitte IV. Murad'ın devlet adamlarından Piri Efendi namında bir zatın yaptırdığı ve 1950'lerde yeniden ayağa kaldırılan Hoca Piri Camisi, bu çevredeki küçük çaplı Osmanlı eserleridir. Hazır Beyazıt'a yaklaşmışken tarihî Kapalıçarşı'ya bir kez daha girip gelişigüzel dolaşın, hatta dipsiz sokaklarında kaybolun. Buraya öyle kolay kolay doyulur mu hiç!

Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne çıkan Çadırcılar Caddesi'ni ve bunun gerisindeki Sahaflar Çarşısı'nı şöylece yeniden bir gezin. Ama sadece bir keşif gezisi olsun bu. Buraları ayrıntılı şekilde dolaşmaya bir gün yetmez. Benim sizlere bu bölümde söz ettiğim semtler için zaten bir gününüzü harcayacaksınız. Bu nedenle, güzergâhınızdaki bazı çok önemli anıtsal eserleri ve mekânları iyice incelemeyi başka gezilerinize bırakmalısınız. O zaman sindire sindire dolaşarak tarihin derin kuyularında kaybolup gidersiniz ki bu da İstanbul'da yaşamanın en zevkli, duygulu, öğretici ve heyecanlı tarafıdır. Bu kitap, İstanbul'u geniş kapsamlı olarak hiç dolaşamamış, ama kadim şehri sevip merak edenleri gezdirmeyi ve bunu yaparken de etraflıca tanıtmayı hedefliyor zaten.

Çadırcılar Caddesi aslında dar ve upuzun bir sokak. Batı ucu Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne ve ünlü Bakırcılar Çarşısı'na açılır. Burada iki taraflı dükkânlarda giyim kuşam ürünleri satılıyor. Üzerinde de Kapalıçarşı'ya girmek için dört kapı var. En batıdaki Lütfullah Efendi Kapısı'nın doğusundaki bu kapılar şöyle sıralanıyorlar: Yorgancılar, Fesçiler, Hacı Hüsnü Efendi ve Beyazıt.

Beyazıt kapısından girip çarşıyı şöyle kısaca bir dolaşabilirsiniz isterseniz. Güneydeki Çarşıkapı, Merdivenlikapı, Kürkçüler, Nuruosmaniye gibi kapıların birinden çıkıp kalabalığa ve dar sokaklara yeniden karışın. Nuruosmaniye kapısı sizi doğrudan aynı isimli ve 1755 tarihli anıtsal camiye çıkaracak. Vezirhanı Caddesi Çemberlitaş'ın dibinden başlayıp buralara kadar uzanıyor. Bu yol adını, sütunun sağındaki 17. yüzyıl eseri olan Vezir Hanı'ndan almıştır. Anıtsal cami zaten bu caddenin kıyısında, Çemberlitaş'tan yüz, yüz elli metre kadar uzakta. Çarşıya hiç girmeyip bu caddeden de camiye gelebilirsiniz.

Çevre bütünüyle tarih kokuyor, ama beri taraftan da büyük bir olumsuzluk var buralarda. O da, artık iyiden iyiye alışmış olduğunuz aşırı yoğun trafik. Allah aşkına, nedir bu gürültü patırtı? Yahu buralara araç sokulur mu hiç? Şöyle bırakın da rahatça, sessiz gürültüsüz gezip dolaşalım! Sirkeci Hamidiye Caddesi'nde uyguladınız, fena mı oldu? Ne güzel geziliyor orada. İnsanların ayak seslerinden başka bir ses yok. Yarımada'nın pek çok yeri keşke böyle olsa... (Bunlar benim içimden geçenler. Eminim ki siz de aynı şeyleri düşüneceksiniz.)

Şimdi biraz daha doğuya, Nuruosmaniye Caddesi üzerinden Babıali Caddesi'ne doğru ilerleyin. Dört yol ağzına vardınız. Buraya genellikle Cağaloğlu meydanı derler. 19. yüzyıl sadrazamlarından Mahmud Nedim Paşa'nın köşeli türbesi ile bunun karşısında, 16. yüzyıla ait olup 1860'larda şimdiki şekliyle yenilenen Cezeri Kasım Paşa Camisi, çevrenin önemli iki eseridir. Bu caminin az gerisinde, yakın tarihlerde

yanan Milli Eğitim İl Müdürlüğü'nün yine 19. yüzyıldan kalan binasını ve karşısında da 17. yüzyıl eseri Hasan Paşa Medresesi'nin son zamanlarda onarılan hâlini göreceksiniz. 25-30 yıl öncesine dek Cağaloğlu'nun bu merkezi, basın-yayın dünyasının kalbinin attığı bölgeydi.

Mahmud Nedim Paşa Türbesi

Sirkeci yönüne doğru inen Ankara Caddesi üzerinde, Babıali binalarının ön tarafında, yakın tarihlerde onarılan Nallı Mescit var. Fatih devrinden İmam Ali'nin banisi olduğu çok güzel bir eserdir. Ama şimdiki görünümü o dönemden kalma değildir. Bunun biraz altında Marmaray istasyonu duruyor. Üsküdar'dan bile bu noktaya kolayca ulaşabilme olanağınız olduğunu bilin.

Cağaloğlu'nda bir 17. yüzyıl eseri: Hasan Paşa Medresesi

Şimdi buradan, 19. yüzyılda meşhur Düyun-ı Umumiye binası olup günümüzde İstanbul Lisesi adıyla hizmet veren devasa kütleli eserin ve İran konsolosluğunun yakınındaki Celal Ferdi Gökçay Caddesi'ne yönelin ve Kapalıçarşı yönünde ilerleyin. Az sonra Mahmutpaşa çarşılarındasınız!

Şen şakrak bir cümbüş yeri burası... Aradığınız neredeyse her şeyin satıldığı bu sokaklarda dolaşmak, sağa sola bakınmak bile büyük zevk. Genel olarak Mahmutpaşa diye bilinen bu güzergâh, aslında Molla Fenari Mahallesi içinde kalıyor. Bölgeye adını veren Mahmud Paşa Camisi, İstanbul'un en eski Osmanlı eserlerindendir. Mahmud Paşa, Fatih Sultan

Sağda Mahmud Paşa Camisi ve Türbesi, solda İran Konsolosluğu

Mehmed'in idam ettirdiği sadrazamıydı! Paşanın türbesi camisinin arka tarafında durur, ama uzun bir onarım geçiren caminin bu kısmı hâlâ açık değil. Bu türbenin, İstanbul'daki başka hiçbir türbede olmayan bir özelliği var: Mahmud Paşa'nın türbesi, dışı çinilerle kaplı tek türbedir!

Molla Fenari ile doğusundaki Alemdar mahallelerini Babıali Caddesi ayırıyor. Alemdar Mahallesi'nin önemli bölümünü dolaştınız, ama Molla Fenari'ye yakın yerlerinde bazı eserler var ki onları görmeden geçmeyin. Sultanahmet tramvay durağının biraz iç tarafındaki Çatalçeşme denilen yer, aynı isimli sokağın köşesindeki çeşmeden adını almıştır. Bunun karşısında da, oğlu Alaaddin Ali'nin babası Molla Fenari'nin anısına Fatih devrinde yaptırdığı Molla Çelebi (Fenarizade) Camisi ile yan tarafta, 20. yüzyıl başlarından kalma ünlü "İçtihad Evi" binası var. Abdurrahman Şeref Bey burada *İçtihad* gazetesini çıkarırdı. 19. yüzyıldan Bülbül Tevfik Paşa Konağı ile Lisan Mektebi binası da caminin az gerisinde kalırlar. İkisi de son derece güzel yapılardır. Lisan Mektebi şimdi Moda Tasarım Lisesi olarak değerlendiriliyor.

Buradan Tahtakale'ye inen Tarakçı Cafer Sokağı'na girdiğinizde, aynı zamanda Sururi Mahallesi'nin içine de dalmış oluyorsunuz. Buraya adını veren küçük ve şirin cami Sururi Daya Hatun ismiyle tanınır ve Yeşildirek karakoluna çok yakındır. Daya Hatun, Sultan Süleyman'ın "daya"sıydı ve bu camiyi 1530'da yaptırmıştı. Dayanın kabri, Eyüp girişindeki Yâvedut Camisi karşısındadır.

Bulunduğunuz bölge İstanbul'un tekstil ürünleri merkezi âdeta. Buralarda hemen hemen her dükkân tekstilci.

Şimdi Sirkeci içlerine doğru iniyorsunuz. Özellikle böyle önerdim ki fazla yorulmayasınız... Tıngır mıngır yokuş aşağıya! Şimdi biraz batıya sapın ve Tarakçılar Caddesi civarına yaklaşın. Buraya da Taya Hatun Mahallesi diyorlar. Ne çok "taya" varmış (İstanbul'da dört beş tane Taya Hatun Camisi bulunuyor). Osmanlı devrinde şehzadeleri, hanım sultanları çocukluklarından itibaren bakıp büyüten saraylılara "taya"

yahut "daya" derlerdi. Buradaki mahalleye ismini veren Taya Hatun Camisi Tarakçılar Caddesi civarında.

Mercan Mahallesi ise bu yerleşimin az daha batısında kalıyor. İstanbul Üniversitesi arazisinin kuzey yamacından geçen ve kıyısında Ali Paşa Camisi'nin bulunduğu Fuat Paşa Caddesi'ne açılan Mercan Caddesi, adını bu çevredeki 15. yüzyıl eseri Mercan Ağa Camisi'nden almıştır. Kapalıçarşı'nın Tığcılar Kapısı'nın bulunduğu Tığcılar Caddesi üzerindedir. Pek tarihî özelliği kalmamış da olsa avlusuna girip camiyi seyredin. İçinizden, bu küçük caminin adını verdiği tarihî semtin adı ne kadar da "ünlüymüş" diye geçirin.

Cadde dediğime bakmayın, bu güzergâhların en genişi bile sokak gibi ve tam bir panayır yeri hepsi. Eğlenceli. Buralarda insan ne çok şey öğreniyor yaşadığı şehir hakkında... Ne güzel! Tarihimiz ne kadar derin... Bu sokaklar ansiklopedi gibi. Gezdiğiniz yerleri âdeta okuyorsunuz da... İstanbul'u kâbus gibi saran fizikî değişim buralarda pek söz konusu olmuyor, her şey aşağı yukarı yıllar önceki gibi...

Mercan ve Taya Hatun mahallelerinin sokakları görmeden asla inanamayacağınız kadar coşkulu, hareketlidir. İster yerli isterse yabancı, buralara kim gelirse gelsin âdeta büyüleniyor. İnsan nereye bakacağını şaşırıyor, o denli baş döndürücü...

Daha aşağıda, Tahtakale'ye doğru Uzun Çarşı Caddesi'ne açılan Vasıf Çınar Caddesi var. Buraya gelmeden önce sokaklara dalıp çıkın. Özellikle eski han binalarını gözlemleyin, avlularında dolanın, revaklı üst galerilerine çıkın. İstanbul'un en eski eserlerinden olan ve içinde tekstil ürünleri satılan Mahmud Paşa Hamamı devasa ölçüleriyle ismini verdiği yokuşta asırlardır durur. Biraz aşağıda İstanbul'un en eski hanı var: Kürkçü Hanı. Ta Fatih devrinden kalma. Burada da tekstil toptancıları iş görüyorlar.

Bir kıyısında Sultan III. Mustafa'nın 18. yüzyılda yaptırdığı Yeni Han, diğer yanında ise Kösem Sultan'ın 17. yüzyıl eseri olan Büyük

Sağda İstanbul'un en eski hanı Kürkçü Han, solda Sultan III. Mustafa'nın Yeni Han'ı

Valide Han'ın ve başka hanların bulunduğu Çakmakçılar, Tarakçılar, Sandalyeciler ve Mahmutpaşa yokuşlarında vakit geçirin. Olanak bulursanız Kösem Sultan'ın hanının kubbelerinin bulunduğu terasa çıkmaya gayret edin ki göreceğiniz İstanbul manzarasının etkisiyle ağzınız heyecandan bir karış açık kalsın. Buradaki bir hizmetkâr, cüzi bir bahşiş karşılığında size kapıyı açıp kubbelerin üstüne çıkmanıza yardımcı oluyor. Ama beri yandan, bu son derece değerli han yapısının şimdiki durumu gerçekten de yürekler acısıdır.

İstanbulluların "Mahmut Paşa" olarak tanıdığı ve ünlü yokuşların bulunduğu çarşılar muhiti

Uzun Çarşı yokuşunda, Fatih devrinin saman emini Hoca Sinan'ın yaptırdığı Samanvirani Sani Camisi; Vasıf Çınar Caddesi'ne doğru, fetih devri veziri Çandarlı Halil Paşa'nın 1499'da İnebahtı savaşında şehit olan oğlunun yaptırdığı Çandarlı Atik İbrahim Paşa Camisi, Sirkeci içlerine doğru da Hacı Küçük Camisi sizleri bekliyor.

Bu dar yokuşlarda han bolluğu çok dikkat çekici. İstanbul ekonomisinin ve ticaret hayatının kalbi buralarda atıyor âdeta... Hem de kaç asırdır. Yer gök han! Çoğunlukla 18. ve 19. yüzyıldandır bu eski ticari binalar. Hepsi de birbirlerinden güzel. Eminönü'nün iç tarafında Tahtakale Hamamı ve Balkapanı Hanı gerçekten görülmeye değer iki eser. Her yöne etraflıca bakın, her şeyi izleyin. Hanların isimlerini ve bulundukları sokakları not defterinize kaydedin. Sadece İstanbul hanlarını anlatan kitaplar var piyasada. Daha sonra bu kaynakları da çalışırsınız.

Tahtakale'deki Balkapanı Hanı'nın avlusunun altında bulunan Bizans dönemine ait mahzen

Gördünüz değil mi? İstanbul Yarımadası sanki bir açık hava müzesi. Merak edip de ilk kez gezenler için sunduğum bu yöntemin oldukça faydalı olacağına inanıyorum. Ben de bu şekilde başlayarak kadim şehrimi keşfetmeye, incelemeye, anlamaya çalışmıştım, yıllar önce...

Yarımada'nın doğu kısmını, yani eski ilçemiz Eminönü'nün kalbi sayılabilecek bölgelerini gezdiniz. Şimdi ise bölgenin ortalarına doğru bir başka geziyi planlayalım. Orta dedimse, öyle sıradan bir güzergâh değil burası, dünyaca namlı! Hem Roma İmparatorluğu'nun hem de Osmanlı payitahtının ana arteri olan meşhur Divanyolu'muz...

Yarımada'nın ana damarı: Divanyolu Caddesi

Bu tarihî caddemizi dolaşmak için bir etap numarası vermeye gerek görmüyorum. Zira herhangi bir gezi etabınızın arasına bile sıkıştırıp dolaşabilirsiniz burayı. Üstelik konumu da pek çok gezi etabının ortasında yahut da içinde yer alıyor.

Divanyolu Caddesi

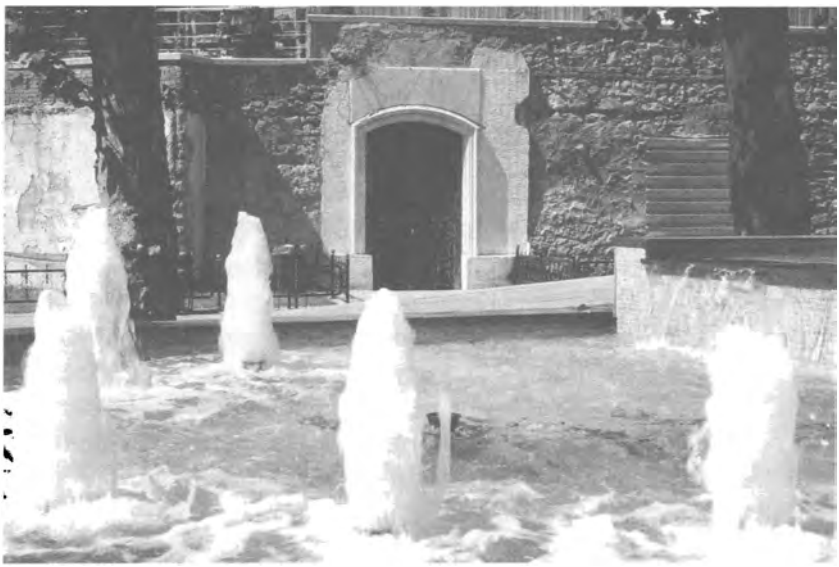
Yarımada'nın yüreğine giden bir ana damar demem boşuna değil elbet bu yola. Ta Roma döneminden beri birkaç metrelik oynamalarla, günümüzde dahi hemen hemen aynı güzergâhtan ilerleyen bu cadde, Beyazıt'tan Çemberlitaş'a dek Yeniçeriler adıyla uzanır ve buradan itibaren de Ayasofya meydanı önündeki dönemece, yani kuzey kolda ünlü Milion taşının durduğu, güney tarafında da 15. yüzyıl sonlarından Firuz Ağa Camisi'nin yer aldığı noktaya kadar Divanyolu adını alır. Biz, yolun tamamına, alıştığımız şekilde Divanyolu Caddesi diyoruz.

Roma devrinde Sultanahmet'in deniz tarafındaki yamaçlarda konuşlanan saraylara, Osmanlı zamanında da Saray-ı Hümayun'un içindeki vezirlerin toplantı yeri olan Kubbealtı'na, yani Divan'a gittiği için bu yol asırlar boyunca bu isimle tanındı.

Paşaların, efendilerin sık sık gidip geldiği, hareketli bir yol olduğu için etrafında konaklar inşa edilen bu çok önemli güzergâhta uzun asırlar içinde pek çok anıt eser yapılmıştır. Bu nedenle de bu tarihî yolu sindire sindire, bir bu taraftaki kaldırım boyunca, bir öte yandan gidip gelerek arşınlamanızı isterim. Dolayısıyla da sizlerden bu gezi için bir tam gün rica ediyorum.

Yolun günümüzde pek çok sorunu da beraberinde getirdiği malumdur. Öncelikle, cadde üzerindeki çeşitli binalarda üslup birliği yoktur. Bu da hâliyle gözleri ve gönülleri rahatsız edici bir durum olmanın ötesinde, güzergâhın tarihî ününe hiç de yakışmamaktadır. Ayrıca çok itici bir tabela kirliliği de söz konusudur. Yol boyunca dizilen binaların alt katlarındaki dükkân ve işyerlerinin işlevleri de yolun tarihî önemi ve tasarımı açısından bir başka sorunu yansıtır. Banka şubeleri, ayakkabıcılar, lotocular, büfeler gibi, yolun tarihsel değeriyle örtüşmeyen dükkânlar yerine cadde boyunca, kitapçılar, antikacılar, tarihî şahıslara ait küçük müzeler gibi, yolun farklı hüviyetine uyan birimler bulunsaydı çok daha iyi olacaktı kuşkusuz. İstanbul'un genelinde bu sorunlar hep var zaten. Ne diyelim, belki bir zaman sonra bu düşlerimiz de gerçeğe dönüşebilir.

Yol boyunca sıralanan eserlerin bazılarını daha önce Divanyolu'nun güneyinde ve kuzeyindeki mahalleleri gezerken görmüştünüz. Yürürken onlarla yeniden karşılaşmanız çok hoş olacak doğrusu... Olsun, yüzlerce defa da görülseler yetmez, doyulmaz... Zaten herhangi bir yere de pek sapmıyorsunuz. Belki sadece eski Eminönü belediyesinin iş gördüğü tarihî konağın altındaki Teodosius Sarnıcı (Şerefiye)'nı ziyaret etmek için güney koldaki Peykhane Caddesi'ne şöyle yüz metre kadar girebilirsiniz. Önceden gezdiğiniz bazı sokakları yeniden görme arzusu taşıyabilirsiniz ya da farkında olmadan buralara yönelebilirsiniz. Olsun, girin, dolaşın... Bir de şu var: Herhangi bir gezi rotanızın, bir başka rotayla bazı noktalarda kesişmesi gayet doğaldır. Çünkü güzergâhlar

Teodosios Sarnıcı'nın girişi

kesin sınırlarla birbirlerinden ayrılmış değiller. Dün dolaştığınız bir mahallenin herhangi bir sokağını, bugün dolaştığınız bitişiğindeki bir başka mahallenin güzergâhına tekrar katabilirsiniz. İstanbul gibi genel olarak karmaşık sokak düzenlerine sahip bir şehirde bu tür gelişmeler gayet normaldir. Hem ne kaybedersiniz bir gördüğünüzü bir kez daha görmekle?

Genellikle buralarda ayakkabıcı, terlikçi esnafının dükkânları ve işporta tezgâhları, yük indirip bindirme kamyonetleri, yüksek katlı ve kirli yüzlü binalar görüntü olarak sizleri rahatsız edebilir, bu da işin olumsuz tarafı... Çemberlitaş civarına güneyden çıkan Karababa Sokağı'nın kıyısında Karababa Dergâhı'nı göreceksiniz. Dediğim gibi, önceki gezilerinizde de görmüş olabileceğiniz bu tarihî yapılarla yeniden selamlaşırsınız.

Beyazıt'a tramvayla veya otobüslerle gelebilirsiniz. Sultanahmet'e varıp buradan itibaren Beyazıt'a doğru Divanyolu üzerinden de ilerleyebilirsiniz. Ama ben belki yüzlerce kez gezip dolaştığım ve en sevdiğim güzergâhlardan olan bu kadim yolu genellikle Beyazıt'tan başlayarak katederim. Beyazıt Camisi çevresinde bir şeyler atıştırır, Sahaflar Çarşısı'nda soluklanır ve geriye dönüp meydanın doğu ucundan Divanyolu'na girerim.

Bu noktadan başlayın şimdi. Beyazıt meydanının Yeniçeriler Caddesi ile buluştuğu yerin sağında, Halıcı lakaplı Hasan Efendi'nin 1510'larda yaptırdığı ama günümüzdeki biçimi hayli bozulmuş olan Kaliçeci Camisi ve bunun karşısında da Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

Külliyesi var. Cadde üzerindeki kapısından girerseniz huzur dolu bir medrese bahçesiyle karşılaşırsınız. Bugünlerde kapsamlı bir onarımdan geçen bu 17. yüzyıl eseri gerçekten mükemmeldir ve avlu köşesindeki birim Yahya Kemal Müzesi olarak hizmet verir. Külliye bahçesine girişte, sağda güzel bir kitapçı vardır. İçine girip rafları karıştırır, kitap kokularını ciğerlerinize çekersiniz. Burada zaman geçirmek, zamanı iyi değerlendirmek anlamına gelir. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, II. Viyana Kuşatması'ndan sonra başarısız görülüp idam edilen talihsiz bir sadrazamdı. Bu külliyesini ölümünden sonra oğlu tamamlattı.

Cadde üzerinde sağlı sollu yürüyüşünüzü sürdürüyorsunuz. Bu kez sol tarafa geçin. Buraya 18. yüzyıl başlarında yapılan Çorlulu Ali Paşa Külliyesi'nin avlusu da şahanedir. Bir bölümü nargile ve çay bahçesi olarak hizmet verir. Burada otururşanız, mekânın çekiciliğinden ve atmosferinin etkileyiciliğinden kalkmayı unutabilirsiniz.

Sultan II. Mustafa'nın damadı olan Sadrazam Çorlulu Ali Paşa da Merzifonlu Kara Mustafa Paşa gibi, 1711'de Midilli'de başı vurularak idam edilmişti. Gövdesi adada, başı ise burada gömülüdür.

Şimdi bu medresenin dışındasınız ve önünüzde Bileyiciler Sokağı var. Bu yolun köşesinde de bir başka şahane külliye durur. 1593'te Sadrazam Sinan Paşa'nın yaptırdığı ve türbesinin de içinde bulunduğu külliye yakın tarihlerde onarıma alındı. Bunun da medrese avlusu, sebili ve haziresi çok güzeldir.

Sadrazam Sinan Paşa'nın güzel türbesi ve önde sebili

Ayasofya meydanına doğru yürüyüşünüzde neler göreceksiniz sayayım: Sağ kolda, en son şekli II. Abdülhamid devrinde verilen ve İstanbul'da havagazı ile aydınlatılan ilk cami olan Mimar Hayreddin Camisi, daha önce gördüğünüz Çemberlitaş sütununun yanı başındaki

Sadrazam Atik Ali Paşa Camisi ve karşısında bu camiye ait medrese, Nurbanu Sultan'ın Mimar Sinan'a 1584 yılında yaptırdığı ve hâlen hizmet vermeye devam eden Çemberlitaş Hamamı; ilk yapıldığında Saffet Paşa'nın konağı iken daha sonra Darülfünun, yani üniversite olarak değerlendirilen, günümüzün Basın Müzesi, Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa Külliyesi, 17. yüzyılın geç dönemlerinden Köprülü Kütüphanesi; içinde Sultan II. Mahmud, Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Abdülhamid'in yattığı, haziresinde ise Ziya Gökalp ve başka ünlü Osmanlılara ait muhteşem lahit mezarların bulunduğu türbe, bunun yanındaki Türbedar Sokağı'nda Tezveren Dede'nin basit türbesi, sağ kolda Piyer Loti'nin kaldığı tarihî ev; Ayasofya meydanına doğru sol tarafta II. Mahmud'u daha şehzade iken sarayı basan asilerden kurtaran Cevri Kalfa'ya ait sıbyan mektebi ve çeşmesi gibi pek çok tarihî eser, Roma devrinde ünlü Mese Yolu olup şimdi Divanyolu diye adlandırılan bu pek tanınmış güzergâh üzerinde, bir kolyedeki inci taneleri gibi dizilmişlerdir.

Divanyolu'nun 19. yüzyıldan kalan en güzel eseri: II. Mahmud Türbesi

Bütün eserler birbirlerine neredeyse birkaç adımlık mesafede olduğu ve karşılıklı sıralandıkları için cadde üzerinde mekik dokur gibi gezebilir ya da önce sağ koldan Ayasofya meydanına, sonra buradan başlayıp bu kez sol koldan Beyazıt'a çıkmayı yeğleyebilirsiniz. Divanyolu esasen bir tarih kitabı gibidir. Burayı enine boyuna gezmekle bile İstanbul tarihinin pek çok sayfasını okumuş olursunuz.

Divanyolu'nda üç eser... Sağda Köprülü Mehmed Paşa Külliyesi, ortada Basın Müzesi (Darülfünun), en solda Çemberlitaş (Nurbanu Sultan) Hamamı

8. Etap: Yarımada'nın Ortasından Kuzeye, Saraçhane'den Cibali'ye

İstanbul Yarımadası gezinizin ortadan Atatürk Bulvarı ile ayrılan doğu kısmını, yani 2009'dan önce Eminönü ilçesi olan bölümünü gezdiniz. Şimdi o tarihten önce Fatih ilçesi olan bölümünü gezeceksiniz (unutmayın, suriçini kapsayan Tarihî Yarımada'nın tamamı günümüzde Fatih ilçesidir). Fakat Yarımada'nın bu bölümünü dolaşmadan önceki Şehzadebaşı gezinizde bulvarın batı tarafına geçip oradaki eserleri, Roma su köprüsünün beri tarafındaki tarihî At Pazarı'nı ve Kadınlar Pazarı'nı görmüştünüz. Şimdi ise bu çevredeki görmediğiniz bazı eserleri ve yerleri gezeceksiniz.

İlk olarak su köprüsünün hemen gerisinde ve Kadınlar Pazarı'nın başında yer alan Hüsambey Camisi'nin yanındaki aynı isimli sokaktan aşağıya, Atatürk Bulvarı'na doğru inin ve köşede16. yüzyıl sonlarından saray ağası Gazanfer Ağa'ya ait olan son derece güzel külliyeyi görün. Daha aşağıda, Zeyrek girişinde Osmanlı tarihinin 16. yüzyıl başlarındaki en ünlü şeyhülislamlarından olan Zembilli Ali Cemali Efendi'nin yeni onarılmış türbesiyle karşılaşacaksınız. Bunun az yukarısında, çarşı içinde Barbaros Hayreddin Paşa'nın hayratı olan Çinili Hamam'ı ve yanı başındaki Ümmü Gülsüm Camisi'ni geçip kuzeye doğru, Zeyrek, Haydar, Âşıkpaşa, Cibali gibi kadim semtlerin içinden ilerleyerek Haliç kıyılarına doğru inmeye başlayabilirsiniz.

Yakın tarihlere dek Yarımada'nın otantik dokusunu muhafaza edebilmeyi başaran bu tarihî semtler ne yazık ki giderek betona teslim olmuştur. Bu durumu gezilerinizde apaçık tespit edeceksiniz zaten. Ahşap ile betonun yan yana uyumsuzluğu çoğu yerde sizi rahatsız edecek ve bundan da ister istemez üzüntü duyacaksınız. Dedim ya olabildi-

ğince empati kurup yaşadığınız çağdan koparak eski asırlar içinde kaybolmayı denemeyi tüm gezileriniz boyunca ihmal etmeyin, özellikle de buralarda...

Yarımada'nın Atatürk Bulvarı'nın gerisindeki batı bölümü arazi olarak aynı bulvarın doğusuna yayılan Eminönü bölümünden çok daha geniş, dolayısıyla da yürüyüşleriniz daha uzun mesafeli ve zaman alıcı olacaktır. Yarımada'nın orta-güneyi ile şimdi gezeceğiniz orta-kuzeyini, Saraçhane'den başlayıp kara surları içindeki Edirnekapısı'na kadar uzanan Fevzipaşa Bulvarı ayırıyor. Siz şimdi bu bulvarın kuzey-orta bölümünde araştırma gezilerinizi sürdürüyorsunuz.

Önünüzdeki ilk tarihî semt, bazı sokakları ve ünlü ahşap yapı dokusu UNESCO kültür mirası listesinde bulunan Zeyrek oluyor. Bu kadim semtin sokaklarında büyük heyecan duyacaksınız ve âdeta eliniz makinanızın deklanşöründen ayrılmayacak. İnişli çıkışlı sokakları nedeniyle yıllar boyu "Serçeden başka kuş, Zeyrek'ten başka yokuş bilmem" deyişiyle tanınan bu semt, günümüzde dahi İstanbul'un tarihin en yoğun hissedildiği bölgelerinden biridir.

"Zeyrek", zeki, çok akıllı demek... Bu lakabı taşıyan zat olan Molla Zeyrek Mehmed Efendi, burada bulunan 1136 tarihli Pantokrator Kilisesi'nden camiye dönüştürdüğü mabette dersler veren, zamanının en büyük hocalarından biriydi. Günümüze kadar sağlam biçimde ulaşabilen bu kilise-cami, İstanbul'da halen var olan 21 kilise-camiden biridir ve anıtsal kütlesiyle insanlara büyük bir heyecan verir. Onarımı hâlen devam eden bu anıtsal eserin bulunduğu tarihî çevre, eski İstanbul'un yüzünü yansıtan önemli bir mekândır. Kilise-caminin bulvara bakan arka tarafında, Yarımada'nın doğu bölümünü terasından keyifle oturup seyredebileceğiniz çok güzel bir yeme-içme mekânı yer alır. Burası, kitabın sonunda da değindiğim gibi, İstanbul'un en güzel "manzara terasları"dan biridir.

Bu çok önemli anıtsal eserin Atatürk Bulvarı'na bakan alt tarafında ise İstanbul'un en büyük kapalı Roma sarnıçlarından biri daha vardır. Yakın tarihlerde onarılıyordu. İç mekânının genel görünümü diğer büyük sarnıçlardan pek farklı olmadığı gibi, onlardan daha küçüktür. Bu dev eserin vaktiyle oldukça geniş bir alana yayılan Pantokrator Külliyesi'ne su sağladığı düşünülüyor. Halkımız bu Roma sarnıcını daha çok "Fil Ahırı" olarak isimlendiriyor.

Sarnıcın üst tarafındaki sette yakın tarihlere dek, 16.yüzyıldan kalan Karamani Piri Paşa Camisi'nin birkaç kalıntısı görülebiliyordu. Ama geçen aylarda aynı yerde yeniden inşa edilip ayağa kaldırıldı, iyi de oldu. Bu sayede Yavuz Selim'e ve Kanuni'ye sadrazamlık etmiş bu önemli şahsın 1543 tarihli camisinin önünde durup hatıralarını anabilme şansınız doğdu. Alt tarafındaki az önce gördüğünüz sarnıçtan

dolayı Türkler buna Soğukkuyu Camisi ya da Kanlı Medrese Mescidi derlermiş eski asırlarda. Böylece bir zamanlar var olan medresesinin yok olup gittiğini de öğrenmiş oluyorsunuz.

İstanbul'un en önemli manevi sultanlarından biri olan ve 18. yüzyılda yaşayan Mehmed Emin Tokadi hazretlerinin türbesi ve haziresi biraz üst tarafta ve buraya çok yakın olan bir set üzerindedir. Onu da görün.

Eskiden Çırçır diye tanınan ve kıyısında 19. yüzyıldan Şükrü Bey Çeşmesi'nin durduğu meydancığa çok yakın olan ilginç "Oktagon" yapısı, İstanbul'daki 21 kilise-camiden bir diğeridir ve şimdilerde Şeyhülislam Camisi olarak kullanılmaktadır. Bu eserin Roma devri karakteriyle bir hayli ilginizi çekeceğine çok eminim. Minaresi olmayan ender camilerden biridir bu.

Yorulmadınız değil mi? İnsan yorulsa da bu tarihî şaşaa içinde bunu pek hissetmiyor doğrusu. Ne güzel şey, İstanbul sokaklarının tarihî labirentlerinde yitip giderek özgürce yürümek...

Bu noktadan itibaren kuzeye, Cibali'ye doğru inmeye başlıyorsunuz... Mehmed Efendi Sokağı'ndaki (sokak tabelasında "Efendi" yerine yanlışlıkla "Paşa" yazılmıştır, dikkat edin) tarihî ve çok eskimiş ahşap yapı bir zamanlar Uşşaki Dergâhı olarak bilinirdi. Sokaklara yayılan eski ahşap ve odun-kömür kokularını (eğer hava soğuksa) yoğun biçimde duyumsayacağınız (bazı semtlerde İstanbul'un kendine has bir kokusu olduğunun kanıtı) Zeyrek semtinde azımsanamayacak kadar çok ahşap konut örneğine (ama pek çoğuna da beton-sevimsiz binalar arasında) rastlayacaksınız. Buralarda gezinme fırsatlarını iyi değerlendirme bakın. Detayları gözlemlemek çok önemli...

Bulunduğu sokağa adını veren 1462 tarihli Kasap Demirhan Camisi, Fatih devrinden kalan önemli bir eserdir. Bu muhitteki Kâtip Çelebi İlköğretim Okulu'nun yakınındaki arsanın içinde muhtemelen 5. yüzyıldan kaldığı düşünülen Teodosia Ayazması'nı görebilme olanağı bulursanız çok iyi yaparsınız.

Küçük Mektepli Sokağı'ndasınız şimdi. Hacı Hasan Camisi karşınızda. Eskiden çevre ahalisi buna Eğik Minare dermiş. Ta 1505'ten, Sultan II. Beyazıt döneminden kalma. Aslında Hasan Efendi'nin torunu Rumeli kazaskeri Mehmed Bey yaptırmış, ama onun adıyla bilinir. Buradan tekrar, ünlü ve hatıraları bol Haydar semtinden adını alan Haydar Caddesi'ne yöneliyorsunuz. Bu yol sizi doğrudan Âşık Paşa'ya ve sonra da Cibali'ye ulaştıracak.

Bu eski semte adını veren Haydar Külliyesi, Mimar Sinan'a ait bir eserdir ve aynı isimli cadde üzerinde durur. Devrinin mimari özelliklerini adamakıllı yansıtan bu eserin hamamı ise kötü durumdadır. Med-

resesi de onarım istiyor. Siz gezdiğiniz sırada umarım bu iş tamamlanmış olur da içine girip bol bol tarih solursunuz.

İlerliyorsunuz kuzeye doğru... İşte karşınızda Divittar Mehmed Efendi Camisi. Esasen bu caminin ilk yapıldığı zamanki adı buydu. Şimdiki cami ise 1882'dendir ve II. Abdülhamid'in ünlü Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa tarafından yaptırılmıştır. Ama yine de eski adıyla biliniyor. Karşı kolda Haydar Çeşmesi diye tanınan bir başka eser var.

Biraz daha ilerlediniz ve Fatih devrinde Romalılara ait Pentepoptes Kilisesi iken Eski İmaret Camisi'ne çevrilen anıtsal eserin yanına geldiniz. Etrafı, bu çok önemli tarihî mirasın boyunu aşan birtakım beton yapılarla doldurulduğu için sokak köşesine gelene dek ne yazık ki onu pek fark edemiyorsunuz. Böylesine değerli tarihî bir eserimizin daha ferah bir çerçeve içinde sunulması gerekir. Ama bu sorun İstanbul'un hemen hemen bütün tarihî mekânlarında (Sultanahmet'te, Süleymaniye'de, Şehzade Mehmed Külliyesi'nin çevresinde bile) mevcut.

Zeyrek'te 11. yüzyıldan bir eser.. Eski İmaret Camisi (Pentepoptes)

Bu kadim eser de az önce gördüğünüz Pantokrator ile yaklaşık aynı yıllarda (1130'larda) Roma İmparatoru Aleksios Komnenos'un annesi Anna Dalassena tarafından yaptırılmış.

Cadde üzerinde, bir zamanlar Haliç surlarının Cibali Kapısı mevkisinde bulunan ve şöhreti tiyatro eserlerine yansıyan, mütevazı görünümlü o eski Cibali karakolu, artık hiç de güzel olmayan beton bir binada faaliyetini sürdürüyor. Bunun tam karşısındaki sokağın ucunda ise yine II. Beyazıt devrinde, 1503 yılında yapılmış Bıçakçı Alaaddin Camisi'ni göreceksiniz. Buralardaki bazı sokakların biraz daha eli yüzü düzgün fizikî dokusunu beğeneceğinizi umuyorum.

Haydar Hamamı Sokağı'nı geçin, buradan sola dönün, Hacı Ferhat Sokağı'na... İşte 1532 yılı ve Hacı Ferhat Camisi. Yine bu çevrede 1736 yılından kalma Tahir Ağa Camisi'yle, Karadeniz Caddesi'ne saptığınızda doğuya açılıp Cibali Caddesi ile birleşen Esrar Dede Sokağı'nın az kuzeyinde, ilk yapılış tarihi 1464 olan Âşık Paşa Camisi'yle ve bunun karşısında da otantik bir tarih dekoru oluşturan Şeyh Seyyid Velayeti Türbesi'yle karşılaşacaksınız. Dolayısıyla da bu sürprizler sizi yine fazlasıyla heyecanlandıracak.

Buradan batıya yönelin ve yine Karadeniz Caddesi'nin bu yönündeki Şebnem Sokağı'na varın. Bu kadim semtler Haliç'e yakınlığı nedeniyle Romalılar devrinde hayli geniş bir mahalle oluşturuyordu. 1911 tarihli Gelenbevi Okulu buraya çok yakın. Benim ortaokulumdur, hatırım için ziyaret etmeyi ihmal etmeyin.

1911 tarihli Gelenbevi Ortaokulu (şimdi Anadolu lisesi)

Şebnem Sokağı'nın karşı köşesinde Muslihiddin Mustafa Efendi'nin banisi olduğu 1461 tarihli Yarhisar Camisi'ni göreceksiniz. Yakın zamanlara kadar görülebilen medresesi ise önce viraneye döndü, sonra da yok oldu.

Yarhisar Camisi'nin biraz aşağısında, yakın tarihlerde yeniden inşa edilen meşhur Altı Poğaça Camisi beton binalar arasında durur. Çok ilginçtir bunun öyküsü: Banisi Ahmed Efendi tanınmış bir fırıncıymış ve her gün pişirdiği leziz poğaçalardan altısını Sultan Beyazıt'ın sarayına gönderirmiş.

Bunun çok yakınında, Fatih Külliyesi yapılırken şantiyenin bina emini olan Sinan Ağa'nın kendi adını taşıyan küçük camisini de Sinan Cami Sokağı'nın Karadeniz Caddesi'ne bağlandığı köşede resimleyebilirsiniz. Bu cadde, yukarıdan Haliç kenarındaki Küçükmustafapaşa semtine doğru hafif bir yokuş şeklinde inen Nevşehirli İbrahim Paşa ve Yesarizade caddelerinin çatal yaptıkları uçtan başlayarak aynı yöne ilerler. Yukarıda da değindiğim gibi, eski eserlerin çevrelerinde göreceğiniz yüksek katlı ve üslupsuz beton binalar sizi kaçınılmaz şekilde rahatsız edecektir. Ne yazık ve ne çare ki İstanbul'un hemen her köşesi bu tür yapılarla doldurulmuş hâlde ve inanın bu durumdan nasıl çıkacağımızı artık ben de düşünmekte zorlanıyorum.

Şimdi doğuya sapın, Cibali Caddesi'nin gerisindeki Salih Paşa Caddesi'ne girin. İlgili yayınlarda pek sözü edilmeyen bu muhitlerde, özellikle Orhan Kemal Sokağı çevresinde güzel ahşap evler göreceksiniz. Büyük yazarımız Orhan Kemal'in 1950'lerde bir süre kiracı olarak ikamet ettiği basit iki katlı konut da buradaki köşe başında duruyor. Duruyor da biraz hüzünlü duruyor... Burayla daha fazla ilgilenmelisiniz. Türkiye'nin en ünlü ve en çok sevilen, okunan yazarlarından olan Orhan Kemal bu evde mi oturdu ailesiyle? Daktilosunun başında, maddi sıkıntılar içinde, evinin küçük odasında kim bilir neler yazdı durdu...

Bana sorarsanız, bu mülk derhal müze olmalı. Orhan Kemal'in evi bu, sıradan bir konut değil!..

Büyük yazarımız Orhan Kemal'in Cibali'deki evi

Bu noktada, Haliç'e yakın bir konumda, şimdi Kadir Has Üniversitesi adıyla eğitim hizmeti veren devasa kütlesiyle eski Cibali Tütün Fabrikası var. Alt katında da bir arkeoloji müzesi bulunuyor. 19. yüzyılın geç dönemlerinde, sadece bir fabrika olmak üzere kurulan yapının ne denli estetik kurallarla yoğrulduğuna hayret edin.

Kısa mesafeler içinde başka neler görebilirsiniz Cibali'de, onlara yönelin şimdi de... Fatih devrinden İbni Meddas Camisi önemli bir eserdir ve 1455'te ölen banisi Hüsameddin Efendi'nin mezarı da karşısındadır. Bu şahıs, Fatih Sultan Mehmed'in pabuçlarından sorumluydu. Bu nedenle eserine Başmakçızade Mescidi derlerdi. Şimdilerde ise Salih Paşa Camisi olarak biliniyor daha çok. Bu paşa 19. yüzyılda doğu duvarı üzerine bir çeşme yaptırdığı için, cami artık bu isimle tanınır oldu.

Unkapanı'na yakın Şazeli Tekkesi Camisi, bir zamanlar aynı yerdeki dergâhın semahanesi idi. Esere günümüzdeki şekli ise II. Abdülhamid tarafından 1884'te verilmiştir. Emir Buhari Dergâhı, Haliç sahil yolunun hemen üzerinde bulunan 1588 tarihli Haraççı Kara Mehmed Camisi, Üsküplü Sokağı'ndaki Nalıncı Mehmet Türbesi, Tepedelen Çeşmesi Sokağı bu çevrede mutlaka görmeniz gereken yerlerdir. Ayrıca Haliç sahil yolu kıyısında, Romalılar devrinden kalma kısa sur parçaları da önünüze çıkacaktır. Bunlar, Konstantinopolis'i çevreleyen yaklaşık 5600 metrelik Haliç surlarından günümüze kalanlardır.

İşte, bu gezinizi de Yarımada'nın Haliç kıyısında ve Unkapanı noktasında bitirdiniz. Nasıl, sevmeye başladınız mı güzide şehrinizi? Böyle gezip dolaştıkça İstanbul'dan daha çok zevk alacaksınız.

Cibali'de, Unkapanı'na çok yakın konumdaki Nalıncı Mehmet Mimi Dede Türbesi

9. Etap: Fatih Camisi'nden Haliç Kıyısındaki Aya Kapı'ya

Bu gezinizde İstanbul'un dördüncü tepesini taçlandıran Fatih Külliyesi'nden başlayarak kuzeye doğru ilerleyecek ve Haliç kıyısındaki Küçükmustafapaşa semtine ulaşacaksınız. Tarihî miraslarımız bu güzergâhlar içinde ne yazık ki dağınık vaziyette. Fatih Camisi'nin batısından başlayan Haliç Caddesi üzerinde ve çevresinde bu yörelere hiç uyum göstermeyen çok sayıda çirkin beton bina yer alıyor. Bu nedenle o yapıların arasına sıkışıp kalmış ve çoğu küçük boyutlarda olan kültür ve tarih miraslarını kolaylıkla bulmak pek olası değil. Peki, ne yapmalısınız?

Öncelikle Fatih Camisi'nin batısında kalan bu bölgelerdeki cadde ve sokakların isimlerini not edin ve bir yol haritası hazırlayın. Şöyle düşünmeyi deneyin: Fatih Camisi çevresinden Haliç'e doğru ineceğime göre, daha fazla sağa sola sapmadan belirgin bir ana güzergâhın üzerinden ve buna açılan yan sokaklardan oluşmuş bir arazi içinde kalmalıyım. Evet, güzel iz sürdünüz. Seçtiğiniz başlangıç noktası Fatih Camisi'nin hemen batısındaki tarihî Malta Çarşısı olmalı. Bakalım şimdi burada neler var?

Çarşı içinde Fatih zamanından kalma ve şimdilerde Şekerciler Hanı diye bilinen eski bir eser görürsünüz ilk olarak. Eski yüzüyle sanki asırlar öncesini hatırlatacak size. Eftalzade Camisi de II. Beyazıt dönemindendir ve hanın yanındadır. Yeniden inşa edilmiştir. Yakın tarihlere kadar İstanbul'un en ünlü yazlık sinemalarından biri olan ve hemen her yaz gecesi tıklım tıklım dolan Madalyon Sineması bu hanın tam arkasındaki arsada yer alıyordu. Şimdi yeri boş duruyor.

Trabzon tereyağları, peynirler, yumurtalar, iyi kalite sebze ve meyvelerin satıldığı şenlikli ve sevimli, geleneksel bir çarşı olan Malta'dan kuzeye inen ana yolun adı İslambol Caddesi... Bunun sahile doğru daha aşağısı ise Haliç Caddesi'dir. Şimdi bu yola sapın. Sağınızda Fatih Camisi tüm heybetiyle duruyor. Sıkça söylediğim gibi, yüksek beton apartmanların tıka basa doldurduğu cadde size ilk bakışta biraz itici gelecektir. Bir zamanlar İstanbul'un eski yüzünün alabildiğine hissedildiği bu bölge, nasıl oldu da böyle kişiliksiz bir hâle sokuldu? "Sadece burada mı", sorusu sizi az da olsa haliyle bir miktar gevşetecektir. Öyle ya, İstanbul'un hangi köşesi özgün kimliğini koruyabildi ki? Moralinizi bozmayacaksınız hemen, yine de sizi heyecanlandıracak pek çok tarihî miras hâlâ ve "inatla" varlığını sürdürüyor bu bölgelerde. 20. yüzyılın erken dönemlerine dek, tarihin canlılığı adamakıllı hissedilmekteydi bu semtlerde. Ama, özellikle 1950'lerden sonra bu sokaklardaki fizikî şehir dokusu iyiden iyiye bozuldu.

Fatih Külliyesi'ni doyasıya gezin, haziresini dolaşın, burada yatan ünlü isimlerin hatıralarıyla yoğrulun... Sayfalara sığmaz anılarıyla dönüşünüzde külliyenin yapılış öyküsü hakkında ayrıntılı bilgiler edinin. Böylelikle, buralara bir kez daha gelmek için gün sayacağınıza da emin olun. Ben size Fatih Külliyesi ile ilgili kısaca bilgi vermekle yetineceğim.

Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un 1453'teki fethinden sonra yeni başkentin ihyası ve bir Müslüman-Türk hüviyetiyle sarmalanmış karakterinin ortaya çıkarılması için çok uğraştı. Paşalara, efendilere, beylere, kendi isimlerini taşıyan mescitler, külliyeler, hamamlar yaptırttı. Bunların çevrelerinde hâliyle aynı isimlerde mahalleler oluştu. Fatih'in kendisi de pek çok irili ufaklı eser inşa ettirdikten on yıl sonra, yapacağı büyük külliyeye ancak sıra geldi. 1463-70 arasında, tam on altı medresesi, imareti, kervansarayı, şifahanesi, tabhanesi, hamamı bulunan bu devasa külliyeyi Mimar Atik Sinan'a, dördüncü tepe üzerindeki Aya Apostoli (On İki Havariler) Kilisesi'ni yıktırtıp onun temelleri üzerine inşa ettirdi. Bu cami çevresinde oluşan geniş semt de asırlar boyunca hep Fatih diye tanındı. Günümüzde tüm Tarihî Yarımada Fatih ilçesi olmasına karşın, Fatih denilince daima bu büyük caminin yakın çevresi akla gelir.

Fatih Külliyesi'nin Fevzipaşa Bulvarı üzerindeki Akdeniz Medreseleri

1766 depreminde yıkılan cami, Sultan III. Mustafa tarafından 1771'de yeniden inşa ettirildi. Haziresi çok zengindir ve önemli tarihî şahsiyetlerin mezarlarıyla doludur. Plevne gazisi Gazi Osman Paşa'nın güzel türbesi de burada yer alır. Daha geride ve tabhane karşısında ise 1818'den Nakşıdil Sultan Türbesi ve Sebili var.

Fatih semt merkezine çalışan pek çok belediye hattı bulunuyor. Fatih durağı, caminin güneyinden geçen Fevzipaşa Caddesi'nin kıyısındaki Millet Kütüphanesi'nin önünde ve buraya Eminönü'nden, Taksim'den, Aksaray'dan, Edirnekapısı'ndan veya başka yerlerden ulaşabilmek hiç zor değil.

Edirnekapısı istasyonuna metrobüsle gelinip aktarmayla Fevzipaşa Caddesi güzergâhına girilmesi mümkün. Özel araçla da gelinip belli bir merkezde araç bırakılabilir ve dolaştıktan sonra aynı yere dönülebilir. Hep tekrarlıyorum, yine de Yarımada gezilerinizde mümkünse özel araçlarınızı kullanmamaya bakın, yürüyün! Eskiden araba mı vardı? Atalarınızı düşünün... Hep yürümüşler, tabana kuvvet. 1871'e dek bu böyleydi. Ne oldu bu tarihte? Atlı tramvay seferlerine başlandı da İstanbullular pabuç eskitmekten biraz kurtuldular.

Araçlarınız evinizin önünde dursun; vapuru, toplu taşımayı kullanın. Böylelikle aracınız yollarda, park yerlerinde başınıza dert olmaktan çıkar ve İstanbul'un trafik kâbusunu da bir nebze olsun hafifletmiş olursunuz.

Külliyeyi iyice dolaşıp kuzeye doğru Haliç Caddesi'ne saptıktan sonra sağınızdaki Hattat İzzet Sokağı'nın köşesinde Hacegi Camisi'ni göreceksiniz. Bu küçük camiyi Mimar Sinan doksan beş yaşındayken yapmıştır ve 1585 yılındandır. Banisi ise Hocazade Mustafa Efendi'dir.

Buradan yine aynı yönde kalan Yesarizade Caddesi'ne ara sokaklardan girin. Kara Sarıklı Sokağı'nın yakınındaki, erken dönem Osmanlı şeyhülislamlarının en ünlüsü olup Zeyrek gezinizde mezarını gördüğünüz Zembilli Ali Cemali Efendi'nin Müftü Ali adını taşıyan camisi bu civarda karşılaşacağınız önemli eserlerden biridir.

Haliç sahiline yaklaşıyorsunuz artık. Çok eski bir Yarımada semtine girmiş olursunuz burada: Küçükmustafapaşa!.. Semtin sokakları 1950'lerin, 60'ların fizikî yapısını yer yer korur. Bol bol resim çekin ve aynı isimli cadde üzerindeki, Fatih devrinden kalma Molla Hüsrev Camisi'ni görün. Her ne kadar biçimi değişime uğramış ve üslupsuz beton binalar arasında sıkışıp kalmışsa da, yapımı 15. yüzyıla uzanan önemli bir eserdir. Bu hocanın diğer camileri Vefa ve Horhor'dadır.

Molla Hüsrev Camisi

Yine erken dönemlerden Küçük Mustafa Paşa Hamamı'nı ziyaret edin. İç mekân planıyla Osmanlı hamam mimarisinin gözde eserlerindendir. Günümüzde hamam olarak kullanılmıyor ama zaman zaman içinde kültürel etkinlikler ve sergiler düzenleniyor.

Vakıf Mektebi Sokağı'na geldiniz. Burada heybetli bir cami var.

Aya Teodosia isimli eski bir Roma kilisesinden muhtemelen 16. yüzyılda Gül Camisi adıyla dönüştürülmüş bu anıtsal yapı, Fatih zamanında denizcilerin deposu olarak kullanılmıştı. İç mekânı ilginçtir ve sağ üst galerisinde bir mezar bulunur. Kulağınıza fısıldayayım: Bu mezarın, fetih sırasında İstanbul'daki son Roma imparatoru olup şehre giren Osmanlı askerlerince öldürülen Konstantin Dragezes'e ait olduğunu söyler efsaneler. Efsane işte!

Gül Camisi'nin girişinin karşısında da Adile Sultan'ın hayır eseri olan bir 19. yüzyıl mektebi ile bir de çeşme var. Ünlü Cibali Kapısı buraya çok yakın ve Haliç surlarından kalan bir bölümün üzerindedir. Buraya uğrarsanız kapının hemen iç tarafındaki Seferikoz Camisi'yle karşılaşırsınız. 1480'lerden kalmadır bu eser.

Sirkeci Dede Dergâhı

Buralardaki sokak dokularını, alçak katlı ilginç konutları resimleyin ve daha batıya, Aya Kapı'ya doğru yol alın. Sirkeci Dede Sokağı'na adını veren 17. yüzyıl dergâhından geriye kalanları da gördükten sonra Aya Kapı Caddesi'ne sapın ve Haliç kıyısından geçen Abdülezel Paşa Caddesi'ne ulaşın. Üst taraftan gelen Haliç Caddesi ile bu yolun buluştuğu yerde biraz üzülün. Neden mi? Karşınızda, Nurbanu Sultan'ın Mimar Sinan'a yaptırdığı hamam perişan vaziyette durmaktadır da ondan. Zavallı eser, neler çektin bizlerden, neler! Seni uzun yıllar kereste deposu olarak kullanabilecek kadar duyarsızlaşmışız. Bunun önünde hep birlikte özür dileyelim tarihten...

Aya Kapı (Nurbanu Sultan) Hamamı

Biraz iç kısımda, Haliç Caddesi'nin sağında, İstanbul'da mevcut 21 kilise-camiden biri olan, kaptan-ı derya Sinan Paşa'nın yaptırdığı bir 16. yüzyıl eserinin kalıntılarını görme şansınız var. O metruk arsaya girebilirseniz tabii... Burada kâğıt toplayıcıları çalışıyordu yakın tarihlerde.

Sinan Paşa, Mimar Sinan'a 1555'te Beşiktaş meydanındaki tek minareli "Sinan Paşa Camisi"ni de yaptıran kişidir.

Şimdi caddenin batı tarafına geçin ve biraz yokuş olan sokakları tırmanmayı göze alın. Çünkü buralarda ilginç sokaklarla karşılaşacaksınız. Hele Fener'e doğru Mismarcı Çeşme Sokağı'na bayılacaksınız. Alt kısmındaki köşebaşı çeşmesiyle birlikte çok ilginç bir pozisyon sergiler. Tarihî kadrajınızı iyi değerlendirin.

Patrikhane yakınındaki Abdi Subaşı Camisi

Haliç Caddesi'nin üst batısındaki Musandra Sokağı civarında Fatih ve oğlu Beyazıt devirlerinin meşhur deri tabaklayıcısı olan Debbağ Yunus Camisi ve mezarı ile 16. yüzyıldan kalma Abdi Subaşı Camisi görmeden geçilemeyecek önemde eserlerdir. Cami ilk olarak Abdi Subaşı tarafından yaptırıldı, fakat 16. yüzyıl ortalarında Kanuni'nin ünlü Kırkçeşme su tesislerinin amiri olan Mahmud Ağa bu camiyi yeniledi. Eser "Kuburbeli" adıyla da biliniyor. Dik bir set üzerindedir.

Solda Fener Rum Patrikhanesi, sağda sahil yolundaki eski Rum binalarından biri

Bu noktadan itibaren Fener Ortodoks Rum Patrikhanesi'ne iyice yaklaşmış bulunuyorsunuz. Yorulduysanız gezinizi burada noktalayabilirsiniz. Ama bence, sahil yolundaki Aya Nikola Rum Kilisesi'ni görüp öyle bitirin gezinizi... Bu bölgede soluklanabileceğiniz ve leziz yemekler yiyebileceğiniz pek çok yeme-içme mekânı olduğunu da hatırlatayım. Bu mekânlar ağırlıklı olarak Patrikhane çevresinde ve daha batıda, sahil tarafında yer alıp, 1900'lerin başında hizmet vermeye başlayan Balat Or-Ahayim Musevi Hastanesi'nin karşısında yer alır.

Balat sahil yolundaki Or-Ahayim Musevi Hastanesi

10. Etap: Çarşamba ve Yavuz Sultan Selim Çevresi

Bu gezinize de yine Fevzipaşa Caddesi'nden başlamak en iyisi. Şimdi, otobüsünüzden, Fevzipaşa Caddesi'ne açılan İslambol Caddesi civarında inip tarihî Malta Çarşısı'ndan itibaren batıya doğru olan sokaklara dalın. Fatih ve Darüşşafaka isimli caddeler zaten batıdan gelip bu yolla birleşirler.

Fatih Caddesi'ne girince solunuzda ve az ileride ilk olarak, sadaret kaymakamı olan Ahmed Paşa'nın 1595'te yaptırdığı ve Hafızıye adıyla da söylenen Hafız Ahmed Paşa Camisi'ni, bunun az güney batısında Pirinççi Sinan Ağa Camisi'ni ve onun karşısında Fatih'in 1960'lı yıllardaki bir başka ünlü yazlık sinema bahçelerinden olan ama günümüzde otopark olarak değerlendirilen (!) "Lüks"ün beton perdesini, daha da ilerlediğinizde Yavuz Selim Caddesi'nin az gerisindeki Kumrulu Mescit Camisi'ni göreceksiniz. Bu küçük eser yüklendiği büyük anılarla ünlüdür.

1470'lerde Fatih Külliyesi'ni yapan ve 1471'de ölen devrin mimarbaşı Atik Sinan'a aittir Kumrulu Mescit. Ahalinin esere Kumrulu adını vermesi ise, girişte duvarın üzerinde göreceğiniz mermer üzerine işlenmiş iki kumru kabartmasından ileri gelir.

Darüşşafaka yolu, buradaki tarihî okuldan adını almış. Şu aralarda onarılıyor. 19. yüzyılın geç dönemlerinden kalan çok namlı bir eğitim kurumudur bu. Çevrede önünüze çıkacak hazireleri, küçük mescitleri

de değerlendirmenize alın, nerede olduklarını ayrıntıyla not edin. Yavuz Selim'e doğru yürürken sağınızda göreceğiniz ve yine perişanlığına üzüleceğiniz küçük bir külliye var, Mekke kadısı Benlizade Ahmed Reşit Paşa'ya ait. Biraz daha yürüyün... İşte, Yeşil Sarık Sokağı'ndaki Cedid Abdurrahman Efendi Külliyesi.

Vaktiyle buralar Şeyh Resmi Mahallesi idi. Şimdi ise Ali Kuşçu Mahallesi diye biliniyor. İstanbul'un en eski ve en büyük açık pazar yeri olan ve her Çarşamba günü buralardaki sokaklarda kurulan Çarşamba Pazarı'nı şehirde yaşayan hemen herkes bilir ve gezip dolaşmaktan zevk alır. Bu açıdan, bir gezi gününüzü Çarşamba gününe denk düşürmenizde fayda var.

Cadde, daha ileride Draman içlerine inen Manyasızade Caddesi ile buluşur ve Beyceğiz Caddesi de sol koldan bu yola açılır. Bu yol isimleri sizin için çok önemli. Güzergâhları iyi tanımlarsanız tarihî yapılara ulaşmanız şaşırtıcı biçimde kolaylaşacak, başkalarına sormadan bu eserlerle rahatça buluşabileceksiniz. Çevrede görmeniz gereken irili ufaklı yine pek çok eski eser var. Belli başlı olanlardan söz edeyim:

16. yüzyıl sonlarından kalan ve banisinin Şeyh Şücaaddin Halveti olduğu Kovacıdede Camisi, Fatih Kız Lisesi'nin karşısında. Az daha ilerideki, fetih devrinden kaldığı sanılan Beyceğiz Camisi ve Acemoğlu Camisi, özgün kimliklerini yitirmiş gözükseler bile, eski hatıraları naklettiklerinden ve şehrin neden bu noktasında yapıldıklarını öğrenmeniz açısından görülmeli. Caminin yakınındaki Lokmacı Dede Sokağı'nda da şirin bir dergâh yapısı vardır. Avlusuna girmeye çalışın, kendinizi eski asırlarda hissedin.

Solda Kovacı Dede Camisi, sağda Lokmacı Dede Sokağı'ndaki dergâh

19. yüzyılın sonlarına dek İstanbul'un bu semtlerinde tarihî eserler çok yoğundu. En çok da medreseleriyle ünlüydü Çarşamba havalisi. Hemen hepsi yok olup gitti. Ne acı! Ne büyük kayıp!

Çarşamba Değirmeni Sokağı'nın biraz iç tarafında göreceğiniz eser ise, İstanbul'un en önemli anıtsal külliyelerinden biri. 16. yüzyılın son-

larına doğru, kaynaklara göre 1585'te mimar Davut Ağa tarafından yapılan Mehmed Ağa Külliyesi'nin camisi gerçekten de çok güzel. Mehmed Ağa'nın klasik yapıdaki türbesini de avluda görebilirsiniz. Külliyenin hamamı ise yolun diğer tarafındadır ve hâlâ çalışır.

Eskiden Koca Dede ve Beyceğiz ismi taşıyan mahallelerin bulunduğu bu semt günümüzde Atikali ile Balat mahallelerinin arasında kalmış bir tarih alanı...

Şimdi Mehmed Ağa Camisi'nin kuzeyindeki Koltukçu Sokağı'na girin ve İstanbul'un 21 kilise-camisinden bir diğeriyle buluşun: Hırami Ahmed Paşa Camisi, Romalıların Turullo Kilisesi'nden 16. yüzyılda devşirilmiş çok önemli bir miras... Çevrede bazı gayrimüslim mabetlerinin bulunması, buralardaki eski sosyal yapı ve yaşam biçiminin nasıl olduğunu yansıtıyor.

Solda Mehmet Ağa Camisi, sağda Hırami Ahmed Paşa (Turullo Kilisesi) Camisi

Aya Yorgi ve Aya Maria Muhliotissa kiliselerinin bulunduğu sokaklar tarihî bir karakter sergilediklerinden ilginizi çekecektir. Özellikle Aya Maria, 13. yüzyıldan kalan, Sultan II. Mehmed'in fermanıyla camiye çevrilmeyeceği bildirilen ve günümüzde de işlevini sürdüren yaklaşık sekiz asırlık çok değerli bir eser. Bu yönüyle de İstanbul'da tektir.

Fener Rum Lisesi ve önde Mesnevihane Camisi

Kiliseye adını veren Azize Maria, Roma İmparatoru VIII. Mikael Paleologos'un gayrimeşru kızıydı. Moğolistan'a gitmiş, oradan müritleriyle İstanbul'a dönmüş ve yaptırdığı bu kiliseye kapanmıştı 1260'larda. Kilise, Fener Rum Lisesi'nin yanındaki Firketeci Sokağı'nda yer alıyor.

Bunun yakınında, İstanbul'un tarihî kültür kurumlarından olan ve bulunduğu sokağa da adını veren Murad Molla Kütüphanesi var. 1770'lerde Rumeli kazaskeri Murad Molla yaptırmıştı bu küçük külliyeyi. Aynı caddenin daha ilerisinde de Rum cemaatinin bir kilisesini göreceksiniz. Aya Potiras Kilisesi 1580'lerden beri burada.

Eski dönemlerin Hatip Muslihiddin ve Tevkii Cafer mahalleleri içindesiniz şu anda. Atikali ve Balat mahallelerini birbirinden ayıran ve Darüşşafaka Caddesi boyunca Yavuz Selim Caddesi'ne doğru gelerek buradan Draman semtine inen Manyasızade Caddesi'nde 18. yüzyıl eseri İsmail Ağa Camisi'yle karşılaşacaksınız. Haziresindeki şeyhülislam mezarlarıyla oldukça dikkatinizi çekecektir. Caminin arka tarafında ise 18. yüzyılda, I. Mahmud devrinde şeyhülislamlık yapan Esad Efendi'nin medresesi durur. Bu caminin küp biçimli formuyla İstanbul'da Kâbe ölçülerine en yakın ikinci eser olduğunu söyleyeyim. Bu ölçülere sahip bir diğer eser olan İskender Paşa Camisi'ni Fatih-Saraçhane yakınındaki Kıztaşı mevkisinde görmüştünüz, hatırlayın...

Solda İsmail Ağa Camisi, sağda Fethiye (Pammakaristos) Camisi

Yakınınızdaki Fethiye Camisi'nin yarısı, günümüzde müze olarak değerlendiriliyor ve burada müzekart da geçiyor. Şehrimizdeki 21 kilise-camiden biri olan bu eserin bir kısmı hâlen cami olarak işlevini de sürdürür. 16. yüzyıl sonlarına doğru, III. Murad devrinde kiliseden camiye dönüştürülmüş olan bu nadide eser Romalıların 11. yüzyılda yaptığı Pammakaristos Kilisesi idi ve Osmanlı döneminde çok uzun yıllar boyunca Rum cemaatinin patriklik merkezi olarak kullanılmıştı.

Fethiye Camisi çevresinde, yine çoğu 16. yüzyıl ila 19. yüzyıldan günümüze ulaşan bazı eserler sizleri kesinlikle tarih sayfalarının arasına sürükleyecektir: Saray nişancısı olup 1515'te idam edilen Cafer Efendi'nin yaptırdığı Tevki Cafer Camisi, İsmet Efendi Camisi, Rum okulunun arka tarafındaki Mehmed Murad (Mesnevihane) Camisi, Mismarcı Şücaaddin Camisi, Cafer Subaşı Camisi, Romalıların açık su

sarnıçlarından olan 5. yüzyıla ait Aspar Sarnıcı ve bunun bitişiğindeki 1523 tarihli Yavuz Sultan Selim Külliyesi... Bütün bu eserler birbirlerine çok yakındır ve kısa yürüyüşlerle hepsini görebilme şansınız vardır.

Sultan Selim'deki Sultaniye Sarnıcı'nın iç mekânı

Aspar ya da Bonos adıyla tanınan Roma sarnıcı, devasa ölçüleri ve dikdörtgen biçimindeki geniş bir çukur hâlindeki görüntüsüyle bir hayli etkileyici. Yan taraftan içine inilebiliyor. Burada belediye bir park oluşturmuş. Ortasında da buradaki eski mahalleye adını veren Hatip Muslihiddin Camisi durur. Bunun gibi eski açık Roma sarnıçlarını Osmanlılar "çukur bostan" olarak değerlendirirlerdi. Bu geniş çukurlar demek ki eski asırlarda bostanlık olarak kullanılmaktaydı. Bulunduğunuz dev çukurdan Yavuz Selim Camisi muhteşem görünüyor. Caminin biraz güneyindeki Ali Naki Sokağı'nda Sultaniye Sarnıcı durur. Bu sarnıcın 4. ya da 5. yüzyıldan kaldığı sanılmaktadır. Günümüzde onarılmış olup çeşitli etkinliklerde kullanılır. Anıtsal "selâtin" camisinin az batısındaki Cebecibaşı Sokağı'nda, ilk olarak 1640'larda inşa edilen Cebecibaşı Camisi'yle karşılaşabilirsiniz.

Yavuz Selim Camisi ve ön tarafta Çukurbostan (Bonos açık su sarnıcı)

Bütün bu eserler bir yana, dolaştığınız sokakların fizikî dokusu da gezginler üzerinde aynı etkiyi yapıyor her zaman: Bir eskilik, bir tarih kokusu hep hissedilir buralarda. Bu sokakları arşınlarken parmaklarınız kaleminizden ve makinanızın deklanşöründen ayrılamayacak gibi görünüyor...

Yavuz Selim Camisi, sultanın ölümü üzerine 1523'te oğlu Kanuni Sultan Süleyman tarafından tamamlandı. Bu nokta aynı zamanda İstanbul'un beşinci tepesi olur. İki minareli anıtsal selâtin camisi Fener sırtlarındaki oldukça yüksek bir set üzerindedir. Caminin haziresinde büyük tarihî isimler yatar. Başta, 9. Osmanlı sultanı I. Selim, güzel türbesinde tek başınadır. Karşısında da 19. yüzyıl ortalarının padişahı Abdülmecid'in türbesi... Atası Yavuz'u çok sevdiğinden onun yanı başında yatmayı yeğlemiş Abdülmecid! Yavuz'un eşi ve Kanuni'nin anası Hafsa Sultan'ın yıkık türbesi, Şehzadeler Türbesi gibi önemli kültür varlıkları bir arada yer alıyorlar bu hazirede. Yavuz Selim Camisi'nin çok bakımlı dış avlusunun kuzey tarafındaki parmaklıktan muhteşem bir İstanbul manzarası seyredin de mutluluktan ve şaşkınlıktan bir süre kendinize gelemeyin! Bu nokta, İstanbul'un en güzel seyir teraslarından biridir.

Molla Aşki tepesinden Balat, Haliç ve Galata'nın genel görünümü

Bu parmaklıklara yaslanıp muazzam İstanbul manzarasını düşlere dalıp seyrederken, noktaladığınız gezinizin de muhasebesini yapıp bir sonraki geziye hazırlanın.

11. Etap: Atikali'den Balat'a ve Draman'a

Atikali neresi? Atik, yani "eski" Ali Paşa, 16. yüzyıl başlarında yaşamış ve Sultan II. Beyazıt'a vezirlik etmiş çok önemli bir Osmanlı devlet adamıdır. Bu kadim semtte yaptırdığı camiden dolayı Edirnekapısı ile Fatih Camisi arasında ve Fevzipaşa Bulvarı'nın kuzeyinde kalan semt

bu isimle tanınıyor. Onun zamanında ise buraya daha çok, caminin bahçesinde bulunan kuyudan dolayı Zincirlikuyu derlerdi.

Cami caddenin tam kıyısındadır. Çok kubbeli "ulu cami" üslubundaki iki İstanbul camisinden biridir (diğeri Piyale Paşa Camisi'dir). Hemen yanı başında ise son devirlerin çok ünlü hattatı Mustafa Rakım Efendi'nin türbesini göreceksiniz. Buraların tarih kokan havasını iyice içinize çekmeye çalışın. Türbenin çok yakınında ve girişi Fevzipaşa Caddesi'ne bakan, Kanuni'nin sadrazamı Semiz Ali Paşa'nın Mimar Sinan'a yaptırdığı, şimdilerde bir sağlık kurumu olarak değerlendirilen bir medrese var. Çok önemli bir eserdir, avlusunda biraz zaman harcamanızı öneririm.

Buradan itibaren takip edeceğiniz güzergâh Nişanca Caddesi ve geri dönerek sapacağınız Saray Ağası Caddesi olacak. Daha sonra da, esası bir Roma açık su sarnıcı (*Aetios*) olan şimdiki Karagümrük stadının çevresinden yokuş aşağıya, eski Dervişali, Hamami Muhiddin ve Draman mahallelerinden geçip Fener-Balat içlerine varacaksınız, rotanız budur.

Metrobüsü kullanıp Edirnekapısı istasyonunda inerek yahut da Eminönü, Unkapanı, Saraçhane, Fatih güzergâhını takip ederek Edirnekapısı durağına kadar gelen toplu taşıma araçlarından faydalanarak ulaştığınız Atikali'de, Fevzipaşa Bulvarı üzerinde inip yukarıda değindiğim eserlere ulaşacaksınız.

Evet, şimdi Hasan Fehmi Paşa Caddesi'ne, sonra da bunun doğudan devamı olan Nişanca Caddesi'ne sapın. Batıda, haremin kadın efendilerinden biri olan Saliha Kadın'ın 1584'te yaptırdığı ve bulunduğu sokakla aynı adı taşıyan Canfeda Hatun Camisi'ni ve Nureddin Cerrahi Dergâhı'nı görün. Bu dergâh bir 18. yüzyıl eseridir.

Sonra doğuya doğru ilerleyin ve yıkık dökük vaziyette duran Kaba Halil Efendi Medresesi'ni, bunun az gerisindeki Üçbaş Hamza Camisi'ni –ki Mimar Sinan'ın ilk eserlerindendir– köşeyi tutan Keskin Dede haziresini, bunun karşı çaprazında yine bir Sinan başyapıtı olan Nişancı Mehmed Paşa Külliyesi'ni ziyaret edin. Sinan bu külliyeyi ölümünden bir yıl önce, 1587'de tamamlamıştı. Yol tarafında paşanın güzel bir türbesi durur. Sokaktaki ahşap evleri, mermer çeşmeyi, Keskin Dede mezarlığını ve yolun beri tarafındaki camiyi aynı kadraja sığdırın... İşte, zamanın ötesindeki bir tarih sayfası!..

Dolaştığınız bu havali eski İstanbul'da medrese ve camilerinin en yoğun biçimde sıralandığı güzergâhtı. Pek çok şey yok olup gitmesine karşın eskiliği bugün dahi cazip olan bir bölgedir bu çevre. Bu nedenle iyice içinize sindire sindire gezin bu muhitleri, çok seveceksiniz. Tabii olumsuz pek çok görüntüyle de karşılaşacağınızı unutmayın. Örneğin, asfalt zeminler, çirkin beton yapılar ve her yerde olduğu gibi, çok miktarda araç... Araç!.. Araç!..

Vaktiyle, daha Fevzipaşa Bulvarı henüz ortalarda yokken, geç 19. yüzyılda bile, ana yol bu güzergâhtan, yani şimdiki Nişanca ve Hasan Fehmi Paşa caddeleri içinden Zincirlikuyu Caddesi adıyla geçer ve Edirnekapısı'na doğru ilerlerdi.

Yola devam... Fotoğraf makinanız ve küçük "Yarımada" not defteriniz hazırda duruyor, değil mi? Kayıtlar çok önemli, sık sık hatırlatmam sizi şaşırtmasın. Üçbaş Nureddin Hamza Camisi'ni geçtiniz, Saray Ağası Caddesi'ne yöneldiniz ve soldan Lodos Sokağı'na girdiniz... İşte Ahmed Çavuş Camisi! Eminönü'ndeki Yeni Cami'nin mimarlarından olan Dalgıç Ahmed Çavuş buraya kendi camisini yaptırmış, bakar mısınız?..

Az aşağıya, kuzeye doğru indiğinizde ise bu kez bulunduğunuz mahalleye adı verilen, 16. yüzyıldan kalma Derviş Ali Camisi'ni göreceksiniz. Buralardaki sokak dokuları tarihî özelliklerini tamamen yitirmiş vaziyettedir. Buna sizler de tanık oluyorsunuz yürürken. İstanbul'u betona dönüştürmeye hiç hakkımız yoktu, tarihî kentimize çok şey kaybettirdik, çok!

Yokuş aşağıya, Draman'a doğru inişe geçin şimdi. Buraya adını veren Draman Camisi yine Sinan'ın bir eseri. Osmanlılar tercümanlara "dragoman" derlerdi. Caminin banisi Yunus da bu dragomanlardan biriydi. Semtin yabancı bir isim gibi duran Draman adı bu sözcükten gelmektedir.

Draman semtine adını veren Draman (Tercüman) Camisi

Caminin arka tarafında ise Kara Ali Camisi durur. Bunları inceleyip Draman Caddesi'nden batıya yürüyün ve aynı yol üzerindeki Kefeli Camisi'ni görün. Bu eser aslında Fatih devrinde Kırım-Kefe'den getirtilen Hıristiyanların kullandığı bir kilise iken sonradan (muhtemelen 1620'lerde) camiye dönüştürülmüştür. Kapısındaki eski Türkçe yazının günümüze tercümesi şöyledir: "Âşık isen can baş üstü gel berü / Müfsit isen bak kapıdan dön gerü." Bu, ne kadar güzel bir deyiş böyle!..

Kiliseden dönüştürülen Kefevi Camisi

Şu anda eski Hamami Muhyiddin Mahallesi sınırlarına girdiniz. Tatlı Memba Sokağı civarında bir Rum kilisesini, Aya Taksiyarhis'i görüyorsunuz. Buradan batıya devam edin ve Hamami Muhiddin Camisi ile karşılaşın. Bu cami Fatih devrindendir. Bunun yakınında ise o mahalleye ismini veren Hoca Kasım Günani Camisi durur. Küçük bir meydanın dibindeki konumundan dolayı eskiden bu camiye ahali Meydancık Mescidi derdi. Hoca Kasım, Fatih devri ulemasındandır. 19. yüzyılda II. Mahmud'un tekrar inşa ettirdiği bu eserin daha çok Hasan-Hüseyin Camisi diye bilinmesi, Hazret-i Eyüp'le yedinci yüzyılda İstanbul kuşatmasına gelen Hasan ve Hüseyin'in bu civarda şehit olduklarına inanılmasından kaynaklanıyor. Arka tarafındaki Sahabe Abdullah Ensari'nin kabrini de görün.

Artık Balat içlerine yaklaştınız. Buradan itibaren Ayan Caddesi'ni takip ederek doğuya yönelin ve Hızır Çavuş Mahallesi'ne girin. Yazıcı Cami Sokağı'nın uç tarafında bu yola adını veren Kâtip Muslihiddin (Yazıcı) Camisi var. Bu eserin biraz kuzeyinde de Fatih devrinden Hızır Çavuş Camisi'ni göreceksiniz. Sadece bu eserler değil, sokakların ve eski Balat evlerinin karakteristik yapıları da sizi buralarda bir düş yolculuğuna çıkaracak. Bu çevrede tarihî dokunun istenen düzeyde korunduğu söylenemezse de, yine de tatmin edici bir "eski hava" ile karşılaşabilmek mümkün...

Balat'ın merkezi genel olarak, batıda Püsküllü Caddesi ile doğudan geçen Kiremit Caddesi arasındaki sokaklardan oluşuyor. Püsküllü Caddesi'nin az aşağısında, denize paralel ilerleyen Mahkemealtı Caddesi kıyısındaki Ferruh Kethüda Camisi bir Mimar Sinan eseri olarak karşınıza çıkacak. Osmanlıların ünlü Balat Mahkemesi bu camideydi. Caddenin adı da buradan gelir.

Eskiden ağırlıklı olarak Yahudi nüfusun barındığı mahallelerdir buraları. Bu cemaate ait ünlü Ahrida Sinagogu'nu Gevgili Sokağı çevresinde görme şansını kaçırmayın. Diğer bir sinagog olan Yanbolu da buraya çok yakındır. Sinagog kapılarındaki beş binli yıllarla başlayan tarihler sizi şaşırtmasın. Ne yapacaksınız? Gördüğünüzü o beş binli tarihten Tora takviminin başlangıcı olan 3761'i çıkarıp eserin miladi yapılış tarihini bulacaksınız. Şöyle ki; söz gelimi, karşınıza eski bir sinagogun kemer kapısı çıktı ve üzerinde de 5661 tarihini okudunuz. Hemen bu rakamdan 3761 çıkarın (5661-3761=1900) ve eserin miladi yapılış yılını kolaylıkla bulun.

Tarihî Balat çarşısını dolaşın, eski esnafı izleyin, onlarla konuşmaya çalışın, köhne binaları fotoğraflayın, bir Balat kahvesinde oturup bir bardak demli çay için, dinlenin... Bunlar gerçekten de zevkli girişimlerdir ve gezilerinizi renklendirirler.

Düriye Sokağı'nın gerisinde karşınıza çıkacak kilise ise bu çevrenin en büyük ve tanınmış mabetlerinden olan Surp Hreştagebet Ermeni Kilisesi'dir. Çevresindeki eski binalarla birlikte "geçmiş yıllardan bir çerçeve" sunar size. Buradan itibaren doğuya yönelirseniz Fener Rum Patrikhanesi'ne çabucak ulaşabilirsiniz. Rum-Ortodoks cemaatinin merkezi olan bu noktaya varmadan önce sahilden geçen Mürsel Paşa ve Vodina caddeleri istikametine yönelin. Yusuf Şücaaddin Camisi (İskele Camisi), Balat'ın eski Karabaş Mahallesi içinde yer alır ve biraz batıda, sahil yolu üzerindedir.

Fener Rum Patrikhane Kilisesi olan Aya Yorgi ise yine Patrikhane avlusundadır ve serbestçe ziyaret edilebiliyor. Fetih zamanından bu yana beş kilise değiştiren patriklik, şimdiki kiliseye yerleştiğinde tarihler 1601'i gösteriyordu. Demek ki dört asırdır faaliyetlerini bu mekânda sürdürüyor Patrikhane... Bunun biraz doğusunda kalan Maraşlı Rum Lisesi de karakteristik görüntüsüyle bir hayli dikkat çekicidir. Tarihî Fener İskelesi de bu mevkide ve Haliç kıyısında, eski Fener karakolunun yanındadır. Yine Fener sahil yolu üzerinde ve Patrikhane'ye çok yakın konumda, Fatih devrinden Ali Yazıcı Camisi durur. Bir adı da Süzgeççi Yusuf Camisi'dir. 1890'larda yeniden yapılan bu küçük tarihî eserin anıları çok zengindir. İçinde Fatih'in namaz kıldığı söylenir.

Tekrar doğu istikametine, yine sahil güzergâhından ilerliyorsunuz. Burada yer alan Tahta Minare Camisi'nin mazisi Fatih devrine dek uzanır. Deniz yönündeki Mürsel Paşa Caddesi'nde Tur-i Sina Metohion'u ve başka küçük kiliselerle de karşılaşabilirsiniz. Ama bunlar gözünüzden kolaylıkla kaçabilir, çünkü duvarlar içinde kalırlar. Dikkatli gözlem yaparak yürüyün.

Osmanlı yönetimi gayrimüslim cemaatlere bu yaptırımı özellikle uygular, kiliselerin sokaktan apaçık görünmesini arzu etmezdi. Dolaşırken kilise duvarlarının iç kısmındaki çan kulelerini algılayabilmek için daha dikkatli olun. Bunlar kiliselerin en belirgin kısımlarıdır.

Sahil yolunun deniz tarafında kalan Bulgar Ortodoks Sveti Stefan Kilisesi, ilginç yapısıyla İstanbul'da görülmesi gereken en önemli eserlerden biridir. İlginçliği de şu: Sultan II. Abdülhamid döneminde, 19. yüzyıl sonlarına doğru Avrupa'da tamamen demirden yapılıp Tuna Nehri yoluyla İstanbul'a getirilmiş ve bu noktada monte edilmiştir. Yani şu anda, İstanbul'da eşi benzeri bulunmayan, tamamen demirden olan Sveti Stefan Bulgar Kilisesi'nin önündesiniz.

Fener sahil yolu üzerindeki tamamen demirden yapılan Bulgar Sveti Stefan Kilisesi

Yoruldunuz mu? Zaten bu güzergâh burada sonlandı. Artık bir yerde dinlenmeye çekilip günün muhasebesini yapın. Önünüzdeki gezi için hazırlanın.

12. Etap: Edirnekapısı'ndan Kuzeye, Haliç Kıyılarındaki Ayvansaray'a

Edirnekapısı neresi? Yedi tepenin tamamının bulunduğu Yarımada'nın en yüksek noktası. Yani, kara surları üzerindeki Edirnekapısı'nın hemen iç tarafında yer alan Mihrümah Sultan Camisi'nin bulunduğu nokta..

Taksim'den, Beyazıt yakınındaki İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi binalarının arka girişinin karşısındaki Vezneciler durağından, Beşiktaş'ta iskele önünden, Eminönü'ndeki otobüs terminalinden, Yarımada dışında kalan Eyüp, Gaziosmanpaşa gibi görece daha uzak semtlerden, metrobüslerle Kadıköyü'nden, Mecidiyeköy'den, yani kısaca şehrin her yerinden kara surlarının iç kısmındaki Edirnekapısı semtine ulaşabilmek çok kolaydır. Fatih'in merkezinden, yani Fatih Camisi'nin güneyinden geçen Fevzipaşa Caddesi boyunca, Malta, Atikali güzergâhından dümdüz yürüyerek de buraya ulaşabilirsiniz. Eğer metrobüsü kullandıysanız yahut da yukarıdaki yoldan metrobüse inmek için şehitlik içinden geçmeyi planladıysanız, bu tarihî mezarlığı da şöyle bir dolaşmanızda çok yarar var. Sultan Abdülaziz'e ait 1862 tarihli büyük boydaki güzel bir çeşmeyi ve Şehitlik Camisi'ni de burada göreceksiniz.

Gezinize henüz başlarken biraz ileride, Kariye Müzesi önünde vereceğiniz molada, buralardaki şirin mekânlarda yiyip içebilirsiniz. Buna sabrınız yoksa Fevzipaşa Caddesi üzerindeki oldukça leziz yemekler sunan lokantalarda mola verebilirsiniz.

Son şeklini 14. yüzyılın erken dönemlerinde alan Khora Kilisesi'nden 16. yüzyıl başlarında camiye çevrilen Kariye Müzesi

Edirnekapısı'na geldiniz, her şey hazır... Not defteriniz, fotoğraf makinanız... Ayaklarınızda da rahat yürüyüş ayakkabıları... Belki yanınızda size eşlik edecek olan bir de gezi arkadaşınız var. Ohh... Ne mutlu size!..

Tarihî kapıyı gördükten ve 1453 anılarıyla yoğrulduktan sonra ilk düşünceniz şu olacaktır: 29 Mayıs 1453 sabahı, şehir Osmanlıların eline geçtikten birkaç saat sonra, genç sultan Fatih beyaz atının üzerinde askerleri ve hocalarıyla birlikte ve gururla bu kapıdan mı şehre girdi? Ne müthiş bir olay! Demek ki çağ değiştiren bir kapının önündeyim şu anda. Buraya kadar güzel!.. Fakat!..

Kapıyı ve çevre surlarını incelediğinizde ise içinizden geçenler dudaklarınızda şöyle şekilleniyor: O hâlde neden bu denli unutulmuş ve kötü durumda bu tarihî kapı?

Gerçek bu işte!.. Dünyanın en değerli kültür miraslarından olan, Roma surları üzerinde eşsiz hatıraları saklayan Edirnekapısı'nın durumu ne yazık ki böyle...

Hepimizin utanması gerekiyor. Kızgınlıktan bağırmamız gerekiyor. Tarih bilincimizi ve sevgimizi bu kadar mı yitirdik, ne?..

Şimdi hedefiniz Mimar Sinan'ın Mihrümah Sultan için inşa ettiği harikulade bir eser olan camiye yönelmek olmalı. Tam kapının karşı çaprazında... Eskiden buralara, Mihrümah Camisi'ne yakın yerde bulunan aynı isimdeki camiden dolayı Hatice Sultan Mahallesi derlerdi. Şimdi cami mami yok artık, çevre çok değişime uğradı.

Mihrümah Sultan Camisi, Kanuni'nin ve Hürrem Sultan'ın kızı Mihrümah Sultan'ın Mimar Sinan'a 1560'ların başında yaptırdığı, İstanbul'daki üçüncü camisi (Üsküdar iskelesinin karşısındakinden başka, Göztepe-Merdivenköy tarafında Mihrümah'ın küçük bir camisi vardır. Bazı arazilerinin bulunduğu şimdiki Bağdat Caddesi üzerinde de adını taşıyan küçük bir camisi bulunuyor Mihrümah'ın). İstanbul'un altıncı ve en yüksek tepesine kurulan Mihrümah Camisi olağanüstü zarif bir eserdir.

Anıtsal caminin tam karşısındaki Rum-Ortodoks kilisesi olan Aya Yorgi, 1500'lerde Mihrümah Camisi'nin bulunduğu yerdeydi. Sinan onu yıktırıp şimdiki yerine aldırdı ve aynı temeller üzerinde camiyi inşa etti. Aya Yorgi Kilisesi bugünkü şeklini 1850'lerde almıştır. İç mekânına girme şansınız olabilirse (bu bir Pazar ayininde olabilir) *ikonastasis*teki 1859'dan kalma "Meryem ve kucağında çocuk İsa" ikonasını görme fırsatını yakalayabilirsiniz.

Mihrümah Camisi'nin güneyindeki Hacı Muhiddin Sokağı'nın kıyısında ise yine bir Rum-Ortodoks mabedi olan Aya Demetrios (Sarmaşık) Kilisesi var. Öyle anlaşılıyor ki vaktiyle bu muhitte önemli bir Rum cemaati yaşıyormuş, Müslüman-Türklerle bir arada...

Bunları gezdikten sonra sur boyunca kuzeye, Haliç yönüne, Kariye Müzesi'ne yönelin. Kara surlarına bakan fetih dönemi camisi Çakırağa'yı görüp (aynı ağanın İstanbul'da bundan başka üç camisi daha var) bir iki sokak doğudaki Kariye Müzesi'ne ulaşın. Burası o denli tarih kokuyor ki, nereye bakacağınızı şaşıracaksınız. Müzeye girmeden önce şöyle durup etrafınızdaki nefis görüntüleri sakin sakin seyredin. Tarihî çeşme, Hazret-i Hudri'ye ait 7. yüzyıldan kalma sahabe kabri, çınar ağaçları, taş döşeli yollar, ahşap konutlar, butik ahşap oteller ve lokantalar, hediyelik eşya satan şirin dükkânlar, görece küçük sayılabilecek bu tarih alanını nasıl da şenlendirmişler.

Vaktiyle bulunduğunuz yöreye bu eski kilise-camiden dolayı Kariye-i Atik Mahallesi adını vermişlerdi. Kariye Müzesi çarşamba günleri dışında her gün açık ve Ayasofya'ya bağlı bir kültür mekânı. 16. yüzyıl başlarında Sadrazam Atik Ali Paşa tarafından Khora Manastır Kilisesi'nden camiye dönüştürülmüş. 1947'den bu yana da bir müze. İç mekânında eşsiz Roma dönemi mozaikleri ve süslemeleri var.

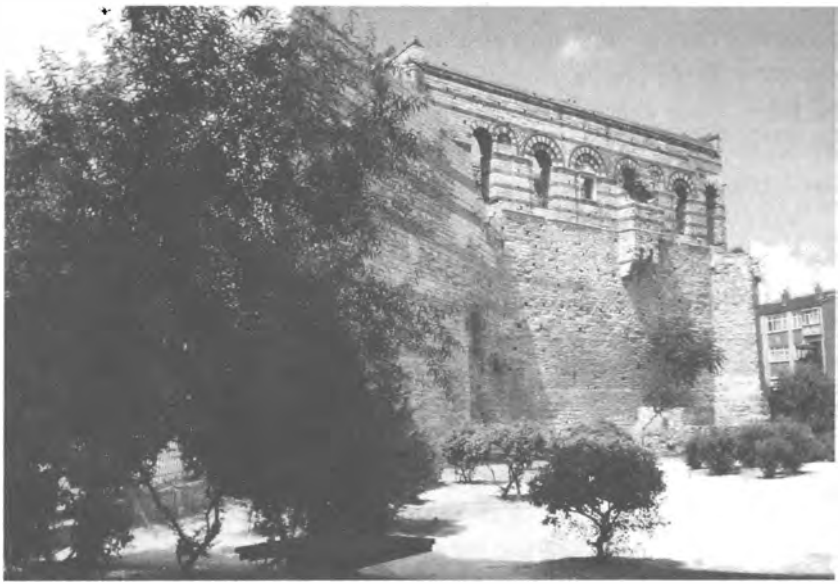
Çok beğeneceğiniz bir İstanbul noktasındasınız. Eğer bütçenize uygun gelirse küçük ahşap otellerde geceleyebilir ve rüya âleminde tarihin derinliklerine bir yolculuk yapabilirsiniz. Müzenin arkasına Fatih Belediyesi çok güzel, havuzlu bir park yaptı. Parktan müzenin görünümü bir kartpostal kadrajı güzelliğinde. Burada dinlenme fırsatını kaçırmayın. Bir de çay bahçesi var kıyısında. Sandviç türünden bir şeyler atıştırabilirsiniz bu mekânda.

Kuyulu Bahçe, Kariye Bostanı, Ulubatlı gibi isimler taşıyan sokakları dolaşarak kuzey istikametine doğru ilerleyin. Buralarda binaların diğer bölgelere göre daha alçak kotta ve karakteristik bir görünüm sergilediğini göreceksiniz. Bu civarda Hançerli Kilisesi var. Apsisindeki "böğrüne bıçak saplanmış kabartma Meryem ikonası" nedeniyle kilise bu isimle anılıyor. Hançeri de orada muhafaza ediyorlar.

Ayvansaray sırtlarında küçük camiler, kiliseler ve sinagoglar birbirlerine oldukça kısa mesafelerdeler. Bu durum, vaktiyle farklı cemaatlerin Edirnekapısı'nda olduğu gibi, bu mahallelerde de âdeta iç içe yaşadığının kanıtı.

Surlara yakın Hoca Çakır Caddesi ve buna bağlı olarak kıvrılıp kuzeye uzanan Şişehane Caddesi (haritalarda yanlışlıkla Şişhane yazılır) üzerinde ve çevresinde ilerleyip ünlü Tekfur Sarayı'nı görün. Bir zamanlar burası "şişe" imal edilen bir atölye olarak kullanılıyordu. Çok başka işlevlerde de değerlendirilmiştir Tekfur Sarayı. Yıllardır üstü açık, dört duvar bir Roma mirası olarak kalan bu yapı, günümüzde çatısı kapatılarak bir kültür kurumuna dönüştürülmeye çalışılıyor. Dünyada ayakta duran en önemli anıtsal Roma eserlerinden biri olarak

değerlendirilen Tekfur Sarayı, esasen Ayvansaray sırtlarını kaplayan ünlü Blakernai Sarayı'nın bir bölümüydü. Üstü kapatıldıktan ve iyice onarıldıktan sonra saraya baktığınızda, içeride sanki bir Roma imparatorunun var olduğunu hissediyorsunuz, çok heyecanlı!..

Günümüzde üstü kapatılan Tekfur Sarayı

18. yüzyıldan ve Sultan III. Mustafa döneminden Adilşah Kadın Camisi de Tekfur Sarayı'nın biraz aşağısındadır.

Salmatomruk Caddesi, Kariye parkının hemen altında yer alıyor ve Edirnekapısı'ndan Balat sırtlarına kadar iniyor. Yolun adı, bir zamanlara burada yer alan tomruk karakolundan geliyor. Suçlular burada alıkonulup önce "tomruk"a vurulur, cezalarını tamamladıklarında da "salıverilir"lerdi.

Cadde üzerinde yol alarak Aya Panaghia Kilisesi'ni, daha aşağıda Çana Sinagogu'nu, bazı çok güzel ahşap evleri, kâgir yapıları izleye izleye önceden gördüğünüz Kasım Günani Camisi'nden adını almış olan mahalleye inersiniz. Kesmekaya Caddesi bu caminin az doğusunda kalır. Bu yolun çevresinde de biraz dolaşmanızı öneririm. Bulunduğunuz bölgenin dokusu ilginizi çekecektir. Zira bu yöreler sanki "bir başka İstanbul"dur. Sayıları çok azalsa da, bu sokakların içinde bazı karakteristik eski ahşap evler karşınıza çıkacak, aman gözlerinizden kaçırmayın.

Biraz inişli çıkışlı sokaklara sapıyorsunuz şimdi. Molla Aşki diye bir mahalle var az üst taraflarda; Paşa Hamamı Caddesi'nin doğusunda ve Pastırmacı Yokuşu'yla Hamamcı Sokağı civarında... Molla Aşki Camisi, ta Fatih devrinden aynı isimli şairin adını taşıyor. Caminin yanında-

Fatih devrinden Şair Molla Aşki'nin camisi ve yanında aynı isimli park

ki güzel parka girdiğinizde ise İstanbul'u şimdiye dek niçin buradan seyredemedim diye hayıflanacağınıza eminim. Kuşbakışı bir Fener, Balat, Haliç, Galata ve Yarımada manzarası sizi büyüleyecektir. Bu semtlerin ilginç yapısı tepeden ne kadar da güzel görünüyor.

Molla Aşki Parkı'ndan seyredilen İstanbul manzarası solukları kesecek nitelikte

Ayvansaray yokuşlarındaki Yatağan Çeşmesi

Ayvansaray'ın en kendine özgü sokakları bu çevrededir. Özellikle Yatağan Camisi diye de bilinen Hacı İlyas Camisi çevresinde, Yatağan çeşmesi ve hamamının yer aldığı daracık, eğri büğrü, inişli çıkışlı sokaklarda yürümek sizlere bambaşka zevkler tattıracaktır. Yorgancı, Hekim Çelebi, Yatağan Hamamı, Külhan,

Hakikizade gibi sokaklarda ilerlerken, eski ve çoğu tek katlı konutların bol bol resmini çekmeye çalışın. Buralarda vaktiyle bir Çingene cemaati yaşardı ve genellikle de süpürge imalatıyla uğraşırlardı.

Günümüzde tarihe karışan geleneksel Ayvansaray evleri

Ayvansaray semti, kara surlarıyla Haliç surlarının birleştiği bölgenin iç kısmında kalan kadim bir yerleşimdir ki, ta 10. veya 11. asırlardan sonra Roma İmparatorluğu'nun Sultanahmet kıyılarında bulunan sarayları terk edilerek bu mevkideki "Blakernai" sarayına geçilmiştir.

Tarihî semtin arazisi surların Eğrikapı diye nitelendirilen kısmından Balat içlerine dek uzanıyor ve sokakları daha çok sırtlarda yer aldığından dolayı da bir hayli inişli çıkışlı... Tandır Sokağı'nda, ilk yapılışı 9. yüzyıla dek inen Aya Panayia Suda, Kırkambar Sokağı'nda Aya Dimitrios Kanobus, Blakernai, Aya Balinou gibi Rum kiliseleri, surların üzerinde ise ünlü Anemas Zindanları (onarılıyor), bunun yan terasında Mimar Sinan'ın son yıllarında, yani 1580'lerde yaptığı İvaz Efendi Camisi, daha aşağıda, surlara içeriden bitişik Toklu Dede haziresi ve için-

Ayvansaray'ın iki güzide eseri... Solda Emir Buhari Dergâhı, sağda kiliseden dönüştürülen Hz. Cabir Camisi

de peygamber soyundan bir veli türbesi, Emir Buhari dergâhı ve hazresi, muhtemelen adının Petrus-Pavlus olduğu sanılan bir kiliseden dönüştürülmüş Hazreti Cabir Camisi, Aya Blakernon Kilisesi'ne ait ünlü ayazma, Balat'a doğru Hacı Ali ve Ebuzer Gifari camileri, Ayan Caddesi'nde Aya Taksiyarhis Rum Kilisesi, semtin görülmeye değer en önemli tarihî miraslarıdır.

Ayvansaray'ın en göz alıcı bölgesi surların birleşiminin hemen iç kısmında yer alan Kafesçi Yumni, Ayvansaray Kuyusu, Toklu İbrahim Dede, Ayvansaray Külhanı gibi sokaklardır. Son yıllarda buralarda kentsel dönüşüm çerçevesinde yapılan yenileme (!) çalışmaları sonucunda, elimizde kalan son ahşap konut örnekleri de artık tarihe karışmış vaziyetteler.

İki uygarlık Ayvansaray'da buluşuyor. Önde Müslüman Türk Toklu Dede Mezarlığı, geride Ortodoks Roma Surları

13. Etap: Fevzipaşa ile Vatan Caddeleri Arasında Yarımada'nın Güney Kısmı

Fevzipaşa Caddesi, Yarımada'nın batı kısmını oluşturan eski Fatih semtinin ve dolayısıyla da Fatih Camisi'nin güneyinden geçerek, Saraçhane-Edirnekapısı arasında dümdüz uzanan büyük bir yol. Tarihî Yarımada'nın kuzeybatısı ile güneybatısını ayırıyor. Bu güzergâhlarda gezilerinizi caddenin kara surlarına yakın güneybatı bölgesinden başlatıp orta güneye dek sürdürerek İstanbul'u keşfetmeye çalışacaksınız şimdi.

Karagümrük Mahallesi Yarımada'nın en şöhretli ve eski yerleşimlerinden biridir. Yakın yıllara dek genellikle orta sınıf memur ve öğretmenlerin, esnaf ailelerin ikamet ettiği tarihî bir bölgeydi burası. Geçmiş asırlarda sur kapılarından giren mallar buradaki "kara gümrüğü"ne indirilir ve fiyatları belirlenerek şehre dağıtılırdı. Bugün artık böyle bir şey yaşanmıyor, ama Karagümrük çarşısı yine de bir hayli hareketli, coşkulu...

İşte gezinize buralardan başlayacaksınız. Çarşıda esnaf bol. İsterseniz kesenize uygun bir yerde önceden bir şeyler yiyip de yollara öyle düşün.

Bu güzergâhlarda İstanbul'u tanıma turlarınızı semtlere göre bölüp, bir gezide bir bölümünü, diğerinde bir başka mahalleyi dolaşmak sizin tercihinizdir kuşkusuz. Ama şunu belirteyim ki, bütün bu güzergâhlar için fazla acele etmeden, kadim mahalleleri sindire sindire gezip araştırmanız çok yerinde olacaktır.

Ne var buralarda göreceğiniz? Öncelikle Karagümrük, Hırka-i Şerif, Akşemseddin ve daha doğuda, Aksaray'a doğru Sofular-Horhor dolayları sizi bekler. Sonra biraz güneye inip Kocamustafapaşa, Cerrahpaşa, Samatya, Haseki bölgelerini dolaşacaksınız.

Tabii bu saydığım yerlere kolayca ulaşabileceğinizi hemen belirteyim. Edirnekapısı'na otobüs ve metrobüslerle gelip buradan itibaren yürüyüşe başlayabileceğiniz gibi, kara surlarına paralel ilerleyen geniş bulvara (10. Yıl Caddesi diyorlar) ulaşıp sur kapılarından birinden içeriye girerek de gezinize devam edebilirsiniz.

Şimdi Edirnekapısı'ndan Karagümrük'e yürüyerek geldiniz. Naci Şensoy Caddesi semtin merkezinden ve çarşısından geçiyor. Buraya girmeden önce, tarihte Sulukule diye tanıdığımız Çingene vatandaşlarımızın ikamet ettikleri çok şöhretli bölgeyi dolaşmanız gerekli. Ama yakın tarihlerde önemli bir değişime uğradı buraları ve tıpkı Ayvansaray'da olduğu gibi, kentsel dönüşüm çerçevesinde eski virane ve geleneksel "primitif" konutların pek çoğu ortadan kaldırılıp bunların yerine bölge için çok lüks sayılabilecek villa tipi evler inşa edildi. Eskiden bu semtin bir mahallesine adını veren Hatice Sultan Camisi de artık yok. Ama biraz daha aşağıda, erken 16. yüzyıldan kalan Neslişah Sultan Camisi'ni görmeniz mümkün. Bu camiyi yakın zamanlarda yenilediler.

Sulukule Neslişah Sultan Camisi

Karagümrük'ten güneye doğru inen Melek Hoca Caddesi üzerinde, Sultan I. Ahmet döneminde sadrazamlık yapmış "Öküz" lakaplı Mehmed Paşa'nın 1618 tarihli camisi bulunur. Sokağın köşesinde de aynı isimli çeşme durur.

Sofalı Çeşme Caddesi üzerindeki Keçeci Piri Camisi de fotoğraf karelerinize girsin. Sarmaşık ve Kazasker Abdülkadir gibi başka isimlerle de tanınıyor 17. yüzyıldan kalan bu küçük mescit. Bunun karşısındaki surlara ve yeni yapılan Sulukule evlerine uzanan Niyazi Mısri Sokağı'na mutlaka girin ve buradaki koyu vişne renkli Şeyh Türlü Dergâhı'nı görün. Geleneksel "Sulukule havası"nı bu sokaklarda hissedebilmek artık pek mümkün değil, ortam yenilenmiş hâlde! Ama daha aşağılarda eski Sulukule'den bazı parçalar hâlâ var.

Şimdi doğuya, Karagümrük'e yönelin. Geziniz bu güzergâhın çevresinde yoğunlaşacak çünkü. Sokaklarda çok güzel ve ne yazık ki artık sayıları çok azalan eski ahşap konutları görmekten mutlu olacak, beri yandan giderek yok olmalarına üzüleceksiniz.

Bölgenin kuşkusuz en önemli eseri bir 16. yüzyıl yapısı olan Mesih Mehmed Paşa Camisi'dir. Burada biraz daha fazla oyalanmanız gerekiyor. 1585 tarihli bu anıtsal camiyi Sadrazam Hadım Mesih Mehmed Paşa yaptırmıştır. Paşanın türbesi de avludaki şadırvanın ön tarafındadır. Vaktiyle buradaki Ali Paşa Camisi'nden dolayı Mesih Paşa Camisi'ne Eski Ali Paşa Camisi de derler, yanılmayasınız diye bu açıklamayı yapmış olayım.

Keçeciler, Eski Ali Paşa, Melek Hoca caddeleri çevresinde neler görebilirsiniz, onları da sıralayayım şimdi: Hırka-i Şerif Camisi anıtsal bir 19. yüzyıl eseridir ve İstanbul'daki "iki minareli 21 cami"den biridir. Sultan Abdülmecid 1851'de yaptırmıştır. Yazıları ise dönemin en ünlü hattatı Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin elinden çıkmadır. Peygamber'in ramazanlarda ziyarete açılan kutsal hırkası da burada muhafaza edilir. İlk yapılışı fetih devrine uzanan Akseki Camisi'ni ise bunun tam karşısında göreceksiniz. Banisi Kemaleddin Efendi'dir. 17. yüzyılda devlet görevlisi Dal Mehmed yeniden yaptırdığı için onun adıyla da tanınır. 1890'larda ise Şevki Efendi bir kez daha yenilemiştir bu eski eseri. Burada dikkatten kaçırmamanız gereken bir bilgi daha vereyim, bu söylediğim üç bani de haziredeki mezarlarında yatıyorlar.

Şimdi daha içlere doğru ilerleyin. Yazmacı Hüsrev, İpek Kaytan, İzzet Ağa, Kabakulak, Süreyya gibi isimler taşıyan sokakları dolaşın. Burada ne kadar fazla çıkmaz sokak bulunduğunu da ayrıca gözlemleyin. Buraya çok yakın eski Muhtesip İskender Mahallesi içinde ve Fevzipaşa Bulvarı'na çıkan Kırtay Sokağı'ndaki Ümmü Kenan Dergâhı'nın koca ahşap kütlesiyle karşılaşmak oldukça heyecan uyandırıyor insanlarda. Fev-

zipaşa Caddesi üzerindeki Altay Camisi'ne çok yakın olduğundan Altay Dergâhı olarak da anılır. 1909'dan 1925'e dek hizmet vermiştir bu dergâh.

Adını verdiği caddenin kıyısında göreceğiniz Melek Hoca Camisi, bu caddeyi Sofalı Çeşme Caddesi'ne bağlayan Gül Dede Sokağı'nda Gül Dede'nin kabri, Kabakulak Dergâhı mezarlık alanı (hazire), Fatih devrinden Muhtesip İskender Camisi, yine fetih devrinden ve II. Mehmed'in hocası Akşemseddin Efendi'nin adını taşıyan camisi, daha güneydeki Keçeciler Caddesi üzerinde 1560'ta Mimar Sinan'ın yaptığı Hürrem Çavuş Camisi, Muhammed Bedreddin Efendi'nin türbesi gibi irili ufaklı epeyce tarih mirası buralarda varlıklarını korurlar.

Kuşkusuz ki bu güzergâhınızda size en çok sıkıntı veren şey, sokakları silme dolduran, çoğu çirkin, üslupsuz beton binalarla ve yine her tarafı işgal eden araçlarla karşılaşmak olacaktır. Bu ne bitmez bir dertmiş böyle...

Gezdiğiniz bu bölgelerin surlara doğru az batısına, İstanbul Polis Müdürlüğü ve Fatih Belediyesi tesislerinin arkasına denk düşen sokaklar, "Mimar Sinan, Hoca Üveys gibi eski mahallelerin sınırlarında kalıyorlar. Ama yeni düzenlemelerle bu eski mahalleler artık günümüzde Akşemseddin ve Hırka-i Şerif mahalleleri olarak adlandırılıyor. Hey gidi günler... Usta mimarımız Sinan burada ikamet ederdi ve kendisinin adını taşıyan şirin minareli camisi de Ali Emiri Kültür Merkezi'nin karşısındaki güzel parkın kıyısında durur. Bu parkta dinlenip yüksek beton binalar arasında mahzun biçimde kalan kadim eserin yapıldığı yılları ve Sinan'ın inanılması güç çalışkanlığını düşleyin.

Mimar Sinan'ın İstanbul'daki en güzel türbe yapılarından biri, Hüsrev Paşa Türbesi, yine bu çevrede, Koca Sinan Caddesi'ne açılan Hoca Efendi Sokağı'nın yakınındadır. Görmeyi ihmal etmeyin. Fetih zamanlarından kalma Keserci Baba Türbesi de bunun yakınındadır.

Koca Sinan Caddesi'nin bir üst paralelinden Bali Paşa Caddesi geçiyor. Bu yol adını, üzerindeki erken 16. yüzyıl eseri olan Bali Paşa Camisi'nden almıştır. Bali Paşa, Sultan II. Beyazıt'ın veziriydi ve 1494'te eserini yaptırırken ölmüştü. Dolayısıyla eşi Hüma Kadın camiyi tamamlattı. Sonraları cami bu nedenden dolayı Hüma Hatun Camisi adıyla

Bali Paşa Camisi

da tanındı. Vaktiyle bu çevreler geniş çayırlıklarla, bostanlarla kaplıydı. Bakın, şimdi ne hâle sokmuşuz Yarımada'nın bu semtlerini. Civarda ve Bali Paşa Caddesi'nin yakınında Mehmed Efendi'nin yaptırdığı Dibek Camisi yeniden inşa edilmiştir, güzel bir eserdir.

Koca Sinan Caddesi üzerinden doğuya doğru yürüyorsunuz şimdi. Bu ana yolun Fatih'ten aşağıya doğru gelen Halıcılar Caddesi ile buluştuğu yerde, eski ismi Hasan Halife Mahallesi olan bölgede muazzam bir eser göreceksiniz. Ta 10. yüzyılda yapılan ve sonra eklemelerle genişletilen, Romalılara ait Konstantin Lips Manastır Kilisesi'nden Osmanlılarca camiye dönüştürülmüş Fenari İsa Camisi, bu güzergâhın en önemli ve heyecan verici anıtsal eserlerinden biridir. Vatan Caddesi'nin tam da kıyısındadır. İç mekândaki mermer süsleme işleriyle dış yüzeydeki tuğla motiflere hayran kalacaksınız. Bulunduğunuz bu güzergâh Osmanlı devrinde "Yenibahçe Çayırlığı" olarak tanınmaktaydı. Ortasından da Bayrampaşa adıyla bilinen, uzun ama cılız bir dere geçer, Aksaray'a doğru kıvrılır ve Yenikapı mevkisinde Marmara'ya dökülürdü. Rüya gibi, değil mi?

Buradan az geriye gidip Fatih Belediye başkanlığı binasının arka taraflarındaki Parmakkapı Camisi'nin üslup özelliği bozulmuş hâlini izleyip kuzeye doğru hafif yokuş sokaklardan Sarıgüzel Caddesi'ne doğru tırmanın şimdi. Hırka-i Şerif yakınlarındaki birkaç yolun buluştuğu ve kıyısında Koyun Baba ile Sabire Sultan Türbesi'nin olduğu güzel bir park var. Birbirini dik kesen ve koca koca beton binaların her yeri kapladığı bu semtlerde küçük de olsa yeşil bir park görmek insanın içini ferahlatıyor doğrusu. Fevzipaşa Caddesi'ne açılan Emir Buhari Sokağı, yol üzerindeki aynı isimli eski camiden adını almış ama mimari üslubu bozulmuştur. 1900'de ölen Ahmed Cevat Paşa'nın türbesi 20 liralık banknotların arkasında resmi bulunan Mimar Kemaleddin'in güzel eserlerinden biridir. Bu zarif türbe onun İstanbul'daki ilk taş yapısıdır aynı zamanda ve çok önemlidir. Eseri iyice inceyin.

Solda Roma kilisesinden dönüştürülen Fenari İsa Camisi, sağda Hırka-i Şerif'teki Koyun Baba Türbesi

Az daha doğuya, şimdi İskenderpaşa Mahallesi olan eski Sofular semtine doğru, Bali Paşa Caddesi'ni takip ederek dolaşın. Burada 1915'te yanıp yeniden yapılan Hoca Üveys Camisi ile bunun hemen gerisindeki Çaşnıgir Osman Ağa Türbesi'ni göreceksiniz. Bunlar erken 16. yüzyıl eserleridirler. Şimdi az daha Vatan Caddesi'ne doğru inin, kiremit renkli küçük bir cami yolunuza çıkacak. 1660'lardan kalan Tuti Abdüllatif Camisi'dir bu. Fatih devrinden Akşemseddin Camisi de bu civarda, İstanbul Polis Müdürlüğü tesislerinin arka tarafında kalır. Akşemseddin Efendi, Sultan Fatih'in hocasıdır bildiğiniz gibi. 1458'de ölmüştür ve türbesi Göynük'tedir.

Doğunuzda kalan Akdeniz Caddesi'ne doğru ilerleyin şimdi. Vaktiyle Hasan Halife ismiyle tanınan, ama günümüzde Akşemseddin Mahallesi olan bu bölgede Kazasker Mehmed Efendi'nin yaptırdığı ve Parmakkapı adıyla tanınan camiyi göreceksiniz burada. Daha doğuda, Hakperest Sokağı civarındaki iki kitabeli ve küp formundaki Seyyid Halil Ağa Çeşmesi gerçekten güzel bir eserdir, bu yöne ilerlerken sakın gözünüzden kaçırmayın.

İskender Paşa Caddesi'nden devam ediyorsunuz. 16. yüzyılda Sultan Süleyman'ın yaptırdığı, 1826'da ise II. Mahmud'un ortadan kaldırdığı yeniçeriler kışlası olan ünlü "Yeni Odalar" bu mekânda yer alıyordu. Ön tarafına da Et Meydanı (Meydan-ı Lahm) derlerdi. Vaktiyle salhanelerden çıkarılan et kazanları bu meydana bırakılırdı. Tabii şimdilerde hiçbir izi yoktur kışlanın, sadece bilin diye ekledim bu notu. Burada, İskenderpaşa muhtarlığının az aşağısında ve Karakadı Sokağı gerisindeki Ahmediye Camisi, işte o kışlanın Orta Camisi idi. Günümüze şekli çok değişime uğramış hâlde ulaşmıştır. Sokak köşesinde de bir 18. yüzyıl çeşme grubu vardır.

Şimdi doğuya, Fatih'in kadim güzergâhı Sarıgüzel Caddesi'ne doğru Bali Paşa Camisi yakınından ilerleyin. Kıztaşı'na yaklaşırken caddenin kıyısında bir erken 16. yüzyıl eseri ile burun burna geleceksiniz: İskender Paşa Camisi!... II. Beyazıt'ın veziriydi bu zat. Adını taşıyan bu eseri, İstanbul'daki Kâbe ölçülerine en yakın ikinci camidir. Bu bilgiyi önceki sayfalarda vermiştim hatırlarsanız. Diğeri Çarşamba'daki 18. yüzyıl eseri İsmail Efendi Camisi idi ve onu görmüştünüz.

Buradan kuzeyinizdeki Fevzipaşa Caddesi'ne bağlanan Feyzullah Efendi Sokağı'na girin ve ana cadde üzerinde yer alan bir 18. yüzyıl başı eseriyle karşılaşın: Millet Kütüphanesi!.. İç avlusuna girin ve burayı özellikle uzun uzun ziyaret edin. Büyük kültür adamı Ali Emirî'nin 20. yüzyıl başlarında şekillendirdiği ve bu çok önemli kültür mekânına hediye ettiği, Kaşgarlı Mahmud'un dünyada tek nüshası olan el yazması "*Divanu Lügati't-Türk*"ü görün. Çok heyecanlanacaksınız... Millet

Kütüphanesi, aslında 1700'lerin başında şeyhülislamlık yapan Feyzullah Efendi'nin yaptırdığı bir eserdir.

Artık ünlü Horhor semtine ve Saraçhane'den Aksaray'a doğru inen Atatürk Bulvarı'na iyice yaklaştınız. Buralarda da pek çok önemli eser görebilirsiniz. Saraçhane'den buraya doğru kuzeyden gelen Kıztaşı Caddesi'nin adı, Kızanlık Caddesi ile bu yolun birleşme yerindeki minik meydanda asırlardır duran ve Türklerin üzerindeki kadın motiflerinden dolayı Kıztaşı diye adlandırdıkları ünlü Roma dikilitaşından geliyor. Görmek için bu noktaya ulaşmalı ve bu eseri hayranlıkla seyretmelisiniz. İstanbul'un 5. yüzyıl ortalarından kalan en eski eserlerindendir bu anıt sütun ve Roma İmparatoru Valens adına dikilmiştir. Kızanlık Caddesi üzerindeki Mustafa Efendi Çeşmesi ise 1788 tarihinden kalmadır.

Bundan sonra gezinizi aynı yönden Aksaray istikametine inen Horhor Caddesi üzerinde sürdürün ve Kırık Tulumba Sokağı üzerindeki ünlü Horhor Antikacılar Çarşısı'na girerek göz zevkinizi tatmin edin. Bütçenize uygun gelirse eğer, bir iki küçük hatıra alın. Bu binada epeyce vakit harcayacağınızı düşünerek önünüzdeki dolaşma saatlerini iyi planlayıp değerlendirin. Zaten bu mevkiden sonra ana güzergâh geziniz sona eriyor. Bir başka geziyi daha sonraya bırakmalısınız.

Horhor Hamamı

Son olarak Horhor civarında neler görebilirsiniz, bunları sıralayayım: Öncelikle Horhor Caddesi başında, İstanbul'un eski kâgir konaklarından olan ve içinde tıp tarihi ile ilgili objeler, belgeler sergilenen Suphi Paşa Konağı'nı, bunun karşısında Hacı Süleyman Bey Sıbyan Mektebi ile yapı duvarındaki çeşmesini izleyin. Bir 18. yüzyıl eseridir bu. Daha aşağıda Fatih devri bilginlerinden Molla Hüsrev'in bir camisi var (Önceki sayfalarda Hüsrev Hoca'nın İstanbul'da üç camisi olduğundan söz etmiştim, işte onlardan biridir bu.), karşısında da ünlü Ekmeleddin Tekkesi'nin haziresi durur.

Aksaray'a doğru biraz daha iniyorsunuz ve Halil Efendi Sokağı'nda yine fetih devirlerinden kalma Kızıl Minare Camisi'yle karşılaşıyorsunuz. Buralarda dolaşmak çok hoş, zira eski doku özlemini diğer sokaklardan daha fazla hissedebiliyorsunuz. Kanuni devrinden Şeyh Alaaddin Kefevi'nin yaptırdığı cami ve bulunduğu sokak dokusu ilginizi çekecektir, değişik kadrajlar için fotoğraf makinanız hazır dursun! Yine Horhor'da Aksaray'a yakın bir konumda Bıçakçı Alaaddin Camisi var.

Solda Molla Hüsrev Camisi ve karşısında Ekmeleddin Dergâhı haziresi, sağda Bıçakçı Alaaddin Camisi

Artık Aksaray'a iyice yaklaşırken solunuzda şehrin en eski dergâhlarından biri olan ve kısmen onarılan Hoca İshak Buhari'nin kurduğu Hint Dergâhı'nı göreceksiniz. Aksaray'ın kargaşası ve "defolu" görünümü içinde bir anda sizleri eski asırlara yuvarlayacaktır bu ilginç eser.

Ve şimdi, asla "meydan" denilemeyecek, çok kötü bir tasarıma sahip olan Aksaray meydanındasınız...

Yarımada'nın güneybatısı: Aksaray'dan Cerrahpaşa ve Haseki semtlerine uzanan güzergâhlar

Eski Aksaray'dan günümüzde eser yok! Tarihî bir semt nasıl böylesine harap edilebilir, insanın gerçekten aklı almıyor doğrusu. İşte, meydanın bu noktasında hissedebileceğiniz duyguların sözlere dökülmüş özeti!

Günümüzün Aksaray'ında bir sokak dokusu(!)

1950'lere dek önemli ölçülerde eski geleneksel şehir dokusunu korumayı başarabilen Aksaray muhiti, bu tarihleri takip eden yıllarda plansız büyümelerle, betonlaşmayla bu özelliğini ne yazık ki yitirdi. Hele hele, 1957-58'de Beyazıt-Aksaray ve Aksaray-Topkapı arasında açılan geniş bulvarlar nedeniyle bu havalinin tarihî dekoru tam anlamıyla yıkıma uğradı. Gezilerinizde "birkaç parça tarih" ile oyalanacaksınız artık.

Burası geniş bir alan, işe nereden başlayacağını ilk anda şaşırabiliyor insan. Yeni gezi güzergâhınızın başında, meydan denemeyecek meydanın kıyısında hüzünlü şekilde duran 1871 tarihli Pertevniyal Valide Sultan Camisi'ni inceleyip Vatan ve Millet caddelerinin buluştuğu noktanın hemen gerisindeki 15. yüzyıl eseri Murad Paşa Camisi'ne yönelirseniz, buralardaki araç ve insan kargaşasından çabuk sıyrılarak, görece daha sakin olan ara sokaklara dalarsınız.

Önce Pertevniyal Valide'nin eseriyle baş başa kalın. Sultan II. Mahmud'un karısı olan Valide Sultan'ın bu anıtsal camisi, Mimar Montani'nin bir eseridir. Özellikle dış cephelerdeki mermer süsleme işlerine dikkat kesilin, mükemmeldirler. Camiye ait türbe, mektep ve çeşmelerle bu eser aslında bir külliye teşkil eder.

Aksaray'ın içinde kalan sokakları da dolaşabilirseniz iyi edersiniz. Bazı yerlerde eski kâgir binalar, ahşap yapılar gözünüze çarpacaktır. Bunlardan biri Şekerci Sokağı'ndadır ve burada 1880'lerden Mehmed Emin Efendi Tekkesi vardır.

Vatan ve Millet caddelerinin buluşma noktasında yer alan Murad Paşa Camisi 15. yüzyıldan günümüze kazasız belasız ulaşabilen çok önemli tarihî miraslardandır. Has Murad Paşa, Fatih'in vezirlerinden biriydi ve Uzun Hasan ile yapılan savaşta şehit olmuştu. 1471 tarihli eserinin önündeyken şöyle düşünün: "İyi ki bu ana bulvarlar açılırken bu nadide eseri yıkmamışlar. Belki de yıkmayı unutmuşlardır." Bir zamanlar bunun bir medresesiyle bir de hamamı bulunuyordu. Ama onlar artık yok!..

14. Etap: Yalı'dan Langa'ya

Gezinizin bu etabında Aksaray meydanının güneyine doğru inin. Vaktiyle buralara İnebey Mahallesi derlerdi. Yalı Mahallesi ise bu yörenin deniz tarafıdır. Günümüzde Marmaray Yenikapı istasyonunun güneyinde kalan bu bölgede tarihî sokak dokuları önemli ölçülerde korunmuş durumdadır. 19. yüzyıl sonlarına dek hatırı sayılır bir Ermeni cemaati barınırdı burada. Onlara ait Surp Tadeos Kilisesi'ni de semt içindeki Alboyacılar Sokağı'nda görürsünüz.

Aksaray'dan güneye, denize doğru iki önemli cadde iniyor. Biri, doğunuzda kalan ve Saraçhane'den gelen Gazi Mustafa Kemal Paşa Caddesi, diğeri ise aynı paralelde daha içten ilerleyen Namık Kemal Caddesi... İşte bunların arasında ve eskiden Langa Bostanlığı denilen yerde dünyanın en önemli arkeolojik keşiflerinden biri yapıldı, çalışmalar hâlen de devam ediyor.

Yenikapı'nın güneyindeki Yalı mahallesinde Ermeni Surp Tadeos Kilisesi

Yalı mahallesinden iki güzel sokak

Roma devrinde Teodosius Limanı (ya da Eleuteros) olan bu alan giderek doldu ve Osmanlılar zamanında bir bostanlık haline geldi. O zamanlardan günümüze dek bu arazi Langa Bostanlığı adıyla tanındı. Biz de bu bostanlığın etrafını çirkin mi çirkin yapılarla doldurarak tarihî bölgeyi elbirliği ile mahvettik.

Bereket ki, yakın tarihlerde bir metro inşaatı gündeme geldi de burası kazıldı. Kazıldı ve muazzam bir tarih sahnesi gözler önüne serildi. İstanbul'un kuruluş öyküsünün başlangıcı MÖ 8000'li yıllara iniverdi aniden. Milyonlarca tarihî objeyle birlikte pek çok da Roma gemi kalıntısı ele geçirildi. İstanbul'un dünya çapındaki şanına şan katıldı!

İşte, bu kazı alanını bazı noktalardan genel bakış açısıyla görebilme şansınız var. Aman bu noktayı iyi değerlendirin. Şantiye girişinde izin alıp kazı bölgesini şöyle bir üst taraftan doyasıya seyredebilirsiniz. Zaten bu metro bölgesi sanıyorum daha sonra bir açık hava müzesine dönüştürülecek. Çok da iyi olacak tabii ki...

Marmaray Yenikapı istasyonu inşası ve hemen yanındaki Teodosius Limanı kazıları

Buradan batıya yöneliyorsunuz artık. Aksaray ile Yenikapı istasyonu arasında ve batı tarafta yer alan sokakların genel görüntüsü gerçekten çok kötüdür estetik ve tarihî yönden, bunu söylemek zorundayım. İç karartan yüksek binaların yer aldığı sokaklar genellikle oto sanayisine yönelik dükkânlarla ve hıncahınç araçlarla doludur. Yani kısacası, pek sevimsizdir bu sokaklar ve buraya girdinizse bir an önce çıkıp aşağıdaki satırlarda sözünü edeceğim güzergâhlara yönelin. Ha, bir hatırlatma yapayım, siz hazır buradayken... Bu sıkıntı veren sokaklardan biri Tiryaki Hasan Paşa Sokağı'dır. Burada ta fetih zamanından bir cami duruyor. Ama nerede duruyor? Yukarıda anlattığım biçimsiz binaların arasına sıkışmış vaziyette ve formu da tamamen bozulmuş olarak! Eserin adı Baklacı Kemaleddin Camisi'dir. Kovacı Camisi de deniliyor. Her şeye karşın, yine de görülmesi gereken bir eserdir. Koca binalar arasındaki camiyi seyrederken, Fatih Sultan Mehmed zamanının İstanbul'unu düşünüzde canlandırarak hayıflanın, hayıflanın!..

Buradan kuzeyinizdeki Cerrahpaşa Caddesi'ne doğru çıkarak çevrenizdeki sokaklarda görebileceğiniz olumlu yahut da olumsuz her şeyi kaydedip notlar tutun. Herhangi bir kalıntı, bir yıkık çeşme, eski bir hamam duvarı... Gördüğünüz bu kalıntılar her ne ise, eserlerin bulunduğu sokak isimlerini yazmayı sakın unutmayın.

Güneyinizden ilerleyen cadde Küçük Langa adını taşıyor. Bu iki ana güzergâh arasında, Cerrahpaşa Hastanesi'ne doğru, 1495'ten kalan Kâtip Muslihiddin Camisi'ni, diğer ismi Ahmed Kethüda olan Şemi Molla Camisi'ni, Langa Caddesi üzerinde 1560'larda yapılan ve ahalinin Bostan Camisi diye de nitelendirdiği Şahu Geda isimli camiyi göreceksiniz. Şekilleri çok değişmiştir bu eserlerin, ama buna karşın yine de hepsi çok önemli tarihî miraslardır. En azından eski yerlerinde hatıralarıyla birlikte duruyorlar.

Solda Kâtip Muslihiddin Camisi, sağda Şemi Molla Camisi

Cerrahpaşa Hastanesi'nin güneyinden ve sahil yolunun üst tarafından geçen Nafiz Gürman Caddesi üzerinde, Kasap İlyas Camisi'nin az batısında Kadem-i Şerif Dergâhı'nın koca ahşap gövdesiyle ve yakınında Sultan II. Beyazıt'ın yaptırdığı Beyazıt-ı Cedid Camisi ile yüz yüze geleceksiniz. Bu esere, bulunduğu mevkinin adından dolayı Etyemez Camisi de derler. Hemen aşağınızdaki geniş sahil yolu Kennedy Caddesi'dir ve Sarayburnu'ndan Ataköy civarına dek ilerler.

Beyazıt-ı Cedid Camisi'nin kitabeli kapısı

Biraz yukarıya, Cerrahpaşa Caddesi'ne ve bunun az üstündeki Haseki yoluna yönelin şimdi... Yokuş tırmanmak biraz yorucu olabilir tabii, zira bu güzergâhta yürürken üst taraftaki Kocamustafapaşa Caddesi'ne ve bunun da üzerindeki Haseki yoluna çıkmak durumuyla karşılaşacaksınız. Aslında, sizi şimdi gezdireceğim yerler Aksaray çevresindeki bir başka tur programına da alınabilir. Ama hazır buralardayken bu ufak yorgunluğu göze alarak beni takip edin.

Yanınızdaki haritadan da faydalanarak sokakları arşınlamaya başlayın. Haseki Caddesi'ne çıktınız, buradan Aksaray'a doğru Yusuf Paşa Sıbyan Mektebi'ni, ilki II. Beyazıt devrinden olup 1896'da yenilenen Hacı Bayram Kaftani Camisi'ni ve Haseki Hastanesi karşısındaki 15. yüzyıl-

dan kalma Keyci Hatun Camisi'ni geçtikten sonra iki ana yolu bağlayan Adnan Adıvar Caddesi'ni kullanarak Cerrah Paşa Camisi'ne ulaşın.

Geç 16. yüzyılın en önemli eserlerinden olan bu külliyenin bulunduğu yer, aynı zamanda İstanbul'un yedinci tepesinin çevresidir. Bu açıdan da önem arz eder. Cerrah Mehmed Paşa, Sultan III. Mehmed'in sadrazamıydı. Bu eserini 1593 yılında dönemin baş mimarı Davut Ağa'ya yaptırmıştı. Külliyenin hamamı ise günümüze ulaşamadı ne yazık ki.

Cerrah Paşa Camisi'nin karşısında da yine aynı yüzyıldan Gevherhan Sultan medresesi durur. Bu kadın, Cerrah Mehmed Paşa'nın eşi ve Sultan II. Selim'in kızıydı. Cerrah Mehmed Paşa'nın türbesini ise cami avlusunun köşesinde görebilirsiniz.

Cerrahpaşa Hastanesi'nin doğusundan inen Yokuş Çeşme Sokağı'nda da Kasım Ağa Sıbyan Mektebi'nin ilgi çekici yapısıyla karşılaşacaksınız. Yakın tarihlerde onarılıyordu. Bunun az ilerisinde de aynı yıllardan Cambaziye Camisi durur. İstanbul'un en görkemli konaklarından olan Bulgur Palas ise bu eserlerin deniz tarafındadır. İlginç bir yapıdır, dikkatle inceleyin.

Yarımada'da yer alan dört büyük hastane kompleksinin ikisinin arasındasınız şu anda. Güneyinizde Cerrahpaşa, kuzeyinizde Haseki. Semti var. Bu semte adı verilen ve artık yakından tanıdığınız Haseki Hürrem Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi olur. 1539'da Mimar Sinan'a bu mevkide şahane bir külliye yaptırmıştır. Haseki Külliyesi yakın tarihlerde onarılıyordu. Sağlam biçimde günümüze ulaşan bu eserin içini dolaşmak için bir fırsat yaratın derim. Umuyorum ki, siz bu satırları okurken külliyedeki onarım bitmiş olsun... Şunu da notunuza eklerseniz çok iyi olur: Bu eser, Mimar Sinan'ın İstanbul'da sermimar (mimarbaşı) olduğu yıl yaptığı ilk büyük eseridir.

Bunun yakınında da muhteşem bir başka külliye var, 17.yüzyılda hüküm süren Sultan IV. Murad'ın ünlü sadrazamı Bayram Paşa'ya ait: Bayram Paşa Külliyesi!.. Yan yana iki büyük ve önemli iki külliye sizin için büyük şans doğrusu. Günümüzün İstanbul ilçelerinden biri olan Bayrampaşa, adını yine bu Osmanlı paşasından almıştır. Çünkü leziz enginarları ile ünlenen bu araziler paşanındı o zamanlar. İstanbul'un en kalabalık ilçelerinden olan koskoca Bayrampaşa, demek ki 17. yüzyılda Sadrazam Bayram Paşa'nın sahip olduğu çok geniş arazilerdi. Düşünsenize, ne büyük bir servet!..

Yakın çevrenizdeki sokaklarda başka önemi eserler göreceksiniz. İlk olarak tam yedinci tepeyi işaret eden ve erken Roma devrinde buraya dikilen Arkadius Sütunu'nun sekiz metrelik muhteşem kaidesini Haseki Sultan Sokağı'nda görün. Artık üzerinde olmayan kabartma rölyefli

sütunun yüksekliği elli metreye ulaşıyordu. Arkadius, 4. yüzyıl sonlarında İstanbul'daki ilk Doğu Roma imparatoru idi. Yıllar önce buraya Osmanlılar Avrat Pazarı derlerdi. Kadınların esnaflık yaptıkları bu tarihî pazardan geriye bir şey kaldı mı diye ummayın, boşuna olur çünkü.

Cerrahpaşa Hastanesi kompleksinin yayıldığı alanda Osmanlı devrinde çeşitli mahalleler vardı. Hastane içine serbestçe girebilir ve bu dönemlerden geriye ne kaldı diye çevreye bakabilirsiniz. Gerçekten de şaşırtıcıdır. Hastanenin geniş arazisi içinde birtakım camiler hâlâ durur.

Haydar Kethüda Camisi, Çavuşzade Camisi, Musahip Beşir Ağa Çeşmesi, Yavuz Selim'in kızına ait Şah Sultan Camisi ve 4. yüzyılda kurulan Konstantinopolis kentinin batıdaki sınırı olan, o zamanki kara surlarının denizle buluştuğu son kapıya adını vermiş İsa Kapısı'ndan esinlenerek Türklerin bu noktada Mimar Sinan eliyle yaptıkları Ese Kapısı Medresesi (eskiden mescidi de vardı), bu arazideki çok önemli eserlerdir. Hepsini görebilme şansınız var.

Hastanenin denize yakın doğu köşesindeki Kasap İlyas Camisi, en eski Türk eserlerindendir ve tren hattının üst tarafından geçen Nafiz Gürman Caddesi kıyısında, alt Davutpaşa mevkisindedir. Kasap İlyas, Fatih'in kasapbaşılarındandı.

Ese Kapısı Medresesi gümümüzde onarılmış haldedir

Hazır buradayken 15. yüzyıl sonlarının sadrazamı Davut Paşa'nın yaptırdığı hamamı da görebilirsiniz yol üzerinde. Ama paşanın külliyesi daha yukarıda, Haseki Caddesi'nin Fındıkzade içlerinden gelen Kızılelma Caddesi ile kavuştuğu yere yakın bir konumdadır.

Davut Paşa'nın burada 15. yüzyıl sonlarından bir de çeşmesi var. Önünde durun ve iyi inceleyin bu küçük eseri. Zira, İstanbul'daki tarihi belli olan en eski Osmanlı çeşmesinin karşısındasınız şu anda.

Buralarda artık alışık olduğunuz çirkin yapılaşmalar kuşkusuz ki sizi rahatsız edecektir, ama çare yok, bunlara katlanmak zorundasınız. Bu güzergâhlarda günümüzün Aksaray, Cerrahpaşa ve Haseki Sultan mahallelerini gezmiş oldunuz.

Şimdi ise, Haseki Sultan Mahallesi'nin kuzeyinden geçen ana bulvara, yani Millet Caddesi'ne yönelin. 1950'lerin sonlarında açılan Millet ve Vatan caddeleri bu bölgelerde duran pek çok tarihî mirası ne yazık ki ortadan kaldırdı. Bunları hatırlayarak Molla Gürani Mahallesi'ne girin. Aksaray'dan Topkapı surlarına doğru V biçiminde ilerleyen Vatan ve Millet caddelerinin arasında kalıyor bu mahalle. Bu iki büyük caddenin Aksaray'a yakın birleşme yerlerindeki Murad Paşa Camisi'ni daha önce görmüştünüz. Bakalım şimdi, bu iki ana yol arasındaki yüksek beton binalar ve asfalt sokaklar arasında neler bulunuyor...

Doğudan batıya, Oğuzhan ve Molla Gürani caddeleri çevresindeki sokaklardan ilerleyin. Aksaray'a yakın konumda Fatih döneminde yaşamış Mehmed Efendi'nin Kazgani Sadi Sokağı'nda yaptırdığı aynı isimli camiyi, yine fetih döneminden Şerafeddin Efendi'nin Molla Şeref Camisi'ni, Çelebi Mehmed'in (Sultan I. Mehmed) kızına ait Selçuk Sultan Camisi'ni, Tomrukçu Sokağı'ndaki 1480'lerden kalma olup 1970'lerde yenilenen Softa Sinan Camisi'ni, Sarı Musa Sokağı'nda 16. yüzyılın ünlü topçularından Şüca Ağa'nın yaptırdığı Kara Nohut Camisi'ni, IV. Murad'ın adamlarından olan Bıyıklı Mustafa Paşa'nın banisi olduğu Aynalı Çeşme Camisi'ni görüp şaşın. Bunca çirkin bina, asfalt sokak ve buraları ağzına kadar dolduran arabalar arasında ayakta durmayı nasıl başarabilmişler, bravo doğrusu! Fatih'in hocalarından Molla Gürani'nin de burada bir mescidi vardı. Tabii ki büyük cadde yapılırken ortadan kaldırıldı. Şimdi sadece küçük bir hazire bölümü Millet Caddesi kıyısında durur.

Bu saydığım eserler birbirlerine yakın konumdadırlar ve hepsi, Fındıkzade-Aksaray güzergâhının kuzey sokaklarında yer alır.

Daha batıya sapıyorsunuz... Ama yine Vatan ve Millet caddeleri arasındasınız. Bu güzergâhtaki son durağınız Topkapı kara surları olacak. Eskiden Ördek Kasap Mahallesi diye bilinen mevkide, çok önemli bir zatın yaptırdığı 16. yüzyıl eseri göreceksiniz: Lütfi Paşa Camisi. Eserin banisi Sadrazam Lütfi Paşa, Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah Sultan ile evliydi, yani Kanuni'nin kardeşiyle. Camiyi, bu hatıraları anımsayarak izlerseniz duyacağınız heyecan da artacaktır.

Kara surlarına, batıya doğru ilerleyin. İki dev cadde arasında yine iki dev hastane kompleksi duruyor. Vatan Caddesi'nin iç tarafındaki Bezmiâlem Hastanesi 1840'lardandır ve kıyısında da o yıllardan kalma aynı isimli güzel bir camisi ve çeşmesi vardır. Bezmiâlem Valide Sultan 1852'de öldü ve eşinin Divanyolu'ndaki türbesine gömüldü.

Bunun gerisinde ise Çapa Hastanesi yerleşmiştir. İkisinin de batısından Tatlıpınar Caddesi geçer. Bu isim, yolun köşesinde duran 16. yüzyıl eseri Kâtip Muslihiddin Camisi'nin avlusundaki kuyudan çıkan "tatlı pınar" suyundan geliyor.

Bu cadde ile kara surları arası günümüzde Topkapı Mahallesi'dir. Burada yine çok önemli eserler göreceksiniz. Bican Bağcıoğlu Yokuşu'nun batısındaki Sadrazam Gazi Kara Ahmed Paşa Külliyesi, Mimar Sinan'ın çok güzel bir eseridir. Paşanın türbesini de yol üzerinde görebilirsiniz. Bu Osmanlı devlet adamının eşi olan Fatma Sultan'a ait küçük ve çok sevimli cami ise biraz gerideki aynı isimli sokak üzerinde yer alır. Yan yana iki sokakta karı kocaya ait iki Osmanlı eseri...

Topkapı'daki Sadrazam Kara Ahmed Paşa Külliyesi bir Mimar Sinan eseridir

Millet Caddesi'ne açılan Topkapı Caddesi'nin kıyısındaki Kürkçübaşı Ahmed Efendi Camisi de Kanuni devrinden derli toplu bir eser olarak dikkatinizi çekecektir. Buraya hızlı tramvayı kullanarak gelmeye niyetlendiyseniz Pazartekke durağında inmeniz en iyi çözüm olacaktır. Kürkçübaşı Camisi'nin arkasında tekke haziresiyle, içinde büyük boyda şeyh sandukalarının bulunduğu türbe bölümü var. Bunun iki sokak gerisinde ise, Ramazan başlangıçlarında kadınların yoğun ilgi gösterip dua ettikleri Oruç Baba türbesiyle küçük bir hazire göreceksiniz.

Pazartekke tramvay istasyonunda inip kuzeye, surların iç kısmına doğru ilerleyin şimdi. Fetih devrinden Harbi Mescidi ile yine aynı devirden Beyazıt Ağa Camisi birbirlerine çok yakındırlar. Kıllı Yusuf'un yaptırdığı Harbi Mescidi'ne dair en ilginç öykü, Fatih Sultan Mehmed'in burada namaz kılmış olmasıdır.

Surların tam dibinden geçen Sulukule Caddesi'nin kıyısındaki Surp Nikoğayos Ermeni Kilisesi ile bunun az ötesindeki Aya Nikola Rum

Ortodoks Kilisesi, eskiden burada hatırı sayılı bir gayrimüslim cemaatin barındığını kanıtlayacak size.

Bu zevkli gezinizi burada sonlandırıp yine bir başka gezi için hazırlıklarınızı şimdiden yapın lütfen!...

15. Etap: Fındıkzade ve Seyit Ömer Mahallesi

Fındıkzade semtine girdiğinizde göreceğiniz, bir beton bina ve tabela kirliliği ile aşırı araç gürültüsü olacaktır. Hoş, İstanbul'un neresinde yok ki bu olumsuzluklar! Hep tekrar edip durmuyor muyum? Bu hale biz soktuk güzel İstanbul'umuzu. Hiç yakışmıyor, hiç!..

Kızılelma, Vatan ve Millet gibi büyük yolların sağlı sollu her iki tarafını da yüksek katlı, birbirleriyle son derece uyumsuz çirkin binalar kaplamış durumda. Cehennemî bir araç trafiği, şehir tasarımı konusunda genel bir sakillik ve rahatsız edici boyutlardaki kalabalık... Bütün bu tatsızlıklara karşın, gezdiğiniz şehrin İstanbul olduğunu düşünmek sizleri rahatlatacaktır. Tarihî geçmişi ve değeri tartışılmaz biçimde hep doruklarda olan, dünyanın en güzel şehrini dolaşmaktasınız şu anda. Diyorum ya hep, benim yaptığımı deneyin ve daha önce de önerdiğim şekilde, bu çağlardan kopun, dıştan gelen gürültüleri duymazdan, çirkinlikleri de olabildiğince görmezden gelin. Olumsuz görüntülerin artık sizi pek de rahatsız etmediğini hissedeceksiniz. Ne yazık ki başka çareniz yok... Haydi, kolay gelsin!..

Yarımada'nın güneybatı ucuna, Yedikule'ye doğru buradan ilerleyeceksiniz. Kızılelma Caddesi'nin batısına geçtiniz, yürüyorsunuz. Güneyinizde Kocamustafapaşa Caddesi, kuzeyinizde ise Hekimoğlu Ali Paşa Caddesi var. Sadrazam Hekimoğlu'nun yaptığı külliyeye gideceksiniz. 18. yüzyıl ortalarından, Türk-Barok üslubunun erken örneklerinden bir eserle karşılaşmak sizi çok heyecanlandıracak. Bu nedenle onun adını taşıyan caddeye sapın... İşte karşınızda, Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi. Camisi, türbesi, sebili, merdivenlerle çıkılan kütüphanesi ve haziresiyle muhteşem bir yapı gurubudur bu. Mimar Ömer Ağa'nın şahane eseri... Vaktiyle bu çevrede de bir Rum ve Ermeni cemaati yaşardı. Nitekim onlara ait bir iki tapınağı da az sonra göreceksiniz.

Kızılelma Caddesi'ne açılan Taşköprülüzade Sokağı'ndaki Surp Agop Ermeni Kilisesi gerçekten güzel bir eser. Biraz aşağıdaki Yapağı Sokağı'nda da Aya Panaghia Rum Kilisesi'yle karşılaşacaksınız. Altımermer Caddesi buraya çok yakın ve bunun devamı olan Vezir Caddesi'nin sonunda 1562'den kalan ve bir Mimar Sinan eseri olan Hasodabaşı Behruz Ağa'nın camisi durur. Bunun da yakınında ve Ali Şir Nevai Sokağı'nda yine bir Mimar Sinan eseri olan Nişancı Mehmed

Efendi Medresesi'nin perişan hâldeki kalıntısını göreceksiniz. Sokaktaki binalar arasında öyle acıklı durur ki görenin gönlü sızlar. Ayağa kaldırılabilecek bir durumda üstelik. Umarım yetkililerin bu nadide eser için iyi bir planı vardır. Asıl şaşırtıcı olan şey, bilinçsizce bu kadar çirkinleştirilen semtlerde bu kadar çok eser nasıl oldu da ayakta kalabildi? Buna da "büyük şans" diyelim artık.

Solda Hasodabaşı Behruz Ağa Camisi,
sağda Mimar Sinan'ın harap haldeki Mehmed Efendi Medresesi

Yine bu çevrede ve harap medrese yakınında, Debbağ Hüseyin Efendi Camisi var. Ahali bu eseri genellikle Sormagir adıyla tanır, sevimli bir eserdir. Topçu Emin Sokağı'nda eski Beşikçizade Dergâhını bile görebilmek mümkün. Ayrıca sokak köşelerinde önünüze çıkacak bazı kabirler, yarı yıkık çeşmeler, küçük ve yalnız hazireler, yüreğinize biraz hüzün dolduracak. İrili ufaklı bütün bu eserlerin hangi sokaklarda, hangi köşebaşlarında karşınıza çıktığını not edin.

Hazır buraları arşınlıyorsunuz, biraz daha güneye doğru tırmandırayım sizi. Hemen surat asmayın, buradaki sokaklar öyle fazla yokuş değil... Şehremini'nin güneyinden geçen Cevdet Paşa Caddesi'ne geldiniz. Buradan az batıya ilerleyin ve karşınızda Seyit Ömer Camisi! Ta II. Beyazıt devrinde arpa emini olarak hizmet eden Ömer Efendi'nin 1490'da yaptırdığı bir camidir bu. Bu nedenle günümüzde bütün bu bölge Seyit Ömer Mahallesi olarak anılıyor.

Daha kuzeyde, Ziya Gökalp, Köprülüzade, Sırım Paşa sokaklarının çevrelediği ve Cevdet Paşa Caddesi'nin de güneyinden geçtiği muazzam büyüklük ve derinlikte, kare formunda dev bir çukur göreceksiniz. Belediye içini park yapmış, iyi... Fakat bu dev çukurun ilk yapıldığı 5. yüzyıldaki işlevi neydi biliyor musunuz? Mokios açık su sarnıcı!.. Romalılar başkentleri Konstantinopolis'teki bu dev sarnıçlarla su gereksinimlerini karşılıyorlardı. Buranın iç mekânını incelediğinizde heyecanınız katlanacaktır. İsterseniz aşağıya inip tertipli parkta biraz dolaşmayı

deneyebilirsiniz. Bunun kuzeyi Şehremini Mahallesi sınırlarına giriyor artık. Vezir Caddesi kıyısında küçük Koruk Mahmud Ağa Camisi'ni göreceksiniz. Bu da oldukça eski bir eserdir.

Fındıkzade'deki Mokios Açık Roma Sarnıcı

Bu dev sarnıcın üst tarafında kalan ve Ahmed Vefik Paşa Caddesi'ne güneyden açılan Kaşgarlı Mahmud Sokağı'nın dibinde, 1513 yılından kalma Macuncu Kasım Camisi'ni de görmeyi ihmal etmeyin, önemli bir eserdir. Zira Osmanlı devrinde Aksaray'ın batısındaki bu semt bu caminin banisinin lakabından dolayı Macuncu diye tanınırdı.

Çevrede biraz daha dolanıp bir yerde soluklanın, sıcak bir çay söyleyin, İstanbul'u dinleyin!... Ama gözleriniz hep "açık" olsun!...

16. Etap: Yarımada'daki Son Güzergâhımız: Şehremini'den Kocamustafapaşa'ya

Bu bölgeler Tarihî Yarımada'nın batısındaki kara surlarının iç kısmını ve Topkapı'dan Marmara Denizi kıyılarına dek uzanan güzergâhları kaplar. Bu geziniz için ilk etapta bir gününüzü ayırmanız yeterlidir. Başlangıç noktanızı, önceki gezinizde yaptığınız gibi, Millet Caddesi üzerinde çalışan hızlı tramvaylarla çok rahat gelebileceğiniz, Kürkçübaşı Camisi'nin az gerisinde bulunan eski Pazar Tekkesi'nden adını alan Pazartekke durağı olarak ayarlamanız yerinde olur. Buradan itiba-

ren sokakları arşınlayarak ta Yedikule çevresine dek yorulmadan inişe geçeceksiniz çünkü.

Girdiğiniz ilk sokaklar günümüzdeki Mevlanakapı ve Şehremini mahalleleri içinde yer alıyor, ki eskiden bu muhitler İbrahim Çavuş, Ereğli, Beyazıt Ağa ve Melek Hatun isimlerini taşıyan kadim mahallelerden oluşmaktaydı.

Tramvaydan inip yolun karşısına, yani güneyine geçince, Millet Caddesi üzerinde belediye otobüsleri garajı önünde duran küçük ve çok eski bir yapı göreceksiniz, sakın gözden kaçırıp gitmeyin. Bu eser İstanbul'daki en küçük mabetlerden biridir. Fetihten sonra Türkler kiliseden camiye dönüştürmüşlerdir bunu. Hâlen kullanılan bu eserin adı Mustafa Çavuş Manastır Mescidi'dir. Roma devrinden kalan bu kilise, muhtemelen Topkapı'nın o yıllardaki adı olan Aya Romanos bölgesindeki aynı isimli bir manastıra aitti.

Buradan batıya, Topkapı mezarlığına doğru ilerlerseniz, mezarlık duvarı üzerinde güzel bir 19. yüzyıl çeşmesi görürsünüz. Bezmiâlem Valide Sultan tarafından 1851'de yaptırılmıştır.

Şimdi kara surlarına doğru yönelerek, kimliksiz binalarla dolu sokaklarda yürüyüşünüze devam edin. Çivizade ismiyle de tanınan Kalburcu Mehmed Camisi, az önce gördüğünüz camiye çok yakındır. Çivizade Efendi geç 16. yüzyılın şeyhülislamlarındandı. Eserini daha sonra Kalburcu Mehmed yenilediği için bu iki isimle de tanınır cami. Sonra, Karanfilli Çavuş Sokağı'na sapıp doğuya doğru İskenderağa Sokağı'na yönelin. Yola adı konulan İskender Ağa Camisi karşınıza çıkacak. Geç 17. yüzyıldan IV. Mehmed'in yayabaşısı İskender Ağa'dır bu eserin banisi.

Şehremini Mahallesi'nin çarşısı olan Büyük Saray meydanındasınız şimdi. Aynı isimli cadde ile Ayık Fırın Sokağı'nın buluşma noktasına yakın bir konumda 15. yüzyıldan Cafer Ağa Camisi var. Güney istikamette ilerleyip Mevlanakapı Caddesi'ne iyice yaklaştığınızda İmam Ferdi Sokağı kıyısında bir cami daha sizi bekliyor: İbrahim Çavuş Camisi. Önemseyin bu eseri, çünkü Mimar Sinan'ındır; çirkin beton kütleleri arasında 16. yüzyıldan size göz kırpar.

Küçük Saray meydanı ise Şehremini semtindeki ikinci önemli yerleşim bölgesi. Buradaki 1524'ten Mimar Acem Camisi, karşısındaki Örümceksiz Dede Türbesi ve bunun karşı köşesindeki Osmanlı dönemi çeşmesi ile bir bütün oluşturuyor ve fotoğraf kadrajınızı şenlendiriyor.

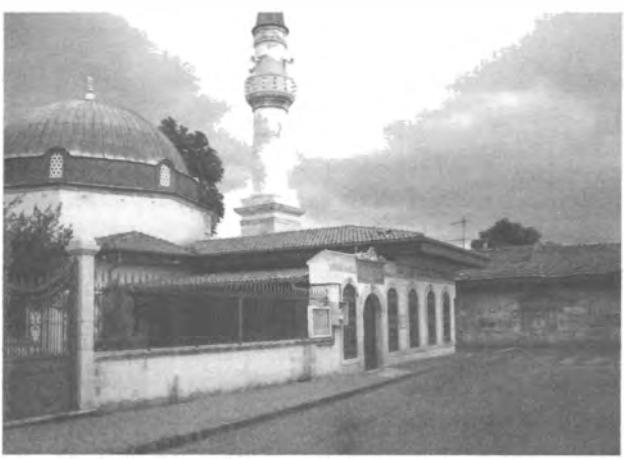
Beton bina ormanı içinde yine de çok sayıda eski eseri barındırdığını biraz da şaşkınlıkla karşılayacağınız Şehremini bölgesinin kara surlarının iç tarafına yakın arazileri erken 20. yüzyıla dek bağlık bostanlık arazilerle doluydu. Şimdi aynı yerlerde bostan mostan aramayın artık. Sokaklar dolusu bina, bina, bina!.. Göreceksiniz bunlardır!..

Şehremini Mimar Acem Camisi girişi

Mimar Kasım Caddesi'nin surlara yakın bölümünde Melek Hatun'un 15. yüzyıl sonu ya da 16. yüzyılın başında yaptırdığı Hasırcı Melek Camisi ile Kâtip Murad Camisi'ni göreceksiniz. Kâtip Murad, 1509'da İstanbul'u sarsan ve "küçük kıyamet" diye adlandırılan depremde yıkılan yapıları onarma görevi verilen bina eminiydi. Bunu da kısa bir bilgi notu olarak "Yarımada defterinize" kaydedebilirsiniz.

Surların üzerindeki Mevlanakapı'nın hemen iç tarafında Hacı Mehmed Emin Ağa'nın güzel bir çeşmesi var. Doğuya doğru ilerleyen aynı isimli caddenin biraz daha ilerisinde, üç yol ağzında da 1620'li yıllardan Hacı Evliya Camisi'ni göreceksiniz. Mevlanakapı ile daha güneydeki Silivrikapı arasındaki sokakları dolaşmakta yarar var. Buralarda binalar arasında gezinirken, az önce değindiğim gibi, eski bostanlık arazilerin üzerinde yürüdüğünüzü hayal ederek şaşıracaksınız. Ayrıca binaların yapı karakterlerinin çevrenin tarihî önemiyle tamamen uyumsuz bir görüntü sergilediklerine de tanık olacaksınız bu gözlemlerinizde.

Topçubaşı Bala Süleyman Külliyesi

Yayla Caddesi çevresinde Hüsameddin Efendi Camisi, Arakiyeci Mehmed Efendi Camisi, Karabaş Veli Sokağı'nda Hacı Mahmud Efendi'nin banisi olduğu ve 1903'te II. Abdülhamid'in yeniden ihya ettiği Veledi Karabaş Camisi, sokağa da adını veren Peyk Dede Türbesi; Sadullah Ağa'nın yaptırdığı ve 18. yüzyılda yenilenen, yanındaki Karagöz Çeşmesi'nden dolayı aynı isimle anılan Karagöz Camisi; Vani Dergâhı Sokağı'nın kıyısında, bu kadim dergâha ait küçük bir hazire bölümü, 15. yüzyılda Kemaleddin Efendi'nin yaptırdığı Zehgirci Kemal Camisi (zehgir, okçuların yay gererken parmaklarına taktıkları küçük demir halkadır) dikkat çeken önemli eserlerdir.

Mevlanakapı bölgesinde 16. yüzyıldan Arakiyeci Mehmet Ağa Camisi

Surlara doğru Lalezar Sokağı'nda da 16. yüzyıldan kaldığı hâlde zaman içinde yıkılıp yeniden yapılan Lalezar Camisi durur. Burada bir de Sultan Abdülmecid'in anası Bezmiâlem Valide Sultan'a ait 1842 tarihli güzel bir çeşme göreceksiniz. Ayrıca, Mimar Kasım Caddesi'nin biraz güneyinde, surlara çok yakın konumdaki Mücevher Sokağı'nı ve çevresini dolaşmanız çok iyi olur. Buradaki gecekondularla dev Roma surlarının bütünleşmesi insanda farklı duygular uyandırıyor. Gördüğünüz gibi, yine de bu mahallelerde bir iki güzel ve ilginç sokakla karşılaşabilmek hala mümkün...

Yine bu çevrede, Tarsuslu Cami Sokağı'nda aynı isimli kadim caminin son yıllarda yeniden yapılmış formunu görün. Temiz bir çalışma olmuş, hiç yoktan iyidir. Zira yakın tarihlere dek bu eski eser tam bir harabe hâlindeydi.

Tarsuslu Camisi'nin onarılmadan önceki harabe hali

Buradan surlara doğru, Seyfullah Efendi Sokağı istikametine yürüyün. Yola adını veren peygamber soyundan Seyit Seyfullah Efendi'nin haziresi bu çevredeki en önemli tarihî miraslardandır. Burada biraz daha fazla vakit geçirmeye bakın. Sokağın karşı köşesindeki üç yüzlü Yedi Emirler Çeşmesi 1736 yılından kalmadır.

Uzun Yusuf Mahallesi çevresindeki çok önemli bir Osmanlı Haziresi: Seyit Seyfullah

Uzun Yusuf Mahallesi sokaklarında yürüyüşlerin keyfini sürmeye devam ediyorsunuz. Görece yoksul ve orta sınıf vatandaşların ikamet ettiği kara surlarının iç tarafındaki bu sokaklarda her an bir küçük bir türbe, eski bir çeşme, bir veli makamı ve çeşitli eski yapı bakiyeleriyle karşılaşmak olasıdır. Bu nedenle gözleriniz açık olsun. Yöreye adını veren Uzun Yusuf Camisi günümüze ulaşamamış, ama yakın tarihlerde ihya edilmesi için bazı çalışmalar yapılıyordu. Fatih devrinden Çoban Yusuf isimli bir şahsın eseri olan bu cami Alyanak Dergâhı adıyla da tanınır.

Silivrikapı polis karakolu civarındaki Bala Süleyman Külliyesi bu güzergâhta görebileceğiniz en önemli anıtsal eserlerden biridir. Bala Süleyman, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethi sırasında orduda

topçubaşı olarak görev yapıyordu. Şehir alınınca Süleyman da gelip burada, 1463'te kendi adına bir külliye kurdu. Aynı zamanda kuzeyindeki Fatih Spor Tesisleri'nin de yakınında kalan Bala Süleyman Külliyesi'nin şimdiki görünümü 19. yüzyıldandır. Külliyeye ait cami 1862'de, mektep 1871'de, diğer yapılar ise 1895'te yaptırıldı. Özellikle sebil-çeşme grubunu iyice inceleyin, fotoğraflayın, harika bir eserdir.

İstanbul'un kara surlarının iç kısmındaki son bostanlıklarından biri bu çevrede yakın tarihlere dek varlığını sürdürüyordu, ama ne olduğunu anlamadık, o da gidiverdi aniden. Yerinde şimdi koca koca binalar görürsünüz.

Bütün İstanbul bir tarafa, şu kadim Tarihî Yarımadamızın tarihî görünümünden giderek uzaklaş(tırıl)ması içimize nasıl da kor düşürüyor. Bütün İstanbul'dan vazgeçtim, hiç değilse Tarihî Yarımada'yı koruyup kollama yönünde çok bilinçli bir toplum olabilseydik... (Zaten, Yarımada'yı koruyabilecek bilince sahip olsaydık, bütün İstanbul'u da koruyabilirdik, değil mi?)

Silivrikapı'nın bulunduğu surlar üzerindeki anıtsal girişin az iç tarafında Mimar Sinan'ın şahane bir camisi sizi karşılayacak: Hadım İbrahim Paşa Camisi. 1551 tarihli bu anıtsal caminin karşısındaki hamamın ise sadece birkaç kalıntısını görebilirsiniz. Hadım İbrahim Paşa, Kanuni'nin vezirlerindendi.

Silivrikapı Surlarının Zeytinburnu tarafından görünümü

Artık yavaş yavaş Yedikule'ye yaklaşmaktasınız. Ama Belgradkapı'da görmeniz gerekli birkaç eser daha var. Belgradkapı, Kanuni'nin Belgrad seferinden sonra buraya yerleştirdiği ahali nedeniyle bu ismi almıştır. Kapının yüz-yüz elli metre iç tarafında bu gayrimüslim ahaliye ait Aya Panayia Belgradi Kilisesi hâlâ varlığını sürdürür.

Yörenin eski yerleşimlerinden olan Cambaziye ve Arabacı Beyazıt mahallelerinin sokaklarında biraz da gelişigüzel dolaşmaya bakın. İlginç yapılar, otantik doku özelliği yansıtan ve surlara açılan bazı basit görünümlü sokaklar bir hayli dikkatinizi çekecektir.

Arakiyeci Ahmed Çelebi Camisi (bunun diğer camisini Haseki-Cerrahpaşa yolunda görmüştünüz); Silivrikapı Caddesi'ne açılan aynı isimli çıkmaz sokağın yanındaki, ünlü şeyhülislam Zenbilli Ali Cemali Efendi'nin kızının yaptırdığı, 16. yüzyıla ait Sitti Hatun Camisi, "Cambaz" Mustafa Ağa'nın banisi olduğu Cambaziye Camisi, Fatih devrinden Kasım Çelebi Camisi, Belgradkapı semti ile Kocamustafapaşa Caddesi arasında, buraya doğu tarafından ulaşan Ağa Çayırı Caddesi'nin civarına serpiştirilmiş kadim eserlerdir. Henüz 20. yüzyılın başlarına dek bu camilerin pek çoğu bostanlık arazilerin kıyılarındaki küçük küçük ahşap evlerin arasında yer alırlardı. Oysa şimdilerde irili ufaklı beton binaların arasında sıkışmış vaziyetteler.

Silivrikapı Sitti Hatun Camisi

Buradan itibaren Sümbül Efendi Mahallesi'ne giriyorsunuz. Vaktiyle Hacı Hamza ve Ali Fakih mahallelerinden oluşurdu bu bölgeler. Artık hepsine birden Sümbül Efendi Mahallesi deniliyor. Ağaçkakan Sokağı'nın yakınında ve İskender Çelebi Cami Sokağı'nda 17. yüzyıldan kalan İskender Çelebi Camisi durur. Bu yolun Yedikule'ye doğru devamı Hacı Hamza Mektebi Sokağı'dır. Güzergâha adını veren Hacı Hamza Camisi ile burada karşılaşacaksınız. Bu Hamza, 16. yüzyılda tanınan bir debbağ (derici) idi ve gördüğünüz camiyi 1577'de yaptırmıştı. Ali Fakih Caddesi'nde de Hacı Derviş Ağa'nın 1738 tarihli çeşmesi durur.

Sümbül Efendi Mahallesinin gözde eserlerinden Sümbül Efendi Türbesi

Bazı veli türbeleri de karşınıza çıkacaktır bu güzergâhlardaki gezinizde. Bulundukları yerler epeyce göz önünde olsalar da gereği gibi tanınmazlar, bunları da dikkatle inceleyin. Elinizin altındaki harita bu muhitlerde oldukça işinize yarayacak, hatırınızda olsun.

Ünlü ressamımız Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun adını taşıyan sokağın biraz ilerisindeki 16. yüzyıldan kalma Duhaniye Camisi yine Mimar Sinan'ın küçük eserlerinden biridir. Caminin banisi, Yavuz Selim'in Mısır seferine katılan Duhani Mustafa Efendi'dir.

Kocamustafapaşa yakınındaki Hacı Kadın Caddesi'ne doğru yürüyün şimdi. (Caddenin batıya, yani karasurlarına doğru devamında Yedikule Hisarı var) Bu yola adını vermiş olan 1527 tarihli Hacı Kadın Camisi ve yakınında 1650'lerde yapılan Hüseyin Efendi Hamamı bölgenin en ünlü iki eseri. Ama kime sorsanız, bu hamamı Hacı Kadın Hamamı diye bilir. Caminin yakınında diye yıllardır adı böyle söylenegelmiş hamamın. Hâlâ da çalışır. Unkapanı-Küçükpazar semtinde gördüğünüz, İstanbul'un ilk kadısı Hızır Çelebi'ye ait cami ile kızı Hacı Kadın'ın caminin karşısında önceden gördüğünüz hamamını pek çok

Kocamustafapaşa Hacı Kadın mevkisinde 17. yüzyıldan Hacı Kadın Hamamı

yayında karıştırırlar ve her iki hamamın banisinin de aynı kadın olduğunu yazarlar ki yanlıştır. Yukarıda belirttiğim gibi, güzergâhınızın üzerinde gördüğünüz bu hamam 15. değil 17. yüzyıldandır.

Kuvayi Milliye Caddesi kuzeyden inerek Kocamustafapaşa Caddesi'ni dik kesiyor. Bu noktada belediye otobüslerinin son durak terminali var. Yani, Eminönü-Kocamustafapaşa, Taksim-Kocamustafapaşa gibi hatların son noktası burası. Bu araçlardan faydalanarak da Yedikule-Kocamustafapaşa bölgesini dolaşmaya gelebilirsiniz. Aklınızda olsun, otobüs numaralarını not defterinize kaydedin. Doğrusu çok işe yarıyorlar.

Adım 15. yüzyıl sonlarında alan Kocamustafapaşa'dasınız

Eski Kocamustafapaşa semti, çok da uzak olmayan yıllara dek geleneksel fizikî dokusuyla birlikte, Osmanlı mahalle kültürüyle harmanlanmış halkının, içten, kanaatkâr, yardımsever, saygılı davranışlarını ve yaşam biçimlerini olabildiğince yansıtan bir İstanbul köşesiydi. Ahşap konutlarla buralarda ikamet eden insanların arasındaki sarsılmaz bağlılık, Kocamustafapaşa ve yanı başındaki Samatya semtlerinin genel panoramasının ruhunu oluşturarak geçmişten zamanımıza unutulmaz hatıralar aktarmıştır.

Bölgenin en güzel sokaklarından biri olan Gençağa Sokağı

Adı geçen semtleri şimdi dolaştığınızda ise bu "eski ruhun" artık tamamen kaybolduğunu, hiçbir karakteri olmayan ve pek çoğu da oldukça çirkin olan beton binaları seyrettiğinizde derhal anlayacaksınız. Eski İstanbul'un artık geri gelemeyeceğini kabul etmelisiniz ne yazık ki... Neyse, fazla üzmeyeyim sizleri de, şehri de... İstanbul'un zaten ciğeri dağlı, yüreği yanık, gözleri yaşlı, kalbi kırık... Oysa ne denli eski bir semttir burası. Düşünün, Kocamustafapaşa'da bulunan ve ta 4. yüzyıldan kalma bir lahit günümüzde Arkeoloji Müzesi'nde durur!.. Daha ne diyeyim!..

Otobüs duraklarının karşısında Mimar Sinan'a ait, içi güzel çinilerle kaplı Ramazan Efendi Camisi bu yörenin en tanınmış eseridir. Bezirgânbaşı adıyla da tanınır. Saraya yiyecek sağlayanlara bezirgân derlerdi eskiden. Caminin banisi olan Hüsrev Çelebi de bir bezirgândı ve eser bu nedenle o isimle tanınıyordu. "Ramazan Efendi ismi ne oluyor peki?" dediğinizi duyar gibiyim. Açıklayayım: Burası aynı zamanda bir dergâh olarak kullanılmaktaydı ve Ramazan Efendi ilk postnişindi. Bundan dolayı da saygı gereği, cami hep bu adla tanınır oldu. Kısa bir not: Bu eserin iç mekânına girin. Zira buradaki çinilerden gözlerinizi ayıramayacaksınız.

Rotanızı güneye doğru çevirin şimdi ve Hacı Kadın Caddesi'nin batısına, buradan da Ali Fakih Caddesi'ne yönelin. Sonra da daha güneyinizde kalan Küçük Efendi Sokağı tarafına yürüyün. Sizi götüreceğim

kadim ve ünlü külliye işte bu sokağa adını vermiş: Küçük Efendi (Fevziye) Külliyesi! Aynı zamanda şanlı bir dergâh olarak da değerlendirilen bu ilginç eser, 19. yüzyılda Şeyh Raşit Efendi tarafından Nakşi dergâhı olarak yapıldı. Sokak kıyısında ve külliye duvarının üzerindeki barok stili 1825 tarihli çeşme, İstanbul'da göreceğiniz en güzel çeşmelerden biridir. Karşısındaki evlerin giriş kapısı merdivenlerine çıkıp biraz yüksek noktadan geniş açı alarak resimlerini çekmeye gayret edin. Bu şekilde kompozisyon çok iyi oluyor doğrusu.

Yedikule Küçük Efendi Çeşmesi

Yedikule Mahallesi'ne iyice yaklaşmış durumdasınız, Yarımada'nın bu en güneybatı ucunu gezmeden önce, mahallenin doğudan komşusu olan Kocamustafapaşa Mahallesi'ndeki gezilerinizi tamamlamaya gayret edin ve yörenin deniz kıyısına doğru inen köşelerini dolaşmayı sürdürün. Çok ilginçtir, Yarımada'da en çok kilisenin bulunduğu bölge Kocamustafapaşa Mahallesi'dir. Şaşırtıcı, değil mi?

Yedikule Hisarı'nın iç avlusu ve Fatih Sultan Mehmed Camisi'nin minare kalıntısı

Öncelikle tren hattıyla bunun üzerindeki Orgeneral Nafiz Gürman Caddesi arasında kalan sokakları gezin, daha sonra da bu cadde ile daha üst taraftaki Marmara Caddesi güzergâhlarında sokak sokak dolanın.

Koca Mustafa Paşa Külliyesi'nden başlayabilirsiniz. 15. yüzyıl sonlarının ve Sultan II. Beyazıt'ın sadrazamı olan paşanın buradaki külliyesi, İstanbul'un en uhrevi ve mistik mekânlarından birisidir. Paşa, yaptırdığı camiyi Andrei-Krisei isimli bir Roma kilisesinden devşirtti. Cami çevresinde hazireler, türbeler, çeşmeler sizleri bekliyor. Gerçekten Koca Mustafa Paşa Külliyesi'nde zamanın nasıl geçtiğini anlayamayacaksınız.

Buradan doğuya ilerleyin ve Milli Müdafaa Caddesi'nin dik kestiği Marmara Caddesi çevresine ulaşın. Cerrahpaşa Hastanesi'nin batısında ve Sancaktar Tekkesi Sokağı yakınında küçük Sancaktar Camisi ile karşılaşacaksınız. Asıl ismi Gastria Manastır Kilisesi olan bu eser fetih sonrasında kiliseden camiye dönüştürülmüştür. Dolayısıyla, bu eser de İstanbul'daki "21 kilise-cami"den biridir.

Samatya içlerindeki Ermeni cemaatine ait bir başka eski kilise Surp Kevork'a Türkler, içindeki ayazmasından dolayı Sulu Manastır derlerdi. 11. yüzyıldan kalma bu eser fetihten sonra Sultan II. Mehmed tarafından Ermeni cemaatine tahsis edilmişti. Bazı olaylardan sonra kilise Rumlara geçmiş ve bu nedenle adına Kanlı Kilise denmiş, daha sonra da patriklik makamı Kumkapı'daki şimdiki kiliseye nakledilmiştir.

Türklerin Kanlı Kilise (Sulu Manastır) dedikleri Ermeni Surp Kevork Kilisesi'nin önden ve Marmara Caddesi'nden görünümü

Diğer tarihî yapıyı da Marmara Caddesi kıyısında görebilirsiniz. Az ilerisindeki köşebaşında Çilingirler Camisi bulunur. Ahali camiye Abdi Çelebi yahut Sanki Yedim Camisi de der. 1540'lı yıllardandır, ama 1933'te yeniden inşa edilmiştir. Sinan'ın eseri olduğu iddia edilir. Banisi ise Abdullah Çelebi'dir.

İstanbul'un en eski kilisesini görmek sizi heyecanlandıracak!

Bu muhitlerde eski asırlarda Müslüman, Rum ve Ermeni ahali tam anlamıyla iç içe yaşıyormuş. Bu durumu gezdiğiniz sokaklarda hemen hissediyorsunuz zaten.

Pulcu Sokağı civarındaki Rum kilisesi; tren yolu kıyısındaki Çırakçı Sokağı'nın yanında, 1834'te yeniden yapılan Aya Yorgi Rum Kilisesi, biraz daha doğuda ve Nafiz Gürman Caddesi'nde Sinan'ın bir eseri olan Yakup Ağa Hamamı (Fenerbahçesi Parkı'nın ucundaki fenerin banisi Yakup Ağa'nın diğer eseri olan Ağa Hamamı'nı Galatasaray Lisesi'nin yanında göreceksiniz), tren istasyonunun az batısında Bestekâr Hakkı Sokağı'nda 1833'te yenilenen Aya Menas Rum Kilisesi, Nafiz Gürman Caddesi üstünde Anarad Hığutyun Ermeni Kilisesi (aynı isimli bir diğer Ermeni kilisesini Pangaltı gezinizde göreceksiniz), İmrahor İlyas Bey Caddesi'nde yine 1830'larda yenilenen ve Roma İmparatoru Büyük Konstantin ve anası Helena'ya adanan Aya Konstantin ve Eleni Rum Kilisesi, bu civardaki en güzel sokaklardan biri olan Gençağa Sokağı'nın yakınındaki Akıncı Sokağı'ndaki Analepsis Kilisesi, Muallim Fevzi

Samatya'daki Aya Konstantin ve Heleni Rum Kilisesi

Sokağı'nda 1833'te yenilenen Aya Nikola Rum Kilisesi, Narlıkapı yakınında ve sahile yakın konumda bulunup 18. yüzyılda bir kısmı akıl hastanesi olarak kullanılan Surp Hovannes Ermeni Kilisesi, tren hattı kıyısında ve Arap Kuyusu Sokağı'nın ucundaki Hacı Hüseyin Ağa Ca-

misi (Arap Kuyusu Camisi) ve karşı köşesindeki sıbyan mektebi ve çeşme, yine Nafiz Gürman Caddesi üstündeki Uşşaki Camisi ve 463 yılından kalan Studios Manastırı'na ait İoannis Prodromos Kilisesi'ni 15.

Samatya'nın az bilinen eseri Arap kuyusu Camisi ve karşı köşesinde Sıbyan Mektebi ve Çeşmesi

yüzyıl sonlarında, II. Beyazıt döneminde saray ahırları sorumlusu İlyas Bey'in "İmrahor" adıyla camiye dönüştürdüğü bu eser, yörenin belli başlı Müslüman ve gayrimüslim mabetleridir.

Samatya'da İstanbul'un en eski kilisesinden camiye dönüştürülen İmrahor Müzesi

İstanbul'da şu anda bilinen "en eski kilise" olan "İoannis Prodromos", yani günümüzdeki adıyla "İmrahor müzesi", geçmiş asırlarda çok önemli ve hayli kalabalık bir rahip kadrosu bulunan üst düzeyde bir manastır kilisesiydi ve imparatorlar düzenli aralıklarla ve deniz yoluyla burada ibadete gelirlerdi. 20. yüzyıl başlarında üzerinde biriken karların ağırlığı nedeniyle damı çökmüştür ve hâlen üstü açık vaziyettedir. Sanırım, bu kadim mekânın yeniden cami işleviyle hizmetine devam etmesi yönünde çalışmalar yapılıyor.

Pek çok dizi filmde izlediğiniz ünlü Samatya sokaklarının en dikkat çekici olanları, tren hattı üzerindeki Büyük Kuleli Sokağı civarında yer alır ve balık lokantalarıyla tanınan Samatya meydanı da bunun hemen üst tarafındadır. Durum böyle olunca da yemek yiyebilmek için artık

bir yerlerde lokanta arama zahmetinden kurtulur, kendinize mükellef bir ziyafet çekersiniz. Korkmayın sakın, fiyatlar öyle cep yakıcı değil. Gümüş Yüksük, Akıncı, Eski Kullukçu isimli sokakların açıldığı bir yer olan küçük ve şirin meydandaki mekânlarda balık kızartmaları, envai çeşit kebap, midye tava ve meze türünden ne ararsanız bulabilirsiniz.

Samatya Meydanı'nda damakları şenlendiren yeme içme mekânları oldukça tanınmıştır

Artık Yedikule Hisarı çevresini dolaşma zamanı geldi. Oh... Karnınızı da iyice doyurdunuz. Bir moladan sonra boyu bir hayli uzun olan Kuyulu Bakkal Sokağı'na girin. Bu yol sizi doğrudan hisarın önündeki açık alana ulaştıracaktır. Bu noktada öncelikle Kültür Bakanlığı bünyesindeki müzelerden biri olan Yedikule Hisarı'na girip (müzekart geçmiyor) iç mekânı ve acı hatıralarla dolu burçları gezin. Sultan Genç Osman'ın çok genç yaşında boğularak katledildiği zindanda duygu dolu anlar yaşayın.

Roma ve Osmanlı uygarlıklarının yapı sistemlerini bünyesinde barındıran Yedikule hisarının az kuzeyindeki Yedikule kapısından çıkıp deniz kenarına inin daha sonra. Burada, İstanbul kara surlarıyla deniz surlarının buluştuğu son nokta olan Mermer Kule civarında hem Roma hem de Osmanlı asırlarına dönerek, burcun etrafını kuşatan yeşil parkta biraz soluklanın ve sonra tekrar surdan içeriye, Yarımada'nın güneybatıdaki son noktasına girin.

Hisar çevresindeki bazı küçük sokakları, örneğin Yedikule Bucakbaşı Sokağı'nı, Kıyakçı Hasan Çıkmazı'nı, Kürkçübaşı Çıkmazı'nı gezin. Buralarda ilginizi çeken eski yapıları bulabilirsiniz.

Buradan itibaren kuzey istikametine yönelirseniz upuzun Hacı Evhaddin Caddesi'ne girersiniz. Bu yola adını veren aynı isimli 16. yüzyıl eserini Mimar Sinan yapmıştır. Tek minareli cami ve hamamdan oluşan külliyeyi hayranlıkla seyredin. İsterseniz yolun kıyısındaki Yedikule Sosyal Tesisleri'nin bahçesinde demli bir yorgunluk çayı için, dinlenin. Tesisler oldukça temiz ve bakımlıdır.

Kalktıktan sonra üst taraftan geçen Merhaba Caddesi'ne yönelin, Malcı Mehmed Camisi'ni görün. Eserin çevresindeki ahşap evler ve tarihî hazireler camiyle bir bütün oluşturuyor. Görüntü hiç de fena değil... Surların önündeki spor tesislerinin arkasından geçen Hacı Piri Sokağı'nı katederseniz, burada da yola adını veren küçük camiyle karşılarsınız.

İşte böyle sevgili gezginler!.. İstanbul'u tanımak, sevmek, derinlemesine öğrenmek, onunla dost olabilmek için yollara revan olan siz sevgili "İstanbulseverler." Bu şekilde Tarihî Yarımada'yı parselleyerek dolaşmış oldunuz. Eve dönüp edindiğiniz bilgileri gezi notlarıyla bütünleştirerek iyi bir doküman sağlayabilme sürecine girmiş durumdasınız şimdi. Bir sonraki gezinizde daha bilinçli şekilde gezeceğiniz kesindir. Artık kadim eserlerin yerlerini "adres sormadan" bulabilecek duruma gelmeye çok az kaldı diye düşünmenizde hiçbir sakınca yok. İstanbul'a karşı içinizde yeşeren sevgi ise artık bambaşka boyutlara tırmandı!.. Buna gönülden inanın. Hatta, bu güzel tarihî şehri bir an önce dostlarınıza enine boyuna anlatmak için, şimdiden sabırsızlanın... Ve bu nedenle de haklı olarak biraz da "şımarın!"

Şimdi Yarımada'ya Allahaısmarladık diyor ve İstanbul'un bir başka yöresini görmeye hazırlanıyorsunuz.

Siz bu hazırlıklarınızı yapadurun ve notlarınızı derleyip, gezdiğiniz, gördüğünüz yerler ve eserler hakkında bilgi toplamaya devam edin. Ben de bu arada, şu kadim Yarımada'nın eşsiz tarihiyle bütünleşen, onun her devresini yaşayıp gören, bütün kuşatmaları izleyen, yer yer dev toplarla dövülen, zaman zaman onarılıp tekrar güçlendirilen ve aşılamaz diye nitelendirilen, beri yandan da günümüzde ne yazık ki perişan halde terk edilen, büyük hatıralarla dolu İstanbul kara surlarının tarihî kapılarını kısaca bir gezdireyim ve bunlarla ilgili bazı ayrıntıları da anlatayım size. Yarımada defteriniz yine yanınızda... Haydi bakalım!..

Öncelikle şunu belirtmemde fayda var: Kapıları incelerken surların iç taraflarına, kuytularına pek girmeyin, ne olur ne olmaz. Buralarda yaşanan bazı üzücü olaylar günlerce gazete manşetlerinden inmedi, biliyorsunuz. Önceden tedbirli olmakta yarar var. Hele hele tek başınıza

dolanmayın sur içlerinde. Bunları yazarken ne denli üzüldüğümü ve kızgın olduğumu umarım hissediyorsunuzdur. Dünya çapında önemli ve ünlü tarihî mirasların içlerini "dolaşmamanızı" öneriyorum! Bu söylenecek şey mi? Kimin suçu bu peki? Kadim surların bu duruma düşmesinin sorumlusu kimlerdir?.. Yine mi biziz yoksa?..

Bu konu uzar gider ve konuşmakla da bitmez. Ne demek istediğimi anlıyorsunuzdur. Haydi, şimdi buyurun kara surlarındaki kapılara!..

İstanbul'un Tarihî Kapıları

İstanbul, Türklerin fethinden önce ve Roma devrinde muazzam surlarla çevrili, üçgen formunda, yaklaşık 16 kilometrekarelik, görece küçük ancak yüklendiği değerlerle önemi büyük bir şehirdi. Bu muhteşem üçgen Yarımada'yı üç yönden surlar çevrelemekteydi. Bunlar, Haliç kıyılarında uzanan yaklaşık 5600 metrelik tek sıra surlar, Sarayburnu ile Yedikule arasında Marmara Denizi boyunca ilerleyen 8600 metrelik surlar ve bu noktadan başlayıp, yine yaklaşık 5600 metrelik bir yolculuktan sonra Haliç kıyısındaki Ayvansaray mevkisinde noktalanan, arka arkaya dizilmiş alçaklı-yüksekli kulelerle bezeli eşsiz kara surlarıdır.

Neredeyse tamamının çok fazla hasar görmeden zamanımıza dek ulaşabildiği muhteşem kara surlarının kapıları, o görece dar girişleri arasında saklı duran çok geniş hatıralar barındırırlar. Her birinin efsanevi öyküleri birbirlerinden farklıdır ve insan buralarda gezinirken, kâh Romalılar zamanındaki kâh Osmanlı idaresindeki payitaht kapılarının altında durur, düşünür de düşünür... Kim bilir şimdiye dek, asırlar boyunca kaç insan girip çıkmıştır o kapılardan? Fatih'in askerleri nasıl bir heyecan ve coşkuyla Konstantinopolis'in "yırtılan" kapılarından şehrin içine akmışlardır, kim bilir?

Kapıların kemer taşları, surlara sıra sıra dizilen ve araları harçlarla derz edilen yassı tuğla ve ağır taş blokları, nasıl da büyük zahmetlerle sanatkârane biçimde örülmüştür o sağlamın da sağlamı duvarların yüzeylerine... İstanbul'un kara tarafını her türlü tehlikeye kapatan ve geriye doğru üç sıra halinde inşa edilen askerî kapılar, tarihi boyunca önünde beliren 29 kuşatmaya nasıl da direnmişler! Bu ne güç, ne ihtişam! Şimdi ise bu masal dünyasının görkemli kapılarında, artık kapı kanatları yok. Hepsi sadece kemer altlarından geçilen geniş boşluklar halinde öylece dururlar. Yalnız ve hüzünlü...

Bir zamanlar önlerindeki engelleme duvarlarıyla, içi su dolu geniş hendekleriyle, kent halkının içeride güven ve huzur içinde, korku ve endişelerden uzak şekilde yaşamını sürdürmesine olanak tanıyan bu

kapıların öyküleri acaba hangi kalın tarih kitaplarının solgun sayfalarına sığabilir?

Haydi, girip çıkalım bakalım bu yorgun ve görkemli kapılardan şimdi. Nelere tanık olacağız, neler işiteceğiz? Surların en güney ucundan, Marmara Denizi kıyısından başlayalım...

Marmara Denizi'nden Haliç'e uzanan surlardaki kapılar

Altın Kapı, yani o zamanki tanımlamayla Aura Porta, bütün İstanbul surlarındaki kapıların en muhteşemi, en anıtsal olanıdır. Günümüzde bu giriş ziyarete kapalı olup iç kısmından Yedikule Hisarı'na açılmaktadır. Zaten Roma çağında da şehir halkının günlük yaşamına kapalıydı bu kapı, sadece imparatorluk ritüelleri için kullanılıyordu. Ünlü kapının onarımı bugünlerde sürdürülüyor, umarım ziyarete açılır da yıllardır kimselerin görmediği bu tarihî nokta İstanbulseverlerle buluşur.

Arkasındaki dev orduyla buradan çıkarak başkent Konstantinopolis'i terk eden ve Balkanlar'daki bir sefer için yürüyüşe başlayan Roma imparatorunu uğurlamak için ahali alkışlarla sokaklara dökülür, seferden başarıyla dönüldükten sonra ise yine bu kapıdan İstanbul'a giriş yapan imparatorluk konvoyunu selamlardı. Göz kamaştırıcı, çok coşkulu, daha muazzam bir tören eşliğinde konvoy, o yıllarda Via Egnatia denilen ve şimdi Kocamustafapaşa-Cerrahpaşa-Aksaray-Laleli-Beyazıt-Sultanahmet güzergâhını takip eden anayolu kat ederek Ayasofya yakınındaki saray bölgesine ulaşırdı.

Altın Kapı'nın eski Konstantinopolis kara surlarının dışında, bir zafer takı biçiminde bağımsız bir yapı olarak mı yapıldığı günümüzde hâlâ süregelen bir tartışma konusudur. Ama büyük olasılıkla bu şahane kapı, 450'li yıllarda ve II. Teodosius devrinde kara surlarıyla birlikte inşa edildi. 330'lu yıllardaki Konstantin kara surları üzerindeki imparatorluk kapısı ise günümüzde Cerrahpaşa Hastanesi'nin batısında, Osmanlıların 16. yüzyılda Mimar Sinan eliyle yaptıkları Ese Kapı Mescidi ve Medresesi'nin yanından geçip (Cerrahpaşa gezinizde görmüştünüz) Marmara Denizi'ne inen surun üzerindeki İsa Kapısı idi. Zaten Türkler de bu isimden esinlenerek yaptıkları külliyeye Ese Kapı demişlerdi. Dolayısıyla Altın Kapı muazzam kara surlarıyla birlikte 5. yüzyılda inşa edilmiş olmalıydı.

Yaldızlı Kapı ismiyle de nitelendirilen bu üç gözlü şaheser kültür mirasının her iki yanındaki beyaz mermer kuleler küp şeklinde inşa edilmişlerdir. Vaktiyle bu burçlar üzerinde çeşitli heykeller dururdu ve bunların çoğu 17. yüzyıla dek görülebiliyordu. Orta ana kapının üstünde de Latince yazılmış bir kitabe vardı. Aynı yüzyılda bir Fransız

araştırmacı bu yazıları şu şekilde okumuştur: "Kapıyı altın olarak yaptıran, altın bir devir yarattı." Aynı kapının iç yüzünde ise bir başka yazı görülüyordu: "Tiranı yok ettikten sonra Teodosius burayı donattı." Bu tiran, Avrupa'dan Doğu Roma'yı tehdit eden bir savaşçıydı ve daha sonra Roma imparatoru tarafından ortadan kaldırılmıştı. Şimdi ise bu yazıların plakalarının duvara tutturulduğu delikler görülebilmektedir.

Yaklaşık 20 metre yüksekliğindeki kapının yanlarındaki köşeli büyük kuleler 17 metreye yaklaşan çıkıntılarıyla kent dışına taşarlar. Çok eski yıllarda bu kulelerin üzerinde Romalıların sembolü olan kartal motifleri dururdu. Buradaki bazı çok değerli mermer plakaları 1628'de İngiltere elçisi olarak İstanbul'da görev yapan Thomas Roe almak istediği halde Türk yönetimi buna izin vermemişti.

İstanbul'un fethinden sonra Sultan II. Mehmed, Altın Kapı'nın da sur burçlarına dâhil olduğu dört kulenin iç tarafında üç kule daha inşa ettirip bunları bir çevre duvarıyla birleştirmiş ve toplam sayısı yedi olan bu "iç kale" (*ehmedek*), Türkler tarafından o günden itibaren artık Yedikule ismiyle anılmaya başlanmıştır.

Günümüzde kullanılan Yedikule Kapısı ise bu kapı değildir. Osmanlı döneminde bu Altın Kapı'nın kuzey tarafında, hisara yakın bir noktada başka bir kapı açılmış ve buna Yedikule Kapısı denmiştir. Kapı hâlen giriş-çıkışa açıktır. Kapıdan içeriye girildiğinde Fatih ilçesinin sınırlarına dâhil olunmakla birlikte, kapının sur dışı yönü Zeytinburnu ilçesine dâhildir.

Altın Kapı ve Yedikule kapısından itibaren kuzeye, Topkapı'ya doğru hafif bir rampayla çıkıldığında surların üzerinde Belgradkapı ile karşılaşılır. Bu kapıların tümünün şehir içinde kalan bölümlerini gezmiştiniz. Bu askerî kapıya Romalılar devrinde Porta Ksilokerkos denirdi. Buradan Belgrad kentine doğru çıkıldığı ve Kanuni Süleyman'ın Belgrad seferinden dönüşünde getirdiği esnafı ve Hıristiyan ahaliyi bu kapının iç kısmındaki araziye yerleştirdiği için, Türk döneminde tarihî kapı bu isimle anıldı. Hani gezinizde gördüğünüz Belgradi Kilisesi var ya, işte bu ahali yaptırmıştı o kiliseyi.

Yedikule ve Belgradkapı arasındaki burç sayısı 11'dir. Kapıda İmparator 5. Konstantin'in burayı nasıl onarttığını belirten bir kitabe bulunur. Bundan sonra Topkapı yönüne doğru ilerleyin. Bir kapı daha: Silivrikapı. Asıl adı Porta Pege olan kapıdan Silivri yönüne gidildiği için bu ismi vermiş Türkler. Osmanlı döneminde ve 1500'lerin başlarında esaslı bir onarımdan geçirilen kapının üzerine de bu işlemin yazıldığı bir kitabe konmuş, ama ne yazık ki bugün yerinde yok. Silivrikapı'nın eski asırların anılarını aksettiren görüntüsü bir hayli etkileyicidir ve kemer taşları, duvar örgüleri burada âdeta konuşur!

Muhteşem kapıları görmeye devam ediyorsunuz. Şimdi geldiniz Mevlanakapı'ya... Buraya niçin bu ismin konulduğu merak uyandırır, bölgeyi ilk kez gezenlerin zihninde. Nedeni şudur: Kapının dışında, fazla uzak olmayan bir noktada ve Zeytinburnu ilçesi sınırlarında duran Yenikapı Mevlevihanesi nedeniyle kapıya bu ismi vermiştir Osmanlılar. Ama Roma devrindeki adı çok başkaydı kuşkusuz, Porta Region derlerdi bu kapıya. Girişin üst kısmında, tuğla sıralı kemerin altında Roma imparatorunun ve eşi Sofia'nın, komutan Narses ile birlikte yaptırdıkları bir onarım kitabesi vardır. Derler ki, dördüncü yüzyılda bu kapının üstünde surları yaptıran İmparator Teodosius'un bir heykeli dururmuş... Kim bilir neler geldi bu heykelin başına? Büyük olasılıkla yok olup gitti, pek çok eser gibi...

Bu kapı yaya ve araç trafiğine açık günümüzde... Ne garip! Romalılar ne amaçla kullanıyorlardı oysa... Koskoca ve çok önemli bir askerî kapıydı, öyle her isteyen girip çıkamazdı buradan, nöbetçiler vardı, etrafı asker doluydu. Romalıların son dönemlerinde 9. asırdan beri Eyüp'te ikamet etmelerine izin verilen Rus ahaliye bu kapıdan giriş-çıkış yapabilmeleri hakkı tanınmış, o yıllardan sonra Romalıların arasında kapının adı Rus Kapısı diye söylenir olmuş. Bugün ise sanki, aradan geçen uzun asırların verdiği yorgunlukla, yalnız kalmış ve biraz da unutulmuş gibi, hatıralarıyla baş başa, tepesindeki taşlar arasından otlar fışkırmış, hüzünlü hâlde, öylece durur yoğun trafiğin içinde... Mevlanakapı'nın iç kısmında ve sol tarafında imparatorluk lahitlerinden birisi olan ve yakın tarihlerde ortaya çıkarılan bir *hipoje*, yani mezar anıtı vardır.

Mevlanakapı Surları'nın iç kısmında kaderine terk edilen Roma Hipojesi

Kapılar, inci taneleri gibi bir bir sıralanıyorlar muhteşem kara surları üzerinde. Şimdi de geldiniz meşhur mu meşhur Topkapı'ya. Fatih'in İstanbul kuşatması sırasında otağını kurup dev topu "şâhî"yi yerleştirdiği nokta bu kapının karşısına düşen vadideydi. İsmi de bu nedenle Topkapı olarak anılmıştır o tarihlerden sonra. Neler görmüş, neler yaşamıştır bu kapı, bir düşünün. Dili olsa da konuşsa o taşlar!

1957'deki imar faaliyetleri kapsamında Aksaray'dan buraya doğru açılan çok geniş Vatan ve Millet caddeleri surların bu noktasından kent dışına çıkar ve şimdi E-5 diye bildiğimiz eski Londra Asfaltı ile buluşurdu. O çalışmalar esnasında kapı ortadan kaldırıldı tabii. Surlar üzerinde açılan çok geniş bir aralıktan girip çıkılıyor günümüzde... Gerçi İstanbul'un artık içi-dışı kalmadı ya, neyse... Vaktiyle bu çevrede Aya Romanos adında bir kilisenin bulunmasından dolayı Romalıların buradaki askerî kapıya Porta Romanos dedikleri konusunda yaygın bir söylenti vardır.

Kara surları üzerindeki bu ünlü kapıdan sonra yılların kadim Çingene semti Sulukule'nin içine açılan Sulukule Kapısı'nı göreceksiniz. Roma devrinde bu giriş-çıkışa Porta Pempton denilirdi. Kıyısındaki burcun altından da Bayrampaşa vadisinden şehre giren Likos deresi geçerdi. Sur üzerindeki bu "kule" ile altından geçen "su" aynı sözcükte buluşturulmuş ve Türkler bu havaliye "Sulukule" demişlerdir.

Edirnekapısı, belki de İstanbul'un en ünlü "kapı"sı... Fetih tamamlandıktan sonra Sultan II. Mehmed buradan maiyeti ile birlikte şehre girmiş. Ne kadar heyecan verici bir olay. Burası aynı zamanda yedi tepeli İstanbul'un en yüksek noktası ve sıralamada altıncı tepe statüsüne sahip... Yaklaşık 76 metre!

Edirnekapısı, adı üzerinde zaten, Edirne'ye gidilen yola açıldığından bu isimle anılmış Türkler tarafından. Ama Romalılar zamanındaki ismi Porta Harissus imiş. Bazen Roma imparatorlarının bu kapıdan sefere çıktıkları da olurmuş... Günümüzde Edirnekapısı'nın tonozlu girişinin içinde yoksul vatandaşlar geçimlerini sağlamak için öteberi satarlar. İşte hüznün ta kendisi..

Romalılar zamanındaki askerî heybeti ve önemiyle, Türklerin 29 Mayıs 1453'te İstanbul'a büyük bir gururla girişiyle adını tarihe altın harflerle kazıyan ünlü kapının şimdiki pozisyonu o günlerdekinden şüphesiz ki çok farklı. İşte bu farkın adıdır hüzün! Yalnızlık, derbeder bir görünüm, terk edilmişlik duygusu aşılayan kararmış taşlar... Gönül isterdi ki bu tarihî kapı layık olduğu üstün değerle anılsın ve çevre düzenlemesi bu özelliklerine göre şekillendirilsin. Önceki şehir içindeki gezilerinizde de söylediğim gibi, Edirnekapısı'nın buna yerden göğe kadar hakkı var çünkü. Bu kapı, hepimizin en değerli kültür miraslarından biri. 19. yüzyıla ait sararmış fotoğraflarda gördüğümüz

"Edirnekapısı'ndan şehre giriş yapan odun yüklü deve kervanları"nın aheste yürüyüşleriyle ilerleyişlerini hatırlamamak mümkün müdür? Kapının bir yanında, ahşaptan yapılmış derme çatma çavuşun kahvesi... Çerçeve içinde eski İstanbul. Ve az geride Edirnekapısı! Ne kadar içten ve ne kadar da bizden bir kare...

Haliç'e doğru iniyorsunuz artık. Karşılaştığınız kapı, Türklerin verdiği ismiyle Eğri Kapı... Surlar burada bir dirsek yaptığından dolayı kapıya bu adın verildiği sanılmaktadır. Roma devrinde Porta Kaligaria diye tanımlanan kapının iç tarafındaki bir işyerinde ordu askerleri için ayakkabı üretilirdi. Dış kısmı günümüzde Eyüp ilçesi sınırlarına giren Eğrikapı'nın çevresi mezarlıklarla, sahabe kabirleriyle doludur. Kapının bu kısmında duran yoksul bir vatandaş gönüllü olarak giren çıkanlara rehberlik yapar. Bu görüntüsüyle kapı, yüklendiği hüzünlü duruşuyla, diğer kapılara göre daha etkileyicidir. Rehberin kulübesinin bitişiğinde de bir iki velinin kabri görülür.

Artık Haliç sahilindeki Ayvansaray'a yaklaştınız. Semtin iç tarafını gezip görmüştünüz. Eskiden buradaki surların gerisinde Roma imparatorlarının Blakernai adını verdikleri muhteşem sarayları vardı. Surların dışarıya, Eyüp'e, yani o zamanlardaki adı Kosmidion olan yeşilliklerle kaplı bölgeye açılan kapısı Ksyiloporta diye bilinirdi. Bu kapı şimdi sadece yayaların kullanımına açıktır; tam iç kısmında meşhur Toklu Dede haziresi bulunur ve bir tarafında da sahabeden Şeybetü'l-Hudri'nin türbesi vardır. Ayvansaray gezinizde buraları gördünüz. Roma kapısının içinde bir Müslüman mezarlığı! Bir masal sayfası aniden karşınızda belirivermiş âdeta!

Tarihî Yarımada'yı Haliç'ten, Marmara Denizi kıyılarından ve batıdaki kara tarafından çevreleyen yaklaşık 20 kilometre uzunluğundaki surların üzerinde bulunan pek çok sivil ve askerî kapıdan geriye kalanların sayısı artık çok azdır. Bunların en abidevi boyutta olanları, yukarıda söz ettiğim ve kara surları üzerinde hâlâ ayakta duran büyük askerî kapılardır. Bunların bin yıllar içinde yüklendiği acı tatlı öyküler ciltlere sığmaz, ama ben kısaca bu kısa satırlara sığdırmaya çalıştım. Artık gezip görmesi sizden!..

SURLARIN DIŞINDA: EYÜP

Eyüp nerede ve buraya nasıl ulaşılabilir? İstanbul'un 39 ilçesinden biri olan Eyüp, aynı zamanda arazi olarak da en büyük ilçelerdendir. Ama tabii ki ben size Eyüp'ün merkezini ve civarındaki tarihî noktaları gezdirmeye çalışacağım.

Kara surlarının içindeki Fatih ilçesine batıdan ve sur dışından bitişik olan Eyüp, Haliç'in güney kıyılarında yer alan ve ulaşılması çok kolay olan derin tarihe sahip bir yerleşim bölgesi. Eyüp'ün ilçe belediyesi unvanına kavuştuğu tarih 1984'tür. Bayrampaşa bölgesi Eyüp'e bağlı bir belde iken, 1989'da Eyüp'ten ayrılarak başka bir ilçe olmuştur. Alibeyköy ise günümüzde Eyüp ilçesine bağlı bir semt statüsündedir. Mücavir alan arazisi çok geniş olan Eyüp ilçesinin sınırları kuzeyde Karadeniz'e dek dayanır.

Eyüp merkezine nasıl gelebilirsiniz? Tabii ki bunun için yine birçok seçenek var. Unkapanı'ndan itibaren sahil yolunu takip ederek Cibali, Fener, Balat, Ayvansaray istikametinde ilerleyip Haliç Köprüsü'nün altına vardığınızda, artık Eyüp'e girmiş olursunuz. Özel arabanızla geldinizse eğer, belediye civarındaki otoparklardan birine girip çok yakın olan Eyüp merkezine yürüyerek kısa zamanda ulaşabilirsiniz. Eminönü'nden kalkan otobüslerle de aynı güzergâhtan buraya ulaşmak mümkün. Ayrıca Haliç Köprüsü üzerinden geçen metrobüslerin bu köprüyü aştıktan sonra ilk durakları olan Ayvansaray'da inerseniz, merdivenleri takip edip çabucak Eyüp merkezine yaya olarak rahat bir şekilde varırsınız.

Daha gerilerdeki ilçelerden, Gaziosmanpaşa'dan ve diğer benzer semtlerden Eyüp'e gelmek sorun değil. Burada başınıza gelebilecek en önemli sıkıntı, hemen hemen günün her saatindeki yoğun trafik! Biraz sabır gerekebilir... En güzel yol ne peki, derseniz şu seçeneği de ekleyeyim, içiniz rahatlasın: Galata Köprüsü yakınından Haliç'e kalkan küçük vapurlar ya da küçük motorlar... Bunlarla deniz yolundan her iki yakayı seyrederek zevkli bir yolculuk sonunda Eyüp iskelesine gelebilirsiniz. Kısacası artık Eyüp şehir merkezi bile sayılabilir!

Önceden de söylemiştim, hatırlayın, Osmanlı devrinde İstanbul'un geneli "Dersaadet ve Bilâd-ı Selase" diye bilinirdi. Bu ne demek? Dersaadet dedikleri asıl İstanbul, yani Tarihî Yarımada'yı kapsayan ve devletin payitahtı olan kadılıktı. Bilâd-ı Selase ise "üç belde" demek. Bunlar da Eyüp, Üsküdar ve Galata kadılıklarıydı. Demek ki o zamanlar İstanbul dört ayrı şehir gibiydi ve dört ayrı kadılık bölgesi vardı.

Eyüp, İstanbul'daki "manevi sultanlar bölgeleri"nin en başta gelenidir dense yanlış olmaz. Ta Fatih devrinden beri kutsal bir yerleşim yeri olmuş ve daha çok türbe ve mezarlık alanlarıyla ünlenmiştir. Tarih içinde, sütkaymak-et ürünleriyle, sebze meyveleriyle, koyun otlaklarıyla, tahta oyuncaklarıyla ve Haliç kıyısına yan yana dizilmiş ahşap sahilsaraylarıyla, servileriyle, mezarlıklarıyla, çömlekleriyle, yalılarıyla ünlenen bu semtin merkezi kuşkusuz ki eskiden olduğu gibi günümüzde de daima Eyüp Camisi'nin çevresi olmuştur. Osmanlı sultanlarının saltanat sahibi olduklarının tescili Eyüp'te yapılır ve Eyüp Sultan türbesinde düzenlenen kılıç kuşanma töreni, yani "taklid-i seyf" ile resmen sultan olurlardı.

Eyüp Sultan Camisi

19. yüzyılda kıyıda kurulan ve o zamanlar İstanbul'un en büyük sanayi tesisleri olarak kabul edilen iplikhane ve feshane de Eyüp sınırlarındaydı. "Öteki dünyanın tasvirini" en iyi anlatan mekândı Eyüp. Buralardaki mezarlıklardan birinde gömülmek insanların en büyük arzusuydu. Mezarlıklar semti idi Eyüp...

Eyüp Sultan'da tarihî bir hazire

İşte bu düşüncelerle pekiştireceğiniz bilgilerinizin rehberliğinde yapacağınız Eyüp gezisi sizlere İstanbul tarihi ile ilgili pek çok şey kazandıracaktır. Buradaki gezileriniz için sizlere birkaç güzergâh önereceğim sırayla, siz hangisini isterseniz ondan başlayabilirsiniz. Benim numaralandırdığım sıraya göre gitmeniz sizin için daha tatminkâr ve daha az yorucu olur. Şunu da hatırlatayım size: Bazen şu "yorgunluk" sözcüğünü kullanıyorum, dikkat ettiğiniz gibi. Siz buna pek aldırmayın. Bilinçli olarak ve sevgi dolu yürekle İstanbul'u öğrenmek için yapılan gezilerde insan yorulmaz, daha doğrusu yorulduğunu pek hissetmez.

Eyüp gezilerinizi şöylece numaralandırıyorum. Bunlardan birini gezilerinizdeki ilk seçenek olarak değerlendirip sonra diğerlerine başlayabilirsiniz:

1) Metrobüsle direkt olarak Edirnekapısı istasyonuna ulaşıp buradan yukarıya çıkarak ve şehitlik içinden geçerek Otakçılar bölgesine gelinip yapılan gezilerde, Eyüp sırtlarında kalan bu noktadan itibaren Aşçıbaşı, Davutağa Caddesi, Baba Haydar, Nişanca gibi mekânları dolaşarak, yukarılardan aşağılara doğru Eyüp merkezine inilebilir.

2) Yine metrobüsten (pratik olduğu ve zaman kazandırdığı için) bu kez Ayvansaray istasyonunda inip merdivenleri kullanarak Eyüp belediyesine doğru yürünebilir. Buradan itibaren de batıya ilerleyerek Eyüp merkezinin olduğu türbeler ve cami bölgesine ulaşabilirsiniz.

3) Eyüp Camisi'nin az gerisinde bulunan teleferik istasyonuna ulaşmakla başka bir gezi rotasını seçebilirsiniz. Burada ne yapılır? Önce teleferiğe binip kablolu vagonlar içinde bir iki daki-

kada ünlü Piyer Loti kahvesine gelir ve bir bardak çay eşliğinde büyüleyici manzarayı seyrederek, İstanbul'a ve dolayısıyla da Eyüp'e bir kez daha âşık olup bir süre dinlenir, aynı yolu kullanmadan önce bölgedeki eserleri dolaşarak, Kaşgâri Dergâhı'nı ve diğer yerleri gezerek Eyüp merkezine dönersiniz.

4) Eğer otobüsle veya aracınızla Haliç Köprüsü altına, yani sur dışı Ayvansaray'a geldinizse, burada bir süre kalıp etrafı 360 derece seyredersiniz. Bu noktadan hem Eyüp girişini hem de kadim Haliç ve kara surlarını, park içindeki eski eserleri, Haliç kıyılarını ve karşı tarafları inceler ve Eyüp'e buradan girersiniz.

5) Eyüp'ün komşularından, eskiden Rami, şimdi ise Gaziosmanpaşa diye tanınan semtteki bazı eserleri, örneğin 19. yüzyıldan ünlü Rami Kışlası'nı, Cuma Mahallesi'nde kalan 1892 tarihli Hacı Ali Rıza Paşa Camisi'ni, Yeni Mahalle'de 1880'lerden Tantavizade Camisi'ni, Topçular yerleşimine adını veren Rami-Kışla Caddesi'nde bulunan 1558 tarihli Esat Ağa ya da daha popüler adıyla Topçular Camisi'ni ve çevredeki başka ufak eserleri gezip görmeyi de şıklar arasına koyun.

Özet olarak, eğer ilk kez gelip genel anlamda Eyüp'te bir turlamayı arzu ediyorsanız, şu planlamayı yapmayı deneyin:

a) Doğrudan Eyüp Sultan Camisi'ne açılan merkez bölgesinin sokakları, çarşıları ve bunların çevrelerinde yer alan tarihî eserleri görmek için bir tam günü ayırarak sindire sindire sadece bu dar alanı dolaşmak, akşamüstüne doğru da teleferikle Piyer Loti'den İstanbul'u seyretmek iyi bir seçenektir. Bunu bir ısınma turu olarak değerlendirmenizde bir sakınca yok.

b) Eğer arabanızla gelip bir Piyer Loti gezisi yapmayı düşünüyorsanız, bu da iyi. Uygun bir yerde aracınızı park edin ve teleferiği kullanıp aşağıya, Eyüp'ün içine inin ve camiyi, türbeleri, diğer eserleri, çarşıyı dolaşıp yine teleferiğe atlayıp Loti'deki aracınıza dönün.

Aslında sıkça tekrarlayarak hatırlatıyorum, ama İstanbul gezilerinizde, neresi olursa olsun bence arabayı yeğlemeyin. Ancak İstanbul'un uzak bölgeleri için, örneğin Büyükçekmece, Küçükçekmece, Kartal, Tuzla, Yeşilköy gibi merkezler için aracınızı tercih edebilirsiniz. Beri yandan günümüzde artık bu görece uzak yerlerde yoğun yerleşimler olup, toplu taşıma araçlarıyla da buralara rahat bir şekilde ulaşabilme-

niz mümkün. Tabii bu seçenek sizlere biraz zaman kaybettirecektir. Fakat sözünü ettiğim bu uzak yörelerdeki gezilerde neleri göreceğinizi önceden bilmenizde yarar var. Zira sayıca azdırlar, bunun için o kadar uzak yerlere gitmeyi göze alamayabilirsiniz. Ama yine de buna aldırmayın ve gidin görün oralardaki eserleri ki bazıları çok çok önemlidir.

Şöyle düşünün: İlk yapıldığı 16. yüzyılda İstanbul merkezinin çok uzağında ve batısındaki kırsal bir alanda kalan ünlü Siyavuş Paşa Köşkü, günümüzde Bahçelievler ilçesi belediye başkanlık binası yakınlarında ve üzerinde yoğun bir trafiğin bulunduğu cadde kıyısındaki bir park içinde kalmıştır. Buraya nasıl ulaşılacağını önceden planlayarak yola çıkmazsanız, eseri bulup görme şansınız pek olmaz, olsa da zorlanırsınız.

İstanbul'un En Küçük Camisini Görmeye Ne Dersiniz?

İşte ben bu noktada, yukarıdaki 4. seçenekten, Ayvansaray'ın Haliç Köprüsü altına denk düşen ve Eyüp ilçesi sınırlarında kalan bölgeden başlamanızı öneriyorum. Fener sahilinden gelen otobüslerin bu noktada durakları var. Araçtan indiniz... Şöyle 360 derece etrafa bir bakının. Önce batıya... Ne göreceksiniz? Eyüp merkezine giden geniş ve güzel bir yol. Yolun deniz tarafında ve Haliç Köprüsü'nün ayağının dibinde 19. yüzyıldan Bezmiâlem Çeşmesi. Aynı hizada ve az ileride, efsanesi fetih günlerine dayanan Yâvedut Camisi. Bunun karşı tarafında Yâvedut hazretlerinin 19. yüzyılda yeniden yapılan güzel türbesi.

Solda İstanbul'un en küçük camisi Lâlî Mustafa ve Haliç Köprüsü'nün altında Yâvedut Camisi

Şimdi güneye dönün... Asfalt yol Edirnekapısı istikametine çıkıyor. Vaktiyle buralarda fetih şehitlerini de barındıran Tokmaktepe Mezarlığı vardı. Köprü inşaatında, 1970'lerde ortadan kaldırılıp daha yukarıya, Edirnekapısı'nın dışına, Mısır Tarlası mevkisine taşındı. Bu bölgeleri de gezmek gerekiyor. Bunun için ne yapmalısınız?

Birinci seçenekte söylediğim gibi, metrobüsle Haliç Köprüsü üzerinden geldiniz... Eyüp'ü gezmek için Ayvansaray istasyonunda iniyorsunuz ya... İsterseniz inmeyin de bir önceki/sonraki durak olan Edirnekapısı'nda inin. Merdivenlerden şehitlik haziresine tırmanın ve burada yatanları ve Şehitlik Camisi'ni kısa bir ziyaretten sonra yola çıkıp şehir surlarına doğru yürüyün. Yukarıda sözünü ettiğim eski Tokmaktepe ve Mısır Tarlası diye bilinen mezarlık bölgesine geldiniz. Solunuzdaki mezarlık arazisinde ve yolun hemen kıyısında minicik bir cami göreceksiniz. 18. yüzyılda Lâlî Mustafa'nın yaptırdığı bir çeşmeye, 20. yüzyıl başlarında Akif Efendi küçücük bir mekân ekleyip burayı bir camiye dönüştürmüş. İyi, güzel ama bu kadar mı? Hayır. Şu anda önünde durduğunuz bu sevimli cami, benim tespitime göre, İstanbul'un en küçük camisidir ve yaklaşık boyu dört metre civarındadır!..

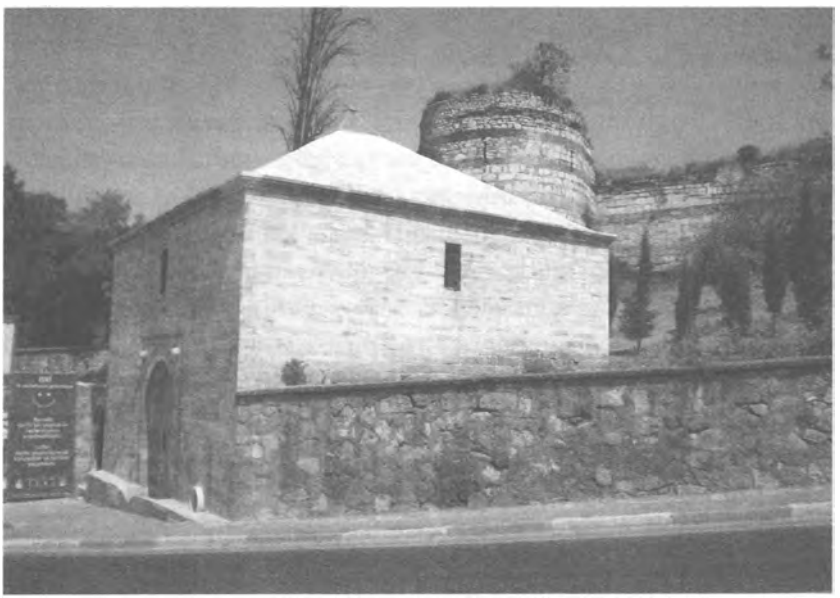
Eh, buralara geldiğinize değdi, değil mi? Madem geldiniz, sizleri biraz daha yürüteyim aşağıya doğru, mezarlık aralarındaki yollardan... Az ileride, 1750'lerde vezirlik yapan ve Midilli'de boynu vurulduktan sonra kellesi bal kavanozunda İstanbul'a getirilen Maktul Mustafa Paşa'nın güzel camisini ve mezarlık arazisinde bir kıyıda Osmanlı'nın en tanınmış müzikçilerinden Itri Dede'nin kabrini göreceksiniz. Buralarda hatıra bol... Bu nedenle vaktinizin de bol olmasında yarar var.

Devam edin, hazır bu sırtlardayken Otakçılar denilen mahalleye girin. Burası kara surlarının dışında ve Eyüp'ün sırtlarında yer alır. Fetih zamanında Sultan Mehmed otağını buralarda kurduğu için semtin adı da bu şekilde bilinmiş. Eyüp içinden Otakçılar'a, yokuş yukarıya çıkarmadım sizi, yormamak için... Fena mı, şimdi bu yüksek sırtlardan Eyüp merkezine doğru yuvarlana yuvarlana ineceksiniz. Ben de böyle yaparım zaten. Ayaklarıma daha çok ihtiyacım var, neden onları gereksiz yere yorayım!..

Eyüp sırtlarında ve karasurlarının dışında Otakçılar semtine adını veren aynı isimli cami

Bu gezilerinizde yer yer kara surlarına doğru yaklaşıp bazı sahabe kabirlerini, Savaklar Caddesi boyunca Ayvansaray istikametine iniş yaparken yolun sol yanında karşınıza çıkacak 19. yüzyıldan ünlü Laz Emin Baba Dergâhı'nı ve haziresini, Mimar Sinan'ın şehre su getirip bu noktadan dağıtım yaptırdığı Eğrikapı maksemini de görmeyi ihmal etmezseniz bir taşla iki kuş vurmuş olursunuz. Çünkü bu güzergâhlar yoğun trafik yükü olan ana caddelerle doludur ve bir taraftan diğer tarafa geçerken azami dikkatli olmak zorundasınız. Şunu da unutmayın ki, İstanbul şehri "yayaların yürümesi için" değil, taşıtların rahat hareket edebilmesi için tasarlanmış bir şehirdir!..

Mimar Sinan'ın Kanuni'nin emriyle İstanbul'un su sorununu çözdüğü en önemli mimari birimlerinden biri olan Maksem, Eğrikapı surlarının tam önündedir

Şimdi sizi yine sur dışındaki Otakçılar mevkisinin merkezine götürüyorum. Otakçılar meydancığındaki Otakçılar Camisi'nin ilk banisi 15. yüzyılda Fethullah Efendi idi. Tam karşısında da tarihî Otakçılar karakolu var. Eyüp yoluna doğru sapın buradan ve Aşhane Sokağı'na girin. Az ileride 15. yüzyıldan Aşçıbaşı Camisi'ni görün. Davut Ağa Caddesi buraya çok yakın. Yola adını veren cami de kıyısında. Davut Ağa, Sultan Süleyman döneminde Topkapı Sarayı'nın Babüssaade ağalığını yapardı. Caminin çok yakınında, son zamanlarda iyi bir onarımdan geçirilen Sertarikzade Tekkesi durur. Sevimli bahçesinde biraz dinlenip soluklanırsınız. Müziğimizin iki üstadı, Zekai Dede ve Hacı Arif Bey bu dergâhta yetişmişlerdir.

Sultan Süleyman'ın Şeyh Baba Haydar adına yaptırdığı cami

Kıvrım kıvrım sokaklardan inişe devam... İşte Nazperver Camisi! III. Murad zamanında, yani 16. yüzyılda Nazperver Hatun yaptırmış. Yine Kanuni'nin, zamanın şeyhi Baba Haydar adına yaptırdığı Baba Haydar Camisi az aşağıda sizleri bekliyor. Balcı yokuşu civarındaki Beşir Ağa Medresesi bir onarım geçirdi. Aynı yokuşta muazzam bir medrese daha var ki Haliç köprüsünden geçerken bile görülür dikkatli bakıldığında... Bu, 1745 tarihli Şeyhülislam Medresesi'dir. Çok güzel bir onarımla ayağa kaldırıldı. Avlusu da çok huzur vericidir. Buraları, İstanbul gezginlerinin pek dolaşmadığı yerlerdir. Çok kişi bu mevkileri biraz sapa bulur, aslında öyle değildir. Gördünüz işte, hiç de zor değil Eyüp sırtlarına ulaşmak... Onca eski eseri ve bölgeyi görmeden tam anlamıyla Eyüp'ü gezmekten söz edilebilir mi?

Birinci şıkkı seçtiniz ve devam ediyorsunuz... Otakçılar civarındaki Abdurrahman Şeref Bey Caddesi'nin Eyüp içlerine gelen son noktasına dek ilerleyin (Bu caddeye adı verilen Abdurrahman Bey, son Osmanlı aydınlarından ve Cumhuriyet'in de ilk mebuslarından biriydi. Atatürk'ün de yakın çevresindeki kişilerdendi ve bu çevrede ikamet ederdi). Burada 1590'lardan kalan Arakiyeci Camisi ile karşılaşacaksınız. Bunun da aşağısında, ta Fatih devrinden Arpacı Hayreddin Camisi durur.

Birinci seçeneğinizin içinde bulunan bölgelerden bir diğerine, Nişanca taraflarına yönelmek için yeniden batıya doğru sokakların içinden yürüyüşe geçin. Aynı uyarımı yineliyorum, sokak isimlerini not etmeyi sakın unutmayın. Hangi bölgedeki hangi sokakta hangi eserler var? Bu çok önemli! Gezi sonrasında bunları incelemeniz öyle çok işinize yarayacak ki... Ayrıca sonradan daha da bilinçli olarak yapacağınız gezilerinizde eserlerin adreslerini elinizle koymuş gibi bulursunuz bu sayede.

Nişancı Camisi, birkaç yolun buluştuğu bir meydancıkta duruyor. Burası, Başmakçı Çayırı ve Davutağa caddelerinin arasında yer alır

ve çevre yoluna tırmanan Eyüp Sultan Bulvarı'nın doğu tarafındadır. Nişanca (Nişancı) semtine adını veren camiyi 1543'te saray nişancılarından Mustafa Paşa yaptırmıştır. Yanıbaşında gördüğünüz mektep ise Rami Efendi'nindir. Bunun altındaki çeşmeyi ise II. Mahmud 1839'da, kızı Mihrümah için yaptırdı.

Bu çevrede çok önemli iki de tarihî dergâh göreceksiniz: Murad Münzavi Dergâhı ile biraz daha ilerideki Sivasi Dergâhı. Özellikle hazirelerindeki mezar şahidelerini inceleyin, hepsi de çok değerlidir ve çevreleri de oldukça bakımlıdır. Buralara fazla uzak olmayan İslambey Caddesi'ndeki 1520'lerden kalan ünlü İslambey Camisi'ni görmek de kültür gezinize farklı zenginlikler katacaktır. Bir dergâhlar semti olan Eyüp'te, yer yer değişime uğramış olsalar da zamanımıza ulaşabilen pek çok dergâh var. Bunlardan bir diğerini Düğmeciler Mahallesi'nde görebilirsiniz. Bulunduğu sokağa da adını veren bu dergâh 1560'larda kurulan ve II. Mahmud'un bazı eklemeler yaptırdığı Ümmi Sinan Dergâhı'dır. Aynı isimli bir dergâh da Topkapı-Şehremini bölgesindeydi bir zamanlar.

Üslupsuz beton binaların yoğunluğu arasında yaptığınız bu yürüyüşlerinizde irili ufaklı pek çok eser gördünüz Eyüp sırtlarında. Dediğim gibi, inişli çıkışlı yollarda ve olmaması gereken yükseklikteki binaların gölgesinde ilerlemek biraz sıkıntı verebilir. Ama siz bunları kafanıza pek takmamaya bakın. Zira düşüncelerinizde, eski asırlardasınız. Bulunduğunuz zamanın çok gerisinde, gördüğünüz eserlerin yapıldığı yıllarda yaşadığınızı düşleyerek dolaşmaya gayret edin. O zaman hissedeceksiniz ki çevrenizi kuşatan çirkin yapılaşmaların o kadar da önemi yokmuş! Ama yine de şehri ağzına kadar dolduran çarpık binaları ve yerleşimleri de incelemeye, kaydetmeye gayret edin. Evinize döndüğünüzde, kadim şehrimizin tarihinde bir sayfa açıp, yeni ve eski yüzlerini mukayeseli bir şekilde değerlendirmeniz gerekir. Bunları da ihmal etmeyin ve sürekli not almayı, gördükleriniz hakkında yorumlar yapmayı sürdürün.

İşte, bu birinci seçeneği değerlendirerek Eyüp'e girmeden önce hemen Edirnekapısı'na doğru yönelip bu gezinizi de tepelerden aşağıya doğru iniş yapıp renklendirerek tamamlayabilirsiniz.

Şimdi yine başladığınız noktada, yani yukarıdaki dördüncü şıkta, etrafınızı 360 derece seyretmeye devam edin. Doğunuza dönün... Oooo! Bu ne müthiş bir manzara öyle! İstanbul'un kadim kara surlarıyla Haliç surlarının buluşma noktası tam karşınızda ve surların muazzam, görkemli ve eski hatıralarla yüklü duruşları gerçekten çok etkileyici... Anemas Zindanları'nın sur dışından görünümü ise âdeta nefes

kesici... Heraklios surları Haliç'e kadar iniyor ve yer yer toprağa battıkları için dikey doğrultularını kaybetmişler. Bu görünüşleri daha da etkileyici ve hüzünlü... Yaklaşık 1200 yıllık Roma başkentinin bu noktada bittiğini hayal etmek insanın içine garip duygular dolduruyor. Demek ki, bu köşebaşından sonrası şehir dışı sayılıyormuş. Oysa şimdi şu sel gibi trafiğe, örümcek ağı gibi yollara, köprülere, viyadüklere bakın. Şehrin içi dışı mı kaldı artık! Yer gök İstanbul!..

Kara Surlarının Ayvansaray mevkisindeki en ünlü Roma yapılarından Anemas Zindanı

Yine bu bakış noktanızda ve sur dışında oluşturulan güzel bir parkın içinde sahabe Kab bin Malik'in türbesi, çeşme-maksem ve Hacı Hüsrev Camisi durur. Eyüp'e girmeden buraları dolaşın. Eski yıllarda buraya Yenimahalle derlerdi. Biraz aşağıda da Eyüp karakolu vardı. Çamur iskelesi ve Yâvedut Kayıkhanesi de mahallenin deniz tarafındaydı. Şimdi burada Yâvedut Camisi ve onun az gerisinde, Haliç Köprüsü'ne yakın konumdaki polis merkezinin bahçesinde Saliha Sultan'a ait bir çeşme duruyor.

Surların dış kısmında, Eğrikapı ile Ayvansaray arasında kalan bölgede bazı sahabe kabirleri göreceksiniz. İsimlerini kaydetmeye çalışın. Hz. Kab, Hz. Hafir, Hz. Abdüssadık gibi isimler, Arap ordularının 7. yüzyılda ve başka tarihlerde yaptıkları İstanbul kuşatmaları sırasında ölen Arap ileri gelenlerindendirler. Kara ve Haliç surlarının buluşma noktasının kıyısında ve biraz doğuya doğru, 18. yüzyıl başlarından harabe halindeki Hatice Sultan Mektebi ve çeşmesiyle, bitişiğinde bir başka sahabe türbesini ziyaret edebilirsiniz. Ayrıca bu sur dışı güzergâhta 16. yüzyıl eseri olan Hırami Ahmed Paşa Camisi'ni de görmek olasıdır. Eyüp'ün iç tarafında kalan Düğmeciler Mahallesi'nde Dökmeciler adıyla tanınan bir cami var. Bunun avlu kısmında da bazı sahabe kabirleri durur.

Kuzeye döndüğünüzde ise göreceğiniz manzara, devasa Haliç Köprüsü'nün uzantısı, Haliç, karşı kıyılarda Hasköy-Halıcıoğlu sırtları... O da ne! Bu sırtlarda nasıl da çarpık bir yapılaşma oluşmuş. Yüksek katlı binalar birbirlerinin üzerine yığılmış gibi duruyorlar. Görüntü ve bina kirliliği had safhada... Oysa eski asırlarda böyle miydi bu yamaçlar? Masmavi Haliç'in gerisinde yemyeşil sırtlar, mesire yerleri... Haliç kıyılarında ahşap yalılar... Giden gitmiş... İstanbul çok şeyini yitirdi, çok!

Artık boş yere üzülmeyi bırakıp yolun karşısına geçin ve Eyüp'e doğru yavaş yavaş yürüyün... Solunuzda Osmanlı klasik mimarisinin güzel bir örneği olan ve Mimar Sinan'ın 1540'lardá, mimarlık sanatına başladığı ilk yıllarında yaptığı Defterdar Nazlı Mahmud Camisi duruyor. Bu eserin minare aleminin tepesine odaklanın: Mahmud'un mesleğine saygı gereği yerleştirdiği bir hat kalemi ve hokkası var orada! Çok şaşırtıcı... Kadim eserin karşısında ve otobüs durağının kıyısında ta 1494'ten kalan bir türbe var. II. Beyazıt döneminde başı vurularak idam edilen ve biraz sivri dili olan ünlü Molla Lütfi Efendi'ye aittir bu kabir.

Eyüp girişindeki Defterdar Nazlı Mahmud Camisi'nin banisinin türbesi

Az ileride, belediyeye doğru giderken, 1459'da darülhadis olarak kurulan Balçık Tekkesi'ne ait unutulmuş bir hazire göreceksiniz. Eskiden buralara Defterdar İskelesi derlerdi. Meşhur tulumbacı kahvelerinden biri de burada yer alırdı. Hepsi anılara karışıp gitti. Buradan yolun diğer tarafına, Haliç kıyısına doğru baktığınızda göreceğiniz upuzun yapı 1830'ların başlarında yapılan feshane binasıdır. Osmanlı'nın başından sarığını çıkarıp fes takmaya başladığı yıllarda seri fes üretimi burada yapılmaktaydı. Zamanımızda ise mekân birtakım kültürel etkinliklerde kullanılıyor.

19. yüzyılın anıtsal sanayi tesisi Feshane'nin ön cephesi

Artık Eyüp'ün merkezine doğru yaklaşıyorsunuz... Sol tarafınızda Eyüp belediye başkanlığı duruyor. Biraz dinlenip etrafı seyretmek isterseniz, geniş yaya kaldırımlarındaki banklardan birinde oturup zaman geçirin. Feshanenin tam karşı yönünde yer alan belediye tesislerinin yan tarafında ise Sultan III. Selim'in kız kardeşi olan Şah Sultan'ın külliyesi durur. Çok zariftir. Bu eserin biraz gerisinde Cezeri Kasım Paşa Camisi ile burun buruna geleceksiniz. Karşı köşesinde duran çeşme ise, ünlü sadrazam Semiz Ali Paşa'ya aittir ve 1558 tarihlidir. Bu paşanın diğer bir çeşmesini ise Eyüp'ün iç kısmındaki Halit Paşa Caddesi'nde, Sofular Bostan Sokağı kıyısında görebilirsiniz.

Eyüp'ün gözde eserlerinden Cezeri Kasımpaşa Camisi

Şimdi batıya, Eyüp meydanına doğru yürürken Kalenderhane Caddesi'ne yönelin. Yol üzerinde ve daha ileride bulunan, 16. yüzyıldan kalma Saçlı Abdülkadir Camisi bir zamanlar Kalenderi dergâhı idi. Cadde Kalenderhane adını buradan almış. Yolun başından itibaren yavaş yavaş yürüyün. Sağınızda anıtsal bir Sinan eseri duruyor. Son zamanlarda kapsamlı bir onarıma alınan bu eserin banisi Şehzade Mustafa'nın babası tarafından boğdurulmasına adı karışan vezir Zal Mahmud Paşa'dır. Burası neredeyse selâtin camileri büyüklüğünde bir külliyedir ve Zal Paşa ile karısı Şah Sultan'ın yattığı türbe de haziredir. Bu bölümleri ve medrese avlusunu sindire sindire dolaşın, ayrıntılara dikkat edin ve Sinan'ı yürekten bir kez daha alkışlayın.

Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa'nın boğdurulmasında önemli rol oynayan Zal Mahmud Paşa'nın kendi adını taşıyan anıtsal camisi

Bu külliyede, 1997'de faaliyetlerine başlayan Eyüp Sultan Mehterhanesi hizmet verir ve bazı günler gösteriler yaparlar. Bunlardan birine rastlayabilirsiniz, programlarını öğrenmeye çalışın.

Caminin karşısında ve yolun diğer tarafında değişik tipte minaresiyle küçük bir cami var: Silahi Mehmed Bey Camisi. Özellikle minaresini dikkatle izleyin. Zira bu tasarımda başka bir minare görebilmeniz zordur. Bu eser de 16. yüzyıldandır. Bu yolun eski yıllara ait fotoğraflarına baktığınız zaman büyük olasılıkla ilk izleniminiz şöyle olacak: O zamanlar bu güzergâh ne kadar güzelmiş, eski günlerin tüm fizikî özelliklerini yansıtan bir sokak dokusu! Şimdi ise, bu kadim eserler olmasaydı buraya tarihî bir yol demek zor olurdu. Beton ve çirkin yapı denklemi ne yazık ki buralarda da kurulmuş. Yürürken bunlara da dikkatinizi çekmek istiyorum. Şehrin hem güzel hem de çirkin yüzünü görmeli, bu konularda izlenimlerinizi yazmanızı hep öneriyorum.

Zal Mahmud Paşa Camisi'nin tam karşısındaki Silahi Mehmed Bey Camisi'nin ilginç minaresi

Sevimli caminin yakınında, basit yapısıyla Ebu Derdağ Türbesi var. Sağınızda anıtsal bir eser daha... Bir hattata ait... Hattat Hasan Türbesi. Bir sultan türbesi gibi görkemli âdeta. Gerisinde de uzun yıllar pek bakımsız kalan haziresi var. Girip dolaşın buraları.

Eyüp Sultan Camisi'nin Çevresi

Eyüp'ün merkezine geldiniz sayılır. Sağda yine 1581'den bir cami var: Kızıl Mescit. Karşı köşesinde ise Afife Hanım Dergâhı'nın bakımsız kalmış haziresi ve ön tarafta Sokullu Paşa Çeşmesi. Bu derece yoğun eserleri barındıran bölgenin tarihî tasarımı daha farklı olmalıydı diye iç geçirmenin tam zamanı. İstanbul'un her yerinde bu hayıflanma duygunuz depreşecek, belki de üzüntünüz katlanacak. Genel açıdan baktığınızda İstanbul hakkında şu düşünceler bir anda beyninize üşüşecek: Bu olağanüstü şehrimizi tarihten koparıp büyük ölçüde tanınmaz hâle getirmeyi nasıl da başarmışız!

Çok yoğun bir araç akışının olduğu yolda trafik ışıklarına dikkat ederek Eyüp'e doğru giden Zal Mahmud Caddesi'nin bitiminde yolun karşısına geçin. Aman dikkat, çok yoğun bir trafik var yolda. Özellikle de yayalar ışıklara pek aldırmıyorlar. Sağınızda solunuzda yenilenmiş güzel ahşap yapılar, lokantaya dönüştürülmüş eski mekânlar ve bir büyük eser daha: 16. yüzyıldan Cafer Ağa Medresesi. Gaziosmanpaşa tarafına giden yolun başındaki meydanın kıyısında ise 1464 yılından kalma Sofu Kara Ali Camisi durur, bunu görmeyi ihmal etmeyin. Bu çevrede ve yolun kıyısında epeyce büyük bir çiçek satış yeri var. Mis gibi kokular arasında dolaşıp eski günleri yad edin, küçük bir saksı çiçeği alın!..

Bundan sonra Eyüp'ün merkezinde ve çarşılar bölgesindesiniz. Ne tarafınıza bakarsanız bakın, mutlaka karşınıza bir tarihî eser çıkacaktır. Eyüp Sultan Külliyesi'nin çevresi oldukça bakımlı ve insanların rahatça gezip dolaşabilecekleri biçimde tasarlanmış. Hediyelik eşyaların, kitapların satıldığı çarşı yoluna girip yürümeye başlayın. Oh oh... Bu ne şenlik böyle! Nereye dönüp bakacaksınız? Üstelik çevre türbelerle dolu. Yakınınızda Çavuşbaşı Camisi, Hubbi Hatun Türbesi, 20.yüzyıl başlarından sevimli bir polis karakolu, 19.yüzyıl sonlarından Hasan Hüsnü Paşa Camisi; Sokullu Mehmed Paşa, Siyavuş Paşa, Ferhat Paşa, Nişancı Feridun Paşa, Mirimiran Mehmed Paşa, Abdurrahman Paşa, Üryanizade Ahmed Paşa, Şeyhülislam Ebussuud Efendi, Nişancı Mehmed Paşa gibi çok önemli Osmanlı şahsiyetlerinin türbe ve kabirleri sizleri bekliyor.

Onarılmış ahşap konaklar, dar yollar, renkli çarşılar, yeme içme mekânları burayı âdeta bir panayıra dönüştürmüş. Hele geziniz güzel, güneşli bir havaya denk gelmişse oh ne âlâ... Buralardan ayrılmak istemezsiniz.

Eyüp, öyle bir seferde gezilecek bir bölge değil, epeyce zaman ister. Çok zevklidir Eyüp'te bulunmak. Yozlaşmış kentsel yapı istilası

buraları da sarmış olsa bile, o denli çok tarih kokusu var ki etrafta, bu olumsuz görüntülerin sizi rahatsız edebileceğine pek ihtimal veremiyorum. Haydi, gezinize devam... Hoş, oturup dinlenmek istiyorum, gezi için daha çok vakit var, diyorsanız eğer havuzlu meydana geçin. İşte size keyif çatmak için harika bir mekân! Üstelik birçok noktasından da tarihî çevre seyrediliyor.

Dinlendiniz, yediniz içtiniz... Şimdi ne yapmalı? Tabii ki, öncelikle bu çok yüksek değerdeki tarihî bölgeye adını veren Eyüp Sultan'ın külliyesini gezmelisiniz. Eyüp Camisi'ni ilk olarak Fatih Sultan Mehmed 1458'de yaptırdı ki daha o sıralarda kendi külliyesini dahi inşa ettirmiş değildi. Sultan, Akşemseddin hazretlerinin mezarını bulduğu Eyüp Sultan'a o denli hürmet ediyordu ki yaptırdığı külliyeyle onun adını bu semtte asırlar boyu yaşatacak çok önemli bir işe imza attı. Eyüp Sultan Türbesi yakın tarihlerde önemli bir onarım geçirdi. Burayı ziyaret ettikten sonra, yıkıldığı için yaklaşık iki asır önce Sultan III. Selim tarafından yenilenen şimdiki Eyüp Camisi'ne girin ve iç mekânını iyice inceleyin.

Caminin çevresindeki mezarları, yaşlı ağaçları, meşhur Eyüp çiçekçilerini, Fatih'in külliyeyle birlikte yaptırdığı ve şimdilerde onarılan eski hamamı inceleyin, not alın, resimler çekin... Cami avlusu çevresindeki 1581 tarihli Lala Mustafa Paşa kabrini, 19. yüzyıldan Hacı Beşir Ağa'nın, Bulak Mustafa Paşa'nın, 16. yüzyıldan Sadrazam Ayas Paşa'nın türbelerini inceleyin. Çıkışta havuzlu meydan kıyısındaki bir bankta oturup kuşları, caminin anıtsal duruşunu, etrafı tekrar tekrar gözlemleyin, içinizden "iyi ki buradayım şu anda" diyerek.

Eyüp'ün ünlü çiçekçileri

Eyüp meydanından batıya ilerleyen Tahta Minare Caddesi'nin sonlarında 16. yüzyıldan Kasım Çavuş Camisi karşınıza çıkacak. Bu çevrenin yakınında ve cadde üzerinde bazı eski eserler, cami ve dükkânlar arasına sıkışıp kalmış Eski-Yeni Hamamı'nı göreceksiniz. Bunları da

kaydedin. Bu semtte pek çok sokak sürprizlerle dolu. Dağınık hâlde de olsalar hiç bilmediğiniz, daha önce gelmediğiniz, görmediğiniz sokaklara, hatta kuytulara dalarak yürüdüğünüzde birçok tarihî mirasla, küçük mescitlerle, çeşmelerle, kalıntılarla yüz yüze gelebilirsiniz. Bu şekilde, "kaybolarak gezmek" için Eyüp bölgesinde fırsatlar bitmez.

Eyüp, İstanbul'un Türkleşmesinden sonra asırlar boyunca geleneksel değerlere oldukça bağlı, yoğun bir Müslüman bölgesi olmasına karşın, burada Ermeni cemaati de yaşardı. Bu durumun en önemli kanıtını görmek için biraz iç kısımda kalan ve adresi sorarak bulabileceğiniz İslambey Mektebi Sokağı'na gelin. Osmanlı döneminde, 1812'de ahşap olarak inşa edilip 1855'te şimdiki görünümüyle yenilenen bir Ermeni kilisesi göreceksiniz: Surp Asvadzadzin. Bu mabedin yakınında günümüzde de çok az sayıda Ermeni ailesi ikamet eder. Vaktiyle bu çevredeki Ermeniler çömlekçilikle uğraşırlardı. Bir diğer Ermeni kilisesi ise Nişanca tarafındadır. Orayı gezdiğinizde Karayel Sokağı'nı sorup bulun. Buradaki Ermeni kilisesi ise 1832 tarihli Surp Yeğya'dır (Yahya). Dışarıdan bütünüyle algılanamaz, zira duvarların gerisindedir.

Sultanların kılıç kuşanmaya geldikleri, Haliç'e doğru inen Bostan İskelesi Yolu'nun (buraya Âşıklar Yolu da derler) kıyısında Sultan III. Selim'in anasının yaptırdığı olağanüstü güzellikteki Mihrişah Sultan Külliyesi var. Yol zemini dışında, burada tarih sanki donmuş ve iki asır önceki görüntülerin neredeyse aynısı karşınızda... Külliyenin önünde ise birkaç basamaklı küçük bir binek taşı göreceksiniz. Bu taşa "cülus taşı" deniliyor genellikle. Sultanlar Eyüp'e geldiklerinde beygirlerinden inerken bu taşa ayak koyarlardı.

Yolun Haliç'e doğru olan tarafında önemli Osmanlı şahsiyetlerinin türbeleri ve başka yapıları dizilmiş. Hüsrev Paşa Külliyesi bunlardan biri. 1839'dan kalma bir de kütüphanesi var. Prens Sabahaddin ve Halil Rifat Paşa'nın ikili türbeleri ve Adile Sultan türbesi de burada. Eyüp'te gömülü olan tek sultan var: Sultan V. Mehmed Reşat. Yaptırdığı türbesi ve mektebi yan yana, Haliç kıyısına çok yakın bir konumda. En az 15 dakikanızı buraya harcayın. Bu şahane türbeyi bir biblo kadar güzel yapan şahıs, Mimar Kemaleddin Bey'dir. 20 Tl'lik banknotlarınızı anımsayın.

Hiç şüphe yok ki Piyer Loti tepesindeki kahve sadece Eyüp'ün değil, İstanbul'un en ünlü dinlenme ve seyir mekânlarının başında gelir. 1800'lerin sonlarına doğru Ragıp isimli bir şahsın kurduğu bu kahve daha sonra Rabia Kadın ismiyle tanınmaya başladı. Ama İstanbul'a ilk 1876'da ayak basan Fransız seyyah ve yazar Piyer Loti, buradaki mistik havalı kahveye bir geldi, pir geldi doğrusu. Onun bu kahveye gelip gitme alışkanlığı yıllarca sürdü ve adı da Piyer Loti Kahvesi olarak belleklere kazındı. Sadece kahve mi? Bulunduğu tepe de...

Buraya teleferiği kullanarak çok rahat ve çok kısa bir zamanda ulaşabileceğinizi geçmiş sayfalarda söylemiştim. Ama bir kez de Eyüp

Sultan Camisi'nin batısından bu tepeye tırmanan güzel zeminli yürüme yolunu kullanarak çıkın derim. Yolun tam başında, bu çevredeki mezarlıklarda yatan tanınmış şahısların isimlerinin yazılı olduğu çok güzel bir mermer kitabe koyulmuş. Burada yazılan isimleri siz de not alın, çok faydası olur. Birkaçını hatırlatayım: Ünlü ressamlarımızdan Avni Lifij ve Kamil Akdik, Mehmed Akif Ersoy, Fevzi Çakmak, Harbiye Nazırı Gazi Edhem Paşa, Osmanlı tarihinin en ünlü şeyhülislamlarından İbni Kemal, 1902'de ölen pehlivan Kara Ahmed, erken 20. yüzyılın tanınmış mimarı Vedat Tek, yazar Süleyman Nazif, müzikçi Şevki Bey, yazar Ziya Osman Saba, Peyami Safa, Necip Fazıl Kısakürek...

Piyer Loti tepesi yakınındaki Gümüşsuyu yerleşiminin İdrisköşkü mevkisinde ünlü İdris-i Bitlisî'nin eşi Zeynep Hatun'un 1530'lardan kalan camisi de bu çevrenin önemli eserlerindendir. Eyüp'ün iç taraflarından geçen Halitağa Caddesi'nde Kanuni'nin sadrazamı Semiz Ali Paşa'nın yakın tarihlerde yenilenen camisini görmek de gezinize renk katar. Bülbülyuvası mevkisinde de Evlice Baba Mescidi ve 18. yüzyıl başlarının sadrazamı Çorlulu Ali Paşa'ya ait bir meydan çeşmesi durur. Bunlar önemlidir, sizlere yorgunluğunuz unutturur.

Gördüğünüz gibi Eyüp, kalabalık bir ilçe ve inişli çıkışlı sokaklardan oluşan pek çok gezi yeri var. Buraları dolaşmak öyle çok da kolay değil, yani biraz yorucu olabilir. Merkez Eyüp Sultan'daki gibi, mevcut eserler birbirlerine çok yakın mesafede değiller. Fakat inanın, eğer İstanbul'a karşı bir sevginiz, bir tutkunluğunuz varsa ve bu eşsiz şehrin bünyesinde biriken sayısız hatırayı öğrenme konusunda muazzam bir açlık hissediyorsanız, her şeye, ama her şeye değer!

Teleferiğe giden yolun karşısındaki Sultan Süleyman çeşmelerini görüp Haliç sahilinden Bahariye kıyılarına doğru yürümeyi bu gezi programına alabilirsiniz. Biraz uzun bir yoldur, bu nedenle Alibeyköy'e doğru giden araçlardan da faydalanabilirsiniz dilerseniz. Buralar 16. yüzyılın ünlü şeyhülislamı Ebussuud Efendi'nin arazileriydi, bahçeleri ve ikametgâhı da buradaydı. Meşhur lalesini de buralarda yetiştirmişti.

Alibeyköy'e Eyüp kıyısından otobüs veya minibüslerle rahatça ulaşabilmek mümkündür. Yerleşimin merkezinde, Silahtarağa Caddesi üzerindeki Hibetullah Kadın'ın banisi olduğu Alibeyköy Camisi bulunur. Burayı gördüğünüzde, mescide minber koydurup eseri bir camiye dönüştüren kişinin Lale Devri'nin ünlü sultanı III. Ahmed olduğunu hatırlayın.

Deniz kıyısındaki güzergâh bir yürüme parkuru olarak yapılmış ve güzel olmuş. Haliç'in ünlü adaları bu noktadan elinizle tutacakmışsınız gibi yakınınızda duruyor. Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah Sultan'ın 1566'da Mimar Sinan'a yaptırdığı minik cami Haliç kıyısında yer alıyor. Bu hanım sultanın bir diğer camisini Cerrahpaşa Hastanesi arazisi içinde görmüştünüz, hatırlayın... Az ileride İstanbul'un en ünlü Mevlevi

dergâhlarından olan ve ilk yeri Beşiktaş-Dolmabahçe kıyısında bulunan Bahariye Mevlevihanesi ile karşılaşacaksınız. Burası çeşitli yapılardan oluşmuş bir kültür ünitesi olarak yeniden inşa edilmiş.

Nasıl? Heyecan verici, değil mi? Eyüp bu işte! Sadece bir kez gelip görmekle asla olmaz. Burası adeta eski İstanbul!

Geldik Eyüp'ün ormanlar içinde kalan uzak mekânlarına... Buraları gezmek için hâliyle arabalarınızı kullanmak zorunda kalacaksınız. Ama ne olursa olsun, göreceğiniz anıtsal eserler bu yorgunluğunuza ve harcadığınız zamana fazlasıyla değecek. Bu gezileriniz için İstanbul'u seven ve merak eden bir iki arkadaşı da yanınıza alırsanız harcamalarınızı paylaşırsınız.

Gizemli "Ağaçlı"

Belgrad ormanlarının Kemerburgaz mevkisinde, Çiftalan, Odayeri, Ağaçlı, Kısırmandıra, Pirinçli, Akpınar ve İhsaniye adını taşıyan yedi köy bulunuyor. Roma döneminde buralara "kule" anlamında "pirgos" derlerdi. Özellikle Ağaçlı'da eski İstanbul hatıralarını yâd edersiniz. Nedir bunlar? Bakın, kısaca anlatayım.

20. yüzyıl başlarının çok sıkıntılı günlerinde Kâğıthane içlerinden ta Karadeniz kıyısındaki Ağaçlı köyüne dek, yaklaşık 45 kilometrelik bir dekovil hattı döşenmiş, buradan çıkarılan ve pek de kaliteli olmayan kömür başkentin ısınma ve yakıt sorununu biraz olsun halledebilmişti. Düşman güçlerinin dikkatlerini çekmeden gizlice orman içinden geçirilen yol boyunca, bu dekovil hattıyla ilgili birtakım izleri ve işaretleri görme olanağınız var.

Kemerburgaz taraflarında Fatih'in İstanbul'a su getirmek için yaptırdığı su yollarının güzergâhlarını, Sultan Süleyman'ın Mimar Sinan'a inşa ettirdiği Kırkçeşme su tesislerine ait Moğlova Kemeri, Güzelce Kemer, Uzunkemer, Kavukkemer, Ayvad Bendi, Kirazlı Bent gibi anıtsal su birimlerini görme şansını yakalayın. Fazladan bir de orman havası alıp şehrin gürültüsünden ve kirli havasından kurtulursunuz böylece. Buraları gezerken benim yaptığımı denerseniz hem keseniz bir dertten kurtulur hem de güvenli bir şekilde karnınızı doyurursunuz. Bir orman ve tarih gezisi için arabanızın bagajına yerleştireceğiniz kumanya dolu bir çanta ve çimenler üzerine sereceğiniz bir örtü, sizlere harika dakikalar yaşatacak ve "buralara daha sık gelmeliyiz" dedirtecektir, emin olun!

DENİZİN ORTASINDA BİR İSTANBUL İLÇESİ

Adalar'a ilk gençlik yıllarımda mahalle arkadaşlarımızla gezmeye gittiğimizde, bana bir dünya seyahatine çıkmışım gibi gelirdi. Havası başkaydı buraların, İstanbul'a benzemiyordu hiç. Camiler vardı, bizim balıkçılarımız vardı, bakkallar İstanbul'daki gibiydi, evlerin sokakların ismi tıpkı Fatih'tekilere benziyordu. Ama yine de farklı görünüyordu. Alışık olmadığım sessizliği, yıllardır burnumun ucunda asılı kalan çam deniz karışımı kokusu, sanki daha sakin ve huzurlu görünen insanları, faytonlar ve nal sesleriyle bir başka âlemdi Adalar...

Çok sık gelirdik Adalar'a, vapurlar şimdi olduğu gibi ağzına kadar salkım saçak insan dolu değildi. İlk işimiz, yanımızda getirdiklerimizi yemek için bir ağaçlık bulmak ve çimenlere serilip güle oynaya vakit geçirmek olurdu. Dar yokuşlardan tepelere tırmandıkça gözlerimizin önüne serilen şahane deniz manzarasının süksesini birbirimize heyecanla ve şaşkınlıkla anlatırdık. Ada çamlarıyla kucaklaşan masmavi denizin ufuklarını tararken, aniden Adalar'ın küçük komşusu olan ve boyu yüz metreyi bile bulmayan bir kaya parçasına takılırdı gözlerimiz. Büyükada'nın 1-2 mil açığında duran bu ada(cık), Tavşan Adası diye tanınırdı. Bilmezdik Roma çağındaki adının Neandros olduğunu.

Adalar denince, bütün bunlardan geriye iki şeyin yerleşmiş olduğunu düşünüyorum beynimin kıvrımları arasına: mis gibi çam kokusu ve sessizlik. Dünya çok değişti, insanlar da öyle... Bu değişimlerin pek çoğu da olumsuz yönde oldu ne yazık ki. Fakat, sanki Adalar daha az nasibini aldı bu değişimlerden. Yine oldukça sessiz, sakin, huzurlu, gelenekselliğe biraz daha duyarlı ve hâlâ çam kokulu...

Güzel İstanbul'un 39 ilçesinden biri olan Adalar, yaklaşık olarak Maltepe-Bostancı sahillerinin açıklarında yer alıyor. Eski Romalılar zamanında imparatorluk sarayındaki taht kavgaları ve çeşitli mücadeleler sonucunda bazı soyluların, prenslerin, hatta imparatorların hapsedildiği bir sürgün yeri olan Adalar, o devirlerdeki karanlık günlerinden artık çok uzaklaşmış, bununla da kalmayıp şehrimizin en nadide

güzellikleriyle donanmış, sakin, huzurlu, gürültüden arınmış bir yöresi olmuştur.

Batıdan doğuya doğru sıralanışları şöyledir Adalar'ın: Kınalıada, Burgaz, Heybeliada ve Büyükada... Bunların arasında kalakalmış küçük Sedef Adası'nı ve Kaşık Adası'nı anmadan da olmaz elbette...

Adalar'a yolculuk çok zevkli ve kolaydır. Şehrin kâbusa dönmüş trafiğinden sıyrılarak, beyaz köpükler çıkarıp denizleri yara yara ilerleyen bir vapurun güvertesinde oturmanın keyfi neyle kıyaslanabilir? Emektar şehir hatları vapurlarımızın Adalar'a muntazam seferleri vardır. Kadıköyü iskelesinden, karşı iskelelerden, Bostancı'dan kalkan vapurlarla yahut da motorlarla Adalar'a kolayca ulaşabilirsiniz.

Adalar'ın tümünde, eski yıllardaki gibi olmasa da, deniz yine de oldukça temizdir. Yaz aylarında buralarda yüzmek, kıyı kahvelerinde oturup bir şeyler içmek, kaliteli ve şirin lokantalarda taze balıkları salata eşliğinde yemek, mutluluğunuza mutluluk katacaktır.

Adalardan bir görünüm

Kınalıada'ya Hoş Geldiniz

Dilerseniz önce Kınalıada'ya uğrayalım. Küçük, çok sevimli, yürümekle doyulamayacak sakin sokaklar, çık çık bitmeyen yokuşlar ve bu yokuşların zirvesinden seyredilen eşsiz bir manzara... Karşıda İstanbul'un Asya yakası... Ama buralardaki beton bina hâkimiyeti Kınalıada tepelerinden hemen hissediliyor. Maltepe-Cevizli-Kartal sırtlarına doğru yığılmış gri ve soluk bina kütleleri...

Adanın zirvesindeki Rum-Ortodoks Hıristos Manastırı'nın çevresinde etkileyici görüntülerle ruhen yıkandığınızı hissedebilirsiniz. Bence tüm adalar için en iyi seçenek, sokaklarda, tepelerde yürümektir. Yürürken, eski yüzlü karakteristik yapıları seyretmek, bir ağacın gölgesinde dinlenerek uzakları izlemek, denizin mavisiyle hemhâl olmak, sessizliği doyasıya içe çekmek, börtü böceğin hışırtılarına kulak vermek, İstanbul içinde bambaşka bir İstanbul'un da bulunduğunu duyumsamak yürüyüşlerin artıları olarak sıralanabilir. Adalar'da bütün bunları doyasıya yaşayabileceğinizi unutmadan yola koyulun.

Adaların güney kıyıları temiz deniziyle insanları cezbeder

Kınalıada'ya geldiğinizde, gözlerinizin, kulaklarınızın, hepsinden öte ruhunuzun yorulduğu İstanbul'un usandırıcı trafiğinden, kargaşasından, uğultusundan, saldırgan ve küstahça yükselen beton yapılarından, tabela kirliliğinden, bitmek bilmez hoyratlığından aniden sıyrılıp pek de alışık olmadığınız bir huzur diyarına ayak bastığınızı hissetmek, bütün buralarda aylak aylak, başıboş şekilde dolaşsanız bile size bir piyango gibi gelecektir. Buraları İstanbul'a benzemez, farklıdır. Tüm bu olumlu görüntülere karşın değişen çağın bir türlü anlam verilemeyen yaklaşımı doğrultusunda ne yazık ki Adalar'da da birtakım kişiliksiz yapılaşmaların sürdürüldüğünü gözlemlemek olasıdır. Bunları görmezden gelip dolaşabilmeyi başarabilirseniz ne mutlu size.

Sokaklarda yürürken sanki herkes sizi tanıyormuş gibi... Onlarla merhabalaşma duygusuyla sarmalanıp, önünüze aniden çıkan eski

bir konakla birlikte tarihin derinliklerine uzanın. Eğitim hayatınızın bir döneminde mutlaka duyduğunuz Malazgirt Savaşı'nı hatırlatayım bu noktada size. İstanbul'dan gelen Roma İmparatoru Romanos Diogenes'in (Romen Diyojen) Doğu Anadolu'da, Malazgirt'te Selçuklu lideri Alparslan'a yenilip de bu adaya nasıl sürgün edildiğini ve sonra da ölüp burada gömüldüğünü aklınıza getirip bir zamanlar Kınalıada'nın ne acı öykülerle kucak kucağa yaşadığını, bir yalnızlık ve sürgün yeri olduğunu daha iyi anlarsınız.

Ermeni nüfusu bu adada yoğunluk olarak fazladır. Zamanımızdan 160-170 yıl kadar önce, Sultan Abdülmecid devrinde Ermeni cemaatine parayla satılmıştır bu ada. Beş-on yıl içinde de cemaat burada Surp Lusavoriç Kilisesi'ni kurmuş. Beyaz boyalı görüntüsüyle ve ön tarafındaki çan kulesiyle hayli şirin görünür. Bu cemaatin peşinden daha sonra da Rumlar gelip yerleşmişler adaya. Onların da Aya Panghia isimli kiliselerini görebilirsiniz turlarınızda. Esasen Rumlar Kınalıada'da yoğun anıları olan bir cemaatti ve aralarında buranın tarihine damgasını vurmuş pek çok kişi yaşamıştı. Genellikle adada kahvecilik, fırıncılık, bakkallık, balıkçılık gibi çeşitli mesleklerin erbabını, yaşlılarını bulabilirseniz, onlara ait öykülere mutlaka kulak verin. Buralarda ne huzurlu, ne içten, ne kanaatkâr ömürler yaşandığını anlarsınız.

Hepsinden öte Kınalıada yürüyüşlerinizi sürdürürken, farklı ve modern tasarımıyla ünlü Kınalıada Camisi'ni de mutlaka görün. Bunların dışında yapacağınız şey, sokak sokak, yokuş yokuş dolaşmak; ahşap konutları, eski konakları izlemek, sessizliği ve temiz havayı içinize derin derin çekmek... Hele geziniz sonbahara rastlamışsa çok şanslısınız, zira yürürken ayaklarınıza dolanan kuru yaprakların hışırtıları size müzik gibi gelecektir. Çevre, her zamankinden daha sakin, âdeta terk edilmiş gibi, biraz hüzünlü ama coşku dolu şekilde zihninizde kazınacaktır. Adaların en güzel mevsimidir sonbahar. Ben ısrarla derim ki, Adalar'ı "hazan"da gezin.

Ada kıyılarından bir görünüm

Burgaz ve Sedef Adaları

Kınalıada'nın doğudaki komşusu olan Antigoni, yani Burgaz Adası'nın ortamı da diğerinden pek farklı değildir. Şehir hatları vapurlarının yanaştığı iskelenin önü adanın meydanı sayılabilir ve iner inmez sizi kocaman ahşap bir yalı karşılar. Hemen anlarsınız ki yine İstanbul'dan kopmuş, doğa harikası, tarihle kucaklaşmış bir yere ayak basıyorsunuz. Beri yanda, adı Burgaz ile özdeşleşmiş ünlü edebiyatçımız Sait Faik Abasıyanık'ın bir heykeli... Ve işte, faytonlar sizi bekliyor! Biraz paraya kıyacaksınız tabii. Adaya gelip de faytonla dolaşılmazsa, sanki bir şeyler eksik kalır. Çünkü üstü çardaklı koltuklarda oturup da sahilde, yokuşlarda beygirlerin nal sesleri eşliğinde faytonla gezintilere çıkmanın tadını Adalar'dan başka bir yerde bulamazsınız. İstanbul'un da uygun güzergâhlarına niçin faytonlar konmaz? Fena mı olurdu? Arabalarıyla trafikte sıkışıp kalanları kıskandırmak da işin cabası olurdu, faytonlara kurulup aheste aheste yol alırken!..

Ayrıca akşam saatlerinde adanın batısındaki Kalpazankaya mevkisinde bulunuyorsanız, sakın güneşin batımı dakikalarını kaçırmayın!

Önce dinlenerek bir şeyler yiyip içmek isterseniz, ana cadde, yani Yalı Caddesi üzerinde, iskele meydanında kesenize uygun bir mekân mutlaka bulursunuz. Sonra da vurun kendinizi sokaklara. Kınalıada'da yapılan tüm etkinlikleri burada da aynen uygulamakta hiçbir sakınca yok. Tarihî mekânlar, yokuş ve sessiz sokaklar yine sizi bekliyor. Burada Takımağa adında bir sokak var. Üzerinde de albenisi yüksek bir Rum Ortodoks Kilisesi: Aya İoannis. Gerçekten çok etkileyici bir mimari üsluba sahip bu mabet. Yakınında da az önce heykeliyle karşılaştığınız, Sait Faik'in 1964 tarihli müzesi... Ahşap, krem renkli eski bir konak... Çayır Sokağı'ndaki heybetli konumuyla ne huzur verici bir görünümü var. Yaklaşık altmış yıl önce müze olmuş bu konak, Sait Faik'in evi aslında.

Şimdi de ver elini Bayrak Tepesi... Yorgunluğa fazlasıyla değen bir manzarayla karşılaşacaksınız burada. Çevrede, biri Avusturyalılara ait olmak üzere birkaç manastır var, bunları da görmeyi ihmal etmeyin.

Burgaz'ın da tıpkı Kınalıada'daki gibi şirin bir camisi bulunuyor. Dönüşünüzde yine meydana vardınız. Artık bir yorgunluk çayı ya da kahvesini ağzınızın tadıyla içmeyi, günlük yorumlarınızı düşsel bir yolculukla yapmayı hak ettiniz.

Eski adı Terevintos ya da Terebintos olan Sedef Adası ise, minicik boyutuyla, tertemiz deniziyle, 19. yüzyıl paşalarından Fethi Ahmed Paşa'nın anılarıyla yüklü olarak, Adalar gezisi arasında sizleri bekliyor. Fayton kullanılmadığı için yaya olarak gezip tozun, yaz ise denizine istediğiniz yerden girin, doğanın güzelliğini yudum yudum için... Eh, daha

ne istiyorsunuz? Bunları yaparken de İstanbul'daki kirli havayı, gürültüyü, klakson çığlıklarını, kural tanımaz sürücüleri, metrobüs izdihamlarını, beton kirliliğini düşünerek, bu minik adanın güzellikleri içinde bulunduğunuz için ne şanslı olduğunuzu düşleyin ve sinsi sinsi gülümseyin!

Heybeliada

Geldiniz Heybeli'ye... Doğusundaki Büyükada ile batısındaki Burgaz'ın arasında, eski ve ünlü okullarıyla, yeşilliğiyle, esnaf ve faytonların topluca yer aldığı rıhtım yakınındaki Ayyıldız Sokağı'yla, kırmızıya yakın renkli Rum Aya Nikola Kilisesi'yle sizleri davet eden Heybeliada'nın içinde daha başka pek çok tarihî yapı var. Ne kadar fazla ahşap ev ve kâgir konak var bu adada! İnsan hangi yöne bakacağını şaşırıyor sokaklarda gezinirken. Eski cumhurbaşkanlarımızdan İsmet İnönü'nün evi ve genellikle yazar ve sanatçıların yeğlediği diğer ahşap ve kâgir yapılar daha çok Refah Şehitleri yolunda bulunuyor. Kimler kimler ikamet etmedi ki buralarda... Nazım Hikmet'ten Aziz Nesin'e, Necip Fazıl'dan Hüseyin Rahmi'ye dek Türk edebiyatının gözde isimlerine ev sahipliği yapan eski konaklar...

Eski Helen Ticaret Okulu'na ait bir birim olan Halki Palas Oteli, adını adanın antik ismi olan Halki'den almış. Adanın çam ormanları çok ünlü, kesinlikle çam kokuları içinde bir ada yürüyüşü yapmanızı öneririm. Kuş sesleri ve ayaklarınıza takılan kuru yaprak hışırtıları eşliğinde deniz manzaralı bir yürüyüş rotasını İstanbul'un başka neresinde kolaylıkla bulabilirsiniz? Ayrıca Çam Limanı'nı görmeden adadan ayrılırsanız yazık edersiniz. Burada sanki güney kıyılarımızdan birinde, bakir bir koyda olduğunuza inanasınız gelir bir an.

Yine Rıhtım Caddesi boyunca yürürseniz, ileride Değirmenburnu denilen bir cennet ile burun buruna geleceksiniz. Bu mekânlar adeta bir oksijen deposu ve "İstanbul'un Akdeniz kıyıları" denecek kadar güzel doğal köşeleri. Alışkanlık yapabilir ve bir daha buralara gelmekten vazgeçemeyecek duruma gelebilirsiniz, benden söylemesi.

Heybeliada'da görmeden gitmemenizi önereceğim eski bir bina var: Heybeliada Sanatoryumu. 1924'te açılmış, ama 2005'te ilgisizlikten ve destekten yoksun olarak kapanmış.

Heybeliada'da "Ümit Tepesi" denilen, doğal güzelliklerle bezeli bir nokta var. Ünlü Rum Ruhban Okulu burada yer alıyor. Ta Sultan Abdülmecid devrinden, 1840'lardan kalan bu yapıda Ortodoks din adamı yetiştirmek üzere bir eğitim sistemi uygulanırdı. 1972'de işlevine son verilmiş. Rumlar yeniden açılmasını arzu ediyorlar.

Burada yaşayan Yahudi cemaati için inşa edilmiş bir de sinagog bulunuyor adada: Bed Yakov. Adanın bir başka tarihî yapısı ise 19. yüzyı-

lın ilk yarısında bahriye mektebi olarak faaliyetine başlayan, zamanımızın denizcilik lisesi. Adanın merkezinde sayılır, görmeden dönmeyin.

Tarihe, maceraya yahut da doğaya meraklıysanız Adalar'ın tümü sizlere bütün bu seçenekleri sunuyor ve sahip oldukları muazzam güzellikleri gözlerinizin önüne seriyor. Bana sorarsanız, Adalar'ın her birine ayrı ayrı günler ayırın ve gördüklerinizi, gezdiğiniz yöreleri, girdiğiniz sokakları, hatta oturup bir şeyler yiyip içtiğiniz mekânları lütfen not etmeye çalışın. Fotoğraflar çekin ve elinizden geliyorsa eğer, resimler çizin. Bunların her biri ada keyfinize keyif katacaktır. Unutmayın ki siz sadece İstanbul'u sadece gezip görmeye çalışan bir gezgin değil, aynı zamanda "öğrenmeye" de çalışan bir kâşifsiniz!..

Büyükada

Adalar'ın babası, en büyüğü, Prinkipo... Yaklaşık 2300 yıl önceden, yani Büyük İskender devrinden kalıntılar görülmüş burada. İki yüz kadar sikke İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde korunuyor. Ne kadar eskiye iniyor tarihi... Zaman zaman gözden düşmüş, Romalılar çağında diğer kardeş adalar gibi sürgünlere sahne olmuş, 20. yüzyıl ortalarından itibaren de değeri anlaşılıp gelişmeye başlamış. Ama bu gelişme, görece-li bir kavram... 1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonra yabancılara mülk edinme hakkı tanınınca Adalar'ın tümünde önemli ölçüde gayrimüslim yerleşimi olmuş. Bu eski ve güzel yapıların yanında, son yıllarda inşa edilen bazı üslupsuz yapıların buraları âdeta istila eder gibi çoğalması tabii ki olumsuz bir durum. Bina yoğunluğunun artık artmaması ve yapılanların da bir ada mimarisi üslubu içinde değerlendirilip hazırlanması gerekiyor. Bina tasarımları konusunda niçin bu denli ölçüsüz ve arsızız, anlamak mümkün değil!

Yaklaşık beş buçuk kilometrekarelik bir yüzölçümüne sahip olan Büyükada'nın Maltepe sahillerine uzaklığı 2300 metre kadardır. Manastır Tepesi kuzeyindedir ve 165 metreye ulaşan bir yüksekliği vardır. Güneyini ise Yücetepe süsler ve bu da 200 metreyi geçer.

İskeleye varır varmaz, karnımız aç diyorsanız, öyle çeşitli yeme içme mekânları ile karşılaşırsınız ki hangisine gireceğinizi şaşırırsınız. Bu güzel iskele yapısını, Sirkeci'deki görkemli Büyük Postane binasını da yapan ve 20. yüzyıl başlarının en tanınmış mimarlarından olan Vedat Tek inşa etmiş. İstanbul'un tarihî vapur iskeleleri mimari üsluplarıyla birbirlerine çok benzerler ve bunlar aynı asır başlarında gelişen Birinci Ulusal Mimari Akım çerçevesinde yapılmışlardır. En belirgin özelliklerinin başında da nefis mavi çinileri gelir ki, Büyükada iskelesinde bunların en güzel örneklerini görebilirsiniz.

İskele meydanının süsü ve Büyükada'nın simgesi olan 1923 tarihli saat kulesini inceleyip yemeğinizi de yedikten sonra sabırsızlanacak ve sessiz yokuşları, ahşap konutları görmek için içten içe bir heyecan hissedeceksiniz. O hâlde acele edip hemen yola koyulun.

Büyükada'nın batı yönündeki tepeye Aya Nikola diyorlar. Varlıkları Adalar ile özdeşleşmiş olan faytonlarla buraya ulaşmak zor değil. Pahalı gelirse yürüyebilirsiniz de... Adalar'a gidip de Aya Yorgi'ye tırmanmamış yahut da buranın adını duymamış biri yoktur herhalde. Hayli yokuş, ama son derece mükemmel bir manzara sunan bu yolun sonunda gördükleriniz yorgunluğunuza değecektir kuşkusuz. Şehirde pek yapamadığınız sporunuzu da bu yokuşlarda yapmış olursunuz böylelikle.

Özellikle Nisan ayının yirmi üçünde bu tepeye yoğun kalabalıklar çıkar. İnsanların tek amacı buradaki Aya Yorgi Manastırı'nda dilek tutmaktır. Bu sevimli ve geleneksel ritüeli gözlerinize inanamayacağınız güzellikte bir manzara eşliğinde yerine getirmek, ruhunuza tarifsiz bir neşe ve huzur getirecektir. Herkesle birlikte tepeye tırmanmayı yeğlemekten kaçınıp herhangi bir günde manastıra kadar çıkmak keyfinize kalmış.

18. yüzyıl ortalarından kalan manastırın kilisesi ise 20. yüzyıl başlarında yeniden yapıldı. Âşıklar Yolu'nu ve eşsiz bir deniz manzara sunan Nizam Caddesi'ni yürümek Büyükada'da önemli bir etkinliktir. Ada demek yürümek demek zaten, bunu hep göz önünde bulundurun ve mevsimine göre giyinip kesinlikle çok rahat bir spor ayakkabı ile yola koyulun. Bu, tüm gezilerinizdeki "olmazsa olmaz" en önemli kuraldır. Yürürken yahut da bir tarihî yapıyı seyrederken size önereceğim önemli bir nokta var: Eğer yapabilmeyi becerebiliyorsanız yaşadığınız çağdan ruhen kopun! Eski yıllara dönün, o zamanların sosyal ortamı içinde yitip gidin, zamanımızın teknolojik nimetlerini görmezden, seslerini de duymazdan gelin... İçinize doluşan duygular emin olun ki çok daha farklı ve etkileyici olacaktır. İstanbul gezilerimde benim sıkça yaptığım şey budur. Bir tür "düşsel anakronizm!.."

Büyükada'nın tarihinde Rum ve Ermeni cemaatleri çok önemli yer tutar. Bu cemaatlere ait hayli görkemli mabetler günümüze dek ulaşmayı başarmışlardır. 19. yüzyıl ortalarından kalan Ermeni-Katolik Surp Asvadzadzin Kilisesi, Katolik Hıristiyanların kullandığı Santa Pasifico Kilisesi, yine 19. yüzyıl ortalarından Aya Dimitrios Kilisesi, fayton meydanına yakın Aya Panaghia Rum Ortodoks Kilisesi ve ünlü Dil Burnu civarındaki Aya Konstantin Ayazması, görülmesi gereken tarihî yapılardır ve Büyükada'nın eski asırlardaki ilginç sosyal yapısının fizikî kanıtları olarak varlıklarını sürdürmektedirler.

Adanın en ihtişamlı binalarının başında kuşkusuz ki Rum Yetinıhanesi gelir. 1890'ların sonlarında Arkeoloji Müzesi'ni inşa eden ünlü Fransız mimar Aleksandr Vallaury tarafından Prinkipo Oteli olarak

yapılmış. Sultan II. Abdülhamid'in müdahalesiyle işlevi değiştirilmiş sonradan. Bir Rum bankerin ailesine geçmiş ve yetimhane olarak kullanılmaya başlanmış. Öyküsü bu... Manastır tepesinin tacı gibi duruyor, ama terk edilmiş ve hüzünlü görünümüyle.

Büyükada gezinizde görkemli sivil yapıları da izlemeyi sürdürmelisiniz. Tabii fotoğraflarını çekerek... Söylediğim gibi, bakın görün, daha sonraki tarihlerde makinasız yola çıkamayacak hâle gelecek ve oluşturduğunuz arşivinizle gurur duyacaksınız. Buradaki güzel bir diğer yapı 1908'de açılmış olan ünlü Splandid Oteli'dir. *Art nouveau* stilindeki yapı göz alıcı güzelliktedir. Onu seyrederken, bir zamanlar ünlü Agatha Christie'nin de burada konakladığını düşleyin.

Adadaki malikâne benzeri yapıların başında şüphesiz ki ilk olarak Con Paşa'nın köşkü geliyor. Çift kat sütunlu görkemli girişiyle yaklaşık bir asırlık Hacopulos'un köşkü, diğer namlı eserdir. Ayrıca, Rus lider Troçki'nin yaşadığı evi de görebilme şansını kaçırmayın. Ünlü tarihî şahsiyet Troçki ülkesinden sürülünce 1930'larda Büyükada'ya yerleşip bu evde üç dört yıl yaşadı.

Turing binası ise bahçe içindeki konumuyla âdeta bir şato görünümü sunacak sizlere. Adanın Maden tarafındaki 1904 tarihli Sabuncakis'in evi de tek kelimeyle bir sarayı andırır. Yılmaztürk Caddesi üzerinde edebiyat tarihimizin en ünlü isimlerinden Reşat Nuri Güntekin'in konutu durur. II. Abdülhamid'in Büyükada'da yaptırdığı 1893 tarihli Hamidiye Camisi, mimari karakteriyle de bir hayli ilginizi çekecektir. 20. yüzyıl başlarında kurulan Anadolu Kulübü binası da buradaki gezilerinizde hayranlıkla görüp seyredeceğiniz zarif bir yapıdır.

Adalar, derin anılara sahip konaklarıyla ve evleriyle, Osmanlı paşalarının ve zengin gayrimüslimlerin görkemli malikâneleriyle, İstanbul iskelelerinden buralara süzülerek gelen sevimli şehir hatları vapurlarıyla, lokantaları, şirin otelleri, dondurmacıları, balıkçıları, kahveleri, faytonları, yokuşları, çamlıkları; Eskibağ, Prenses Koyu, Kumsal, Nakibey, Yörükali gibi isimler taşıyan plajlarıyla; Orhan Seyfi Orhon, Nurullah Ataç, Halit Fahri Ozansoy, Hüseyin Cahit Yalçın, Yusuf Ziya Ortaç, Sait Faik Abasıyanık, Mehmed Celal, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yahya Kemal, Reşat Nuri gibi Türk edebiyatının namlı isimlerinin ölümsüz hatıralarını taşıyan mekânları ve muhteşem doğal yapılarıyla İstanbul'un en gözde yerleşimlerinin başında geliyor. Ve her mevsim sizleri bağrına davet ediyor!.. Ama önceden söylediğim gibi, siz yine de "hazan"ı yeğleyin!..

GALATA BÖLGESİNDE ŞEN ŞAKRAK BİR BEYOĞLU

1. Etap: Tünel'den Karaköy'e

Galata neresi? Osmanlı İstanbul'unun dört kadılık bölgesinden biri olan Galata, Tarihî Yarımada'nın ve Haliç'in kuzeyinde yer alır. Aynı zamanda İstanbul şehrinin de Avrupa, yani "Rumeli" yakasındadır.

Galata adının nereden geldiği konusunda pek çok söylence var. Vaktiyle süt üretim merkezi olduğundan verilen Galasüde sözünden tutun da, savaşçı bir kavim olan Keltlere bağlı bir kol olan Golvalılara İstanbul'daki Romalıların verdiği Galatlar adına kadar...

Kesin bir bilgi yok tabii. Çok eski asırlarda etrafı surlarla çevrili bir kent idi Galata. Günümüzde ise yer yer Ceneviz surlarına ait bazı küçük parçaları görebilmek mümkündür çevrede.

Galata denilince aklınıza hemen tarihî kulenin çevresi ve dolayısıyla Beyoğlu geliyor, değil mi? Hangi Beyoğlu ama? Tabii ki Tünel meydanından Taksim'e uzanan yaklaşık 2 kilometrelik meşhur İstiklal Caddesi!

Dolayısıyla da buralardaki gezinizi ilk olarak Kule'den Karaköy'e inen yokuşlarda, sonra da tarihî Tünel'e binip yeniden yukarıya çıkarak İstiklal Caddesi'nde sürdürmenizi öneririm.

Kule'ye nasıl gelebilirsiniz? Çok kolay! Kadıköyü tarafından geleceksenız eğer, Karaköy'de vapurdan inince alt geçitten geçerek Tünel'e yönelebilir ve bir iki dakika sonra Tünel meydanında varıp, buradan yokuş aşağıya doğru inerek kuleye çabucak ulaşabilirsiniz. Sirkeci-Eminönü'nden hızlı tramvayla da Karaköy'e gelebilirsiniz. Ulaşım yönünden oldukça bol seçeneği olan merkezî yerlerdir, Karaköy ve Galata Kulesi çevresi...

Fatih, Unkapanı, Şişhane yoluyla da gelip, bu noktada inerek ve doğuya yönelen Büyük Hendek Caddesi'ni yürüyüp geçerek de Kule'ye

varabilirsiniz. Eğer Taksim'e geldinizse, ya İstiklal Caddesi'ni adım adım katedip buraya varın, ya da "nostaljik tramvayı" kullanarak kendinizi kısa sürede Tünel meydanında bulun.

Şimdi meydandasınız. Güzel... Buradan başlayın isterseniz. Önce çevrenizdeki 19. yüzyıl binalarını şöyle bir alıcı gözle inceleyin. Ne kadar estetik yapılar bunlar, değil mi? Tünel Hanı, bunun karşısında tarihî Tünel bacası... Size şaşırtıcı gelecek ama Tünel, 1970'lere dek buhar gücüyle çalışırdı. Bu tarihî baca, işte o buhar tesisine ait.

Tünel meydanının sol tarafındaki Galip Dede Caddesi'ne girin. Müzik enstrümanları cenneti sanki, ne çok müzik dükkânı var burada. Pırıl pırıl sazlar, davullar, notalar, ziller... Ne arıyorsanız bulabilirsiniz buralarda. Tabii müziğe meraklıysanız ve bir enstrüman çalıyorsanız, çok daha zevkli olacaktır bu vitrinlere bakmak. Tünel meydanı çevresinde ve Kule'ye dek ulaşan Galip Dede Caddesi'nde her keseye uygun pek çok mekân da var.

Cadde başında ve solunuzda, İstanbul'un en eski Osmanlı yapılarından olan 1491 tarihli Galata Mevlevihanesi'ni göreceksiniz. Burayı mutlaka gezin ve içeride epeyce zaman harcayın. Mevlevi kültürüne ait neredeyse her şeyi bu mekânda görebilirsiniz. Bir de müzesi var. Bahçesi ve haziresi ise çok güzel düzenlenmiş... Türk matbaasının kurucusu İbrahim Müteferrika'nın mezarı da buradadır. Pazar günleri ayinler yapıyorlar. Bir hafta sonunuzu bu Mevlevi gösterisine ayırırsanız, unutamayacağınız anlar yaşayacaksınız.

Sağda Galata Mevlevihanesi girişi, solda içindeki Mevlevi Objeleri müzesinden bir görünüm

Sonra yokuş aşağıya doğru inişinizi sürdürün. Sağınızda Şahkulu Camisi'ni, biraz daha ileride ise Müeyyetzade Camisi'ni göreceksiniz. Yol boyunca ve ara sokaklardaki kirli yüzlü eski binalar Galata'ya ayrı bir hava vermiş. Özellikle 19. yüzyılın hatıraları buralarda daha canlı hissediliyor. Tophane'ye doğru giden yokuşlarda belki de hiç bilinmeyen bir cami ile yüz yüze geleceksiniz: Makrizade Hüseyin Çelebi Camisi!..

Galata bölgesinin en az tanınan camisi Makrizade Hüseyin Çelebi

İşte ünlü Kule karşınızda! Yakından ne kadar da büyük görünüyormuş. Çevresinde şık mekânlar, lokantalar, kahveler, Kule'nin tam altında Bereketzade Çeşmesi, Galip Dede Caddesi'ne açılan ve Kule yakınında bulunan Serdarıekrem Caddesi üzerindeki ünlü Doğan Apartmanı, çok şık moda evleri ve saymakla bitirilemeyecek kadar bol restoran... Kule dibinde oturup saatlerce vakit geçirilse insanın hiç canı sıkılmaz. Kuleye de çıkabilirsiniz. Oradan seyredeceğiniz olağanüstü güzellikteki İstanbul manzarasına yüreğiniz dayanabilir mi bilemem!

Galata bölgesinin iç surlarından bir burç ve sağda Saint Pierre Kilisesi'nin çan kulesi

Kule'ye batıdan gelen Büyük Hendek Caddesi'nde İstanbul'un ünlü sinagoglarından Neve Şalom var. Fetih döneminde yapılıp 1952'de yenilenen Şehsuvarbey Camisi de bu caddede... Tünel meydanı ile bu

cadde arasında, "6. Daire" diye bilinen tarihî Beyoğlu Belediyesi binasını ve Şişhane'ye doğru ünlü Frej Apartmanı'nı, İKSV'nin kullandığı güzel Deniz Palas'ı da bu çevrede görmeniz mümkün.

Galata Köprüsü'nden Galata kıyıları ve ünlü Galata Kulesi

Şimdi ise Tünel meydanına açılan yokuşlardan aşağıya ve yer yer sağa sola saparak inişinizi sürdürün. Eserler hakkında önceden de söylediğim şekilde ayrıntılı bilgiler vermiyorum dikkat ettiyseniz. Amacım, İstanbul'un nasıl ve hangi güzergâhlarda, ne şekilde verimli olarak gezileceğini ve buralarda hangi eserlerin, hangi mekânların görülebileceğini sizlere anlatmak. Yani, affınıza sığınarak söylüyorum, sizi biraz "İstanbul dersi" çalışmaya yönlendirmek istiyor, bu konulara zaman ayırmanızı ve bu kitabın izinde çeşitli başka kaynak eserleri incelemenizi arzu ediyorum.

Karaköy'e dek belli başlı neler göreceksiniz bakalım... Avusturya Lisesi'ni ve buna ait kiliseyi, İngiliz hastanesini, Sen Piyer Kilisesi'ni ve bunun arka tarafında kalan eski Galata surlarından bazı görkemli sur ve burç parçalarını, Şair Ziya Paşa Yokuşu'nda ünlü mimar Raimondo D'Aronco'nun *art nouveau* üslubunda yaptığı Laleli Çeşme'yi, İtalyan

Raimondo D'Aronco'ya ait Laleli Çeşme

sinagogunu, Okçu Musa Camisi'ni, daha iç kısımda Bereketzade Camisi'ni, bir Orta Çağ sokağını andıran Eski Bankalar Caddesi'ndeki 1324 tarihli Ceneviz evini, kocaman Sen Piyer Han'ı, şimdiki Bankalar Caddesi ile eski Bankalar Caddesi'nin arasını bağlayan ünlü Kamondo Merdivenleri'ni, Osmanlı Bankası'nın muazzam binasını; caddenin Karaköy'e açılan köşesinde, girişi heykelli Minerva Han'ı, Generali ve Hezaren hanlarını ve bu caddedeki bunlara benzer diğer yapıları iyice izleyin.

Galata Kulesi'nin alt tarafındaki Bereketzade Camisi ve Çeşmesi

Yakın tarihlerde açılan Haliç metro köprüsüne gelmeden önce, Şişhane yokuşunun sol tarafındaki sokaklar içinde ve Galata sur parçalarına yakın konumda bulunan Emekyemez Camisi de önemli bir eserdir, görmeden geçmeyin.

Bütün bu saydığım eserleri ve güzergâhları not edin. Benim denediğim yöntemlerden biri de, eserin yer aldığı sokağın tabeladaki ismini de çektiğim fotoğrafın kadrajına almaktır. Bunu başarabilirseniz veya uygun açıları bulabilirseniz çok verimli bir çalışma yapmış olursunuz.

Kule'den Karaköy yönüne inen ve eskiden basamaklardan oluşan tarihî Yüksek Kaldırım Caddesi ise mutlaka katetmeniz gereken bir güzergâhtır. İstanbul'un ünlü genelevleri de sol taraftan buraya açılan kıvrımlı sokaklarda yer alır. Bu çevrede ve caddenin diğer tarafında bir de sinagog var. Yaklaşık yüz on yıllık olan ve Avusturyalı Yahudilerin kullandığı Aşkenaz Sinagogu'dur bu.

Tünel meydanı ile Karaköy meydanı arasındaki dar yokuşlarda görebileceğiniz belli başlı tarihî yapılar bunlar... Özellikle eski sivil mimari örneklerini izlemeyi unutmayın. Bunların estetik düzeyi ile şimdiki beton kütlelerin biçimsiz tasarımlarını kıyaslamanız açısından faydası olur, öyle değil mi?..

2. Etap: Sağlı Sollu İstiklal Caddesi

İstanbul'da oturup da, eski zamanlarda adı Cadde-i Kebir, yani Büyük Cadde olan bu ünlü caddeyi gezmeyen, en azından adını duyma-

yan var mıdır, bilemem. Her ne olursa olsun mutlaka görülmesi gereken bir tarihî güzergâhtır bu uzun cadde.

Osmanlı Devleti'nin son asrının mimari izlerini apaçık yansıtan bu caddedeki binalar, gerçekten de çok görkemlidirler ve de pek çoğu 19. yüzyıldan kalmadır.

Taksim Meydanı'na bakan Aya Trias Rum Kilisesi

Şimdi Taksim meydanına geldiniz ve buradan İstiklal Caddesi'ne gireceksiniz. İsterseniz şöyle yapalım: Sağlı sollu binaları süzerken başınız dönmesin diye, önce ta Tünel meydanına dek tek bir koldan, buradan da Taksim'e doğru diğer koldan yürüyün... Nasıl? Haydi öyleyse, Taksim'in girişinden başlayın bakalım.

1928 tarihli Taksim Atatürk Anıtı, İtalyan Heykeltraş Pietro Canonica'nın güzel bir eseridir

Şık dükkân ve mağazaların bulunduğu her iki güzergâh üzerinde de sayısız lokanta ve kafe var. Bunlardan birinde mola verip yeniden yola koyulabilirsiniz. Sol kolda Küçük Parmakkapı ve Büyük Parmakkapı sokaklarını geçince Hasan Bey Hanı'nı görecek ve bunun yanındaki eski bir binanın altında yer alan mağazanın içine dikkatle baktığınızda kubbeye benzer bir tavan fark edeceksiniz. Bu, 16. yüzyılda Mehmed Ağa'nın burada yaptırdığı hamamın kubbesiydi.

Daha ileride tarihî Alkazar Sineması, Garanti Hanı, 19. yüzyıl sonlarından Anadolu Pasajı ve hanı; Abdülaziz devrinde Köçeoğlu Konağı olarak bilinen, şimdiki Atlas Sineması'nın pasajı ve hanı, Güney Palas, Galatasaray Lisesi; yine cadde üzerinde, Mehmed Akif Ersoy'un yaşamını yitirdiği ünlü Mısır Apartmanı, 1913'ten Saint Antoine Katolik Kilisesi ve hanı, Nuru Ziya Sokağı'nın köşesindeki Beyoğlu Anadolu Lisesi'nin tarihî binası, Muammer Karaca Çıkmazı'nda aynı isimli tiyatro ve bunun yanında, cadde üzerinde Hollanda konsolosluğu, İzzet Bey Apartmanı, 1904'ten Santa Maria Han ve merdivenlerle inilen kilisesi, Rus konsolosluğu, Kumbaracı Yokuşu'nun başındaki Hıdivyal Palas, II. Abdülhamid'in terzisi olan Botter'e ait *art nouveau* stilindeki güzel apartman, Union Han, geniş bir bahçe içinde gördüğünüz İsveç konsolosluğu ve Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nin kıyısından varacağınız Tünel meydanı...

Tünel Meydanı'nda "nostaljik" tramvay

Tünel meydanından sağa sapıp bu kültür merkezinin önünden geçerek Tophane yönüne inerken, yokuşun az aşağısında 16. yüzyılda yapılmış olup Karanlık Mescit adıyla da tanınan Hacı Mimi Camisi'ni ve yakınındaki Kırım Kilisesi'ni görün, çok ilginçtir. Yürürken binaların ön yüzlerinin fotoğraflarını çekin ve alt kattaki dükkânlardan çok, üst tarafların mimari güzelliğini seyredin.

Tophane'nin iç kısmındaki Lüleci Hendek Caddesi'ne yaklaştığınızda Fatih devrinden Hoca Ali Camisi'ni, caddenin alt tarafında ise 1796'dan Bilal Ağa'nın güzel mermer çeşmesini göreceksiniz.

Tophane tarafındaki Lüleci Hendek gezinizden sonra yine Tünel meydanındasınız. İster bir yerlerde mola verin, isterseniz Taksim'e doğru bu kez caddenin diğer tarafından yürümeye başlayın. İlk görmeniz gereken anıtsal han yapısı, ünlü Narmanlı Han olacaktır. İç avlusu da insanın yalnızlık duygularını kabartacak cinstendir. Mimar Fossati, karşı kolda gördüğünüz yeni Rus konsolosluğu yapılarını tamamladıktan sonra 1933'e dek Narmanlı Han'da faaliyet gösteren Rusya, söz konusu o yeni binaya taşındı.

Bakıma muhtaç bir pozisyon sergileyen kaba görünümlü Narmanlı hanın önünde bazı günler yerlere oturarak müzik yapan yerli yabancı gençler görme şansınız olursa durup seyredin, oldukça zevkli oluyor. Keşke şehrimizin pek çok yerinde böyle müzisyenler çalıp söyleseler, içimiz açılsa, ruhumuzu kaplayan fena düşüncelerden biraz olsun sıyrılıp insanların hazlarına yönelik sosyal eylemlerin ne denli unutulduğunun farkında olsak!

Neyse, yürümeye devam edin bu şen şakrak caddede. Hanın yanındaki sokak, pek çok İstanbullu gencin ve gece eğlence yaşamını sevenlerin yakından tanıdığı Asmalımescit Sokağı... Buraya sapıp o ünlü yeme içme mekânlarını görün arzu ederseniz. Gece ve gündüz farkı buralarda apaçık hissediliyor tabii...

İşte eski Markiz! Şimdilerde işlevi değişti. 1940'larda Avedis Çakır isimli şahsın açtığı ve İstanbul kültürüne âdeta damgasını vurmuş olan ünlü pastane... İçindeki çini panolarıyla, buraya gelip sohbet eden yazar ve aydınlarıyla pek tanınan bir mekândı Markiz. Onun az ilerisinde, 1908'den kocaman Suriye Pasajı. Korsan Çıkmazı'nın yanında İtalyan ailesi D'Andrialar'a ait ünlü Dandria Pasajı. Bunun da ilerisinde Odakule denilen yüksek bina yer alıyor. Aradaki geçitten geçerseniz doğrudan Tepebaşı'na çıkarsınız. Bu civarda Ermeni Surp Yerortutyun Kilisesi'ni görürsünüz. Hagia Panayia Rum Kilisesi de buraya yakın sokak içinde kalır.

İstiklal Caddesi'nin en ünlü 19. yüzyıl binası Cite De Pera (Çiçek Pasajı)

Olivia Han, çok güzel ve etkileyici görünüme sahiptir. Aynı isimli İtalyan bir ailenin binası Olivia Çıkmazı'ndadır. Bunu geçince Aznavur Pasajı'nı göreceksiniz. Bunlar hep 19. yüzyıl binaları ve çoğu da 1870 Beyoğlu Yangını'ndan sonra yapılmıştır. Yeniden Galatasaray'ın dört yol ağzına geldiniz işte. Solunuzda iki ünlü bina var: Biri 1875'ten eski postane binası, çok güzeldir. Diğeri ise, Beyoğlu'na çıkanların uğramadan yapamadığı, Hiristaki'ye ait ünlü Çiçek Pazarı binası. Burayı daha çok "Çiçek Pasajı" olarak tanır İstanbullular. Yanındaki Sahne Sokağı'ndan da bir girişi var. Beyoğlu'nun meşhur balık pazarı, en ünlü yeme içme mekânları bu sokaklarda... Vaktiyle İstanbul'un en büyük ve tanınan tiyatro binası Naum işte tam burada yer alırdı. Sahne Sokağı'nın adı o tiyatrodan günümüze miras kaldı zaten.

Burayı geçince dev bir bina karşınıza çıkacak. Bu, Tokatlıyan Han'dır. Bir zamanlar oteldi. Solakzade Sokağı'nı geçin, işte Ezine binası... Güzel bir apartmandır. Sonra Luvr Pasajı ve yanı başında, içinde Ses Tiyatrosu'nun da yer aldığı Halep Pasajı... Ve karşınızda Circle D'Orient... Emek Pasajı diye biliyoruz onu. Eskiden Büyük Kulüp olarak tanınırdı. Şimdilerde onarım geçiriyor.

Sakızağacı Sokağı'nın köşesinde ta 1590'lardan Hüseyin Ağa Camisi var. Bu cadde o yıllarda nasıldı acaba? Muhtemelen daracık bir patika yoldu ve çevresinde bu camiye cemaat olacak az sayıda insan yaşardı. Caminin banisi Hüseyin Ağa, meşhur Galata Sarayı'nın kapı ağası idi.

Ve geldiniz Rumeli Pasajı'na... İmam Adnan Sokağı'na ulaşmadan önce karşınızda Pera Han ve Fitaş Pasajı. Burada 1970'lerin en ünlü sineması Fitaş bulunuyordu. Kardeşlerimle birlikte kurduğumuz "3 HÜREL" grubumuzla benim de bu sahnede konser vermişliğim vardır. Bu da unutulmaz bir hatıra işte!..

Artık Taksim'e yaklaştınız sayılır. Son tarihî yapılardan biri 1898'den Fransız Kültür Merkezi'dir. Vaktiyle, yani 1719'da aynı yerde ahşaptan veba hastanesi vardı. Taksim meydanı ile buluşan köşedeki 1732 tarihli I. Mahmud dönemi çeşmesi, bütün bu çevreye ve Boğaziçi'ne kadar olan yerleşimlere su taksim eden bir üniteydi. Bunun deposu, yani maksemi ise az geridedir ve zaman zaman burada sergiler açılır.

Geziye başlarken de, döndüğünüzde de yeniden şekillendirilen Taksim meydanını gezin. 1928'de bu meydanın ortasına konan ve Atatürk ile arkadaşlarının betimlendiği güzel anıtı detaylı inceleyin, hayran olun. Bu anıt heykel, Cumhuriyet'in ilanından sonra İstanbul'a dikilen ikinci heykeldir aynı zamanda (İlki Sarayburnu'ndadır). Sonra AKM tarafına bakın ve bir zamanlar buraların Gümüşsuyu'ndan ta Harbiye'ye dek mezarlık olduğuna şaşırın... Grand Champ des Morts, yani "Büyük Mezarlık" diye adlandırılan bu yere Türkler daha çok, ulu ağaçların arasından ışığın zor geçmesi nedeniyle "Güneşgirmez Mezarlığı" derlerdi. Taksim'in geçmişine bakın!.. Bu nasıl bir değişim böyle?..

Beyoğlu, daha popüler adıyla İstiklal Caddesi gezinizden sonra bu tarihî yolun bir alt paralelindeki Tepebaşı güzergâhını dolaşmanız da çok kolaydır. Bu güzergâh tarihî tiyatrosuyla ve halk bahçesiyle ünlüydü, belki duymuşsunuzdur: Tepebaşı Dram Tiyatrosu. Şimdi yerlerinde yeller esiyor tabii. Ne var bu güzergâhta, derseniz, çok güzel ön yüzleriyle bazı 19. yüzyıl apartmanlarını sakın ıska geçmeyin derim ben de. 1871 tarihli İtalyan Kültür merkezi (*Casa d'Italia*) binası, Pera Müzesi ve İstanbul Araştırmaları Enstitüsü binaları, Passage Petit Champs, Beyoğlu Öğretmen Evi (1883'te Grand Otel) binası, İKSV'nin daha aşağıdaki devasa binası, Amerika'nın 1880'lerde Corpi ailesine ait olan eski konsolosluk yapıları, Tarlabaşı Caddesi'ni Yeni Çarşı Caddesi ile buluşturan köşede "1801 Pera House" adıyla tanınan İngiltere konsolosluğu, daha Şişhane'ye doğru 16. yüzyıl başlarında yapılıp 20. yüzyıl başlarında Mimar Kemaleddin Bey tarafından yeniden inşa edilen Kamer Hatun Camisi, daha aşağıda ve sol kolda 1643'ten Şaban Kaptan Camisi ve eski mezarlık arazisinin bir kıyısında kalakalmış Loğusa Kadın Türbesi, Beyoğlu gezinize sığdırabileceğiniz bazı ilginç mekânlardır.

Tepebaşındaki Pera müzesinde bulunan Osman Hamdi Bey'in ünlü "Kaplumbağa Terbiyecisi" tablosu

Taksim'den Başlayan Farklı Güzergâhlar

Taksim'i merkez ve başlangıç noktanız kabul edip ilerleyeceğiniz bazı güzergâhları da sizlere şu planlama çerçevesinde aktarıyorum:

a) Taksim – Kazancı – Gümüşsuyu
b) Taksim – Cihangir
c) Taksim – Tarlabaşı – Dolapdere
d) Taksim – Harbiye – Osmanbey – Şişli
e) Taksim – Feriköy – Kurtuluş

a) Taksim – Kazancı – Gümüşsuyu

Merkezi Taksim olan ilk gezi güzergâhınızı bu şekilde ayırdım ki, daha rahat, programlı hareket edebilin. Taksim'den Dolmabahçe'ye doğru inen Gümüşsuyu Caddesi üzerinde çok güzel eski apartmanlar var. Apartman nasıl olurmuş, bunları görünce anlayacaksınız. Özellikle Gümüşsuyu Apartmanı'nı fotoğraflayın ve detaylarını da çekin. 19. yüzyıldan kalan Gümüşsuyu Kışlası şimdi İTÜ binasıdır. Askeri hastane ise bunun üst tarafında kalır. Karşılarındaki devasa güzel yapı 19. yüzyıldan Alman konsolosluğudur. Son Osmanlı sadrazamı Tevfik Paşa'nın konağının yerinde şimdi ne var dersiniz: Park Oteli!

Daha aşağıdaki sokaklar Ayaspaşa semtinin sınırlarındadır. 16. yüzyıl sadrazamı olan Ayas Paşa'nın buralardaki bahçeler içinde muazzam bir konağı vardı. Şimdi arayın da bir parçasını bulun bakalım! Zafer Turan Sokağı'nın altında 1705'ten Fatma Hatun Camisi'ni görürsünüz. Saray Arkası Sokağı'nda ressam Ercüment Kalmuk'un müze evi durur. Az ileride ise Yedinci Gün Adventist Kilisesi ve 15 numarada Süryani Katolik Patrikliği'nin binasıyla karşılaşacaksınız. Daha önce bu mekân bir Osmanlı hamamıydı.

Selime Hatun, 16. yüzyılın ünlü kaptan-ı deryası Kılıç Ali Paşa'nın karısı olur. Onun camisi de buradaki Ayaspaşa Sokağı'ndadır. Taksim'den Fındıklı'ya doğru inen Kazancı Yokuşu üzerinde de Kazancı Ali Ağa Camisi ve bunun karşı köşesinde ise 1712'den Köprülüzade Ahmed Paşa'nın güzel bir çeşmesini göreceksiniz.

Fındıklı sahilinde göreceğiniz anıtsal Barok Çeşme: Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa Çeşmesi

b) Taksim – Cihangir

Taksim'deki büfelerin gerisinde gördüğünüz Aya Trias Kilisesi'nin arkasından Cihangir'e ilerleyen Sıraselviler Caddesi'nden yürüyün bu gezinizde. Yolun başındaki Meşelik Sokağı'nda bulunan Ermeni cemaatine ait Esayan ve Rum cemaatine ait Zapyon okullarının binaları gerçekten de İstanbul'un en görkemli 19. yüzyıl yapılarındandır.

Osmanlı'nın son dönem eserlerinden olan Cihangir Camisi

Sıraselviler Caddesi üzerinde de pek çok 19. yüzyıl binası göreceksiniz. Ardından ulaşacağınız Cihangir'de, aynı isimli caddenin sonundaki bir yamacın üzerinde İstanbul'un en güzel manzaralarından birine sahip Cihangir Camisi'yle karşılaşacaksınız. İlk yapılışı 16. yüzyılda, Kanuni devrindedir. Ancak şimdiki yapı 19. yüzyıl sonlarına aittir.

Kadiriler Yokuşu, Cihangir'i Tophane'ye bağlıyor. Buradaki İsmail Rumi'nin banisi olduğu Kadiriler Dergâhı 17. yüzyıldan kalmadır ve

Kadiriler Yokuşu'na adını veren Kadiriler Dergâhı

gerisinde yanık vaziyette duran Piri Paşa Camisi'nin kalıntıları gözlenir. Topçubaşı İsmail Ağa'nın 1731 tarihli çeşmesi de ana yoldadır. Bu yöreler birinci yüzyılda Hz. İsa'nın havarilerinden Aziz Andreas'ın ikamet ettiği mekânlardı. Dergâhın karşısındaki sokakta II. Beyazıt devrinden 1485 tarihli Ali Ağa Camisi durur. Neresinden bakarsanız bakın, bulunduğunuz bu mekânların ardında iki bin yıllık bir tarihî birikim ve unutulmaz hatıralar var.

Kadiriler Dergâhının arkasında harabe halinde duran Piri Paşa Camisi

Yan koldaki Defterdar Yokuşu'na sapın. Tophane'ye doğru inerken, İtalyan Hastanesi karşısında yer alan Defterdar Ebulfadıl Mehmed Efendi Camisi Sinan'ın eseridir. Tophane civarındaki Bostaniçi Sokağı'nda da Sefer Kethüda Camisi'ni görmelisiniz. Buralardaki yokuşlarda, çoğu eskimiş yüzlü ilginç 19. yüzyıl binalarıyla karşılaşacaksınız. Tophane meydanı bu gezinizin bitiş noktası olsun.

Tophane'nin iç tarafındaki Bostaniçi Camisi

c) Taksim – Tarlabaşı – Dolapdere

Taksim Meydanı, tasarım açısından büyük değişimlere uğradı son zamanlarda. Tarlabaşı'ndan gelen yol artık meydana çıkmıyor ve bir yeraltı geçidiyle Elmadağ'a doğru kıvrılıyor. Siz buraya sapmadan önce meydan çevresinde şöyle bir dolaşın. Mete Caddesi'nin ilerisinde, Taşkışla diye bilinen devasa bir 19. yüzyıl eseri var. Burayı İTÜ kullanıyor şimdilerde. Bina, klasik Ege kültürü mimarisini yansıtan ön yüzüyle bir hayli dikkat çekicidir.

Taksim Meydanı'ndan Harbiye yönüne giderken önce Elmadağ'dan geçeceksiniz. Buradaki en önemli 19. yüzyıl yapısı hiç kuşkusuz Notre Dame de Sion Fransız Mektebi'dir. İzin alıp girebilirseniz mutlaka avlusundaki Saint Esperit Kilisesi'ni ziyaret edin ve muhteşem iç mekânını görün.

Notre Dame de Sion Lisesi'nin avlusundaki Saint Esperit Kilisesi

Arka sokaklarda Elmadağ'ın sıra evlerinin ne denli estetik yüklü olduğunu görün ve fotoğraflayın. Vatikan Papalık temsilciliği binası da bu yoldadır. Elmadağ'da ayrıca iki katlı sıraevler de ilginç bir görünüş oluşturur. Burasıyla Taksim arası genellikle Talimhane diye bilinir. Bu durum da, şimdiki Gezi Parkı'nın yerinde eskiden var olan ünlü Topçu Kışlası'nın askerlerinin o zamanlar bomboş olan bu arazilerde talim yapmalarından ileri gelir. Talimhane semtindeki birbirinden lüks otelleri görün ve şaşırarak aşağılara doğru, Tarlabaşı Caddesi'ne yönelin. Otellerin bulunduğu bu bölge yakın tarihlere dek oto parçacılarıyla doluydu.

Solda Vatikan Temsilciliği, sağda Elmadağ sıra evleri

Buralardaki kâgir ve çoğu iki katlı olan konutlar sizleri tasarımlarının güzelliği ve üsluplarıyla pek etkileyecek. Ama şunu da belirtmem gerek ki Tarlabaşı esasında bir varoştur. Genellikle yoksul insanlar barınır buralarda. Son günlerde ana yola bakan binalarda iyileştirme çalışmalarının yapıldığı gözlemleniyor. Bu işlerin bütün semte yayılması gerekir, zaten beklentimiz de bu (Ben sıkı bir hayalperest olarak, iyileştirme çalışmalarının İstanbul'un tamamı için uygulanmasını arzu ediyorum).

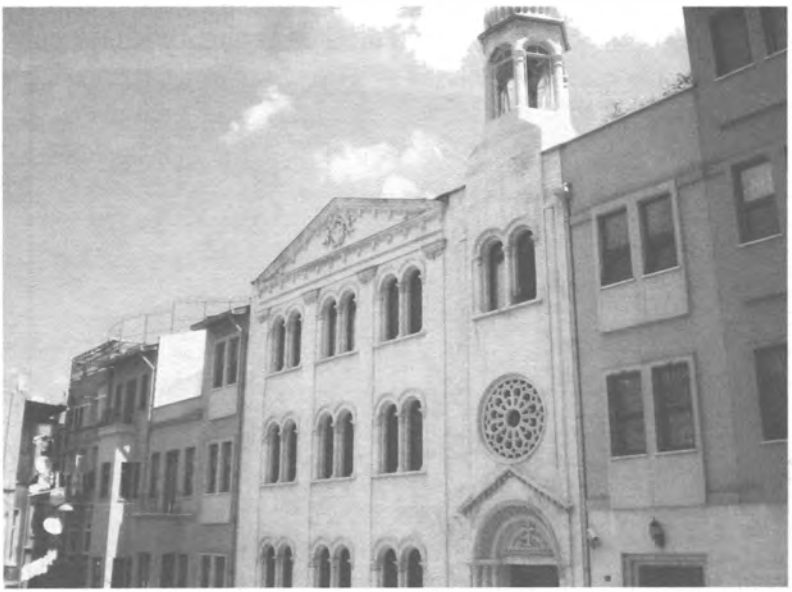

Tarlabaşı'nın ilginç sokakları

Kalyoncu Kulluk Caddesi Tarlabaşı'nın içlerine iner. Daha aşağıda Kurtuluş Deresi yolu var. İlginç sokaklar bunların çevresinde toplanmış. Bulvar üzerinde, 1843'te manastır olarak yapılmış bir Ermeni kilisesinin çan kulesi fark ediliyor. Bir dönem kültür işleri için kullanıldı bu yapı.

Narçık Sokağı'ndaki karakterli evleri not alın ve numara 105'e özellikle dikkat edin! Demirbaş Sokağı'nda da 20 numaralı ev ve diğerleri çok ilginizi çekecektir. Bu açıdan baktığınızda Fıçıcı Abdi Sokağı da oldukça karakteristik gelecek size. Yalnız, buralarda yürürken gözünüz açık olsun. Etrafınıza dikkat edin, ne olur ne olmaz, binbir türlü insan geziniyor etrafta.

Karakurum Sokağı'nda Süryani Kadim Meryem Ana Kilisesi durur. Heybetli bir mabettir. 1897'den Rum Ortodoks Aya Konstantinos Kilisesi de buraya yakındır. Aynalı Çeşme Sokağı civarında da 1861 tarihli Alman Protestan Kilisesi var. Polonyalı şair ve kültür insanı Adam Mickiewicz'in müzesi de bölgenin önemli bir kültürel mekânıdır. Makinanızın şarjı hep dolu olsun, zira bu sokaklarda yüzlerce resim çekeceğinizi bilerek yola koyuldunuz.

Tarlabaşı'nda Süryani Meryem Ana Kilisesi

Dolapdere semti daha aşağılarda ve Okmeydanı'ndan Kasımpaşa gerilerine inen Piyalepaşa bulvarının iç tarafında kalır. Burada en önemli yapı, 1894 tarihli Evangelista Kilisesi'dir.

d) Taksim - Harbiye - Pangaltı - Osmanbey - Şişli

Taksim-Şişli arasındaki güzergâhta araç kullanmanıza gerek yok. Zaten araba ile sürekli dur kalk çok sıkıcı olur. Hem unutmayın, İstanbul'un güzelliğini ve ne kadar yüksek önemde bir şehir olduğunu ancak yürüyerek ve görerek anlayabilirsiniz! Bu da çok önemli bir gezi kuralıdır.

Bu yürüme hattında Taksim'den Tarlabaşı'na inerken, sizleri önce Elmadağ yönünden aşağılara indirdim. Benim de birkaç kez böyle yapmışlığım vardır o güzergâhlar için. Elmadağ'ın arka tarafları bu şekilde daha ayrıntılı keşfediliyor. Bazıları ahşap yüzlü birtakım büyük apartmanlar var bu sokaklarda. Bu yapıların fotoğraflarını mutlaka arşivinize katın.

Şimdi 1949 yapımı TRT Radyosu binasından itibaren Taksim-Şişli güzergâhınızda ilerlemeye başlayın. Karşınıza önce Harbiye Askeri Müzesi çıkacak ki bunun için yarım gününüzü ayırmanızı isterim. Aslında bu bile yetmez, ama ilk kez gireceksiniz bu süreyle yetinebilirsiniz. İstanbul'un en güzel müzelerindendir burası. Üstelik burada bir mehter konserini izleme olanağınız da var. Osmanlı askerî tarihini burada "görerek öğrenmek" mümkün, bu fırsatı iyi değerlendirmeye bakın. Harbiye Kışlası 1840'larda Sultan Abdülmecid tarafından bu mekânda tesis edilmişti. 1884'e dek okulda Fransızca eğitim verilmekteydi.

Harbiye Askerî Müze'nin girişi

Bu gezinizde Şişli doğrultusunda ilerlerken doğu ve batı güzergâhlarına da sapmak gerekeceği için, ya bunları başka bir gezi programına alacaksınız yahut da belediye araçlarından birini kullanarak buralara daha çabuk ve kendinizi yormadan ulaşmaya çalışacaksınız. Aslında hep dediğim gibi, bu kalabalık semtlerde en iyisi yürümek.

Pangaltı ve Osmanbey semtlerinde en dikkat çeken yapılar, pek çoğu Cumhuriyet sonrasında yapılan güzel yüzlü kâgir apartmanlar oluyor genellikle. Ama aralarına sıkıştırılmış bazı çirkin ve uyumsuz binalar, kadrajlarınızın güzelliğini yer yer bozacaktır. Bunları da tespit edin, yazın, bina numaralarını kaydedin. Eski yeni uyumsuzluklarının sık sık insanın karşısına çıktığı bir şehirdir İstanbul. İstanbul'un geçmişteki ve zamanımızdaki fizikî yapısının nasıl değiştirildiğini analiz edebilmek için bu değerlendirmenin üzerine eğilmenizde büyük fayda var.

Pangaltı, gayrimüslim ahalisiyle bu yörede varlık gösteren önemli bir yerleşimdir. Bu semtteki en önemli eser, hiç kuşkusuz ki, ana caddenin hemen arkasındaki sokakta girişi olan Anarad Ğıhutyun Ermeni Katolik Kilisesi'dir. Kiraz ağaçlarının bulunduğu çok şirin bir de bahçesi vardır. Araç ve bina boğuntuları arasında "kiraz ağacı!.." Çok hoş doğrusu!..

Osmanbey ise adını, devlet matbaasının müdürü Osman Bey'in burada ikamet etmesinden dolayı almıştır. Ama bu matbaanın yeri burada değil, Çemberlitaş'ta idi.

Sağ koldan Rumeli Caddesi'ni takip ederek Teşvikiye istikametine gidebilirsiniz. Bu yolda da eski ve karakteristik bazı yüksek katlı binalar vardır. Dört yolun birleştiği Nişantaşı meydancığı kıyısında, bu yöreye adını veren tarihî nişan taşlarından biri durur. Bir hatıra resmi çektirin bu taşla.

Harbiye istikametinden buraya gelen Valikonağı Caddesi üzerinde sağ kolda, içinde Türk tarihinin ünlü kişilerine aît büstlerin bulunduğu Maçka Parkı, sol kolda da 20. yüzyıl başlarının en ünlü mimarlarından Vedat Tek'in kendi tasarladığı 1914 tarihli konutu var. Buradan Dolmabahçe istikametine doğru inen Hüsrev Gerede Caddesi üzerinde, 1876'da yapılan Hoca Raif Efendi Camisi binalar arasına sıkışmış hâliyle sizleri biraz şaşırtacaktır. İclaliye adıyla da tanınır bu eser. Yine Valikonağı Caddesi'nin Ihlamur'a doğru inen kuzey uzantısına açılan Ekmek Fabrikası Sokağı'nda eski ekmek fabrikası binasının arkasında, 1896 yılından Meşrutiyet Camisi'ni göreceksiniz.

Maçka Parkı'nda Türk büyüklerine ait büstler ve geride Vedat Tek'in evi

Teşvikiye semtinin merkezine gelirken sağ köşede gördüğünüz tek katlı karakol binası 19. yüzyıldan, Sultan Abdülmecid devrindendir ve hâlâ aynı işlevi sürdürür. Az ileride, sol koldaki anıtsal Teşvikiye Camisi'ni de Sultan Abdülmecid 1853'te yaptırmıştır. Avlusunda göreceğiniz ünlü nişan taşlarından birini Sultan III. Selim, diğerini ise Sul-

tan II. Mahmud adına buraya dikmişler. Caminin karşısındaki pastel renkli güzel ve ilginç tasarımlı apartmanları fotoğraflayın.

Maçka merkezi buradan sonra başlar ve sağ koldan ilerlerseniz Anadolu lisesi olarak değerlendirilen eski İtalya elçiliği binası ile karşılaşırsınız. Dev bir antik çağ lahdine benzeyen koca kütlesiyle hayli etkileyicidir. Mimarı da, İstiklal Caddesi'ndeki Saint Antonio Kilisesi'ni ve Taksim Atatürk Anıtı'nın kaidesini yapan Guilio Mongeri'dir. Karşısındaki büyük ve güzel apartman Maçka Palas diye bilinir. Bunun da mimarı aynı şahıstır ve yapım tarihi 1922'dir.

Daha ileride meşhur Taşkışla durur. 19. yüzyıl yapısı olan bu eseri şimdilerde İTÜ kullanıyor. Bu yapının stadyumu gören sırtında vaktiyle meşhur Bayıldım Köşkü vardı. Zamanımızda ise ona yakın bir sırtta mimar Raimondo D'Aronco'nun eseri olan zarif bir çeşme vardır. Ama çeşmenin asıl yeri burası değildi. Tophane'deki Nusretiye Camisi önünde dururdu, 1950'lerde buraya taşındı. Bunun az ilerisinde tarihî Maçka mezarlığını göreceksiniz. Karşısında, Bezmiâlem Sultan'ın 19. yüzyıl eseri olan zarif çeşmesi ve bunun tam solunda tarihî Maçka Namazgâhı durur.

19. yüzyıl sonlarında bile neredeyse bomboş olan bu bölgelerin bir bina ormanına nasıl dönüştüğünü anlayabilmek, daha doğrusu izah edebilmek gerçekten uzun uzun konuşulacak bir mevzu. İstanbul, anormal biçimde büyüyor, kalabalıklaşıyor, çok kalabalıklaşıyor... Bence artık bu işe bir "dur" denmesi gerekiyor.

Şişli istikametine uzanan Halaskârgazi Caddesi üzerinde, sağ kolda, Mustafa Kemal'in annesi Zübeyde Hanım'la 1919'a dek kaldığı pembe renkli binayı göreceksiniz. Kasapyan adlı bir şahsın 1908'de yaptırdığı binayı Mustafa Kemal kiralamıştı. Hey gidi günler, büyük sıkıntılarla dolu günler!.. 1942'den bu güne müzedir burası. Sol kolda, geniş bir bahçe içinde göreceğiniz tarihî yapı ise Bulgar Eksarhlığı'na aittir. Daha ileride ve sağ tarafta ise Fransız La Paix (*Lape*) Hastanesi vardır. İstanbul'un ilk akıl hastanesi burasıdır ve Sultan Abdülmecid'in iradesiyle Kırım Savaşı'ndan sonra açılmıştır.

Şiş Etfal Hastanesi'nin saat kulesi

Biraz aşağıda ve yine sağ tarafta II. Abdülhamid devrinden bir başka hastane göreceksiniz: Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi. Burası ilk zamanlarda

etfal, yani çocuk hastanesiydi. Sultan, ölen küçük kızı Hatice'nin anısına 1892'da yaptırmıştı. Hastanenin girişindeki ilginç saat kulesi de D'Aronco'nun bir eseridir ve 1907 yılında inşa edilmiştir.

İşte, geldiniz Şişli meydanına... Şişli Camisi bu alandaki önemli bir tarihî eser. Klasik Osmanlı mimarisi özellikleri taşıyor, ama görece yeni sayılır, 1949'dandır. Buradan ilerisi artık Mecidiyeköy'e uzanıyor. Sol tarafınızda göreceğiniz gayrimüslim mezarlıklarını ziyaret edebilir, burada ilginç şahsiyetlerin gömülü olduğuna tanık olabilirsiniz. Sağınızda kalan devasa AVM'nin kıyısındaki tarihî bina ise, eskiden tramvay deposuna ait bir üniteydi.

Şişli'ye giden caddenin bir arka paraleli ise Abide-i Hürriyet Caddesi'dir. Adını aldığı anıt mezarlık da Çağlayan Adliyesi'nin yanındadır. 20. yüzyıl başlarında yaşanan ve 31 Mart Vakası diye bilinen harekette şehit düşen askerler ve bazı tarihî şahsiyetler yatar bu şehitlikte. Buradaki Sadrazam Mahmud Şevket Paşa'nın türbesini de ünlü mimarımız Kemaleddin Bey yapmıştır. İstanbul'un namlı eğitim kurumlarından olan 1886 tarihli Saint Michel Fransız Lisesi de Abide-i Hürriyet yakınında yer alıyor.

Bir zamanların dutluk arazileri olan Mecidiyeköy yerleşimi günümüzde trafiğe, kirli havaya, aşırı kalabalığa ve çirkin binaların istilasına kurban gitmiştir ne yazık ki. Adını Sultan Abdülmecid'den alan bu semtin doğu yamaçları, Fulya'daki ünlü 19. yüzyıl yapıları olan ve yine Sultan Abdülmecid'in yaptırdığı Ihlamur Kasrı'na doğru iner. Fulya'nın üst tarafındaki semt Dikilitaş'tır. Burada bir apartmanın önünde duran 1810 tarihli, beş-altı metre yüksekliğinde, otuz satır kitabeli silindir şeklindeki tarihî dikilitaş, bu semte adını vermiştir. Demek ki vaktiyle bu bomboş çayırlıklarda atış yapılıyor, vurulan hedefin yerine de böyle anıt taşlar dikiliyordu. Semtin bir de şimdiki haline bakın!

Dikilitaş semtine adını veren ünlü Dikilitaş, apartmanların önünde durur

e) Taksim - Feriköy - Kurtuluş

Feriköy ve Kurtuluş semtleri, Harbiye-Şişli güzergâhının sol tarafındaki sokakları kapsıyor. Buralara gelmek için her yerden kalkan otobüsleri ya da metroyu kullanabilirsiniz.

19. yüzyılda Madam Feri'nin Bahçeleri diye tanınan ve adını bu kadının arazilerinden alan tarihî Feriköy semti, ağırlıklı olarak komşusu Kurtuluş gibi hayli kalabalık bir gayrimüslim cemaati barındırıyordu o yıllarda. İstikametinizi Feriköy'ün Paşa Mahallesi'ne yönlendirirseniz, buradaki 1570 tarihli Behram Çavuş Camisi'ni de görme olanağını elde etmiş olursunuz.

Kurtuluş ise Tatavla adıyla tanınırdı. Eskiden burada at çiftlikleri vardı ki "tatavla" sözcüğü de zaten bu anlama geliyor. Kanuni zamanında "tersaneli" diye nitelendirilen binlerce esir buraya yerleştirilmişti. O zamanlardan kalan, ama 19. yüzyılda biçimleri değiştirilen bazı mabetleri bu semtlerde görebilmeniz mümkün. Aya Dimitrios Kilisesi bunlardan biri. Bir diğeri ise Aya Elefterios Rum Kilisesi adını taşıyor. Kubbeli, anıtsal bir yapıdır bu. 1868 tarihli Aya Apostoli, yani On iki Havari Kilisesi de Kurtuluş'taki mabetlerden biridir ve Avukat Caddesi üzerindedir. Şahadet Sokağı'nda bu kez bir Ermeni mabedi olan Surp Vartanes'i göreceksiniz. Paskalya yortusuna denk gelirseniz ayinleri kaçırmayın. Bunun karşısında gözünüze çarpacak olan eski yapıyı Ermeni Ortaokulundan Yetişenler Derneği kullanıyordu yakın zamanlarda. Ayrıca Feriköy'de Protestan mezarlığını ve Bomonti bira fabrikasının eski binasını da görmeyi ihmal etmeyin. 1890'da açılmıştı bu tarihî bira fabrikası. 20. yüzyılın erken dönemlerinde hizmet veren, ama günümüzde olmayan "Bomonti çay bahçesi" ise İstanbul'un en tanınmış eğlence mekânlarından biriydi.

Bu sokaklarda gezinirken, son yıllarda gemi iyice azıya alan bir inşaat furyasına tanık olabilirsiniz ki bu duruma alışmış olmalısınız artık. İstanbul'un hemen her yerinde usandırıcı "yıkım-inşaat" işleri sürüp gidiyor.

Bu semtlerdeki sokaklar birbirini genellikle dik kesiyor ve hayli de karanlık, çünkü yüksek yapılar nedeniyle gün ışığının binaların diplerine ve sokaklara ulaşabilmesi zor oluyor. Bu "bina ve taşıt ormanı" içinde de haliyle tarihî eserleri nerdeyse cımbızla arayıp buluyorsunuz. Biraz sıkılabilirsiniz, ama bir eski eseri ve şehrin büyük değişimini yerinde görmek, insana bütün bu sıkıntılarını unutturabiliyor. Üstelik benim gibi, bulunduğu çağdan çok "eski çağlarda yaşadığını sanan" biri için, bu durum ilaç gibi geliyor doğrusu.

Okmeydanı güzergâhınızı da bu araya sıkıştırabilirsiniz, ama bu gezinizde canınız fena hâlde sıkılacaktır. Okmeydanı'nın tarihî geçmişini

eve dönüşünüzde okuyup öğrenmeye çalışın. Ama daha önce bu işi yaparsanız günümüzün Okmeydanı'nda kızgınlıktan kanınız beyninize sıçrayabilir. Neden mi?..

Zira, bir zamanların yemyeşil has bahçeleri olup ok atışlarının yapıldığı doğal bir arazi konumundaki bu alanlar, ne yazık ki çarpık yerleşimin kurbanı olmuştur. Çirkin binalarla kaplı, çağdaş şehir tasarımından uzak kalmış bu yörenin plansız gelişimi ve acımasız tahribatı, hassas ruhlu ve tarihine, kültürüne önem veren, şehrini seven insanları kahredecek boyutlardadır. Okların hedefi vurarak düştüğü noktalara dikilen anı taşlarının pek çoğu şimdi gecekonduların kenarlarında köşelerinde, sokakların aralarında kalmıştır. Bu, tarihimize yaptığımız en büyük ayıplardan biridir.

Bir zamanların meşhur Okmeydanı Dergâhı son günlerde yeniden ihya edilmeye çalışıldı, bununla acınızı hafifletmeye çalışın. Tabii, Okmeydanı E-5 yolu üzerindeki II. Abdülhamid eseri olan tarihî Darülaceze Külliyesi'ni de görerek...

KIYI KIYI RUMELİ YAKASI

1. Etap: Karaköy - Azapkapı

Bu gezi güzergâhı için bir gününüzü ayırmanız yeterlidir. Karaköy meydanı, Galata Köprüsü'nün bu yöne açılan bölümüdür. Eminönü'nden Köprü'yü kullanıp yaya olarak da gelebilirsiniz, Tünel'e atlayıp iki dakikada da buraya ulaşabilirsiniz. Kadıköyü veya Üsküdar'daysanız, vapur ve dolmuş motorları hizmetinizde...

İlk yapılışı 1845'lere uzanan Galata Köprüsü'nün Karaköy ayağına yakın bir noktada bekleyip etrafı izleyin, sonra da köprünün biraz daha ortasına doğru yürüyün. Öncelikle yapmanız gereken iş, şöyle durup 360 derecelik bakış açısıyla etraflıca İstanbul'u seyretmek olmalı. Ama bu noktada kendinizi bir sınavdan geçirmenizi öneriyorum. Ne yapacaksınız, anlatayım...

Ta Haliç Köprüsü'ne dek Yarımada'nın kuzey bölümü buradan ayan beyan seçiliyor. En batıdan, yani Yarımada'daki 5. tepe olan Yavuz Selim'den başlayın. Sarayburnu'na kadar Yarımada'nın görünen bu yüzündeki eserlerini, semtlerini bir bir sayın şimdi: Fatih Camisi, Unkapanı, Zeyrek-Pantokrator Kilisesi, Cibali kıyıları, Süleymaniye Külliyesi, Beyazıt Kulesi, Beyazıt Camisi, Nuruosmaniye Camisi, Düyun-ı Umumiye (İstanbul Lisesi) binası, Sultanahmet Camisi, Ayasofya, Topkapı Sarayı, ön tarafta ve arabavapuru iskelesinin az gerisindeki Sepetçiler Kasrı, Yeni Cami, Rüstem Paşa Camisi gibi belli başlı anıtsal eserleri doğru olarak sayabilecek misiniz bakalım... Bunları sık sık denemeye çalışın. Yanınızda bir arkadaşınız varsa, bilginizden dolayı kendinizle gururlanırsınız. Kadim şehrimize karşı gönül bağlarınız kuvvetlenir, bilginize paralel olarak sevginiz de artar.

Karaköy balık pazarının olduğu köprü ayağının batısından bölgeye girin şimdi. Burada motor iskeleleri de var. İlerideki parka(!) doğru yürüyün ve biraz şaşırın. Böylesine göz önünde ve böylesine görkemli bir manzaraya bakan bir park nasıl bu kadar bakımsız halde durur,

bu duruma nasıl sokulur? Bunları not alarak yürümeye çalışın. Önünüze Pargalı İbrahim Paşa'nın 16. yüzyılın erken dönemlerinde yaptırdığı küçük bir mahalle camisi çıkacak. Önemlidir! Daha ileride metro köprüsü şantiyesi var, yürüyebilmek mümkün değil. Kara tarafındaki son derece salaş binaları fotoğraflayıp İstanbul'a bir kez daha acıyın! Haliç kıyısını bu denli perişan hâle terk etmeye kimin hakkı olabilir? Şantiye alanına giremediğinize de aslında dua edin. Zira orada tam anlamıyla harcanmış bir 18. yüzyıl meydan çeşmesi duruyor. Ama nasıl duruyor? Titanik gibi ön tarafı toprağa batmış, kararmış, üstünde otlar fışkırmış, kitabesi okunamaz hâle gelmiş, kaptan-ı derya Hatipzade Yahya Paşa'nın yaptırdığı bir anıtsal çeşmeye verdiğimiz değer işte bu!

Galata Kıyısı'nda bir 16. yüzyıl eseri: Sadrazam Makbul İbrahim Paşa Camisi

Bu zavallı ve talihsiz eserin az daha ilerisinde ise kocaman bir Mimar Sinan heykeli durur ki İstanbul'da acaba kaç kişi bunu görmüştür? Hey gidi Koca Sinan! Sana bu gözlerden ırak yeri mi layık gördük? Yazık ki yazık! Neyse, moralinizi fazla bozmayın. Bu durumlar ne ilk ne de son, biliyorsunuz...

Tersane Caddesi'ne yönelin şimdi. Bu yol Azapkapı'ya dek uzanır ve çok işlektir. Üstelik sağlı sollu hırdavatçı dükkânları nedeniyle kaldırımlarda yürümek bile zordur. Çok önemli eserler var ama bu güzergâhta, katlanacaksınız kalabalığa...

Haliç tarafında Rüstem Paşa'nın yaptırdığı ve etkileyici bir duruşu olan açık avlulu Kurşunlu Han gerçekten de çok güzeldir, eski İstanbul'u yansıtır. Ama ne yazık ki bu eserin durumu da hiç iç açıcı değil. Yahu, ne oluyor bize! Nedir bu duyarsızlığımız tarihe karşı!.. Lütfen, bizleri aydınlatsın bu konuda birileri!..

Cadde üzerinde ilerleyin, işte Fatih Sultan Mehmed Hanı. Kubbeli, âdeta minik bir Kapalıçarşı! Bu da çok bakımsız... Bunun arkasında, Haliç kıyısına paralel hırdavatçılar yolundaki bir hanın içinde, yörenin namlı ermişlerinden Koyun Baba'nın kubbeli türbesini görme fırsatını yakalarsanız harika olur. Bu izbe hanı ve Koyun Baba ismini oradaki esnaftan birine sorsanız size yardımcı olurlar. Hiçbir izi işareti yok, bu nedenle kendi başınıza bulabilmeniz biraz zor.

Yolun karşısına geçin ve 1875'te dünyanın ikinci tüneli olarak açılan sevimli Tünel'imize bir selam verin. Sonra yürüyün, az ileriden Perçemli Sokağı'na dalın ve Türk Musevilerinin kurduğu müzeyi görmeye çalışın. Arap Camisi anıtsal kütlesiyle daha ileride ve yine Tersane Caddesi'nin sağ kolu içindeki sokakta karşınıza çıkacak. Derli toplu, bakımlı bir eser, ancak caddeden algılanması zor. Zira etrafı binalarla kuşatılmış hâlde. Kocaman köşeli minaresi bile çevresindeki binalar yüzünden güçlükle görülüyor.

Bereketzade Medresesi ve çoğunlukla 18. yüzyıldan kalma pek çok han yapısı var sokak aralarında, bunların hepsini görmeye çalışın. Perşembe Pazarı hırdavatçılar çarşısı içinde, Gülnuş Emetullah Sultan'ın erken 17. yüzyılda yaptırdığı bir "Yeni Cami" vardı. Şimdi geriye hiçbir izi kalmadı tabii. Sadece ona ait bir çeşme dükkânların önünde boynu bükük öylece durur. Bari buna bir dokunun, hatırını sorun!

Azapkapı'ya yaklaşırken üzerinizden bir viyadük geçtiğini görünce şaşırmayın. Bu yol, Şişhane'den gelen metronun Haliç üzerinde yeni yapılan köprüye bağlantısını sağlıyor. Kara tarafında eski Galata surlarının eldeki tek kapısını görebilirseniz şanslı sayılırsınız. Yanık Kapı derler buna, üzerinde de Ceneviz armaları bulunur. Toplum olarak tarihî miraslara ne denli önem verdiğimizi, bu kapıyı gördüğünüzde hemen anlayacaksınız.

Bunun aşağısında Yeşildirek Hamamı, deniz kıyısında ve viyadüğün altında da eski Bokluca Hamamı'nın kalıntıları var. Unkapanı Köprüsü'nün girişinde ise İstanbul'un en önemli Sinan eserlerinden biri olan Sokullu Mehmed Paşa Camisi durur. Bir süredir iyi bir onarım geçiriyor. Çok zarif, âdeta bir mücevher kutusu gibi tasarımıyla Saliha Sultan sebili, caminin hemen gerisinde ve Şişhane'ye çıkan yokuşun başında, aşırı trafikten, gürültüden yorgun düşmüş hâliyle ve asırlardır üstüne çöken yalnızlığıyla baş başa kalmıştır. Lütfen yanına varın, kıvrak motifli demir şebekelerini, narin mermerlerini okşayın, halini hatırını merak edip "Senin yanında vaktiyle çağdaşın ve arkadaşın olan bir de sıbyan mektebi dururdu, ona ne oldu?" diye sorun!

2. Etap: Karaköy Meydanı'ndan Beşiktaş Meydanı'na

Köprübaşından başlayın bu gezinize. Eski Karaim Yahudilerinin yaşadığı semt olarak adından söz ettiren Karaköy, bir buluşma noktası sayılabilecek denli merkezî bir yerdir. Eminönü'nden yürüyerek de çok rahat bir şekilde, doyumsuz şehir manzaraları seyrederek ulaşabilirsiniz Karaköy'e. Otobüslerle, vapurlarla, dolmuş motorlarıyla, Tünel'le... Her

vasıtayla gelinebilen meydandaki 19. yüzyıl binalarını tanımaya çalışarak yolculuğunuzun ilk durağında biraz oyalanın. Neler var, bakalım...

Galata Köprüsü yakınında dolmuş motorları

Tophane yönüne yüzünüzü dönünce, solunuzda 1889'dan Nordstern binası görünüyor. Meydanın öbür tarafında ise, benim İstanbul'da en beğendiğim mimari eserlerden biri olan ve Mongeri'nin inşa ettiği 1920 tarihli Karaköy Palas var. Deniz kıyısında ise ön terasındaki iki heykeliyle 1912 yapımı zarif bir banka binası duruyor. Karaköy meydanı 1950'lerde düzenlenirken(!) bu binanın hemen arkasında kalan ve meydanla bir alıp veremediği olmayan Raimondo D'Aronco imzalı ünlü Karaköy Camisi, nedensiz yere ortadan kaldırılmıştır. Tarihî karakol binası ise limanın arka tarafındaki yoldadır.

İstanbul'un en güzel yapılarından biri Karaköy Meydanı'ndaki Karaköy Palas'tır

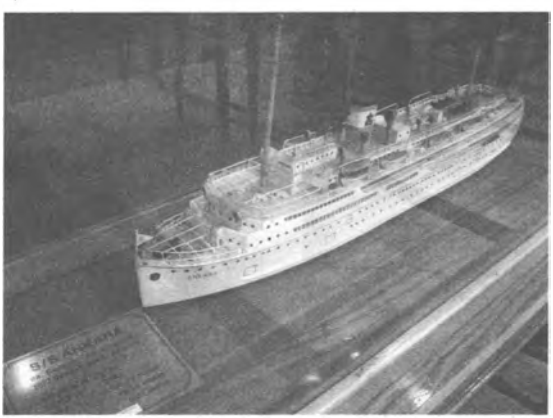
Galata kıyısından baktığınızda Topkapı Sarayı'nın Adalet Kulesi'ni hemen seçebilirsiniz

Şehir hatlarının, yenisi bir türlü yapılmayan prefabrik yolcu iskelesinin kuzey yanında biraz mola... Zira deniz kıyısından müthiş bir manzaraya bakıyorsunuz şu anda. Haydi bakalım yine sınava! Neler gördüğünüzü sayın şimdi: En doğuda Yarımada'nın efsanevi birinci tepesini taçlandıran Topkapı Sarayı... Bulunduğunuz yerden saraya ait birimleri saymayı deneyin: Bağdat Köşkü, Revan Köşkü, İftariye Köşkü, Sünnet Odası, harem binaları ve ortalarında yüksek Adalet Kulesi... Geride Aya İrini, Ayasofya, karşı yakada Üsküdar-Salacak sahilleri ve sırtları, Şemsi Paşa Camisi, Ayazma Camisi, Selimiye Kışlası, Selimiye Camisi, Haydarpaşa Garı, Kadıköyü sahilleri... Burunda Fenerbahçesi feneri... Denizin ilerisinde Adalar... Gerçi İstanbul'un Asya'sını henüz gezmediniz, ama şimdiden kısa bir bilgi... Ne muhteşem bir panorama, değil mi?

Topkapı Sarayı'nın ünlü birimlerinden Bağdat Köşkü

Sol tarafınızda, rıhtımda Denizcilik İşletmeleri'nin binası, heybetli duruşuyla oldukça etkileyicidir ve estetik yönden kusursuz bir yapıdır. Bunun girişinde Tarih ve Sanat Müzesi var, uğrarsanız çok iyi olur.

Karaköy'deki Tarih ve Sanat Müzesi'nde Ankara Gemisi'nin maketi

Rıhtımın arkasındaki caddede, iç mekânında 54 kolon bulunan ünlü Yeraltı Camisi'ni göreceksiniz. 18. yüzyıldandır ve diğer adı Kurşunlu Mahzen'dir. İçinde ilginç bir şekilde Üveyne, Amr ibn as ve Huşeyre

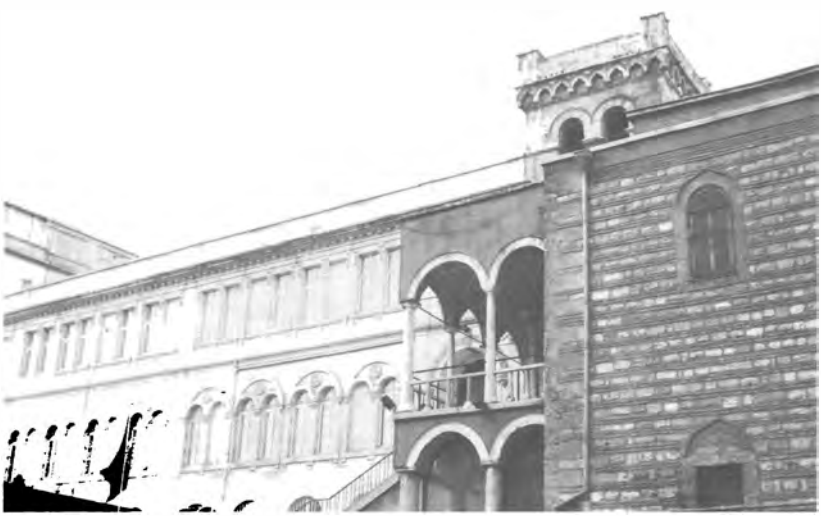
isimli sahabe kabirleri durur. Ta 7. yüzyıldaki Arap kuşatmasında şehit olan sahabelerdir bunlar. Mimber merdivenleri de İstanbul camileri içinde en küçük olanıdır. Caminin olduğu yer vaktiyle bir Galata burcuydu ve Haliç'e gerilen zincirin bir ucu buraya bağlıydı. 1932'de Türkçe Kuran da ilk kez bu mekânda okunmuştur.

Galata kıyısından Tarihî Yarımada'nın görünümü

Eserin kuzey tarafında 17. yüzyılda Sultan İbrahim'in sadrazamı olan Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın camisi durur. Önündeki güzel çeşme ve sıbyan mektebi ise aynı zamana ait değildirler. Çeşme, İsmail Efendi vakfından 1732 tarihli bir eserdir.

Bu sokak ve caddelerdeki 19. yüzyıl sonu-20. yüzyıl başı hanlarının yeni klasik formlarını iyi izleyerek kuzeye doğru yürüyüşünüzü sürdürün. Hızlı tramvayın geçtiği Kemeraltı Caddesi'nin sol tarafında Surp Pırgiç Ermeni Kilisesi'ni, Saint Benoit Lisesi'nin tarihî binasını, az

Karaköy'den Fındıklı'ya doğru uzanan Kemeraltı Caddesi'ndeki Saint Benoit Lisesi

daha ileride kararmış yüzüyle yeni klasik mimari stilde Rum mektebini görürsünüz. Yolun karşı tarafında ise İstanbul'un en eski Ermeni kilisesi olup 1960'larda yeniden yapılan Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi'nin abidevi kütlesiyle yüz yüze geleceksiniz. İzin alırsanız eğer çinilerle kaplı zemin katındaki patrik lahdini görmenizi arzu ederim.

Yeniden deniz yönündeki cadde ve sokaklara yönelin, burada sizleri şaşırtacak kiliseler var. Bazıları binaların damlarında... Ali Paşa Değirmeni Sokağı'na girin ve Türk Ortodokslarının Merkez Meryem Ana Kilisesi'ni görün. Giriş narteksinde denizci aziz olan Nikolaos'a adanmış bazı gemi maketleri göreceksiniz. Cadde üzerinde Aziz Yahya'ya adanmış bir kilise daha var, vişne renginde. Yan sokaklardaki heybetli binaların damlarına bakmaya çalışın. Bazı çatı katlarında Rus hacılara hizmet veren tam dört kilisecik (şapel) bulunuyor. Bunlar da Karaköy'ün sürprizleri!

Son günlerde Karaköy lokantalarında yeme içme pek moda oldu. Gerçi bunların çoğu pahalı lokantalardır. Ama her keseye uygun bir mekân bulmak hiç de zor değil. Bana sorarsanız şık bir büfeye ya da bir tatlıcıya uğramak yeterli olabilir.

Tophane diye tanınan semte gelmek üzeresiniz. Aslında birbirine paralel olarak buraya uzanan Kemeraltı, Necatibey, Mumhane isimli caddeler buradaki tramvay durağı dolaylarında Meclis-i Mebusan Caddesi adıyla birleşiyorlar.

Tophane meydanı tarihî eserler açısından çok zengin... Meydana çıkmadan önce sağ kolda Sultan II. Beyazıt'ın yaptırdığı küçük bir camiyle karşılaşacaksınız. Beyazıt-ı Cedid adıyla tanınır. Bu camiyi geçin, işte Tophane!

Tophane Meydanı'nda bir Mimar Sinan şaheseri: Kılıç Ali Paşa Camisi

Kılıç Ali Paşa'nın Mimar Sinan'a yaptırdığı külliye bölgenin en tanınan eseridir. Kuzeyinde de 1732'den I. Mahmud Meydan (Tophane) Çeşmesi var. Muhteşem bir eserdir ve barok süslemeciliğin en önde gelen örneklerindendir. Burada durup yolun karşısına bakın. Tarihî semte Tophane diye adını veren top döküm tesisleri, karşınızda duran kubbeli devasa yapılardır. Fatih devrinden beri burada top dökülürdü, ama bu gördükleriniz Abdülaziz dönemindendir.

Tophane semtine adını veren ünlü top döküm binaları

Işıkların arkasındaki küçük cami ise Karabaş adını taşır. Tophane sokaklarında lülecilik sanatı erken 20. yüzyıla dek varlığını koruyordu. Şimdi sadece Lüleci Hendek Caddesi'nin adında yaşıyor o eski hatıralar. 1840'larda yasaklanan esir ticareti, gayrimeşru olarak bir süre yine buralarda sürdürülmüştür. Karabaş Camisi'nin yanındaki parkta betondan yapılma ve perişan hâlde bir işçi heykeli durur. Bunu görünce şöyle bir not alın: Heykel sanatına verdiğimiz değer bu mu?

İstanbul Modern isimli kültür kurumu yolun deniz tarafında kalıyor... Burada İstanbul'un en çirkin binalarından olan ve 1950'lerden kalan, denizcilik şirketlerine ait idare ve antrepo yapıları göreceksiniz. İstanbul Modern Müzesi de bu depolardan birinde işlevini sürdürmeye çabalıyor.

Yakınlarda sıkı bir onarım geçiren 1826 tarihli Nusretiye Camisi, Balyan ekolünden seçmeci (eklektik) mimari üslubunun güzel bir örneğidir. Saat kulesi ise gözlerden ırak bir noktada, antrepo binalarının arkasında durur. İstanbul Modern'e giderken yakından görülebiliyor. Ama İstanbullular bu eseri caddede yürürken görmeliydiler!.. Bu noktada eskiden topçu kışlası vardı ve denize dek geniş bir alanı kaplardı.

Eserin güneyindeki parkta gördüğünüz çağla yeşili zarif yapı Tophane Kasrı olarak biliniyor. Bunun arka tarafında, gençlerin çok rağbet ettiği nargile kafeler var. Buralarda zaman geçirebilirsiniz. Özellikle mevsim uygunsa, tarihî eserler arasında oturup dinlenmek insana huzur verir.

Sağ koldan ve çirkin heyula yapıların hizasından yürürken karşı tarafta birtakım kalıntılar fark edeceksiniz. Bunlar, 1957 istimlâkinden yolun genişletilmesi uğruna acımasızca yıkılan Askerî Sanatkârlar Mektebi ve Tophane Müşirliği binalarına aittir. Yazık olmuş!

Buradan itibaren arzu ederseniz (ben sıkça öyle yapıyorum) Tophane semtinin içlerine yönelip ara sokakları dolaşın, hatta Galatasaray Lisesi'nin arka taraflarına, 15. yüzyıl sonlarından Gül Baba kabrine dek çıkın. Biraz yorulacaksınız ama olsun, yürüyüş hızınız sizin elinizde.

Müeyyetzede Mahallesi içinde 15. yüzyıldan Hoca Ali Camisi, Lüleci Hendek Caddesi civarındadır. Tünel gezinizde bu sokakların yakınlarına dek sokulmuştunuz. Boğazkesen Caddesi ise Galatasaray'a doğru tırmanır. O noktada vaktiyle Galata Sarayı arazileri kendisine ait olan ve 15. yüzyıl sonlarında buralardaki bağlarda yaşayan ünlü Gül Baba'nın kabriyle karşılaşacaksınız. Gözden kaçırmamaya gayret edin, önemli bir sürpriz bu!

Caddenin Tophane'ye yakın sağ kolundan içeriye doğru uzanan yolda yazar Orhan Pamuk'un kurduğu Masumiyet Müzesi, Firuz Ağa Hamamı, ilk yapımı Sinan'a ait olan Çukurcuma Camisi ve antikacılar çarşısı, Yazıcı Çıkmazı'nda ilginç konutlar, sol kolun az iç kısımlarında ise İtalyan Lisesi, Venedik Sarayı, eski posta binası gibi ilginç eserler var. Tomtom Abdullah Camisi de bu kolda. Abdullah Efendi caminin imamıydı; caminin asıl banisi 17. yüzyılda yaşamış Ahmed adında bir şahıstır. Ahali, caminin ismi olarak Tomtom'u seçmiş demek ki...

Solda, Çukurcuma semtine adını veren Çukurcuma Camisi, sağda Firuzağa Hamamı

Deniz tarafından yürüyorsunuz, ama deniz nerede? Göremezsiniz, zira önünden geçtiğiniz, o 1950'lerden kalma çirkin heyulalar bütün manzarayı kapatmış hâldedir. Bunlar olmasaydı neleri göreceğinizi

ben söyleyeyim de moralinizi biraz bozayım, tabii istemeden: İkinci tepeye dek Yarımada'nın doğu kısmını ve buralardaki anıtsal eserleri, Boğaziçi'nin Marmara Denizi ile buluştuğu noktayı, Adalar'ı, ta Fenerbahçesi'nden Kandilli'ye dek bütün Asya kıyılarını ve muhteşem Boğaziçi'nin kendisini! Bunları da not alın ki kızgınlığınız artsın. Bizlerden bu şahane manzarayı esirgemişler. Hoş, sadece burada mı?

Buradan itibaren söylene söylene yürüyün ve Salıpazarı'nı geçin. Sol kolda modern binalar arasında modern sayılabilecek bir camiyi fark edin: Bu, yaklaşık bir asır öncesinde yapılan Süheyl Bey Camisi'nin yeniden yapılmış şeklidir.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin önündesiniz. Kapıdan izin alıp içeriye girebilirsiniz. Doğruca okulun rıhtımına gidin ve az önce göremediğiniz o muhteşem doğal ve tarihî manzarayı buradan doyasıya, acısını çıkartana dek seyredin. Üniversite binaları, Sultan Abdülmecid'in kızları olan Münire ve Cemile sultanlara ait sahilsaraylardı. Bir dönem Osmanlı meclisi burada toplandığı için önünden geçen büyük cadde de Meclis-i Mebusan ismiyle adlandırıldı. Okulun ünitelerinden biri olan tarihî sıbyan mektebi ve ön yüzündeki zarif çeşme Sultan III. Osman'ın kadını Zevki Sultan'ındır ve 18. yüzyıldan kalmadır. 16. yüzyılda bu mevkide Kıbrıs Beylerbeyi Arap Ahmed Paşa ve karısı Perizat Hatun'un bir dergâhı vardı; Keşfi Cafer Dergâhı diye bilinirdi. Geriye hiç, ama hiçbir şey kalmamış!.. Çok yazık olmuş doğrusu.

Çay ve tost molası Dolmabahçe Sarayı'nın girişindeki güzel çay bahçesinde... Oraya kadar sabırlı olun, sizi şahane bir yerde oturtacağım. Neler görebileceksiniz bu güzergâhta, bir sayayım önce: Meşhurların da meşhuru Sadrazam Pargalı Maktul İbrahim Paşa'ya ait olduğu söylenen basit kabir, ana caddenin sol tarafında, banka binaları arasındaki köşede, Canfeda Sokağı'nın ucunda duruyor öyle, garip garip... Deniz kıyısında, pek bakımlı olmayan parkın yanı başında İstanbul kadısı Mehmed Efendi'nin Mimar Sinan elinden çıkma eseri Molla Çelebi Camisi var. 1950'lere kadar bu parkın yerinde de hamamı dururdu ama ortadan kaldırıldı. Parkın karşısındaki Fındıklı setlerinde 17. yüzyıldan Ömer Avni Camisi; set duvarına bitişik hâlde, 1613'ten Şeyhülislam Esat Efendi ve Koca Yusuf Paşa sebili vardır. Bu sebil şimdilerde kafe olarak kullanılıyor. Dolmabahçe'deki çay bahçesine dek bekleyemem diyorsanız burada da oturabilirsiniz. Bu noktada Kabataş hızlı tramvay istasyonu var aynı zamanda. Yani Bağcılar'a dek giden hızlı tramvayın ilk kalkış noktası burası...

Rıhtımda sultan tuğralı bir hadika taşı göreceksiniz. Boyu yaklaşık iki metre kadardır. Sultan Abdülmecid'in burada kıyıya yanaşan sandalcılar için emin bir iskele yaptırmasının anısına dikilmiştir, 1800'lerin ortalarında.

Kabataş İskelesi gerisinde Sultan Abdülmecid'in kayıkçılar için yaptırdığı kitabeli anıt taş

Kuzeye doğru biraz ilerlerseniz Sultan Abdülmecid'in annesinin adına yaptırdığı 1853 tarihli Dolmabahçe (Bezmiâlem Valide) Camisi ile karşılaşırsınız. İki ince minareli çok zarif bir eserdir. Bu nokta, aynı zamanda Beyoğlu'yla Beşiktaş ilçelerinin buluştukları yer. Caminin karşı tarafında gördüğünüz, bembeyaz mermerleri göz kamaştıran eser, 1740'lardan kalma Hacı Emin Sebili'yle haziresidir ve İstanbul mimarisinde ilk barok süslemelerin betimlendiği bir kültür mirasıdır. Vaktiyle Dolmabahçe Sarayı'na ait tiyatro binası bu eserin arkasındaki yamaçtaydı. Yandı, yıkıldı, yok oldu!

Dolmabahçe Camisi (Bezmialem Valide Sultan)

Buradaki koy 1600'lü yılların başlarında Sultan I. Ahmed'in fermanıyla doldurulduktan sonra Dolmabahçe adıyla anılmaya başlandı. Dolmabahçe Sarayı'nın girişinde gördüğünüz pek zarif saat kulesi II. Abdülhamid devrinin eseridir. Abdülmecid'in 1856'da yaptırdığı barok üsluptaki bu muazzam saray, devasa tören salonuyla, burayı aydınlatan 4,5 tonluk kristal avizesiyle, başka büyük salonlarıyla, zarif bahçesiyle, içindeki türbeleriyle (Sultan I. Mahmud'un kadınlarına ve kızına ait), saat müzesiyle ve kuş galerileriyle son derece çekici bir eserdir. Bu mekân İstanbul'un, dolayısıyla da Boğaziçi ve Asya tarafının en iyi seyredildiği yerlerden biridir aynı zamanda. Üstelik girişteki şık lokantası da iyi hizmet sunar.

Solda Hacı Emin Sebili, sağda Dolmabahçe Sarayı'nın anıtsal kapısı

Sarayı ayrı bir günde ve bilgilendikten sonra ayrıntılı bir biçimde gezmeyi not aldınız ve kalkıp Beşiktaş'a doğru yürümeye başladınız şimdi... Ağaçlı yolun kara tarafının arkasındaki sırtlar Vişnezade diye bilinir. Burada güzel bir park ve içinde de şair heykelleri var. Fatih devrinden beri yerleşim olan bir yerdir burası. Ekmekçibaşı Ali Efendi Camisi fetih döneminden önemli bir eser olarak karşınıza çıkacak. Daha o yıllarda Fatih'in askerlerinden Ali, gelip burada bir eser oluşturup mahalle kurmuş, düşünün yani... Bu camiye yakın konumda, son örnekleri kalmış birkaç ahşap evin yanında ve aynı isimli sokakta Şenlikdede Camisi, bunun karşı tarafındaki duvarın üzerinde de 1861'den Ramiz Ağa Çeşmesi durur.

Bulunduğu semte adını veren Vişnezade Camisi, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin 1664'ten kalan eseridir ve Dolmabahçe Sarayı'nın karşı setlerinin üst tarafında yer alır. Dolmabahçe Sarayı'na, büyük otelin kıyısından inen kıvrımlı yolun üzerindeki Ahmed Turani kabrini ve Kırklar Ayazması'nı daha sonra mutlaka görün. Ahmed Turani'nin ikinci kabri Dolmabahçe Sarayı'nın kuşlar galerisi bahçesindedir.

Beşiktaş'a iyice yaklaştınız artık. 1930'larda açılan Resim Heykel Müzesi ve meydana açılan noktadaki Başbakanlık ofisi, aslında Dol-

mabahçe Sarayı'nın üniteleriydi. Bunun yanındaki Saray Koleksiyonları Müzesi de öyle... 1897 tarihinde kurulan Deniz Müzesi'nin binası ise mükemmel bir yeni tasarımla İstanbulluların hizmetinde artık. Saydığım bu üç müzeyi de mutlaka gezmelisiniz; özellikle de Deniz Müzesi'ni...

Akaret konutları yolun karşı tarafındadır. Bunlar geç 19. yüzyıl evleri, daha doğrusu toplu konutlarıdır. Ana yoldan Akaretler'e çıkarken binaların arasında küçük bir mezarlık (hazire) göreceksiniz. Bu Saliha Sultanzade haziresini mutlaka not edin, parmaklıklarına dayanıp şahideleri seyredin.

Barbaros Hayreddin Paşa'nın hatıralarını yansıtan meydanda (eskiden Hayreddiniye meydanı idi, Deve Maydanı da denirdi) Barbaros ve leventlerinin 1940'lardan bir anıt heykeli var. Heykeli usta sanatçı Zühtü Müridoğlu yapmıştır. Rahat bir meydandır burası. Bazı günler gençlerin kaykay yaptıkları huzurlu bir alandır. Tarihî toplar da sağda solda meydana bekçilik ederler. Barbaros'un Sinan tarafından yapılan türbesi, Ali Talat Bey'in erken 20. yüzyıl eseri olan Beşiktaş iskelesi ve karşı köşede yine Sinan'ın 1555 tarihli anıtsal Kaptan-ı derya Sinan Paşa Camisi, Beşiktaş'ın en önemli kültür varlıklarındandırlar. Bu caminin arka tarafında ise İstanbul'un en eski Nakşi dergâhlarından olan ve 18. yüzyıldan kalan Neccarzade Dergâhı'na ait türbeyi göreceksiniz.

Beşiktaş'ın ünlü balıkçılar çarşısına girdiniz şimdi. Bu çarşı İstanbul'un neredeyse her şeyi bulabileceğiniz renkli pazarlarındandır. Çarşı içindeki Köyiçi Sokağı'nda Rum kilisesi Aya Panayia'yı görürsünüz. Bir Rum kilisesi daha vardır Ortaköy yolunda ve üniversitenin karşısında. Bunun adı da "Cihannüma" olarak bilinir. Cihannüma semti eskiden Beşiktaş sırtlarında, muazzam güzellikte Boğaziçi manzarasının seyredildiği bir yerdi. Eski günlerin hatırası olarak bu mahalledeki 1838 tarihli Mehmed Ali Bey Çeşmesi ile oyalanırsınız artık.

Beşiktaş Çarşısı'nda Kartal Heykeli

Barbaros Bulvarı'nı çıkarken hemen solunuzdaki, Abbasağa semtine adını veren 17. yüzyıldan kalma cami, caddeye çok yakın. Bunu da

gezinize eklemelisiniz. Daha yukarıdaki meydancıkta göreceğiniz dört yüzlü Ali Paşa Çeşmesi'ni, Tuz Baba Camisi'ni de tabii... Buralardan çarşı içine inen yokuşlarda eskiden Ermeni cemaatinin yaşadığı bir mahalle vardı. Cemaatin Surp Asvadzadzin Kilisesi hâlâ buradaki İlhan Sokağı'nda görülebiliyor.

Dereboyu yolunun daha iç kısmında ise muhteşem bir başka eser sizi bekliyor. Huzur verici bahçesinde saatlerce dinlenebilirsiniz. Sözünü ettiğim eser, Abdülmecid'in yaptırdığı ünlü Ihlamur Kasrı'dır. Kasrın bahçesi ise gerçekten de çok huzur verici bir yerdir. Dışarıda çılgınca akan trafiği, yüksek yüksek beton binaları, gürültüyü, sizlere bir anda unutturacaktır bu bahçe. Buradaki bahçede bir sabah kahvaltısı yapın da, yaşama zevki neymiş doyasıya hissedin. İşte sizlere harika bir mola yeri...

Beşiktaş meydanından Barbaros bulvarına doğru tırmanırken yolun sağında gördüğünüz eserlerin ne olduğunu söyleyeyim: Sultan Abdülhamid'in son dönemlerinden kalan bu eser, Ertuğrul Külliyesi'dir. Cadde kıyısında dikkat çeken, biri kâgir, diğeri ahşap iki yapı ise bu külliyeye ait misafirhane ve haremdir. Ertuğrul Tekke Camisi, dönemin namlı şeyhi Zafir Efendi'nin kullandığı bir Şazeli dergâhı idi. Caminin önünde ise İtalyan mimar Raimondo D'Aronco'nun şaheserleri olan çeşme, türbe ve kütüphane var.

Bunların bir iki sokak gerisindeki hayli dik yol, ünlü Serencebey Yokuşu'dur. Eskiden burada ve çevredeki arazilerde pek çok paşa konağı vardı ki bunlardan biri de "kırk odalı" diye nam salan ama ne yazık ki günümüze ulaşamayan Gazi Osman Paşa Konağı idi. Serencebey Yokuşu'nun başlarında ve sol kolda gördüğünüz eser, 1704 yılından Serhazin Süleyman Amber Ağa Camisi'dir. Yokuşa bakan çeşmeyi de Abdülmecid'in anası 1839'da yaptırmıştır. Yokuş üzerinde 1889 tarihli başka bir mermer çeşme daha göreceksiniz. Beşiktaş kulübünün temeli de Abdülhamid devrinde bu yokuşta atılmıştı. 1903'te kurulan kulübün o zamanki adı "Bereket Jimnastik Kulübü" idi!

Yıldız Sarayı'nı, camisini (Hamidiye) ve güzel saat kulesini görmeyi de bu gezinize eklemekte yarar var. Yokuş yukarı yürümeyin, bir otobüse veya minibüse atlayıp Beşiktaş'tan oraya iki dakikada varırsınız. Burayı gezmek çok zaman ister. Ama en azından dışarıdan şöyle bir bakın ve gördüklerinizi not alıp fotoğraflarını çekin. Nasıl olsa etraflıca incelemek için bir veya birkaç defa geleceksiniz saraya... Özellikle içindeki şehir müzesi bölümüyle zengin kütüphanesini dolaşın. Abdülhamid'in marangozhanesini görmeyi de unutmayın. Sultan II. Abdülhamid'in uzun saltanat yılları bu sarayda geçti ve yine bu sarayda görevine son verildi. Çok büyük hatıraları vardır sarayın.

Solda Yıldız Sarayı'nın ünlü tiyatrosu ve Sultan Abdülhamid'in locası, sağda saray salonlarından biri

Yıldız Sarayı'nın daha yukarısı Balmumcu oluyor. Buradaki en anıtsal eser, şimdi askeriyenin kullandığı Ertuğrul Kışlası binaları ve bunların arasındaki zarif Ertuğrul Camisi'dir. Boğaziçi Köprüsü çıkışından Yıldız kavisine girdiğinizde, sol yamaçlarda göreceğiniz külliyenin yayıldığı alanın büyüklüğü epeyce dikkat çekiyor.

Sizi biraz yordum galiba. Ne yapayım! Beşiktaş'ın yokuşları meşhurdur. Barbaros Bulvarı dahi % 8 gibi bir eğimle Yıldız'dan Beşiktaş'a iner. Yani, dümdüz Beşiktaş meydanına doğru inerken bile insanı yorar.

İşte gezinizi burada sonlandırıyorsunuz. Artık dinlenmeyi hak ettiniz. Bulvar çevresinde o kadar mekân var ki... Üniversite, kahveler, büfeler, lokantalar derken gençlerin yoğun olduğu bir semt burası. Haydi, bu kadar yeter. Bu gezide gördüklerinizi evinizde nasıl çalışacağınızı planlayın ve bir sonraki geziye hazırlanın.

3. Etap: Beşiktaş – Emirgân Arası

Sizi çokça Boğaziçi kıyısından yürüteceğim. Sağınızdaki Boğaziçi'nin güzelliğini seyretmekten, solunuzda kalan mekân ve eserleri ıskalama olasılığınız var. Bu nedenle beni iyi takip edin. Gereken yerlerde sizleri yeteri kadar dinlendiririm.

Beşiktaş meydanından yürümeye başladınız. Trafik oldukça yoğun... Bir süre denizi göremeyeceksiniz. Ağaçlı yoldan ilerlerken sağınızda sıra sıra dizili duran eski yüzlü ve görkemli binaların çoğu Çırağan Sarayı'na ait birimlerdir. Feriye Sarayları (ikincil önemde saraylar) diye de tanımlanan bu birimler günümüzde farklı işlevlerle kullanılırlar. Galatasaray Üniversitesi'nin binaları da geç 19. yüzyıl paşalarından birine aitti. Yolun beri tarafındaki belediye ünitelerinden birinin yerleşkesi olan tarihî uzun bina, işgal günlerinde Fransızların karargâhı olarak kullanılmıştı. Bunun az iç tarafında da 1839'dan Asariye Camisi

var. Bu eserin yerindeki ilk camiyi, Tophane'de gördüğünüzü Kılıç Ali Paşa Camisi'nin banisi olan, 16. yüzyılın kaptan-ı deryası Ali Paşa yaptırmıştı. Beşiktaş'ın bu mevkisi de zaten o asırlarda "Kılıç Ali Paşa İskelesi" diye bilinmekteydi.

Çırağan Sarayı

Tabii ki bu güzergâhtaki en görkemli eser, yanına modern bir otel eklenmiş olan eski Çırağan (Çerağan) Sarayı... Karşısında meşhur Yıldız Korusu'nun girişi var. Solunuzda eski karakol binası, sağınızda ise Abdülmecid devrinden Küçük Mecidiye Camisi durur. Parka buradan

Yıldız Korusu (Koru-yı Hümayun)

girmek isterseniz ki bence girin, size cenneti anımsatacak bol ağaçlı tarihî koruyu görmüş; Malta, Çadır, Şale köşklerini, ayrıca ünlü Yıldız Porselen fabrikasını ziyaret etmiş, hem de şahane şekilde dinlenmiş olursunuz.

Yıldız Korusu'nda yürüyüş yaparken aldığınız soluk canınıza can katacaktır

Çırağan Sarayı'nın tam karşısındaki dar ve parke taşı döşeli eski sokak Yahya Efendi adını taşıyor. Buradan kısa bir tırmanışla sağdaki kapıdan girin, İstanbul'un en güzel ve en mistik görünümlü mekânlarından biriyle karşı karşıya gelin. Bu külliye, Sultan Süleyman'ın Trabzon'daki şehzadeliğinde arkadaşı olan ünlü şeyh Yahya Efendi tarafından kurulmuştu. Mezarlığı, olağanüstü güzel manzarası, tarih kokusu ve diğer birimleriyle harika bir külliyedir burası. Yahya Efendi'nin türbesi de Mimar Sinan'ın eseridir. Yakın tarihlerde onarılan ve bir de seyir seti bulunan bu külliyenin bahçesinde bence bir saat kadar kalın.

Ortaköy meydanı denilen karmaşık trafikli küçük noktaya ulaştınız. Sağınızda, Sadrazam Kara Ahmed Paşa'nın kethüdasının Mimar Sinan'a yaptırdığı bir hamam var. Sol yan, yani deniz yönü ise tam bir şenlik yeri. Özellikle gençlerin pek rağbet ettiği ve "küçük Bodrum" diye tanıdıkları deniz kıyısı meydanı ve buraya açılan sokaklar gerçekten de Bodrum'un ünlü mekânlarını anımsatır. Buralarda bir yerde de oturup bir şeyler yeme içme olanağı her zaman mevcut. İç taraftaki sokakların bazılarını görmenizi öneririm. İki katlı ahşap evlerin pek çoğu vaktiyle burada ikamet eden Yahudi ahaliye aitti.

Ana caddenin kıyısında Aya Fokas Rum Kilisesi, bunun yanında Etz Hayim Sinagogu ve deniz kıyısındaki muhteşem kütlesiyle Büyük Mecidiye (Ortaköy) Camisi, yerleşimin en tanınan tarihî mirasları. Ayrıca meydanın kıyısında çok güzel bir çeşme durur. 18. yüzyıl sadrazamı Damat İbrahim Paşa'ya aittir. Caminin arka tarafındaki meydanın kıyısından motorlar kalkıyor ve sizlere Boğaziçi turu yaptırıyorlar. Sandviçinizi alıp burada bir banka oturarak ve etrafınızdaki güzel manzarayı seyrederek hoş vakit geçireceğiniz bu şirin meydanın kuzey

tarafındaki yanık saray Esma Sultan'ındı. Bunun bitişiğinde, şimdi bir şantiye alanı olan boşlukta yakın zamana dek Plevne gazisi Osman Paşa'nın da kullandığı Fehime Sultan sahilsarayı vardı, göz göre göre bir anda ortadan kaldırıldı. Şimdi aynı yerde bir şeyler yapılıyor, ama

Önde Gazi Osman Paşa'nın yanık yalısı, geride Boğaziçi Köprüsü

Vaktiyle bu kıyılarda pek çok saraylı kadının yalıları inci taneleri gibi yan yana dizili dururdu. Hatice Sultan'ın yalısı da bu kıyılardaki son eserlerdendi. İleriki sayfalarda Boğaz yalılarını sizlere yaptıracağım deniz yolculuğuyla daha yakından tanıyacaksınız.

İstanbul'un en dar sokağı

Boğaziçi Köprüsü'nün koca ayağının üst tarafındaki yamaçta, yeşillikler arasındaki bir kuş yuvasına benzeyen Japon tarzı köşk 1930'larda İstanbul'da bulunan mimar Bruno Taut'ın eviydi. Kıyı, Defterdarburnu diye tanınır. Burada İsmail Efendi'nin bir camisini göreceksiniz.

İstanbul gece yaşamının pek ünlü ve pek pahalı mekânlarının yer aldığı sahil boyunca yürüyerek Kuruçeşme parkına geldiniz şimdi. Yakın tarihlerde bu parkın olduğu alan çirkin kömür depolarıyla doluydu. Depolar kaldırıldı ve onların yerine bu güzel park yapıldı. Burada bir mola! Manzara çok güzel çünkü... Aldığınız notları kontrol ederek, daha nereleri göreceğinizi planlayarak burada on beş dakika kadar oyalanın.

Parkın karşısında 17. yüzyıldan Tezkereci Osman Efendi Camisi duruyor. Alt köşesindeki çeşme ise Köprülü Paşa Hemşiresi Çeşmesi'dir. Sonra da "kuru"muş ve bulunduğu semte adını vermiş.

Şimdi bu çeşmenin yanındaki Alaylı Sokağı'ndan caminin arka tarafındaki sokağa geçmeye çalışın... Ne o, yan yana iki kişi sokağa sığamadınız mı?.. Tabii sığamazsınız, zira Beşiktaş ilçesi sınırlarındaki bu Alaylı Sokağı, benim tespit ettiğim kadarıyla İstanbul'un en dar sokağıdır ve eni sadece 89,5 santimdir. Haydi kolay gelsin... Enlemesine yürüyerek geçmeye çalışın bakalım bu dar ve kısa Alaylı Sokağı'ndan!..

Kuruçeşme semti vaktiyle yoğun bir Rum-Ermeni ahalisini barındırırdı. Bunlara ait birkaç kilise göreceksiniz yakın sokaklarda. Ermeni Surp Haç Kilisesi sahil yolu yakınındadır. Daha geride Rum Aya Dimitrios ve İoannis Prodromos kiliseleri durur. Bir zamanlar çilekleriyle nam salmış Arnavutköy'e hoş geldiniz. Sahil boyunca ve daha ilerideki "kazıklı yol"un gerisinde sıra sıra dizilmiş büyüleyici güzellikte yalıları seyretmek çok hoş.

Arnavutköy kıyılarındaki 19. yüzyıl eseri: Tevfikiye Camisi

Denizin ortasında duran küçük ada şimdilerde Galatasaray Adası olarak tanınıyor. Burası 19. yüzyılın ünlü mimarlarından Sarkis Amira Balyan'a sultan tarafından hediye edilmişti ve o zamanlar Sarkis Bey Adası olarak tanınırdı. Semtin iskelesi de tarihî bir yapıdır.

Ara sokaklarını dolaşmadan Arnavutköy'ün keyfine tam varılamaz. Bu nedenle bu sokaklara biraz zaman ayırmanızı istiyorum. Karakteristik Rum evleri, Rum mektebi, şirin meyhaneler, balıkçılar, yokuşlarda ahşap konutlar, koru içlerinde bazı eski kasırlar, semti şenlendiriyor.

Rum ahalinin bu semtte büyük bir kilisesi vardır. Kubbeli bir yapı olan Aya Taksiyarhis'in imkân bulursanız özellikle içini görmeye çalışın.

Etiler yokuşunda da küçük bir Rum şapeli var, Körkadı Sokağı'nda... Sahildeki Osmanlı yapılarından 1839 tarihli Tevfikiye Camisi ve beri tarafındaki eski karakol binası bu semtin önemli eserlerindendir.

Biraz Bebek'e doğru yürüyün ve yolun kara tarafında Sultan III. Selim'in kız kardeşi Beyhan Sultan'a ait güzel mermer çeşmeyi görün. Ama sarayını boşuna aramayın. Zaten hangisi kaldı ki? Rantı böylesine yüksek değerdeki kıyılarda saray maray bırakırlar mı hiç?

Bebek'e giriyorsunuz artık... Fatih devrinin dizdarlarından "Bebek yüzlü Mehmed Çelebi"nin kontrolünde olduğu için ta o zamanlardan beri onun lakabıyla tanınan bu Boğaziçi semti günümüzde çoğunlukla parkıyla, sahildeki yürüyüş rotasıyla, lüks konutlarıyla ve eğlence mekânlarıyla biliniyor.

İlk girişte deniz yönünde gördüğünüz muhteşem saray şimdi Mısır Konsolosluğu'nundur. II. Abdülhamid zamanında Mısır Hıdivinin anası Hıdiva Emine'nin sahilsarayıydı bu mekân. Parkta ise ünlü şair Fuzuli'nin bir heykeliyle, Mimar Kemaleddin'in eserlerinden birini, Bebek Camisi'ni göreceksiniz.

İç sokaklarda yürüyün... Sahil yoluna çok yakın Yoğurtçu Zülfü Sokağı'nda İstanbul'un en muhteşem ahşap konaklarının başında gelen 1755 tarihli Kavafyan Konağı'nı görün. İnanın, eski ahşap kokusu sokağı kaplar burada. Fransız yetimhanesi, Lazarist Kilisesi ve Aya Haralambos Rum Kilisesi de bu sokağın çevresindedir.

Bebek'teki Yoğurtçu Zülfü Sokağı'nda bulunan dev Kavafyan Konağı İstanbul'daki en eski konaktır

Bebek-Rumelihisarı arasındaki sahil yolunda yürümek insanın canına can katıyor doğrusu. Doğa ve tarih buralarda kol kola size eşlik eder. Sahildeki yürüyüş yolunun beri tarafında göreceğiniz küçük caminin

geçmişi 16. yüzyıla dek uzanır. Kayalar Camisi'dir bu. Haziresinde Kanuni'nin idam ettirdiği İsmail Maşuki'nin mezarını göreceksiniz.

Bebek sahil yolunda Kayalar Camisi

İstanbul'un fethinden aylar önce Sultan II. Mehmed'in inşa ettirdiği 1452 tarihli Rumelihisarı (Boğazkesen) çok görkemli, pek çok hatıralarla yüklü anıtsal bir yapılar bütünüdür, burayı ayrıntılarıyla gezmeye zaman ayırmalısınız. Günümüz İstanbul'unda mevcut olan en eski Osmanlı kitabesi de bu hisardadır. Tarihî hisarın yanında şık ve uygun fiyatlı çayhaneler var. Harika bir manzara eşliğinde kısa bir süre dinlendikten sonra kıyıdan yürüyüşünüze devam edin. İsterseniz çayhanelerde değil, bu kıyıdaki banklarda oturun, Boğaziçi'ne "daha da yakın olabilmek" için... Buradan 2. köprü bütünüyle görülüyor. Üst tarafınızda Otağtepe ve bunun az güneyinde, geç 19. yüzyılda kurulan ünlü Robert Kolej (Boğaziçi Üniversitesi) kampüsü...

Boğaziçi Üniversitesi

Rumelihisarı'nı geçtikten biraz sonra sıra sıra kahvaltıcılar ve yemek mekânları göreceksiniz. Son yıllarda İstanbullular hafta sonu kahvaltılarını buralarda yapmayı moda haline getirdiler. Bir gün siz de yaşayın bu keyfi.

Aşiyan tepesi! Burası da aynı güzergâh üzerindedir, ama yokuştur. Bu nedenle bir taksi tutmak ya da arabayla gelmek iyi olur. Tevfik Fikret'in şimdilerde müze olarak gezilen evinin penceresinden Boğaziçi'ni bir seyredin de görün burada yaşamak nasıl bir şeymiş! Ben bu pençereyi "dünyanın en güzel manzarasına bakan pencere" olarak ilan ediyorum.

Daha ilerideki sırtlardan harika manzaralar seyrediliyor. Buranın sokakları çok sakin ve evler de çoğunlukla güzeldir. Ermeni cemaatine ait eski bir kilise var burada: Surp Santuht. Sahile iniyorsunuz... Ne var çevrede? Kıyıda 18. yüzyıldan Kemaleddin Efendi Camisi... Daha ileride Perili Köşk diye bilinen, şimdilerde bir şirketin kullanımında olan Yusuf Paşa Konağı... Dip tarafında Osmanlı denizcilerinden Ali Pertek'in 1760'lardan kalan ve Hamam adıyla da tanınan camisi ile bunun yol üzerindeki yüzünde 1715 tarihli Rakım Paşa Çeşmesi... Ta Lale Devri'nden kalma!.. Bunu da geçin, Boğaziçi kıyısında heybetli duruşuyla Tophane müşiri Zeki Paşa'nın muhteşem yalısı... Bunlar 19. yüzyıl yalılarının elde kalan son örneklerinden...

Ali Pertek Camisi'nin dibindeki mekânlardan birinde nefis bir Trabzon pidesi yiyip bir bardak da çay içtiğinizde Boğaziçi acaba gözünüze nasıl gözükecek, bir deneyin bakalım...

İşte önce Boyacıköy'e, ardından da Emirgân'a vardınız! Boyacıköy'ün adı Abdülmecid'in bu semte yerleştirdiği Arnavut fes boyacılarından geliyor. Emirgân da buna çok yakın zaten. Hatta geçen yüzyılda her iki köye ayrı ayrı iskeleler yaptırmak yerine ortada bir yere tek iskele ile işi halletmek istemişler ve iki yerleşime birden Uluköy demişlerdi, ama bu isim pek tutulmadı.

Emirgân adı ise, IV. Murad'ın musahibi olan İranlı Emir Gune Bey'den gelir. Sultan, arkadaşı Gune'ye, Kanuni devrinde ismi "Feridun bahçesi" olan şimdiki Emirgân korusunu ihsan etmiş, sahilde de bir yalı vermişti.

Boyacıköy'ün yokuşları sizi biraz yoracak, ama her şeye değer bu geziniz. Bu semtte aşağıdan yukarılara doğru tırmanmak daha verimli olur. Yükseldikçe manzara da değişip güzelleşir. Sokaklar sakin, sessiz ve konutların çoğu pek karakteristiktir. Boğaziçi kıyılarında ve semtlerin yüksek noktalarında gezinmek ne kadar hoş, değil mi? İstanbul'un güzelliğine bir kez de buralarda tanık olabiliyor insan. Aslında bu güzergâh için bir gün az sayılabilir. Tabii bu sizin keyfinize kalmış.

"Kürekleri daha aheste çekmeyi" arzu ederseniz gezinizi başka günlere de yayabilirsiniz.

Boyacıköy tepelerindeki güzel sokaklarda bazı kiliseler var. Buralar eski yıllarda gayrimüslim yerleşimi olarak öne çıkıyordu. Surp Mangants Ermeni Kilisesi bu mabetlerden biridir. Emirgân sırtlarına doğru ise Rum mabedi olan Meryem Ana Kilisesi'ni göreceksiniz.

Emirgân denilince akla ilk olarak sahildeki çınaraltı bölgesi geliyor. Yaz aylarının tatil günlerinde oturulacak yer bile bulmak pek mümkün olmuyor buralarda. Üstelik çevre tarihî eser dolu. Hangileri bunlar, bakalım: Emirgân Camisi diye bilinen eseri ilk olarak 18. yüzyılda Sultan 1.Abdülhamid yaptırmıştı. Ağaçların altındaki muvakkithane ve çeşme, ortamın güzelliğine güzellik katıyor gerçekten. Şerifler Yalısı ise sahil yoluna doğru çıkmış cumbasıyla ve beyaza çalan rengiyle hayli dikkat çeker burada. İstanbul'un en eski yalılarındandır. 1931'de 77 yaşında ölen Mekke şerifi Hüseyin'indi bu yalı. Şimdi sanıyorum bir kurumun elinde.

Geldiniz SSM'ye, yani Sakıp Sabancı Müzesi'ne. Muhteşem bir bahçe içinde göz kamaştırıcı bir manzaraya bakan, olağanüstü güzellikte bir köşk olan bu mekân artık bir müze ve cüzi bir ücretle geziliyor. Ama bana göre, ziyaretçiler burada sergilenen eserlerden daha çok, adeta bir sarayı andıran köşkle, heykellerle ve göz kamaştırıcı, inanılmaz manzaralar sunan birbirinden güzel bahçelerle ilgileniyorlar gibi...

Geziniz bu noktada sona ersin artık. Bir başka seferde buradan sonraki güzergâhta yürüyeceksiniz. Şimdi notlarınız üzerinde biraz çalışmaya davet ediyorum sizi...

Emirgân'ın üst tarafları Reşit Paşa Mahallesi diye tanınır. Otobüs seferleri de vardır. Eski yıllarda kırsal bir alandı ve küçük küçük yerleşimler görülürdü burada. Yerleşimin adı, 19. yüzyılın ünlü sadrazamı Büyük Reşit Paşa'dan gelir. Paşa burada 1860'ta bir cami yaptırmıştır. Tarih boyunca deresiyle ve çayırlarıyla ünlenmiş bu Boğaziçi semtinde artık böylesine etkileyici doğal güzelliklerden pek eser kalmamış tabii... İstanbul'un tarihî ve doğal dokusunun bu denli değişime uğraması, doğrusu akıllara durgunluk veriyor. Biz resmen İstanbul'a "kıydık"!.. Kıydık, ama hâlâ çok güzel, çok güzel!..

4. Etap: İstinye'den Boğaziçi'nin Son Noktası Rumelikavağı'na

Bu güzergâhtaki geziniz 2-3 günlüktür. Zaman zaman araba veya toplu taşımayı kullanacaksınız zorunlu olarak. Bence şöyle yapın: Önce İstinye-Sarıyer arasını, sonra da Sarıyer'den bir araçla Rumelikavağı köyünü gezin... Yani iki rota çizin.

İstinye, eski asırlarda güzel koyuyla tanınan "Stenon" isimli bir Boğaziçi köyüydü. Koy şimdi de duruyor, ama o eski tertemiz güzelliği ortada yok. Yatlarla dolu ve kirli... Eski tersane buradan kaldırıldı. O bölgede şimdi kırmızıya yakın rengiyle gördüğünüz yalı ise Sadrazam Deli Fuat Paşa'ya aitti. Bu semtte ve Köyiçi diye bilinen merkezde çok eski tarihlerden kalma Neslişah Camisi ve karşı tarafında da bir hamam var. Buralardaki konutların çoğu Boğaziçi'nin güzelliğine yakışmayacak denli estetikten uzaktır. Bu olumsuz bir durum olarak gözünüze hemen çarpacak.

İstinye'deki diğer cami ise ana yola bakan küçük meydanın Yeniköy'e doğru olan tarafında, yine iç kısımdadır. Bu da 16. yüzyıldan Kürkçübaşı Ahmed Ağa Camisi'dir. Girişteki meydancıkta gördüğünüz çeşme ise 18. yüzyıldan Ahmed Şemseddin Efendi'ye aittir. Bunun suları ormanların içindeki II. Mahmud ve Valide bentlerinden gelirdi vaktiyle. Şişli civarındaki Bomonti semtine adını veren Bomonti Biraderler'in kurduğu ünlü bira fabrikasının buz depoları da İstinye'de idi eskiden. İstinye, kaliteli taş ocaklarıyla da tanınırdı.

Şimdi sahildesiniz... Belediyeye ait tesis karnınızı doyurabileceğiniz kaliteli ve makul fiyatlı mekânlardandır, burada bir mola verebilirsiniz. Hastanenin biraz ilerisinde fetih devrinden Mahmud Çavuş Camisi var. Sonrasında İstinye Koyu'nu bitiriyorsunuz ve Yeniköy yoluna, yani Köybaşı Caddesi'ne giriyorsunuz. Az sonra 20. yüzyıl başından Osman Reis Camisi ile karşılaşacaksınız. Gerisindeki sahil boyunca onlarca yalı sırayla dizilmiştir Boğaziçi kıyısına. Ama bunların seyri denizden güzel olur. İskele çıkmazında da 1909'dan meydan çeşmesi durur.

Yeniköy'e girerken sağınızdaki parkta 19. yüzyıl başlarından kalma güzel bir çeşme var: Mihrişah Valide Çeşmesi! III. Selim'in anası olur bu kadın. Yeniköy ağırlıklı olarak bir gayrimüslim semtiydi yıllar önce. Bunlara ait beş mabet bu durumu apaçık gözler önüne seriyor zaten. Yahudilere ait bir sinagog, Ermeni cemaatinin Surp Hovannes Mıgırdıç ve Asvadzadzin kiliseleri, Rum cemaatinin ise Aya Nikola ve Aya Panaghia Kumarotissa kiliseleri var. Köybaşı Caddesi'nin az gerisindeki sırtta Fener'deki koca Rum Lisesi'ne çok benzeyen, ama onun minyatürü gibi duran bir yapı göreceksiniz. Evet, bu da bir Rum mektebidir ve her ikisini de aynı mimar, Dimadis yapmıştır. İstanbul'un birbirinden oldukça uzak iki

19. yüzyıldan Yeniköy Rum Mektebi

semtinde , biri Fener'de, diğeri Yeniköy'de aynı mimara ait iki benzer eser... Ne kadar ilginç!..

Köybaşı Caddesi'nin deniz tarafında erken 20. yüzyılın ünlü sadrazamı Sait Halim Paşa'nın yalısı durur. Bir gün Boğaziçi'nde yapacağınız deniz yolculuğunda karadan gezdiğiniz bütün bu yöreleri bir de bu taraftan seyretmenin doyumsuz zevkini tadacaksınız elbette. Bu deniz gezisini yapmazsanız, zaten Boğaziçi'nin ve kıyılara dizilmiş yalıların (tabii ki bu güzergâhlardaki Burhaneddin Efendi, Faik Bey, Bekir Bey, Afif Bey, Karatodori gibi tarihî değeri ve estetiği olanların) güzelliğini ayırt edebilmeniz pek mümkün olmaz.

Yeniköy'ün merkezindeki trafik ışıklarının hemen başında, Simitçi Salih Sokağı'nda göreceğiniz Aya Yorgi ise Kudüs Patrikliğine bağlı bir Rum kilisesidir. Yol üstüne bakan bahçesindeki Patrik Vegleris'in lahdine özellikle dikkat edin lütfen, çok güzeldir. Ayrıca kilisenin karşısındaki ahşap Rum evleri, Yeniköy'ün eski atmosferini apaçık yansıtır.

Yeniköy Simit Salih Sokağı başındaki Aya Yorgi Rum Kilisesi (Kudüs Patrikliğine bağlıdır) ve geride Yeniköy Camisi

Ana caddeye inip kuzeye doğru yürüyünce solunuzda anıtsal bir 19. yüzyıl binası karşınıza çıkacak. Vaktiyle sarraf Mıgırdıç Cezayirliyan'a ait olan bu konak-yalıyı şimdi Avusturya Konsolosluğu kullanıyor. İşte tam bu yalının önünden başlayıp Sarıyer'e dek kıyıdan kıvrıla

Yeniköy sahilinin anıtsal 19. yüzyıl eseri Cezayirliyan Yalısı'nı günümüzde Avusturya Konsolosluğu kullanır

kıvrıla ilerleyen düzgün yürüyüş güzergâhı size yedi kilometrelik bir parkur sunar. Burada sakin sakin, etrafı gözleyerek, binaları seyrederek yürümek ruhu dinlendiren, insana yaşama zevki veren bir etkinliktir. Burayı işaretleyin ve hiç unutmayın derim.

Bakalım Sarıyer'e dek hangi yerleşimlere uğrayacak ve buralarda neler göreceksiniz? Konsolosluğu geçtikten sonraki burnun başında Kalender Köşkü var. Aynı isimli orduevi de bunun bitişiğindedir. Daha ileride cumhurbaşkanlarının İstanbul'daki ikametgâhları olarak değerlendirilen ve gerisinde kocaman bir korusu bulunan ünlü Huber Köşkü durur. Yürüyorsunuz, deniz kokusu eşliğinde, çok iyisiniz... İşte, geniş mi geniş bir bahçe içinde beyaz boyalı Alman konsolosluğu yapıları ve Tarabya Koyu...

Günümüzde Cumhurbaşkanlığı yazlığı olan Huber Köşkü

Kireçburnu yolundasınız, epeyce yürüdünüz... D'Aronco'nun 20. yüzyıl başlarında inşa ettiği ve onarımı süren ahşap kaplamalı İtalyan Konsolosluğu'nun anıtsal yazlığı...

Önde hâlen onarımda olan D'Aronco'nun İtalyan Konsolosluğu binası, geride Tarabya Oteli

Kireçburnu sahilinde güzel bir park ve ortasında da Haydar Aliyev'in heykeli; gerideki sokakta ise Gümrükçü İshak Efendi Camisi durur. Buradaki tarihî fırında bir şeyler yiyip içmeyi hak ettiniz artık...

Kireçburnu'nda Haydar Aliyev Parkı

Büyükdere Koyu, Boğaziçi'nin en geniş koyu sayılır. Buradan oldukça geniş bir kavis çizerek Büyükdere köyüne ulaşacaksınız. Kıyıda pek çok bank var, merak etmeyin, yorulduğunuz anda hemen imdadınıza yetişirler... Büyükdere'nin tarihî Piyasa Caddesi, koyun iç kısmından Sarıyer'e dek dümdüz uzanıyor. Yolun beri tarafında 18. yüzyıldan meşhur kaptan-ı derya Cezayirli Hasan Paşa'nın küçük bir camisini göreceksiniz. Bunun hemen yanı Çayırbaşı'dır ve İstanbul'un en ünlü çingene mahallelerinden birini barındırır. Kıyıdaki arsada onların düzenledikleri müzikli oyunlu eğlencelerden birine rastlayabilme şansınız her zaman vardır.

Sağda Çayırbaşı Çingene mahallesindeki konutlar,
solda Çayırbaşı kıyısında Cezayirli Hasan Paşa Camisi

Buradan itibaren kazıklı yol başlar ve eski yalıları denizden ayırır. Bu kez yürürken hem denizi hem de yalıların ön yüzlerini görebilme imkânınız oluyor. Yalıların hemen arkasında bir zamanlar Müslüman ve gayrimüslim cemaatlerin birlikte ikamet ettikleri Büyükdere köyü var, buraya sapın. Danişment Sokağı'nda Rum Aya Paraskevi Kilisesi, daha iç kısımda Ermeni mezarlıkları, Çayırbaşı yolunda 1848'den Surp Hıripsmiyants Kilisesi, 18. yüzyıldan ve III. Mustafa devrinden Kara Kethüda Camisi, yine 19. yüzyılın geç dönemlerinden Santa Maria Kilisesi, sahil yoluna açılan köşede 1885'ten Surp Boğos Ermeni Kilisesi ve İspanya konsolosluğunun yazlığı var. Daha ileride geniş bir bahçe içinde bulunan Rus konsolosluğuna ait eskimiş yazlık yapılarını göreceksiniz.

Büyükdere sahil yolunda Rus konsolosluğu yazlığı

Arkeolojik eser ağırlıklı Sadberk Hanım Müzesi ise Sarıyer merkezine yaklaşırken solunuzda, cadde üstünde durur. Cüzi bir ücretle geziliyor... Bir fırsat yaratarak müzeyi gezmeye çalışın.

19.yüzyıl sonlarından kalan ve şimdilerde otel olarak kullanılan Fuat Paşa yalısı bu yörenin değerli kültür miraslarındandır. Sarıyer parkı civarında ahşap konakların envai çeşidini göreceksiniz. Bunları resimleyin, parkta oturup civarı seyredin, hediyelik ufak tefek objeler satın alın, meşhur Sarıyer böreğinden tadın... Ve Boğaziçi'nin doyumsuz güzelliğine bir kez daha hayran kalın...

Parkın hemen gerisinde Sarıyer Ali Kethüda Camisi durur. Karşı köşesindeki çörekçinin mamullerinden tatmanızı öneririm, her şey çok leziz... Arzu ederseniz, elinize alın ve parkın kıyısında bir banka oturup çay eşliğinde yiyerek dinlenin. Sarıyer'in iç kısmındaki eski hamamın zemin katında, pencere gerisinden göreceğiniz bir sanduka sizi şaşırtabilir. Yaklaşıp üzerindeki yazıyı okuyun: "Sarı Er" yazar! Yani, fetih devrinde buraya yerleşip yöreye Sarıyer adını veren Dizdar "Sarı Er!"

Kavak yolunda ve sırttaki harika manzaralı noktada, İstanbullu gelinlerin pek yakından tanıdıkları ünlü Telli Baba türbesi görülür. Artık bir efsaneye dönüşmüş ve hangi döneme ait olduğu net bilinmeyen bu türbe her zaman ziyaretçilerle doludur. Bu güzergâhta Yahya Kilisesi var, durup bir bakın...

Rumelikavağı köyü, özellikle 19. yüzyılda bir istihkâm bölgesiydi ve burada bazı kışlalar yapılmıştı. Bu yapıların izleriyle karşılaşabilirsiniz köy içinde. Bu yörenin Altınkum diye bilinen plajı tertemizdir ve hâlâ kullanılır. Şehir kalabalığından görece uzak yerlerdir şimdi bulunduğunuz güzergâhlar. Ama araç kullanmanız şart. Yoksa birbirlerinden uzak sayılabilecek köylere ulaşmak zor olur.

Rumelikavağı'nda, Eminönü'ndeki Yeni Cami'yi yaptıran Hatice Turhan Sultan'ın da bir camisi var. Bunu kardeşi Yusuf Ağa'nın anısına inşa ettirmiştir.

Bu kıyı güzergâhında şirin köyler göreceksiniz. Garipçe bu köylerin başında gelir. Köyün içine girin, güzel lokantalar bulunuyor burada. Yapımı süren 3. köprünün ayaklarından biri yine bu civarda. Köyün içi çok güzel, ama kişiliksiz binalar her yerde olduğu gibi burada da gözünüze batacak. Kıyının sırtında eski bir de kalesi var köyün, buraya çıkabilirsiniz. Roma döneminden kalma bir kaledir bu. Kaleden seyredeceğiniz olağanüstü güzellikteki manzara sizleri "şok" edecektir.

Denizin ve yeşilin kucaklaştığı güzel bir asfalt sizi kısa zamanda Boğaziçi'nin son noktasına, Rumelifeneri köyüne ulaştırıyor... 1850'lerde Fransızların yeniden inşa ettikleri deniz feneri, Sarı Saltuk adıyla tanınan ermiş türbesinin de bulunduğu ilginç bir eserdir. Bunu da ziyaret edebilirsiniz. Boğaziçi'nin Karadeniz ile buluştuğu en uç noktanın sırtındaki kale kalıntısı 18. yüzyıldandır. Pek bakımsız duran ve şahane bir manzara sunan kalenin bir an önce onarılıp düzenlenmesi gerekiyor. Köy içindeki eski cami ise Ramazan Efendi'ye aittir.

Boğaziçi'nin son noktası Rumeli Feneri Kalesi ve geride Rumeli Feneri

Köydeki bir fırından aldığınız sıcacık ekmeğin içine bakkaldan birkaç parça taze kaşarı koyup bir açık bahçede denize karşı, bir bardak çayla mideye indirin de yaşama zevki neymiş görün, İstanbul'un bu uzak noktasında!

Roma Sarayı Buko - Leon

Osmanlı Sarayı Dolmabahçe

Ihlamur Kasrı'ndan detay

İki Sinan eseri: Önde Rüstem Paşa, arkada Süleymaniye camisi

Tarihî Yarımada'dan Galata'nın görünümü

Balat evleri

İstanbul Kara Surları

Büyükdere-Çavuşbaşı sakinleri

İstiklal Caddesi'ndeki Santo Antonio Katolik Kilisesi

Tarabya'da Alman Konsolosluğu yazlığı

Topkapı Surları dışında 16. yüzyıldan Arakiyeci Camisi

Ayvansaray sur içinde eski bir sokak

Silivrikapı'da Ermeni Mezarlığı Kilisesi

Beşiktaş Barboros Anıtı

Tarihî Beykoz çayırı

Beykoz sahilleri

Boğaziçi'nin Karadeniz çıkışı

Cankurtaran'dan Sultanahmet Camisi

Büyükdere sahilleri

Deniz surları üzerinde konut

Büyükdere'de Ermeni Surp Boğos Kilisesi ve yanında İspanya Konsolosluğu yazlığı

Büyükdere-Yeniköy arasındaki Kireçburnu sahilleri

Divanyolu'nda Çorlulu Ali Paşa Hanı

Çukurcuma Antikacılar Çarşısı'ndan bir detay

Fındıklı Parkı'ndan Asya kıyıları

Sultanahmet tramvay yolu kıyısında Firuz Ağa Camisi

Haliç'ten Süleymaniye'ye genel bakış

Galata Kulesi

Rumeli Kavağı yolundaki Garipçe Köyü

Gülhane Parkı

Piyer Loti'den Haliç'e bakış

Küçükayasofya'da güzel bir İstanbul sokağı

İSTANBUL'UN ASYA TARAFINDAKİ GÜZERGÂHLAR

1. Etap: Kadıköyü'nden Pendik'e

Kadıköyü, 1453'ten beri yerleşilen eski bir Osmanlı köyü... Sultan II. Mehmed "Kadı" Hızır Çelebi'ye bahşetmiş buraları... O dönemlerden geriye bir şey kalmadı ama günümüzde yine de epeyce eser bulunuyor Kadıköyü'nde.

Kadıköyü'ne gelmek çok kolay. Karşıdan kalkan motorlar, vapurlar on beş-yirmi dakikada sizi buraya taşıyorlar. Üsküdar'dan otobüsler ve sarı dolmuşlar var. Yine karşıdan metrobüslerle yakındaki Söğütlüçeşme istasyonuna ulaşıp buradan yürüyerek bile Kadıköyü'nün merkezindeki çarşıya rahatlıkla gelmek mümkün.

İstanbul'un 19. yüzyılda kurulan dört havagazı fabrikasından (Dolmabahçe, Yedikule, Hasanpaşa, Kuzguncuk) biri olan Hasanpaşa Gazhanesi Tesisleri'ni belediye başkanlık binalarının ve Hasanpaşa Camisi'nin az ilerisinde, Uzunçayır'a doğru giderken görebilirsiniz. Ama içler acısı bir hâldedir. Yakınında ve yol üzerinde de 18. yüzyıldan Osman Ağa Çeşmesi vardır. Yine buraya yakın oto tamircilerinin bulunduğu mevkide de IV. Murad'ın bir çeşmesiyle karşılaşacaksınız. Buralar Söğütlüçeşme istasyonuna yakın ve yürüme mesafesindedirler.

Sağda bulunduğu semte adını veren Hasanpaşa Camisi,
solda İstanbul'daki dört gazhaneden biri olan Hasanpaşa Gazhanesi

Şimdiki keşif gezinize öncelikle Kadıköyü çarşısından başlayıp Bahariye istikametinden Moda'ya çıkın ve sonra da Yoğurtçu Yokuşu'ndan ya da Altıyol civarından Kurbağalıdere'yi geçip Kalamış'a doğru yürüyün. Bakalım neler bekliyor sizi bu hatta:

Tarihî Kadıköyü çarşısı pek ünlü, pek şenlikli... Balıkçılar, fırınlar, şekerciler, kitapçılar, kafeler, neler neler... Çarşı meydanında Aya Eufemia Rum Kilisesi ve biraz güneyinde Surp Takavor Ermeni Kilisesi durur. 17. yüzyıldan kalan Osman Ağa Camisi ise Altıyol'a doğru çıkan caddenin sağındadır. Bunun yanında bir hamam ve altında da 18. yüzyıldan Ali Paşa Çeşmesi vardır. Çarşı içinde, Eufemia Kilisesi'nin yan duvarında da Ali Paşa'nın bir başka çeşmesini görürsünüz. Çarşının üst tarafında Kethüda Camisi, Moda yolunun başında da Cafer Ağa Camisi vardır.

Kadıköyü Çarşı'nda bir 19. yüzyıl Rum Kilisesi: Aya Eufemia

Kadıköyü sahilinde eski iskele binası; bunun karşısında, şimdilerde bir kültür kurumuna dönüştürülen şehremaneti binası ve bir dönem hal olarak kullanılan Haldun Taner Sahnesi, 20. yüzyıl başlarındandırlar. Çarşı başındaki III. Mustafa Camisi ise geç 18. yüzyıldan kalmadır. Ahali bunu daha çok İskele Camisi diye bilir.

Sağda eski Kadıköyü İskelesi'nin karşısındaki Şehremaneti binası, solda yeni iskele karşısındaki Haldun Taner Sahnesi ve konservatuar binası

Kadıköyü sahilinde Sultan III. Mustafa (İskele) Camisi

Altıyol'a doğru tramvayın geçtiği caddeden çıkın. Buluşma noktası "Dövüşen Boğa" Heykeli, 1860'lardan... Karşı köşede 1911'den Surp Levon Ermeni Kilisesi... Bahariye Caddesi'nin ortasında erken 20. yüzyıldan meşhur ve çok güzel bir iç mekânı bulunan Süreyya Operası... İleride Aya Trias Rum Kilisesi... Moda'ya doğru Cem Sokağı'nda Fransız L'Asemption Katolik Kilisesi... Moda'nın merkezinde Barış Manço Müzesi, karşısında minik İngiliz Anglikan Kilisesi... Moda meydancığında Sarıcaların ünlü 19. yüzyıl konağı... Oh, oh, ne güzel, ne etkileyici bir güzergâh! Mis gibi tost ve dondurma kokuları deniz kokusuna karışıyor. Moda burnundaki çay bahçeleri ne müthiş manzaralar sunuyor insanlara. Bu zevk ertelenebilir mi hiç?

Eski iskele başındaki Moda Kulübü Atatürk'ün emriyle 1930'larda kurulmuş. İskele binası ise Vedat Tek'in 20. yüzyıl başlarından tanınmış bir eseridir. Moda'nın gelişimi daha çok 19. yüzyılın sonlarında artmış olmasına karşın yörenin eski bir tarihi vardır ve ta Fenikeliler devrine dek uzanır.

Önde tarihî Moda İskelesi, geride Kalamış sahilleri

Kadıköyü merkezindeki geniş parkın kıyısından Moda yönüne Bahariye sırtlarından gidildiği gibi, sağ koldan Mühürdar sahilini takip ederek de rahatlıkla ulaşabilirsiniz. En güzeli tramvayı kullanmak... Mühürdar yolu üzerinde ve Cafer Ağa Mahallesi içinde, sahile yakın konumda karşılaşacağınız Rıza Paşa Çeşmesi 1864 yılındandır.

Kadıköyü Meydanı Parkı

Kalamış ile Yoğurtçu Parkı'nın arasından "pis mi pis" Kurbağalıdere geçiyor. Eskiden ne güzelmiş bu dere çevresindeki çayırlar. Çok yazık olmuş doğrusu. Derenin bir türlü temizlenememiş olması da çok garip!

19. yüzyılın en önemli eğitim kurumlarından Saint Joseph Lisesi, Yoğurtçu Yokuşu'ndadır. Yolun sonundaki aynı isimli güzel park ise İstanbul'un ilk parklarından biridir ve zaman zaman yayılan "malum" koku haricinde harika bir dinlenme mekânıdır.

Kızıltoprak semtindeki Zühtü Paşa Mahallesi'ne adını veren aynı isimli cami

Bu noktadan sonra dere üzerindeki köprüyü geçip Fenerbahçe Stadı'nın yanından kıvrılarak Kalamış parkına varıyorsunuz. Bunun üst tarafı Kızıltoprak ve eskiden Papazın Çayırı denilen bölge... Orada, Fenerbahçe Stadı'nın karşı çaprazında Zühtü Paşa Camisi'ni görebileceksiniz. Yanındaki "eski model" görünümlü yapıda da Kadıköyü Müftülüğü iş görüyor. Caminin banisi olan Zühtü Paşa, II. Abdülhamid'in maarif nazırlarındandı ve mal varlığı dillere destan büyüklükteydi. Tren hattından denize kadar uzanan araziler hep onun mülküydü. İki oğlunun ayrı ayrı evleri de bu cami çevresindeydi bir zamanlar. Şimdi ise iki sokakta sadece isimleri yaşıyor!.

Kalamış Parkı çok güzeldir, bence burada vakit geçirip biraz dinlenin. İçinde bazı şairlere ve ressam Osman Hamdi Bey'e ait heykel-

ler göreceksiniz. Fenerbahçesi yoluna doğru solunuzda Hirisostomos Rum Kilisesi durur. Meşhur marina bunun ön tarafında yer alıyor. İşte size şahane bir yürüyüş güzergâhı...

Fenerbahçesi Parkı'na kadar kıyıdan bakına bakına ilerleyin, parka girin... İşte cennet!.. Altı asırlık fıstık ağaçları, Kanuni devrinden köşk ve hamam kalıntıları yemyeşil dekorun tamamlayıcılarıdır burada. İnanın bu parktan ayrılmak size çok zor gelecek. Bütün Adalar, ta Yalova kıyıları, sağınızda Tarihî Yarımada ve Galata'nın bir kısmı, solunuzda Pendik'e uzanan kıyılar, mis gibi deniz, yeşil bir doku, sessizlik... Buradan nasıl ayrılabilir ki insan? Zaten kitabın sonundaki "manzara terasları" kısmına da gururla kurulmuştur bu harika park.

Fenerbahçesi Orduevi önünden sahil yoluna inerseniz, Caddebostan'a (eski asırların ıssız mı ıssız "Cadı Bostanı") kadar araçların homurdamadığı, sessiz bir güzergâhta tatlı tatlı yürürsünüz. Cadde güzergâhı ise tam anlamıyla şenliktir.

İlki 1800'den olup 1838'de II. Mahmud'un yenilediği Selamiçeşmesi bu Bağdat Caddesi üzerindedir. Daha ileride 19. yüzyıl sonlarından Galip Paşa Camisi, 20. yüzyıl başlarından Erenköy Camisi, 1923'ten Erenköy istasyon çeşmesi, 16. yüzyıldan kalan ve Bağdat Caddesi kıyısında duran Çatal Çeşme ve işte Bostancı meydanı...

Solda Bağdat Caddesi üzerinde 16. yüzyıldan Çatal Çeşme, sağda Erenköy Camisi

Buradaki küçük taş köprü İstanbul içindeki en eski köprüdür ve 1523 tarihlidir. Osmanlı devrinde köprü başında bir bostancı karakolu durur, İstanbul'a yerleşmeye gelenleri sorguya çekerdi. Öyle herkes elini kolunu sallayıp şehre giremezdi. Yani, bu köprü İstanbul'un doğu-

İstanbul şehri içindeki en eski Osmanlı köprüsü: Bostancı Köprüsü

daki giriş noktası idi. Köprünün önünde II. Mahmud'un bir de çeşmesini göreceksiniz. Vaktiyle buradaki namazgâha aitti.

Buradan sonra Maltepe ilçesi başlıyor. Küçükyalı semti bu ilçede. İç kısımlarda 10. yüzyıldan kalma, bin yıllık Brias Sarayı ve Satiros Kilisesi'nin kalıntıları var. Buna o zamanlar İran Sarayı derlerdi. Çok önemlidir fakat nedense fazla bilinmez. Yakın tarihlerde İtalyan arkeoloji heyeti burada kurtarma kazıları yaptı. Burayı gezerseniz kendinizi bir kâşif gibi hissedip mutlu olursunuz.

Küçükyalı'da Satiros Manastırına ait yaklaşık 1000 yıllık İran Sarayı

Küçükyalı'dan belediye otobüsleriyle, minibüslerle veya özel araçlarla Pendik'e dek ulaşmak oldukça kolaydır. Aradaki Maltepe'nin en ünlü tarihî miraslarını yerleşimin iç tarafında görebilirsiniz. 18. yüzyılda burayı imar eden Feyzullah Efendi'nin camisi ve çeşmesi de buradadır. Sahil yolunun az iç kısmında ve küçük bir meydana açılan Beşevler Sokağı'nın kıyısında 19. yüzyıldan kalan ve Maltepe'nin ünlü eserlerinden olan Beş Çeşmeler'i göreceksiniz. Semtin, güzel, karakteristik görünümler sunan bazı sokaklarını dizi filmciler mekân olarak değerlendirirler.

18. yüzyılda Maltepe'yi ihya eden Feyzullah Efendi'nin camisi

Daha ileride Kartal var. Burası da bir İstanbul ilçesidir. Adıyla ilgili en yaygın söylenti, Roma çağındaki Kartalimen isimli bir askeri üsten geldiğidir. Yerleşim içinde ve tren hattına Surp Nişan Ermeni Kilisesi'ni görebilirsiniz. Daha ötedeki Pendik ise, prehistorya devrinden izleri barındırır. Kaynarca tren hattının yanında geçtiğimiz aylarda bulunan 9 bin yıllık köy ve "hocker" tipinde (dizler göğse doğru çekilmiş hâlde) gömülmüş bir iskelet, bunu kanıtladı. Görülmesi insana büyük heyecan veriyor.

Geldiniz Pendik'e... İlçe merkezi içinde Abbas Hilmi Paşa'nın 1910 tarihli bir camisi duruyor. Buradan Yakacık taraflarına çıkabilirseniz, İstanbul'un o eski oksijen ve orman deposunun ne acıklı hâle geldiğine gözlerinizle tanık olmanın bedbahtlığını da yaşarsınız. Zeynep Sultan Çeşmesi gibi tek tük eserleri bağrında yaşatmaya çalışan bu yöremiz, aynı zamanda İstanbul'un en yüksek noktası olan Aydos Tepesi'ni de barındırıyor. İnat edip buralara kadar gelmeyi göze alırsanız, yine de eliniz boş dönmezsiniz. En azından bir kere görüp gezmiş olun.

Bu saydığım yörelere gelmek hâliyle bir araba ister. Ya da ayrı bir gün Kadıköyü'nden kalkan ve sahilden giden otobüslerle buralara zevkli bir yolculuk yapabilirsiniz. Ben buradaki araştırmalarımda hep bu seçeneği kullandım.

Geride Pendik ilçesi, önde marina

"Minibüs Yolu" denilen güzergâh

Kadıköyü ile Pendik güzergâhını iç kısımdan katetmek istiyorsanız, bu başka bir gezi programına alınmalı... "Minibüs yolu" diye bilinen, ama gerçek adı Fahreddin Kerim Gökay Caddesi olan bu geniş ve çok uzun güzergâh, Söğütlüçeşme'deki belediye binasının önünden başlayıp Bostancı'ya dek ilerliyor ve buradan itibaren de deniz tarafından aynı yöne giden Bağdat Caddesi ile küçük bir meydanda birleşip yine "Bağdat Caddesi" adıyla Maltepe-Dragos'a kadar geliyor.

Bu iç güzergâhta, Söğütlüçeşme'den itibaren, sağ kolda Mısırlı Nimet Hanım Konağı ve yanında Müjdat Gezen Sanat Merkezi'ni görürsünüz. Bunların az ilerisinde ve yolun sağ kolundaki Feneryolu Sokağı'nda 19. yüzyıldan Tuğlacıbaşı Camisi, tren hattında Feneryolu Camisi, sonra 1877'den Göztepe Camisi, Suadiye Camisi, Erenköy-Tüccarbaşı'nda 1911 tarihli Tüccarbaşı Camisi, yine minibüs güzergâhı üzerinde 1875'ten Sahrayıcedid Camisi, Kozyatağı Sinan Ercan Caddesi'nde 1900'den Reşat Paşa Köşkü ve Üst Bostancı'da Mimar Kemaleddin'in 20. yüzyıl başlarında yaptığı Bostancı Camisi vardır. Bu güzergâhta sık sık araç kullanmak ve indi bindi yapmak gerekebilir, hatırınızda olsun.

Ziverbey'de Nimet Hanım Konağı ve geride modern apartmanlar

Ohh!.. Nihayet, üzerinden araç geçmeyen sessiz bir yol gördük!..

Kadıköyü yakasının, hatta bütün İstanbul'un en güzel yolu, Fenerbahçesi orduevinin önünden başlayıp, kıyı kıyı ilerleyerek Caddebostan merkezine varan yürüme ve bisiklet güzergâhıdır.

Mavi renkle belirlenmiş bu "ayrıcalıklı" yolda gidip gelen bisikletler, bir homurtulu araç tarafından sıkıştırılmadan ve tehlikeye itilmeden rahatça ve huzur içinde yol alırlar burada. Belediye halkın kullanımı için de bisiklet istasyonu kurmuştur kıyıda, bunlardan da faydalanıp bir tur atmayı deneyin deniz manzaralı yeşillikler arasında.

Kalamış Sahili'nden Caddebostan'a dek size ayrılan bisiklet yolunda rahatça gidip gelebilirsiniz

Bunu yaparken de, Caddebostan'a yakın konumda adeta bir şatoyu andıran devasa kütlesiyle, yaklaşık 110 yıllık Ragıp Paşa'nın konağını görün.

Ragıp Paşa, Sultan II. Abdülhamid'in nazırlarındandı ve çok zengindi. Kızı için de bu güzergâhta ayrı bir konak yaptırmıştı.

2. Etap: Kadıköyü - Üsküdar Hattı

Asya İstanbul'u eski yılların güzelliğinden ve geleneksel dokusundan çok uzaklaşmıştır. Bir tek Boğaziçi aynı! Burada hepimizin kurtarıcısı yine Boğaziçi'miz oluyor. Ya olmasaydı ne yapardık, yaşayabilir miydik acaba bu şehirde? Kadıköyü-Anadolufeneri arasında uzanan, yaklaşık 35 kilometrelik uzun bir güzergâhtır bu rota. Ben sizlere numaralandırılmış güzergâhları vereceğim ama yürür müsünüz, arabaya mı binersiniz, karar sizin. Yine de benim önerilerime kulak verin derim.

Kadıköyü-Üsküdar arası önemli bir güzergâhtır ve buralarda araç kullanmanız, dolmuş ve otobüslerden faydalanmanız gerekecektir. Arabanızla Üsküdar'a gelecekseniz dikkatli olun. Zira buralardaki hemen hemen tüm sokaklar birer park yerine dönüşmüş durumdadır. Bir park yeri bulup girseniz bile, gezi sonrasında yine aynı yere dönme zorunluluğu doğacak. Yine en iyisi ve her zaman önerdiğim seçenek, toplu taşıma araçları ve yürümek!...

Kadıköyü ile Üsküdar arasında hangi eserler var, bir sıralayayım öncelikle: Kadıköyü sahilini kuzeye doğru takip ettiğinizde ilk olarak sağ kolda göreceğiniz eser, ihmalden dolayı ne yazık ki perişan duruma gelmiş bir 18. yüzyıl sonu kültür mirası olan Ladikli Çuhadaroğlu Konağı ve Namazgâhı'dır. Göz göre göre yıkılma sürecine giren bu değerli eser için ellerin kıpırdamaması akıl ve mantığın alacağı şeyler değil kuşkusuz, ama gerçek ne yazık ki böyle...

Bunun biraz iç tarafındaki sokakta 1860'lardan Aziziye Hamamı var. Daha da iç tarafta Rasimpaşa semtini görürsünüz. Gayrimüslim cemaatin eski kilise ve sinagogları buralarda karşınıza çıkacak. Rasim Paşa, II. Abdülhamid'in bahriye nazırı idi ve buradaki camisi de erken 20. yüzyıl eseridir.

Daha sonra demiryolu köprüsünü geçerek Haydarpaşa semtine gelirsiniz. Buradaki gar ve iskele binaları Haydarpaşa'nın simgeleridir. Ayrıca üstteki yol kıyısında göreceğiniz eski tıbbiye binası, bunun deniz tarafında ve Selimiye Kışlası'nın deniz yönündeki girişinin yanına eski yerinden alınıp yeniden kurulan meşhur Kavak Namazgâhı, Numune Hastanesi, Askerî Hastane ve arkasındaki ünlü İngiliz Mezarlığı çok önemlidir. Bu mezarlığı mutlaka görmeye çalışın, giriş çok kolaydır.

İstanbul'daki en güzel, en tertipli mezarlıklardan biridir. İçinde Kraliçe Viktorya'nın bağışladığı sütun biçiminde bir de anıt vardır.

1950'lerin başlarında yapılan silindirik formdaki devasa siloların bulunduğu liman içine girebilmeniz pek mümkün değil, izin almanız gerekli. Ama eğer bunu yapabilirseniz, orada Abdülhamid devri silolarını, misafirhane tesislerini, eski karakolu görme şansını yakalarsınız.

Büyük bir alışveriş merkezinin ve Marmaray istasyonunun bulunduğu alana eskiden İbrahim Paşa Çayırı derlerdi ve buraları çok geniş mesire alanlarıydı. Bölgeye adını veren küçük boydaki İbrahim Paşa Camisi ise bina yığınları, asfalt yollar ve dev alışveriş merkezi arasında neredeyse kaybolmuş gibidir. Ünlü Ayrılık Çeşmesi dahi bunların arasında acınacak duruma düşmüştür günümüzde. Vaktiyle bu çayırlıkta askeri talimler, binlerce insanın katıldığı sünnet eğlenceleri, mesire şenlikleri yapılırdı. İstanbul'dan "ayrılma noktası" olduğundan aynı yerdeki çeşme asırlar boyunca bu isimle anılır olmuştu.

Daha ileride Yeldeğirmeni semti var. 19. yüzyılda dahi görülebilen yel değirmenlerinden adını alan çayırlık semt, şimdi bir bina ormanı.

Kadıköyü'nün Üsküdar ile sınırında iki ünlü semti bulunur: Koşuyolu ve Acıbadem. Romalılar devrinde Koşuyolu'nda koşular tertip edildiğine dair bilgiler var elimizde. Osmanlı devrinde de buralarda bazı müsabakalar yapılırmış. Koşuyolu'nun Validebağ Korusu ünlüdür, girip gezebilirsiniz. 19. yüzyıldan Adile Sultan'ın büyük kasrı da buradadır. Daha ileride ve en tepesinde bir Ermeni mezarlığının bulunduğu Bağlarbaşı semtine doğru Altunizade yerleşimi var. İsmini, Boğaziçi Köprüsü'nün çevre yoluna açıldığı cadde üzerindeki Altunizade Camisi'nden almıştır. Bir 19. yüzyıl eseridir bu cami.

Bağlarbaşı'nda 16. yüzyılda kurulan Ermeni Mezarlığı

Üsküdar'ın Harem kıyılarına tepeden bakan Selimiye semtine adını veren camiyi III. Selim yaptırmıştır. İki minareli bu zarif eser yaklaşık iki asırlıktır. Selimiye Kışlası da bunun deniz tarafında yer alır ve köşe kulelerinin birinde Florence Nightingale Müzesi vardır. Kanuni devrinde yapılan meşhur Kavak Sarayı da bu mıntıkadaydı vaktiyle. Kavak Bayırı Sokağı'nın kıyısındaki set üzerinden göreceğiniz İstanbul panoraması sizi büyüleyecek niteliktedir.

Deniz tarafına, yani Harem'e doğru inince Defterdar Tahir Efendi Camisi'ni ve Fatih Sultan Mehmed Camisi'ni göreceksiniz. Sahil boyunca yürürseniz muhteşem Kız Kulesi sizlere hoş geldin diyecek. Sahilden tekne kaldırıyorlar buraya. Bir iki dakikalık yolculuktan sonra işte kule! Üst balkonlarından İstanbul'u seyrederken zevk ve heyecandan düşüp bayılmamak için parmaklıklara iyi tutunun.

Salacak kıyısından İstanbul'u mümkünse akşam güneş batarken izlemeye çalışın. Sonra Şemsipaşa'ya doğru yürüyün. Şemsi Paşa Külliyesi, Mimar Sinan'ın küçük ama muhteşem eserlerinden biridir ve tam deniz kıyısında yer alır. Burada çok kişi balık tutar. Güzel çay bahçeleri de vardır. Bir süre dinlenirsiniz.

Geri sırttaki Rum Mehmed Paşa Camisi 1460'lardan kalmadır ve yörenin en eski Osmanlı eserlerindendir. Daha üstteki Ayazma Camisi ise 18. yüzyıldandır. Banisi ise Sultan III. Mustafa'dır. Arka tarafında Mimar Kemaleddin'in yaptığı III. Mustafa Mekteb-i İbtidaisi'nin binası var ve şimdi okul olarak kullanılıyor. Ayazma Camisi haziresinde dev boyutlardaki yeniçeri mezar taşlarını görmeyi sakın ihmal etmeyin. Zira bunlar elimizde bulunan çok az sayıda örnekten birkaçıdır.

Salacak'a inen yokuşta 16. yüzyıldan Sadrazam Sinan Paşa Camisi'ni göreceksiniz. Sinan Paşa'nın külliyesini ise Divanyolu gezinizde görmüştünüz, hatırlayın. Caminin yanı başında duran kabir ise 18. yüzyılda yaşayıp 102 yaşında ölen Pir Ahmed Raufi'ye aittir.

Bu güzergâhın yakınından Doğancılar Caddesi geçiyor. Yolun başı Karacaahmet Mezarlığı civarından başlar ve Doğancılar Camisi de buradadır. Bu tepelerde Osmanlı devrinde saray için değerli yırtıcı kuşları besleyen Doğancılar Ocağı dururdu. Caminin arkasında da Sinan eseri olan İsfendiyaroğlu Hacı Ahmed Paşa Türbesi vardır.

Daha geride, yukarıya doğru Nasuh Paşa Camisi ve haziresiyle, Üsküdar meydanına inen Halk Caddesi'nde sağ kolda ise 1670'lerden Şehit Süleyman Paşa Camisi'yle karşılaşacaksınız. Çiçekçi semti de buraya çok yakın ve tarihî Paşakapısı cezaevinin daha gerisindedir. Burada III. Selim Çeşmesi'ni, bunun karşısında meşhur Çiçekçi Namazgâhı'nı ve Küçük Selimiye Camisi'ni görün.

Üsküdar'ın iç taraflarında ve tepe kısmından başlayan Gündoğumu Caddesi ile İnadiye Mektebi Sokağı'nın buluştukları yerde, Sokullu Mehmed Paşa'nın da yakın adamlarından olan Tavaşi Hasan Ağa'nın 1587 tarihli camisi hayli dikkatinizi çekecektir. Selami Ali Caddesi yakınındaki Solak Sinan Sokağı'nda aynı isimli cami ve önünde 1728'den Mustafa Ağa Çeşmesi durur. Gezi güzergâhlarınızı karıştırmamak ve daha sonraki gelişinizde aynı bölgeleri ve eserleri kolaylıkla bulabilmek için buralardaki sokak isimlerini ve bunların yer aldıkları mahalleleri mutlaka "Üsküdar" defterinize kaydedin.

Üsküdar'ın iç kısmı tarihî eserlerle dolu. Ama her yeri kaplayan beton kütlelerinden dolayı bunların uzaktan algılanması gerçekten de zor. Eserlerin en anıtsalı, Sinan'ın yapıtı olan, 1580'lerden kalma devasa Atik Valide Külliyesi'dir ve Toptaşı semtinde yer alır. Burada sözüne ettiğim "Atik Valide" Sultan III. Murad'ın anası, Sarı Selim'in de karısı olan Nurbanu Sultandır. Külliyenin imaret bölümü uzun yıllar Toptaşı Cezaevi olarak kullanılmıştı. İki minareli heybetli camisi, perişan vaziyetteki sıbyan mektebi ve diğer ilginç yapılarıyla bu külliyeyi gezmek hayli vaktinizi alır, planlamanızı buna göre yapın. Toptaşı semtine adını veren ünlü top güllesi Toptaşı Caddesi'nin Üsküdar Meydanı'na yakın konumunda ve caddenin ortasında durur.

Toptaşı semtine adını veren top güllesi

Daha aşağılarda 17. yüzyıldan Ahmediye Külliyesi, daha iç kısımda ise İsmail Efendi Camisi ve çevresindeki Ağa Hamamı, İskender Çelebi Türbesi, yukarıdaki sırtlarda 17. yüzyıldan Kösem Sultan'ın Çinili Camisi ve Hamamı, Divitçiler Camisi ve Sıbyan Mektebi, bunun yanında 1679'dan Yakup Ağa Çeşmesi, Abdülmecid'in karakol yapısı, Damat İbrahim Paşa'nın yaptırdığı bazı çeşmeler, Küçük İhsaniye Camisi tarafında ve İskele Sokağı kıyısında 1823'ten Hafız İsa Çeşmesi, Doğancılar Parkı'yla meydan arasındaki sırtlarda yer alan 17. yüzyıl eseri ünlü Mahmud Hüdai Dergâhı (müze olarak geziliyor) ve yakınında Halil Paşa Türbesi, bunun az ilerisinde Cennet Efendi Dergâhı'na ait hazire, Ahmed Çelebi Camisi, Kaptan Paşa Camisi, Doğancılar Caddesi'nde İmrahor Camisi, bunun avlusunda Gülnuş Sultan Çeşmesi, karşı köşede Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Kadını Çeşmesi, Sadrazam Rüs-

İhsaniye Camisi

tem Paşa'nın yaptırdığı sıbyan mektebi, cadde üzerinde eski Üsküdar Mevlevihanesi, Osmanlı devrinde salgın hastalıklar için ilaçlı su üreten "tebhirhane" tesisi, Karacaahmet-Çiçekçi arasındaki yol ağzında Ahmed Fethi Paşa Camisi, bunun karşı köşesinde Cem Evi ve yanında Hoca Saadeddin Efendi Sebili, Bağlarbaşı meydanında geniş arazilere yayılan gayrimüslim mezarlıkları, buraya açılan Nuh Kuyusu Caddesi üzerinde Kartal Baba Camisi, Abdülfettah Bağdadi Türbesi ve Haziresi, Cevri Usta Camisi, Zeynep-Kamil Hastanesi'nin ilerisinde Fenayi Ali Camisi ve karşısında sıbyan mektebiyle bunun altında 1715'ten Seyid Ahmed Çeşmesi, Nakkaştepe'de Halife Abdülmecid Köşkü ve Toygartepe mevkisinde 1453'ten Toygar Hamza Camisi, Üsküdar havalisindeki sayısız eserin en göz önünde olanlarındandırlar.

Üsküdar eserleri esasen birbirlerinden çok uzak olmamasına karşın, bazı güzergâhlarınızda araç kullanmanız gerekebilir. Üsküdar mahalleleri inişli çıkışlıdır, yürümekte zorlanabilirsiniz. Ama bütün bu eserleri bir günde göremeyeceğiniz için kendinizi fazla sıkmaya da gerek yok.

Bu eserlerin yer aldığı sokakları adım adım arşınlayarak bulup gezeceksiniz. O halde gezileriniz bölüm bölüm ve gün gün planlamalısınız. İşte size önerdiğim on iki güzergâh örneği;

1) *Kadıköyü – Haydarpaşa – Selimiye,*
2) *Doğancılar Caddesi güzergâhı,*
3) *Nuh Kuyusu – Bağlarbaşı – Bülbülderesi Caddesi,*
4) *Hacı Hesna Hatun Tepesi – Fethi Paşa Korusu ve çevresi,*
5) *Üsküdar meydanı ve yakın çevresi,*
6) *Üsküdar – Salacak arası,*
7) *Çavuşbaşı – Ahmediye arası,*
8) *Zeynep Kamil – Atik Valide güzergâhı,*
9) *Selami Ali – Toygartepe güzergâhı,*
10) *Kısıklı – Çamlıca – Küçük Çamlıca – Bulgurlu yöreleri,*
11) *Yenimahalle kiliseler çevresi (Bağlarbaşı – Bülbüldere Caddesi'nin doğu tarafındaki iç kısımları),*
12) *Çiçekçi – Selimiye – Ayazma güzergâhı.*

Bana sorarsanız, Üsküdar havalisi gezileriniz için bir-bir buçuk ayınızı şimdiden planlayın derim. Bu saydığım güzergâhların çoğu için araç kullanmanız gerekmiyor. Ama yine de aracı tamamen dışlamayın. Söylediğim gibi, pek çoğu Üsküdar sırtlarında ve yürüyüşlere uygun etaplardır.

Üsküdar meydanının çevresinde ise epeyce abidevi eser göreceksiniz. Buradan başlayıp sırtlara doğru planlı yürüyüş rotalarınızı çizersiniz. Ya da daha yukarılardan başlayıp sıra sıra denize doğru inersiniz.

İskelenin hemen gerisindeki meydan çevresinde şu önemli eserleri göreceksiniz: 16. yüzyıldan bir Sinan eseri olan Mihrimah Sultan Camisi, iskelenin önünde 1729'dan III. Ahmed Çeşmesi, belediyenin karşısında 1710'dan Gülnuş Emetullah Sultan Camisi (Lale Devri sultanı III. Ahmed'in anası olur), bunun iç kısmında 16. yüzyıldan Gülfem Hatun Camisi (Gülfem, Kanuni'nin dört kadınından biriydi), balık pazarının yakınında 16. yüzyıldan Selman Ağa Camisi, belediyenin önünde yine bir Sinan eseri olan Nurbanu Sultan Hamamı, hamamın doğusunda 15. yüzyıl sonlarından Kara Davut Ağa Camisi ve çarşı içinde 18. yüzyıldan Hacı Selim Ağa Kütüphanesi.

Üsküdar Meydanı'ndaki Yeni Valide Camisi Sultan III. Ahmed'in annesine aittir

Meydanın üst tarafında ve Mihrümah Camisi'nin arkasındaki sırtlarda yer alan Hacı Hesna Mahallesi'ndeki Özbekler Tekkesi, İstanbul'un en tanınmış dergâh yapılarından biridir. Bu sokaklara tırmanıp mutlaka görmenizi isterim. Hatice Hesna Kadın, Mihrümah Sultan'ın tayasıydı (bakıcı) ve Sultan Süleyman'dan bu arazileri ihsan olarak almıştı. Hatice Hesna Kadın'ın kendi camisi de buradadır.

Solda Mihrümah Camisi'nin son cemaat yeri, sağda Özbekler Tekkesi

Bu mahallenin içindeki, Boğaziçi sahillerine dek set set inen Fethi Paşa Korusu ise tam anlamıyla bir doğa harikasıdır. Mümkünse buraya da uğrayıp biraz dinlenin, koruda dolaşın. Fethi Ahmed Paşa, Arkeo-

loji Müzesi'nin ilk kurucularındandı ve bu kıyılarda bir de yalısı vardı. Sultantepe mevkisinin bir diğer önemli mirası, 17. yüzyılda inşa edildiği düşünülen Abdülbaki Efendi Camisi'dir.

3. Etap: Büyük ve Küçük Çamlıca – Bulgurlu – Dudullu

Büyük Çamlıca tepesi, İstanbulluların en çok tanıdığı eski mesire alanlarından biridir ve günümüzde de sıkça gidilen bir manzara noktasıdır. Kadıköyü iskelesi önünden kalkan otobüslerle, Üsküdar'dan hareket eden belediye araçlarıyla buraya gelmek çok kolaydır. Eğer özel arabalarınızla gelmeyi planlıyorsanız tepeye yakın bir park yerine dek çıkabilirsiniz.

Son zamanlarda güzel bir tasarımla derli toplu hâle getirilen ünlü tepe, insanı kendinden geçirecek kadar etkileyici bir İstanbul manzarasına sahiptir. Eski zamanlarda ahali buralara öküzlerin çektiği arabalarla gelirdi. Dağın eteklerinde ise yemyeşil bahçeler içinde büyüklü küçüklü ahşap konaklar görülürdü. Günümüzde bu tepede güzel tesisler var. Oturup, harika bir İstanbul manzarası eşliğinde çok hoş zaman geçirmek mümkün.

Tepeye çıkan Büyük Çamlıca Caddesi'nde Tiryal Hanım'ın 1872'de yaptırdığı bir çeşme görürsünüz. Aynı yoldaki Mehmed Han Çeşmesi ise çok daha eski tarihlerden, 1661'dendir. Bu çevrede ayrıca 1797'den Benlizade Çeşmesi de var. Sultan II. Mahmud'un da bir çeşmesi görülüyor burada. Eee, suyu bu kadar bol olan bir yörede çeşme sayısının da çok olması hiç şaşırtıcı değil. Gerçekten de Üsküdar havalisi leziz kaynak sularıyla meşhur olmuş bir yöreydi Osmanlı dönemlerinde.

Bulgurlu ise, Üsküdar'ın iç taraflarında ve Küçük Çamlıca'nın eteklerinin gerisinde kalan bir eski semttir. Kadıköyü'nden belediye otobüsleriyle kolaylıkla ulaşabiliyorsunuz buralara. Bulgurlu'da görebileceğiniz fazla bir şey yok, ama gezmekte fayda var. İstanbul'un anormal büyüyüşünü, dur durak bilmeden genişleyişini ve çarpık yapılaşmaya nasıl kurban edildiğini bir kez de buralarda görüp bir fikir edinirsiniz hiç olmazsa... Çeşme sayısı bu eski köyde de hatırı sayılır miktardadır. 1875'ten bir çeşme, 18. yüzyıldan Valide Çeşmesi gibi tarihî mirasları gezinizde tespit edebilirsiniz.

Kısıklı merkezindeki üç yol ağzında duran Kısıklı Camisi önemli bir eserdir ve Sultan III. Murad döneminden, yani 16. yüzyıl sonlarından kalmadır. Kısıklı'dan Bulgurlu yönüne giderken karşılaşacağınız bir diğer eser, hiç kuşkusuz ki Bulgurlu Camisi olacak. Ta 1600'lü yıllardan kalmadır ve banisi Teberdar (Baltacı) Mehmed Ağa'dır.

Küçük Çamlıca ise, aşina olduğunuz Büyük Çamlıca tepesinin kuzeydoğu eteklerinde ve Kısıklı'nın ilerisinde kalır. Bir zamanlar havasının suyunun temizliğiyle ve yemyeşil çayırlarıyla nam salan bu semtin, geleneksel fizikî dokusu da, doğal görüntüsü de büyük ölçüde yitip gitti. O ünlü tarihî ahşap köşk ve konaklarından geriye pek bir şey kalmadı.

Buraya da belediye ve halk otobüsleriyle rahatça ulaşılabiliyor Üsküdar ve Kadıköyü'nden. Küçük Çamlıca'nın en tanınan eserini buraya kadar gelmişken görmeden gitmeyin, olur mu? Bulgurlu tarafında ve aynı isimli mahalledeki Bodrumi Ömer Efendi Camisi'dir bu. Ömer Efendi, 19. yüzyıl sonlarının saygın şeyhülislamlarından biriydi ve bu eserini 1891'de yaptırmıştı.

Dudullu köyü, esasen tarihi çok eski asırlara, hatta ilk çağın erken dönemlerine dek uzanan bir yerleşimdir. Osmanlı döneminden bazı eserleri burada da görmeniz mümkün. II. Mahmud'un ve 1886'dan Adile Sultan'ın çeşmeleri bunlar arasındadır.

Ümraniye tarafları, İstanbul'un çarpık kentleşme öykülerine sahne olan bir yöre. Daha yakın tarihlere dek yemyeşil çayırları mesire alanı olarak değerlendirilen bu eski yerleşim günümüzde bina ormanına dönüşmüş bir İstanbul ilçesidir. Burada 1898 yılından saraylı Cevher Ağa'nın yaptırmış olduğu bir cami vardır.

Bir sonraki gezinizde, bu kez İstanbul'un Asya yakası kıyılarını gezeceksiniz. Buna göre hazırlanın.

4. Etap: Üsküdar – Çengelköy Hattı

Bu güzergâh güzel bir yürüme yoludur ve yarım güne dahi sığdırabilirsiniz. Tabii kısım kısım göreceğiniz muazzam Boğaziçi manzarasına dalıp oralarda fazla oyalanmazsanız...

Üsküdar iskele mevkisinden kuzeye doğru kıyıdan yürümeye başlıyorsunuz şimdi. Bakalım önünüze neler çıkacak? Asya Boğaziçi'sinin kıyılarını arşınlarken bir nokta dikkatlerinizi çekecek: Bu güzergâhta Boğaziçi'ni seyredebileceğiniz veya apaçık görebileceğiniz kıyı şeridi sandığınızdan da az. Zira neredeyse kıyının her santimi yalılarla kapatılmış. Yani karşı tarafta olduğu gibi denizi görerek ilerlemek, bazı küçük kısımlar haricinde pek mümkün görünmüyor.

Üsküdar Meydanı'nda yoğun bir insan ve araç trafiği var

Kuzguncuk kıyılarına yaklaşırken bir iki küçük parkta Boğaziçi'ni doyasıya seyredebilme imkânını bulacaksınız. İskele gerisinde sırtlara tırmanan İcadiye Caddesi çevresi, Kuzguncuk'un karakteristik sokaklarının açıldığı bir güzergâhtır. Fazla yukarılara çıkmadan köyün bu mevkisindeki Perihan Abla, İnci Çayırlı, Bostan gibi isimler taşıyan güzel ara sokakları gezip bol bol resim çekin.

Fethi Paşa Korusu'ndan Boğaziçi muhteşem görünür

İstanbul'daki kiliseler içinde en güzel çan kulelerinden birine sahip olan Aya Panteleimon Rum Kilisesi, 1861'den Surp Lusavoriç Ermeni Kilisesi, bunun yanında küçük bir Rum Ortodoks kilisesi olan Aya Yorgi ve Bedyakov Sinagogu hep bu çerçeve içindedir ve birbirlerine çok yakındırlar. Dışından pek belli olmaz ama içine girdiğinizde Bedyakov Sinagogu'nun ibadet mekânına ve bahçesindeki kameriyelere bayılacaksınız. Kuzguncuk'un ilginç bir yönü de meşhur kuru kahvecimiz Mehmed Efendi'nin vaktiyle burada arazilerinin bulunmuş olmasıdır.

Mimar Ali Talat Bey'in 20. yüzyıl başlarında yaptığı şirin iskeleyi geçtiniz ve Beylerbeyi'ne doğru yürüyorsunuz şimdi. Eskiden Paşa Limanı denilen kıyılardasınız. Öküz Limanı diye de bilinirdi buraları. Karşıdaki Hayreddiniye (Beşiktaş) iskelesinden mavnalara yüklenip getirilen mallar ve öküzler buradan öküz arabalarıyla başka yerlere sevk edilirdi. Ama bu ismin çok daha eski tarihlerden kalma olduğu söylenir.

Burada denizi apaçık gören güzel bir park var. Boğaziçi muhteşem güzelliği ile bir kez daha gözlerinizin önüne seriliyor. Gerideki mermer çeşme grubu 19. yüzyıldan Sadrazam Hüseyin Avni Paşa'ya aittir. Mer-

mer yalakları atların da su içebilmeleri için yapılmıştır. Buraya Paşa Limanı denmesi Hüseyin Avni Paşa ile alakalıdır.

Az gerinizdeki küçük cami 1766 yılından Silahtar Mustafa Ağa'nındır. Kıyıda 1842 tarihli Nizam-ı Cedid karakolu ile bunun yanında da duvar gibi yüzleriyle III. Selim'in 1802'de yaptırdığı devasa tahıl ambarlarını görüyorsunuz. Şimdi bunlara ait ünite Devlet Tiyatrosu'nun bir kültür sitesi olarak kullanılıyor.

Kıyıda, köprünün altında İstanbul'un en güzel minareli camilerinden biri duruyor. 19. yüzyıldan Şeyhülislam Üryanizade Efendi'ye aittir bu eser. Bunun gerisindeki sırtta duran Cemil Molla Köşkü de çok zarif bir yapıdır. (Kuzguncuk sırtları Nakkaştepe olarak tanınıyor. Buraya üst taraftaki Bağlarbaşı'ndan rahatlıkla ulaşmak daha akıllıca olur. Orada, Kuşbakışı Caddesi'nin beri tarafında görebileceğiniz en namlı anıtsal eser de son halife Abdülmecid Efendi'nin kullandığı, bahçeler içindeki harika köşk olacak. İzin alıp girersiniz.)

Beylerbeyi, bir sonraki durağınız. Buradaki kiliselerin önündeki büyük haçtan dolayı Romalılar zamanında yöre İstavroz adıyla tanınırdı ki şaşırtıcı şekilde, bu adı Türkler de kullanmışlardır asırlar boyunca. 16. yüzyılın Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın buradaki yalısında ikamet etmesinden dolayı köyün adı daha sonraki asırlarda Beylerbeyi diye söylenir olmuş. Burada neler var bakalım:

Öncelikle muazzam 19. yüzyıl sarayı, Beylerbeyi. Çok düşük bir ücretle saray bahçesini gezebilir, ayrıca bir ücretle de isterseniz sarayın içini dolaşabilirsiniz. Son derece güzel hayvan heykelleri var burada. Bahçe kıyısında, bilet alındıktan sonra girilen tünel, tarihî bir geçittir. Bu saraydan önce aynı yerde bulunan, II. Mahmud'un yaptırmış olduğu eski saraya aittir bu tünel. Unutmadan, sarayın kuzey bahçesinde göreceğiniz "maymunçıkmaz ağacı"ndan, buradakinden başka bir de Hasköy'deki Aynalıkavak Kasrı'nda var. Bu çok ilginç ağacın yaprakları ve incecik gövdesi son derece sert ve diken şeklindedir, aman dikkat!

Beylerbeyi Sarayı'na girerken bu 19. yüzyıl tünelinden geçeceksiniz

Sultan Abdülaziz'in Sarkis Balyan'a 1865'te yaptırdığı muhteşem Beylerbeyi Sarayı'ndan çıktınız. Sağınızdaki yolda, kapsamlı bir onarım geçiren Bostancıbaşı Abdullah Ağa'nın camisi var. Vaktiyle bir de hamamı bulunurdu bunun. Daha ileride ve kıyıda ise, İstanbul'daki iki minareli 21 tarihî camiden biri olup 18. yüzyılda I. Abdülhamid'in yaptırmış olduğu Beylerbeyi Camisi duruyor. Caminin kuzey tarafında bir de hamamı bulunuyor. Bu eserin denize bakan avlusundan Boğaziçi muhteşem görünür, burada biraz oyalanın... Çok güzel lokantalar da var kıyıda, mola verebilirsiniz.

İçinde Sultan Abdülaziz'in at üzerinde bir heykeli bulunan muhteşem Beylerbeyi Sarayı

Eskiden Beylerbeyi merkezine At Meydanı denirdi. Buranın az kuzeyinde o zamanlar bir kadın hastanesinin olduğunu, bunun ilerisinde ise Müdafaa-i Milliye Sineması'nın bulunduğunu söyleyeyim.

Çengelköy bir zamanlar çiçek kokusuyla karşılardı insanları. Şimdi böyle bir şey beklemeyin ve eğer sıkıntıya gelemiyorsanız, mümkünse güzel yaz hafta sonlarında ve öğleden sonraları buralarda arabanızla dolaşmamaya bakın, zira aşırı kalabalık oluyor. Hem insan hem de araç yönünden...

Roma çağında Sofianai diye bilinen bu sakin köyün şimdiki adının bir tür yengeç olan ve eskiden burada bol miktarda bulunan "çenkal"dan geldiği konusunda bazı görüşler var. Bu konuda Çengeloğlu Tahir Paşa'nın da bahsi geçer.

Çengelköy ve Beylerbeyi arasındaki sırtlarda yükselen doruğa eski asırlarda Çakal Dağı derlerdi. Çok fazla doğal güzelliğe sahipti bu yöremiz. Dutu, eriği, kirazı ve kütür kütür hıyarı ile asırlar boyunca damaklara nefis lezzetler sunan bu tarihî köyde, Kanuni tarafından yaptırılan kasır, buranın namını artırmış.

19. yüzyılın abidevi yapısı olan Çengelköy Kışlası'nın o eski kasrın bulunduğu arazilerinde yapıldığı sanılır. Bu tarihî kışla (Kuleli Askerî Lisesi) özellikle gece ışıklandırıldığı zaman Boğaziçi'nin en güzel konturlarından birisine sahip olan Çengelköy sahillerine aşırı bir güzellik katar. İçindeki müze ve kitaplık da gerçekten şahanedir. Bir tanıdığınız varsa izin alıp içini görebilme şansınız olabilir, ama halka açık değil kışla. Olsun, dışarıdan seyretmek bile çok etkileyici.

Bunun ilerisinde ve deniz kıyısında ise 1720'de Kaymak Mustafa Paşa'nın yaptırdığı ve günümüzde Çengelköy Camisi ya da Kulebahçe Camisi diye bilinen eser durur.

Zamanında yeşillikler içinde bir köy olan Çengelköy'de bugün görebileceğiniz en namlı yer, iskele yanındaki Çınaraltı Kahvesi'dir. Ana yoldan buraya girerken karşılaşacağınız Hamdullah Paşa (aslında Abdullah Paşa) Camisi, II. Mahmud dönemindendir. Özellikle güzel hafta sonlarında buradaki çay bahçesinde yer bulabilmek neredeyse imkânsız. Bahçenin ortasında dev bir çınar ağacıyla burun buruna geleceksiniz. İstanbul'un en yaşlı ağaçlarından biri olduğu söylenir bu çınarın. Zaten ağırlaşmış koca bir dalının desteklenerek tutturulduğunu görünce siz de bu kanıya varacaksınız.

Köyün bir diğer camisi ise az gerideki Kaptanpaşa Sokağı'ndadır. 1894 tarihli Hacı Ömer Efendi Camisi'dir bu. Çınaraltı bahçesinin yakınında ve yolun kıyısındaki bir noktada duran dört yüzlü ve kitabeli Kavas Ahmed Ağa Çeşmesi 1854'tendir. Çengelköy'ün merkezinde II. Mahmud'un ve II. Abdülhamid'in de birer çeşmesi vardır. Kalantor Sokağı'ndaki cami Kerime Hatun'undur. Kitabesine göre tarihi de 1754'tür. Çengelköy sahilinde bir de Rum cemaatine ait bir Ortodoks kilisesi vardır.

Çengelköy kıyısında Hacı Ömer Efendi Camisi

Genellikle dizi film sektörünün doğal dekor olarak kullandıkları Çengelköy sokakları ve konutları, İstanbulluların bu semte olan ilgisini daha da artırmış görünüyor. Bu sokaklarda gezin ve bu görüşe katılın.

5. Etap: Vaniköy'den Beykoz'a

Vaniköy, Çengelköy'den sonraki gezinizin ilk durağı olan şirin bir eski köy... Adını da 17. yüzyılda burada geniş arazileri bulunan Vani Mehmed Efendi'den alır. Sultan II. Mustafa'nın hocası olan bu zat Vanlı olduğu için bu lakapla tanınırdı. Deniz kıyısındaki Vaniköy Camisi'nden nefis bir Boğaziçi manzarası seyredeceksiniz. İskele karşısındaki yokuşun başında da 18. yüzyıldan Sadrazam Divittar Mehmed Paşa'nın bir çeşmesi durur. Şimdi akıyor mu acaba, gidince görürsünüz...

İstanbul'un Asya kıyılarına ilk elektriğin verilişi, Arnavutköy önündeki deniz altından uzatılan ve Vaniköy'e çekilip buradan dağıtılan bir kabloyla 1926'nın Mayıs ayında gerçekleştirilmişti. Bu bilgileri de notlarınızın arasına sıkıştırın.

İlerliyorsunuz kuzeye doğru... Önünüzde Kandilli görünüyor. Sultan IV. Murad burayı çok severdi ve Nevabad diye tanınan bu yeşil ve mavinin buluştuğu cennette bir köşk yaptırmıştı kendisine. Şimdi yerinde yok tabii. Kandilli Camisi bu köyün en namlı eseri. I. Mahmud tarafından 1751'de inşa edilmiştir. İskele önünde de Sadrazam Mehmed Emin Rauf Paşa'nın 1818 tarihli güzel bir çeşmesini göreceksiniz.

Küçüksu'ya girdiğinizde şöyle düşünün: Şu anda güneyimdeki Üsküdar ile kuzeyimde kalan Beykoz ilçeleri bu sınırda buluşuyorlar! Biliyorsunuz, Boğaziçi'nin Avrupa kıyılarında Beyoğlu, Beşiktaş ve Sarıyer olmak üzere üç ilçenin, Asya kıyılarında da Üsküdar ve Beykoz ilçelerinin kıyıları bulunuyor. Küçüksu'dan sonra Beykoz arazileri başlıyor.

Küçüksu Kasrı

Köye adını veren, 1857 tarihli Küçüksu Kasrı biblo gibi bir 19. yüzyıl eseridir ve günümüzde Milli Saraylar'a bağlı bir müze olarak gezilir. Yanı başında son derece iç açıcı çay bahçeleri ve öğretmen evi vardır. Buralarda çok hoş zaman geçirebilirsiniz. Zarif kasrın yan tarafındaki sakil görünümlü

arazi bir zamanların gözde mesire alanıydı. Vah ki vah! İstanbul'u ne hâle getirmişiz! Âdeta bir ardiye gibi kullanılan bu köhne çayırlıkta ve hiç de iyi kokmayan bir zamanların "masal deresi" çevresinde gözünüzü hep Boğaziçi yönüne çevirmekte yarar var.

Bu arazide göreceğiniz zarif barok üslubu çeşmeyi Sultan III. Selim 1803'te, anası Mihrişah Valide için yaptırmıştır. İşte, eski asırlarda yapılan o dillere destan mesirelerde bu çeşmenin çevresindeki çimenlerde oturulur, yenir, içilir ve meşk edilirdi.

Geldiniz Kandilli'ye... IV. Murad devrinde adını duyurmuş bu cennet köşe. Av köşkündeki bahçelerinde dillere destan çeşit çeşit ağaçlar, meyveler varmış. Murad, musahibi Emir Gune Bey ile (Emirgân'a adını veren şahıs) burada buluşup eğlenir, ava çıkarmış. 17. yüzyıl sonlarında ise Sultan IV. Mehmed burada yaptırdığı şenliklerde ağaçların dallarına nice kandiller astırarak ortalığı şenlendirirmiş. Hey gidi günler, hey!.. Boğaziçi kıyıları, yeşil yeşil sırtları ne kadar da huzurlu yerlermiş gerçekten.

İskele yakınında II. Mahmud'un onarttığı Divittar Çeşmesi'ni göreceksiniz. Sahil yolu üzerinde de Fatih Sultan Mehmed Camisi'ni... Evet, Fatih'in şehirdeki küçük boyutlu camilerinden biri işte burada. Ooo! Üzerinizden geçen bu uzun kara gölge de ne? Ooo, Fatih Sultan Mehmed'in adını taşıyan 2. Boğaziçi köprüsü!..

Kandilli kıyılarında pek çok sahilsaray vardı vaktiyle. Adile Sultan'ınki de bunlardan biriydi. O artık yok, ama hanım sultanın başka bir dev sarayı şimdi tepeleri taçlandırıyor. Burada düğün yapmak da pek moda günümüzde. Evliliğe adım atan kızların rüyası ve bir numaralı mekânı...

Abdülmecid'in kızlarından Cemile Sultan'ın da Kandilli sırtlarında geniş korulukları vardı. Bunların bir kısmını İTO kullanıyor şimdi ve güzel tesisler tepelerde bulunduğu için buralara araçlarla çıkmak gerekiyor. Manzarası da, eskilerin dediği gibi "gören insanda takat komaz" güzelliktedir. Osmanlı devrinde Kandilli civarında ve iç kısımlarda önemli bir gayrimüslim cemaat yaşardı. Onlara ait Metamorfos Rum Kilisesi'yle bir Ermeni kilisesi bulunuyor köyde.

Göksu deresi de aynı Küçüksu deresi gibi bir mesire alanının kıyısında idi. Şimdi de öyle, ama mesire falan yok artık, derenin rengi de pek değişik! Buralarda yapılan mesire şenliklerinin, meşk âlemlerinin tıpkı Küçüksu'daki gibi, ne denli dillere destan olduğunu biraz tarihe meraklı olanlar çok iyi bilirler.

Bence buralara kadar gelmişken dere içinde bir sandal kiralayıp gezinmeyi deneyin, o eski güzel günlerin hatırasını yeniden yaşayın, gözleriniz buğulansın biraz. Sonra da dere kıyısındaki kahvelerden birinde oturup yorumlarınızı yazın, çayınızı, meşrubatınızı için, düşlere dalın!

Derenin ağzının kuzey tarafında Yıldırım Beyazıt'ın yaptırdığı meşhur Anadoluhisarı var. Bizler, bu değerli eserin içinden yol bile geçirdik, hey hey! Hisarı gezip fetih öncesinde burada bulunan Osmanlıları düşünün. Kalenin önündeki ve İnönülerin vakıf evinin arkasındaki yeşil alan aslında bir namazgâhtır ve fetih döneminden kalmadır. Taştan mihrabını ve yanında minberini görebilirsiniz. Hisarın arkasındaki güzel görünümlü Kanije Sokağı'nın Osmanlı çeşmesi sizleri bekler!

14. yüzyıl sonlarında Yıldırım Beyazıt'ın yaptırdığı Anadoluhisarı'nın çevresinde çok şirin sokaklarla karşılaşacaksınız

Ve Kanlıca! Sadece meşhur tarihî yoğurdunu tatmak ve Boğaz havası almak için Kanlıca'ya gelen pek çok İstanbullu var. Gerçekten de bu pudra şekeri serpiştirilmiş Kanlıca yoğurdu namlıdır ve tadı da nefistir. Ama şunu da belirteyim ki plastik gereçlerle bu iş olmuyor ve fazlaca ticari kaçıyor. Camın, porselenin ve kalaylı bakır kapların güzelliğini arıyoruz biz.

Burada dikkatinizi çekecek eser hemen iskelenin gerisinde yer alan, 1570 tarihli Mimar Sinan yapıtı Kanlıca Camisi olacak tabii ki... Arkadaki türbede ise caminin banisi İskender Paşa ile oğlu Ahmed yatarlar. Yan tarafta göreceğiniz pencereleri demir şebekeli küçük yapı ise bir muvakkithanedir.

Kanlıca körfezinin ünü yaydığı akustiğinin esrarengizliğinden gelir. Gerçekten de etkileyici bir ses tınlaması vardır bu küçük koyda. Şeyhülislam Bahai Efendi'nin bir zamanlar burada yer alan ikametgâhı nedeniyle koya Bahai Körfezi de denirdi.

Kanlıca'dan sonraki rotanız Çubuklu olacak. Romalılar çağında Eiranaion denilen bölge yani. Vaktiyle buradaki manastırda "Akameti", yani "uyumazlar" denilen keşişler yaşardı. Keşke zamanımıza ulaşabilseydi bu eserler.

Çubuklu denilince herkesin aklına ilk gelen ve özellikle hafta sonları kafa dinlemeye gelinen yer hiç kuşkusuz tepelerde yer alan, Mısır

Hıdivi Abbas Hilmi Paşa'nın malikânesi meşhur Çubuklu Kasrı ve korusu oluyor. İyi ki burayı halka açmışlar da insanlar İstanbul'un sahip olduğu cennetlerden birini görebilme, buralarda temiz hava alıp dolaşabilme, bir şeyler yiyip içme olanağı bulabilmişler. Siz de buraların tadını çıkarın ve iyi gözlemler yapmayı sakın ihmal etmeyin.

Çubuklu'dan sonra işte Paşabahçe!.. Adı, 17. yüzyıl sadrazamı Hezarpare Ahmed Paşa'nın buralarda var olan arazilerinden geliyor. 1933'te hizmet vermeye başlayan ünlü Paşabahçe Cam Fabrikası yörenin en tanınan tarihî tesisi idi. Osmanlı döneminde gayrimüslim cemaatin de yerleştiği bir köydü Paşabahçe. Ortodoks Rumların 1894 tarihli Aya Konstantinos ve Eleni Kilisesi köydeki önemli bir mabettir. 18. yüzyılın geç dönemlerinde yapılmış Osmanlı camisi ise artık yoktur, yerine yeni bir cami yapılmıştır.

Daha ileride, bir ilçe merkezi olan Beykoz. 1833'te imzalanan Hünkar İskelesi Anlaşması Beykoz'da gerçekleşmişti. Her yönüyle önemli bir bölgedir Beykoz. Buraya geldiğinizde biraz mola vereceğiniz bir köye girmiş oluyorsunuz, zira burada görmeniz gereken epeyce eser ve yer olacak. Fatih'in sık sık avlanmaya geldiği bir Türk köyü olan yörenin arka bölgeleri, o sıralarda Tokat ilinin alınmış olması ve haberi sultanın burada duymasından dolayı Tokatköy diye bilinir asırlardır. Sultan Mehmed burada Tokat Köşkü diye anılan bir av ve dinlenme mekânı yaptırmıştı. Bunlardan geriye bir şey kalmadı tabii, anılarıyla avunuyoruz bugün... Mısır hıdivinin payitahttaki temsilciliğini yapıp 1918'de ölen ve Sultan Abdülhamid'in de yakın dostlarından olan Abraham Paşa'nın Beykoz sırtlarında adını taşıyan geniş bir koruluğu vardı. Burası günümüzde gezilebilmektedir ve içinde dinlenip bir şeyler atıştırabileceğiniz bazı tesisler bulunur. Sizi biraz yordum galiba, artık buralarda molayı hak ettiniz. Ohhh... Orman havasında gelsin çaylar!.. Meşrubatlar... Tostlar!..

Beykoz'un en hareketli yeri hiç kuşkusuz ki meydanı. Burada İstanbul'un en anıtsal görünümlü çeşmelerinden biriyle yüz yüze geleceksiniz. İshak Paşa Çeşmeleri diye bilinen, On Parmak Çeşmesi adıyla da tanınan

İshak Paşa'nın 1746'da yaptırdığı On Parmak Çeşmesi

1746 tarihli bu eserin banisi İshak Paşa, I. Mahmud'un gümrük eminiydi. Yakınında, Sultan Süleyman'ın hasodabaşısı Behruz Ağa'nın yaptırdığı 1560 tarihli bir de hamam durur.

Sahile yakın yoldaki Kethüda Çeşmesi 1533'tendir ve Defterdar İskender Çelebi'nin kethüdası yaptırmıştır bunu. Beykoz'un nefis suları ile de tanınan tarihî bir yöremiz olduğunu kaydedin defterinize. Meydanın güneyinde güzel onarılmış bir cami var. 1700'lü yıllarda Mustafa Ağa'nın banisi olduğu önemli bir eserdir bu. Daha kuzeyde, Hünkâr İskelesi tarafında da Yalıköyü Camisi'ni göreceksiniz.

Beykoz Meydanı'nda Bostancıbaşı Camisi

Vakit bulup Akbaba köyüne doğru yürürseniz ki bence gidin, burada da Uzun Evliya diye bilinen bir ermişin camisi ve türbesiyle karşılaşacaksınız. Buralarda, hepimizin içinde var olan yeşil doğa özlemi adamakıllı gideriliyor aynı zamanda. Yakındaki İncirliköy Osmanlı devrinin tanınmış mesire yerlerindendi. Kanuni'nin de burada bir köşkü olduğu söylenir. Daha çok 18. yüzyılda saray adamlarından Tahir Ağa'nın eliyle imara açılan Beykoz, o yıllardan sonra iyice tanınır, gezilir hâle geldi.

Sırttaki Beykoz Kasrı'nı Mısır valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa 1854'te Sultan Abdülmecid adına yaptırmıştı. İlk kâğıt fabrikamız da Hamidiye adıyla burada, 1892'de açılmıştı. Ahmet Mithat Efendi'nin 1887 tarihli yalısı şu anda Beykoz kıyılarının en iyi korunmuş olan yalılarından biri. Bunu mutlaka görün, yürüme mesafesindedir.

Anadolukavağı'na çalışan Boğaziçi gezi vapurlarıyla da bu yörelere ulaşabilmek mümkün ve çoğunlukla kara trafiğine girmektense İstanbullular bu deniz yolculuğunu yeğlerler. Kavak iskelesindeki lokantalarda yenilen bir balık keyfinize keyif katacaktır.

Cenevizlilerin 13. veya 14. yüzyılda yaptırdıkları sanılan Yoros Kalesi'ne araçla çıkmanız gerekli. Buralara kadar gelmişken bu tepeden seyredilen manzarayı görmeden dönerseniz gerçekten yazık eder-

siniz. Dünya üzerinde doğanın bahşettiği en güzel kadrajlardan birinin karşısında soluğunuz kesilecek.

Yoros Kalesi'nden Boğaziçi'nin Karadeniz'le buluştuğu mevkiyi seyrederken aklınıza şu soru gelecek: Bundan daha güzel bir manzara dünyanın neresinde vardır acaba?

Cenevizlilere ait Yoros Kalesi'nin muazzam burçları

Köy, Abdülaziz'in hekimi Marko Paşa'nın adını akla getirir genellikle. Paşanın şimdi askerî alanda kalan güzel köşkü, İstanbul'un en değerli tarihî yapılarındandır. Sonra Yuşa Tepesi'ne çıkar ve burada, Hazret-i Nuh'un oğlu olduğu rivayet edilen Yuşa hazretlerinin kabrini ve muazzam bir manzara sunan Anadolukavağı Kalesi'ni gezer, köy içindeki küçük camiyi, daha gerideki anıtsal doğu çınarını görebilme şansı elde edersiniz. Anadolukavağı'nda Valide Kösem Sultan'ın 17. yüzyılda yaptırdığı bir de cami vardır. İskelenin az gerisinde de Osmanlı denizcisi Ali Reis'in de 1592 tarihli küçük bir camisini göreceksiniz.

İstanbul'un bu huzur ve sükûnet dolu, tertemiz havalı, sakin ve görece uzak köşesinde bir iki saat dinlendikten sonra, inanın, geri dönmek size bayağı zor gelecektir.

Boğaziçi'nin ünlü yalılarından geriye ne kaldı?

Tarihe ve kültür miraslarımıza karşı son zamanlarda her ne kadar duyarlı bir toplum ve medya katmanı gelişmiş olsa da eski eserlerimize karşı genel yaklaşımımız hâlâ sorunlu. Sevgi ve bilgi eksikliğimiz var bu konularda. Zaman zaman Boğaziçi'nin meşhur tarihî yalılarından biri yanar, yok olur ve basında bu haberler yer alınca da bir veryansın kopar... Sonuçta o eski eser gittiği ile kalır ve hafızalara gömülür, bir süre sonra oralardan da silinir, unutulur!

Boğaziçi kıyıları nasıl şenlendirilmişti o eski günlerde... Geriye neler kaldı? Yok olanları sayıp dökmenin bir âlemi yok ki bu saatten sonra. Gidenler geri mi gelecek? Örneğin Naime, Fehime, Hatice, Zekiye sultanların bu kıyılardaki o güzelim yalılarını kim geriye getirecek?

Ortaköy kıyısında daha yakın tarihlerde yerinde duran, bir hanım sultana ait yalı –ki daha sonra Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa kullandığı için onun adıyla da anılırdı– hani nerede şimdi? Yıkıldı, bir anda yok edildi. Şimdi muhtemelen orada başka bir yapı inşa edilecek yahut da yalıyı yeniden yapacaklar. Ne olup bittiğini bilmiyoruz ki... Her neyse, bunlar uzun meseleler...

Şimdi Ortaköy kıyısında ve caminin dibinde halkın "Yanık Saray" diye bildiği, Esma Sultan'a ait, dört duvarı kalmış bir sahilsaray kalıntısı durur. Bebek girişinde Mısır konsolosluğunun yazlığı olarak kullanılan Hıdiva Yalısı güzel bir örnek olarak varlığını sürdürür. Emirgân'da Şerifler Yalısı, Rumelihisarı'nı geçince Müşir Zeki Paşa Yalısı, İstinye'de Ahmed Afif Paşa Yalısı, koyun içinde ve eski tersane sınırındaki Deli Fuat Paşa Yalısı ve Yeniköy'de de Sait Halim Paşa Yalısı durur.

Boğaziçi'nin Asya kıyılarında ise, günümüzde hemen hepsinin birtakım şahısların elinde olduğu, Beykoz'a yakın Çubuklu'da Halil Edhem Yalısı, güneye doğru Kanlıca'da Edhem Pertev Bey Yalısı, Hekimbaşı Salih Efendi Yalısı, Fuat Paşa Yalısı, Saffet Paşa Yalısı, Hacı Ahmed Bey Yalısı, Prenses Rukiye Hanım Yalısı, 1850'den Yağlıkçı Yalısı, Sadrazam Kadri Paşa Yalısı, Şefik Bey Yalısı, Hacı Ahmed Bey Yalısı, Hasan Paşa Yalısı, Saffet Paşa Yalısı; Anadoluhisarı tarafında Komodor Remzi Bey Yalısı, Nuri Bey Yalısı, Marki Yalısı, Sedat Bey Yalısı; Kandilli'de Kıbrıslı Yalısı, Edip Efendi Yalısı, Hadi Bey Yalısı, Abud Efendi Yalısı, Zarifi Mustafa Paşa Yalısı, İstanbul'un şu andaki en eski yalısı diye tanınan ve 1699'dan kalan Amcazade Yalısı'nın bir kısmı, Kont Ostrorog Yalısı, Vaniköy taraflarında Mahmud Nedim Paşa Yalısı, Necmeddin Efendi

Yalısı, Ahmed Nazif ve Serasker Rıza Paşa yalıları, Recaizade Mahmud Yalısı, Çengelköy'de Sadullah Paşa Yalısı, Server Bey ve Abdullah Ağa yalıları; Beylerbeyi'nde Debreli İsmail Paşa Yalısı, ilk müzecilerimizden Fethi Ahmed Paşa'nın yalısı, Hasib Paşa Yalısı gibi, sayıları çok azalmış olan bazı tarihî yapıları, bir tekne turu sayesinde görebileceksiniz.

Boğaziçi'nde gerçekleştireceğiniz nefis bir deniz gezisi, zihninize unutulmaz kareler yerleştirecek ve bunu bir daha yapabilmek için can atacaksınız. Böyle bir gezi, sizin yüreğinizde sadece tarih sevgisini depreştirmeyecek, İstanbul'un doğal güzelliğinin can damarı olan eşsiz Boğaziçi'nin ne kadar etkileyici bir su yolu olduğunu da bir kez daha gözlerinizin önüne serecektir.

İskele oyunu

Böyle bir Boğaziçi turunda yüzlerce fotoğraf çekmeli ve gördüğünüz yalıları, şekil ve renklerine göre de olsa not almalısınız. Örneğin, "Teknemiz şimdi Kanlıca kıyılarına çok yakın seyrediyor ve kıyıda aşı boyası renginde, köşesinde kule benzeri bir çıkıntısı olan... Paşa'nın yalısının önünden geçiyoruz." gibi...

Not defterinize ayrıca Boğaziçi'nin Avrupa ve Asya kıyılarında dizili semtlerin (yahut da iskelelerinin) isimlerini sırasıyla yazın. Sonra da bunları arkadaşlarınızla paylaşın. İstanbul'un Rumeli tarafında Karaköy'den Rumelifeneri'ne, Anadolu tarafında da Salacak'tan Anadolufeneri'ne dek, sırayla bütün iskeleleri "bilgi yarışması formatında" birbirinizle eğlenceli biçimde paylaşın. Hatta biraz daha ileri gidip bu yerleşimlerin Roma çağlarındaki isimlerini de aklınızın bir köşesine mümkün olduğunca kaydedin.

Bence en iyisi şöyle: Defterinizi boylamasına tutarak iki sayfasına birden kabaca bir Boğaziçi haritası çizin. Bunun için ressam olmanıza gerek yok. Sonra da Boğaziçi tarihini ve İstanbul'u anlatan kitaplardan, ya da interneti "dikkatli" kullanarak her iki kıyıdaki köylerin Roma ve Osmanlı devrindeki isimlerini ayrı renkte kalemlerle yazın. Bu iki sayfayı hep yanınızda taşıyın. Kendi halinizde herhangi bir yerde yürürken, bir yerde otururken, bu köyleri şaşırmadan ve sıralarıyla saymaya çalışın. Harika bir tarih oyununun içine düştünüz işte... Bu ne keyif! İstanbul sevgisi hastalığı böyle gelişiyor işte, unutmayın! Şunu da belirteyim: Her iki kıyıdaki bütün semtleri, güneyden kuzeye, şaşırmadan sayabilecek pek fazla kişi yoktur, bilesiniz.

İSTANBUL'UN GALATA TARAFI

1. Etap: Kasımpaşa – Hasköy

Beyoğlu ilçesine bağlı bu iki eski yerleşim Haliç'in kuzey kıyılarında yer alıyorlar. Bu semtlere ulaşmak zor değil ama İstanbul'un malum trafik derdini her zaman göz önünde bulundurmak gerekiyor. Ben Kasımpaşa ve Hasköy araştırmalarımda genellikle tatil günlerini yeğlerim. Zira hafta sonları, özellikle de pazar günleri mesai olmadığı için ulaşım da hâliyle biraz daha rahat oluyor.

Hasköy kıyılarından Haliç ve Tarihî Yarımada

Şişhane'den yürüyerek Kasımpaşa'ya ulaşabileceğiniz gibi, ana istasyonlardan, örneğin Eminönü, Taksim, Mecidiyeköy gibi noktalardan belediye araçlarıyla da gelebilirsiniz. Özel aracınızı yeğliyorsanız, öncelikle Kasımpaşa'nın merkezî noktasında bulunan Hasan Paşa Kışlası'na yakın bir yerde bir park yeri bulup bu çevreyi gezin, sonra da aracınızı kullanmamaya gayret ederek daha arka sokakları yürüyerek

dolaşmaya çalışın. Bu ara sokaklarda araba insanın başına kesinlikle dert... Beri yandan da Kasımpaşa'da ve Hasköy'de göreceğiniz eski eserlerin tamamı öyle birbirlerine pek yakın konumda değiller. Ama siz yine de, kendinizi fazla yormadan, daima yürümeyi yeğleyin.

Şişhane'den yahut da Tarlabaşı'nın buraya yakın bir noktasından, örneğin Kasımpaşa Stadı'nın üst taraflarındaki bir yokuştan aşağılara doğru yaya olarak buraya indiniz diyelim... Eskiden "Petit Champs des Morts" diye bilinen Galata bölgesinin "küçük mezarlık" arazisi Kuledibi'nden buralara kadar yayılmıştı ve Evliya Çelebi'nin ailesi de geniş bir alana yayılmış mezarlıkta gömülüydü. Oysa günümüzde Şişhane yokuşunun Haliç tersanesi girişine yakın noktasında bir iki kabirle, küçük parkın kıyısında "Loğusa Kadın"a ait 17. yüzyıldan kalma, kubbeli bir türbe dışında bir şey kalmamış geriye bu mezarlık arazisinden.

Evet, Kasımpaşa'nın Şişhane'ye yakın doğu kısmına doğru iniyorsunuz... İlk karşınıza çıkacak mahalle, çok eski bir çingene yerleşimi olan ve Çiviciler Mahalli olarak ta Fatih devrinden beri bilinen bir bölge olacak. O zamanlar Fatih'in kurduğu tersanede yapılan kadırgalar için kaliteli çiviler üreten ahalinin yerleştirildiği bir yöreydi buraları. Küçük bir Sulukule'yi andıran dar ve kıvrımlı sokaklardan yayılan müziklerine kulak verip, buralardaki eski arsalarda oynaşan küçük çocukların heyecanlarına, yoksul ailelerin yaşadığı basit yapılı konutlara şaşkınlıkla bakacaksınız.

Günümüzde bu yöreler Bedreddin Mahallesi diye bilinir ve Beyoğlu ilçesinin sınırlarındadır. Sultan II. Beyazıt devrinde yaşamış Bedreddin'in adını yaşatan 1499 tarihli (1509'u gösteren bazı kaynaklar da var) küçük camisi de bu dar sokaklar arasındadır.

Bu çevrede göreceğiniz diğer bir yapı, ahşap tasarımıyla ilgi çeken Ayni Baba Dergâhı'dır ve yeni yapılan güzel yolun kıyısında yer alır. Buraya Çürük Tekke de derlerdi eski yıllarda.

İlk yapılışı Fatih devrine kadar uzanan Haliç tersaneleri artık taşındı bu kıyılardan. Çoğu birimi atıl vaziyette, âdeta bir demir yığını halinde durur. Kasımpaşa'nın girişinde eski bir un fabrikasının köhne binası var. Bunun batı yönünde de yörenin en anıtsal eseri

Kaptan-ı Derya Cezayirli Hasan Paşa'nın aslanıyla birlikte betimlenen heykeli kendi adını taşıyan kışlanın önündeki parktadır

karşınıza çıkacak. 1783 tarihli Cezayirli Hasan Paşa Kışlası'dır bu ve günümüzde de askeriye kullanır bu tarihî yapıyı. Karşısındaki parkta ise, sürekli aslanıyla gezen paşanın "aslanlı bir heykeli" durur.

İstanbul'daki "iki minareli yirmi bir cami"den biri olan Kasımpaşa Camisi

Daha ileride Turabi Baba Külliyesi'nin günümüzde aynı isimli bir kültür sitesine dönüştürülmüş yapısını göreceksiniz. Vaktiyle bunun 1598 tarihli bir de mescidi vardı. 1881 tarihinde yapılan ve Denizci Dayanışma Derneği'nin kullandığı tarihî binanın çevresinde dolanıyorsunuz. Kasımpaşa semtine adını veren ve ilk olarak Mimar Sinan'ın inşa etmiş olduğu, Abdülhamid devrinde bir minare daha eklenip iki minareli hâle getirilen (İstanbul'un iki minareli 21 camisinden sadece bu eser bir vezire aittir) Kasım Paşa Camisi, bir iki sokak geride karşınıza çıkacak. 16. yüzyılın ünlü veziri Kasım Paşa'nın bu camisinin avlusundaki çeşmeyi Feyzullah Efendi, şadırvanı ise 1870'lerde Esma Sultan yaptırmıştır. Camiyi ve çevresindeki bu eserleri ayrıntılı biçimde tetkik etmeye özen gösterin.

Vaktiyle bu mevkiden Kozlu deresi akardı. Bu nedenle yakındaki 1530'lardan kalma hamam da Kozlupınar Hamamı diye tanınmaktaydı.

Kıyının gerisindeki yüksek bir sırtta duran Deniz Hastanesi, ilk yapılışı 1780'lere dek uzanan önemli bir tarihî yapıdır. Vaktiyle aynı yerdeki Cezayirli Hasan Paşa'nın konağı yıkılarak bu hastane yapılmıştı.

Kasımpaşa-Hasköy yolunun solunda ve eski tersanenin içinde 18. yüzyıl başlarından Çorlulu Ali Paşa Camisi durur. Hünkâr mahfilini Sultan II. Mahmud yaptırmıştır. Yine aynı güzergâhta ilerlerken Aynalıkavak yolunun sağ kolundaki Seferikoz Parkı'nın biraz arkasında Seferikoz Camisi'ni göreceksiniz. İçinde yaşanan ürkütücü olaylar nedeniyle Osmanlı tarihinin karanlık sayfalarından birini işgal eden Tersane Zindanı'ndan dolayı buna Zindan Arkası Camisi de denirdi. Seferikoz Mehmed Efendi, 17. yüzyılda yaşamış bir kişidir.

Kasımpaşa'nın İstiklal Mahallesi'nde yer alan Sıhhat Sokağı'na gelirseniz 17. yüzyıldan Sahaf Muslihiddin Camisi'yle karşılaşırsınız. Önündeki çeşme ise Salih Paşa'ya aittir ve 1810 tarihlidir. Semtin iç ta-

raflarındaki Sipahi Fırını Sokağı'nda 1733 yılından Yakup Ağa'nın bir çeşmesi durur.

Ne yazık ki, deresiyle, yeşillikleriyle, sevimli ahşap evlerle dolu küçük mahalleleriyle, mescit, hamam, çeşme, sıbyan mektebi gibi yöreyi şenlendiren eserleriyle Kasımpaşa, eski görünümünden çok uzaklaşmış hâldedir günümüzde. Bu nedenle zamanımıza ulaşabilmiş küçük bir eseri bulabilmek için bazı sevimsiz sokakları arşınlayarak o noktalara ulaşmanız gerekecektir. Sıkılmamaya gayret edin. Artık şunu biliyorsunuz: İstanbul'un her yeri, kişiliksiz, üslupsuz, çirkin binalarla doldu, daha doğrusu dolduruldu. Ya alışacak yahut da mümkün olduğunca görmezden geleceksiniz bunları, başka çare yok.

Daha üst taraftaki Kulaksız semtinin adı, burada yaşayan eski bir denizci olan Kulaksız Ahmed'den geliyor. Kulaksız Hamamı tarihî bir eserdir, görmenizde yarar var. 16. yüzyılın sadrazamı "Yemen fatihi" Sinan Paşa, camilerinden birine gelir getirmesi için yaptırmıştı bu hamamı. Sinan Paşa'nın külliyesini ve türbesini nerede görmüştünüz, hatırlıyor musunuz? Divanyolu gezinizde. Beyazıt meydanından Çemberlitaş'a doğru giderken, sol kolda...

Kulaksız'daki Saçlı Emir Dergâhı'nın adı da, 16. yüzyılın hatıralarını günümüze taşır. Yöredeki bir diğer eski cami ise, ahalinin daha çok İbadullah adıyla bildiği 1588 tarihli Seyit Ali Camisi'dir ve aynı isimli sokaktadır. Kasımpaşa içlerinde ise meşhur Hacı Hüsrev semti bulunuyor. Genellikle yoksul vatandaşların ikamet ettiği bir yerdir burası ve biraz da "kötü" şöhreti vardır. Sultan IV. Murad zamanından kalma bir de camisi bulunuyor. İlginizi çekecek bir yerleşim olan Hacı Hüsrev'i fotoğraf albümüne eklemeniz yerinde bir girişim olacaktır.

Şimdi kıyıdan Haliç Köprüsü'ne doğru ilerliyorsunuz... Burada yer alan parka girdiğinizde burada çok eski ve küçük bir cami göreceksiniz. Fatih devrinden Handan Ağa yaptırmıştır ve onun adıyla tanınır. Bir diğer adı da Kuşkonmaz Camisi'dir. Daha ileride ve sahil yolunun iç kısmında, Kalaycı Sokağı'nda Kırmızı Minare Camisi'yle karşı karşıya geleceksiniz. Yanında bir Osmanlı mektebi ve Mustafa Ağa Çeşmesi

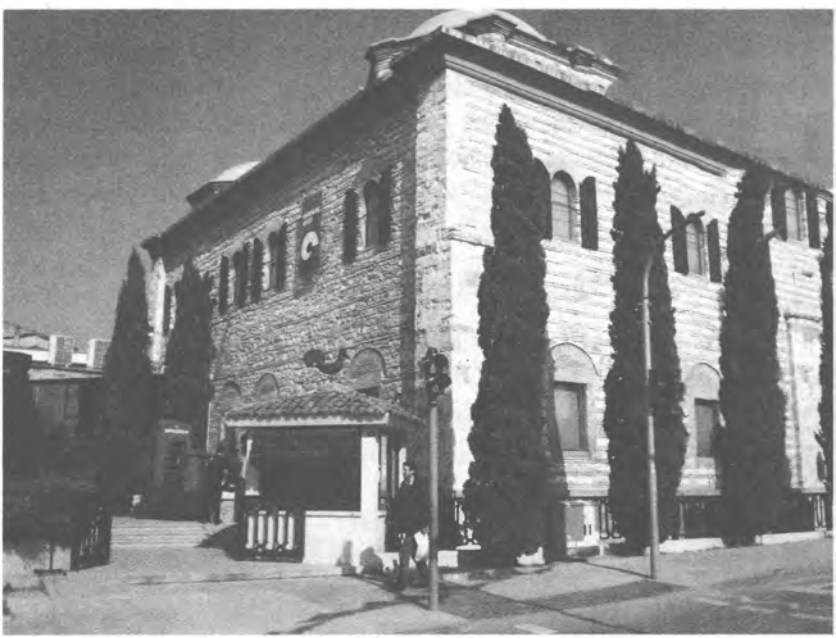

Haliç kıyısında Fatih döneminden Handan Ağa (Kuşkonmaz) Camisi

durur. Camiyi Kiremitçi Ahmed Efendi 1591'de yaptırmıştır. II. Abdülhamid ise bu eseri 1889'da yeniledi.

Hasköy girişindeki Baçtar Sokağı'nın biraz iç kısmında Aya Paraskevi Rum Kilisesi bulunuyor. Burada, Okmeydanı'ndan gelen caddenin kıyısında 1787 tarihli Silahdar Yahya Efendi Çeşmesi'ni de görmeniz mümkün.

Hasköy'e gelmişken yemek ve dinlenme molanızı sahildeki Rahmi Koç Sanayi Müzesi'nin sevimli ortamında geçirmek sizlere hoş anlar yaşatacaktır. Hava, deniz, kara ulaşımına ait pek çok eski aracı burada görmek sizin için de umarım iyi bir sürpriz olur.

Rahmi Koç Sanayi Müzesi'ni gezmek sizi çok heyecanlandıracak

Halıcıoğlu semtinin kıyısında, Haliç Köprüsü'nün tam altında duran iki minareli anıtsal camiyi Sultan III. Selim'in anası Valide Mihrişah Sultan yaptırmıştır. Yanındaki yapı grupları eski Humbaracı Kışlası'na aittir ve bu nedenle camiye Humbaracılar Camisi de derler. 17. yüzyılda halı işiyle uğraşan ve buralarda bir de konağı bulunan Halıcıoğlu Mehmed Efendi'den geliyor semtin adı.

Haliç kıyılarının bu yörelerdeki en tanınmış eseri, hiç kuskusuz ki tersane arkasındaki ünlü Aynalıkavak Kasrı'dır. Şahane bir bahçesi de bulunan bu tarihî yapı günümüzde bir müzedir ve alt katında da ayrıca bir müzik müzesi bölümü vardır. Bahçede saatlerce otursanız da canınız sıkılmaz. Tertemiz, bakımlı bir bahçe; sessizlik, tarih kokusu her

Haliç Köprüsü'nün tam altında eski Humbaracılar Kışlası ve aynı isimli cami. Eser Mihrişah Sultan adıyla da tanınır

tarafı kaplamış. Daha önceki sayfalarda, Beylerbeyi Sarayı gezinizde, ilginç bir ağaçtan bahsetmiştim: "maymunçıkmaz ağacı." İşte bu ağaçtan bir tane de bu bahçede var. Onu da bir selamlayın ve fotoğrafını albümünüze ekleyin.

2. Etap: Halıcıoğlu – Sütlüce

Daha ilerideki kıyılarda Sütlüce semti yer alıyor. Buranın en namlı eseri günümüzde kongre merkezi olarak değerlendirilen 1923 tarihli yüz yıllık salhane, yani Sütlüce mezbahası... Vaktiyle Sultan II. Beyazıt'ın has bahçelerinden olan yemyeşil çayırlarla dolu Sütlüce'de artık bu görüntüleri aramayın.

Sütlüce'de Ticaret Üniversitesi'nin tam karşısındaki Haliç kıyılarında yer alan Miniatürk açık hava müzesini gezmeyi de sakın ihmal etmeyin. Türkiye'deki tarihî yapıların son derece hassas biçimde yapılmış koca koca maketlerini görmek size heyecan verecektir.

Tarihî Sütlüce Mezbahası günümüzde modern bir kongre merkezi olarak kullanılıyor

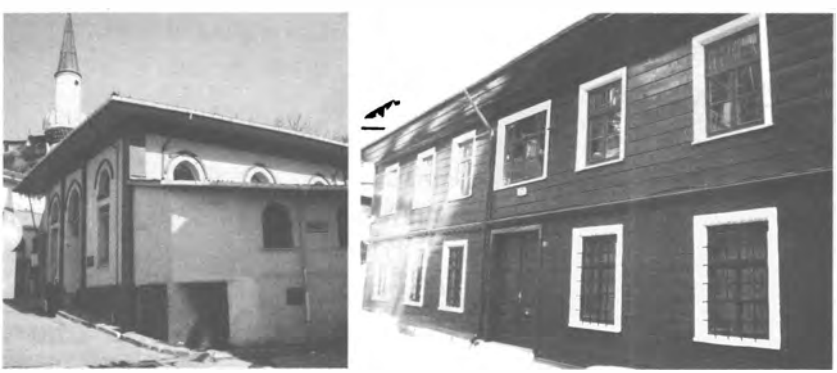
Sütlüce-Halıcıoğlu hattının sırtlarında, Haliç Köprüsü'ne inen otoyolun sağ tarafındaki iki eski eseri uzaktan da olsa görüp yerlerini mümkünse kroki çizerek not etmeye çalışın. Bunlardan ilki, yokuştan köprüye inerken sağ koldaki sırtın hemen üzerinde göreceğiniz 19. yüzyılın ünlü bankerlerinden Abraham

Kamondo'ya ait lahit mezardır. İkincisi ise, köprü başına yakın sırttaki Gaysunizade Camisi'dir. Bunun haziresi "tabipler mezarlığı" olarak da bilinir. Yolun karşısındaki tepelikte ise eski bir Yahudi mezarlığı yer alır.

Semtin daha iç kısımlarında dolaşma olanağını yaratmaya çalışın. Buralarda da ilginç bazı eserleri binalar arasında bulabilirsiniz. Sütlüce Kongre Merkezi'nin yakınında Sinan'a ait olduğu ileri sürülen eski bir hamam var. Erken 16. yüzyıldan kalma Kapıağası Mahmud Ağa Hamamı'dır bu. 18. yüzyıl sonlarından kalan ve geçtiğimiz yıllarda onarılan ünlü Hasirizade Dergâhı da buraya yakın. Haziresi de güzeldir. Bunu özellikle görmenizi öneririm. Bunun yanında da 16. yüzyıldan Çavuşbaşı Camisi var. Eski caminin çatı kurşunları 1800'lerin geç dönemlerinde yaşanan Rus savaşında kurşun gereksinimini karşılamak amacıyla yerlerinden sökülüp eritilmişti.

Haliç Köprüsü'ne girmeden, bu kez sol tarafınızda, Halıcıoğlu sırtlarında bazı eski eserlerle karşı karşıya geleceksiniz. Metrobüsle gelip Halıcıoğlu durağında inerek bunlara kolaylıkla ulaşabilirsiniz. 1795 tarihli Humbaracılar Kışlası şimdilerde İstanbul Askerlik Dairesi olarak hizmet veriyor. Bu tesislerin gerisindeki Abdüsselam Sokağı'nda 16. yüzyıldan Abdüsselam Camisi durur. Burası bir zamanlar Erenler Dergâhı olarak bilinirdi. Az gerisinde de Turşucu Hüseyin Camisi vardır.

Şimdi güzergâhınızı burada tamamlayıp Haliç'in daha batıdaki bölgelerini, Kâğıthane taraflarını görmeye hazırlanın.

Sağda Turşucu Hüseyin Camisi, solda Abdüsselam Camisi. Halıcıoğlu'nun iki önemli kültür mirasıdır

3. Etap: Sadabad Mesiresiyle Ünlü Yöre: Kâğıthane

Kâğıthane, günümüz İstanbul'unun 39 ilçesinden biri. Tarihimizin önemli sayfalarını oluşturan bölümleri daha çok Haliç'in başlama noktasında bulunan Kâğıthane ve Alibeyköy derelerinin buluştuğu alanı

kapsıyor. Gerçekten de çok zengin ve renkli bir tarihi olan bölge, özellikle Lale Devri diye bildiğimiz Sultan III. Ahmed'in saltanat yılları içindeki 1718-30 yılları arasında burada düzenlenen Sadabad mesiresi eğlenceleri ile tanınmıştır. Lale Devri yıllarında yapılan Sadabad Camisi'de buradadır, ama şimdiki formu Sultan Abdülaziz dönemin-

Sadabad Camisi Lale Devri'nin unutulmaz hatıralarını günümüze taşır

den kalmadır. Vaktiyle Çağlayan Kasrı'da bu bölgedeydi ve Kasrın önünde yapay bir kanal (Cetvel-i Sim) Haliç'e açılırdı. O günlerin anısını canlandırıp yaşatmak amacıyla belediye aynı yerdeki Haliç kolu çevresinde yeşil bir alan tasarladı ve halkın buralarda gezinip o günleri yâd etmesini sağladı. Gerçekten de 1700'lerin sakin, sessiz, huzurlu ve cennet örneği doğal arazilerinde bir gün geçirmek, yiyip içip eğlenmek, insanların hayatına nasıl da hayat katıyormuş.

Sadabad Camisi Lale Devri'nin unutulmaz hatıralarını günümüze taşır

Kâğıthane'nin tarihinde çok önemli bir yeri olan "dekovil hattı", yaklaşık 45 kilometrelik bir yolu ormanlar içinden geçerek Karadeniz kıyısındaki Ağaçlı Köyü'nde bulunan linyit kömürü ocaklarına ulaşmak için 1915'te yapılmıştı. Önceki sayfalarda, Eyüp gezinizde bu konuya biraz değinmiştim hatırlarsanız.

Birinci Dünya Savaşı yıllarının acımasız koşullarında kömürsüz kalan İstanbul, idarecilerin ileri görüşlülüğü sayesinde bu orman içi yolunu deneyerek dekovil hattıyla Ağaçlı linyit ocaklarına ulaşmış ve hiç olmazsa bir süre yakıt sorununu başarılı bir şekilde halledebilmişti. Eğer siz de aynı güzergâhı bir araçla kat etmek isterseniz, bu hatta ait bazı mesafe taşlarını ve ray izlerini görebilme şansınız olur ki, bence bunu yapın. Bu heyecan verici geziniz için bir fırsat yaratmalısınız. Ayrıca Cendere Boğazı mevkisinde ve güzergâh üzerindeki başka bölgelerde tarihî su köprülerinden (*acquaduc*) bazılarını da görebilme şansını elde edersiniz.

Kâğıthane'de geleneksel cirit oyunları belirli günlerde tekrar edilir ve geniş sahada atlarla gezintiler yapılır

Şimdi bir üniversitenin ünitelerinden biri olan 1913 tarihli elektrik santrali, Silahtarağa mevkisinde, Kâğıthane ve Alibey derelerinin birleşme noktasında kalır ve o eski dekovil hattı buradan itibaren başlardı. Bu vesileyle İstanbul'a 1914'te ilk elektrik verilen tesisleri de görmüş olursunuz. Burayı dolaştıktan sonra şöyle düşünün: Şu koca şehir o tarihten önce acaba ne şekilde aydınlatılıyordu? Bunun yanıtını vermek zor değil tabii ki: Şamdanlarla, fenerlerle, kandillerle... 1850'lerde bile şehrin aydınlatılması için balina yağlarından yapılmış "ispermeçet" mumlarının kullanıldığını ve bunun için daha sonra Beykoz'da bir mum üretim birimi kurulduğunu, ancak 1850'lerde havagazı ile ısıtma ve aydınlatmanın yapılabildiğini notlarınıza ekleyin, nerden nereye gelmişiz diye düşünerek.

Silahtarağa Santrali'nin karşısında, bu yöreye adı verilen Silahtar Abdullah Ağa'nın 1791 tarihli çeşmesi vardır. Eski Kâğıthane deresi kıyısındaki ünlü yapılardan Çadır Köşkü'ne ait temel kalıntıları, Nur Çeşmesi, III. Ahmed çeşmesi, Eyüpsultan Caddesi'nin gerisinde Sadabad Sarayı'na ait sarnıç kalıntısı, Nurtepe yolunun başlarında Çobançeşme, 19. yüzyıl karakolu, Sadabad Caddesi'nde Silahtar Yusuf Paşa Çeşmesi, Cendere Caddesi'nin kıyısında yakın tarihlerde onarılarak ayağa kaldırılan Atiye Sultan'ın devasa sarayı, bunun ön tarafında II. Abdülhamid Çeşmesi, Cendere yolundaki meşhur Su Terfi İstasyonu'nun binası ve Su Medeniyetleri Müzesi, Maslak yolunda pek benzeri olmayan bir su kulesi...

Hasköy-Kâğıthane yolunda Atiye Sultan Sarayı ve önde II. Abdülhamid Çeşmesi

Gördüğünüz gibi, asırlar öncesinin bakir ve kırsal alanlarıyla ünlü, mesire arazileriyle, sultanların has bahçeleriyle tarihe adını altın harflerle yazdıran Kâğıthane, bu bilgilere sahip olan insanların zihninde bir düş kırıklığı yaratıyor ister istemez. Zira bütün bu doğa ve tarih mirasların dan geriye az sayıda eser ve bazı kalıntılar kaldı.

Kâğıthane Belediyesi'nin yakınındaki nişan taşı ve 20. yüzyılın başlarında yapılan dekovil hattından bir parça

Ben derim ki bütün bu gezileriniz sürecinde aklınıza gelen her şeyi, şehir kültürüne ait yorumlarınızı, tarihî miraslar hakkındaki düşüncelerinizi de not defterinizin sayfalarına eklemeye çalışın. Daha sonra yine aynı yerlere gezmeye geldiğinizde, buralarda kentsel tasarımlarla ilgili, tarihî eser onarımlarıyla alakalı değişimler, gelişimler yaşanmış mı, yaşanıyor mu, bir kıyas yapma şansı bulursunuz.

SURİÇİ İSTANBUL'UNUN DIŞ YÖRELERİ

1. Etap: Zeytinburnu - Bakırköy Hattı

Bu gezinizi banliyö trenleri çalışıyor olsaydı çok daha rahatça yapabilirdiniz, ama sorun etmeyin. Pek çok noktadan buralara belediye araçlarıyla gelinebiliyor. Taksim'den otobüs ve dolmuşlar var. Metrobüs de Küçükçekmece'ye geliyor. Buradan diğer araçları kullanıp Florya'ya, Yeşilköy'e, Bakırköy'e ulaşmak mümkün. Aksaray-Yenikapı hattından yine aynı şekilde belediye araçlarıyla buralara ulaşabilmek olasıdır.

20. yüzyılın erken dönemlerine dek gerçekten de bu surdışı güzergâhları ve semtleri kırsal bölgeler olduğu için, şehrin oldukça dışında kabul ediliyor, ulaşım araçları da bulunmadığından gidilmesi zor bölgeler olarak algılanıyordu. Buraları gerçekten de "uzak İstanbul" idi.

Oysa günümüzde öyle mi? İstanbul'un ne doğuda, ne de batıda sınırı mı var artık. Büyüdükçe büyüyor, azmanlaşıyor. Semtler, ilçeler iç içe geçmiş; hangisi nerede bitiyor, diğeri nerede başlıyor, belli değil. Hemen hemen her yerden her türlü araçla buralara ulaşılabiliyor. Şehrin merkezî noktalarından bu muhitlere bazen ummadığınız kadar az bir sürede gelebildiğiniz gibi, kimi zaman da birbirine yakın semtlere gidebilmek için uzun saatler harcamak zorunda kalabiliyorsunuz.

Tabii ki şehrin bu görece uzak bölgelerine gidip oralarda tarihin izlerini sürmek, gezip dolaşmak kimilerinin gözünü biraz korkutabilir. Yollarda zaman öldürmek pek yeğlenebilecek bir durum da değildir doğrusu. Ama yine de şehrin bütününü tanımak açısından en az bir kez olsun bu semtlere gelmek, oralarda neler var görüp incelemek, notlar almak, gezi gözlemlerini kaydetmek gerekli.

İstanbul zordur. Ona biraz daha anlayış göstermenizi öneririm. Zaten bizlerden çektiği kadar çekti. Hiç olmazsa onu kucaklamaya çalışalım, her zaman kalbimizde olduğunu ona hissettirelim. Uzaklarını da yakınımızdaki semtleri gibi sarıp sarmalayalım. Belki bizi affedebilir bu sayede!..

Her neyse, bu gezinize Zeytinburnu'ndan başlayabilirsiniz. Öncelikle "Zeytinburnu'nun neresinden?" diye sorduğunuzu duyar gibiyim. Merkez Efendi-Kazlıçeşme yöresinden başlayın. Peki, nasıl ulaşacaksınız buralara? O da kolay. Metrobüs ve hızlı tramvay hattını yeğlemek en akıllıca iş. Hatların üzerindeki Topkapı durağını kullanarak surdışına ulaşmak hiç de zor değil. Şunu da açıklamamda fayda var: İstanbul kara surlarının dış kısmına iki ilçe sınırı dayanmış vaziyettedir. Surların kuzeyine Eyüp, güneyine de Zeytinburnu ilçesi yaslanır.

Topkapı surlarının dışında belediye çok güzel bir yeşil alan ve kültür sitesi oluşturdu. 1453 Panorama Müzesi de burada. İstanbul'un fethedilmesiyle ilgili nefis bir canlandırma yapılmış iç kısımda. Sanki 360 derecelik bir açı içinde o günleri yeniden yaşıyorsunuz, çok heyecanlı. Bunu gezmelisiniz tabii... Çok huzur verici bir parktır burası ve içinde suni göller görürsünüz. Yeme içme işlerinizi de rahat rahat dinlenip halledersiniz burada. İBB Kültür Müdürlüğü de burada hizmet veriyor.

Parkın kıyısındaki 16. yüzyıl başlarından kalma İlyaszade Camisi küçük ama önemli bir eserdir. İlk yapılışının mimar Acem Ali'nin elinden çıkma olduğunu düşünüyorum. 16. yüzyılda bir kadın vakfına bağlıydı. Yakınlardaki tarihî Çırpıcı Çayırı mesiresine eğlenmeye gelenler bu camiye ait çeşmenin leziz suyundan tatmadan evlerine dönmezlerdi. Hey gidi günler... II. Mahmud'un devrimleri sırasında kaldırılan, Bektaşilere ait Ciğerci Tekkesi'ni ise buralarda boş yere aramayın artık.

E-5'in ve parkın az gerisindeki mezarlık alanının kıyısında mutlaka görmeniz gereken 1591 tarihli Takyeci İbrahim Çavuş Camisi bulunuyor. İçindeki çiniler 16. yüzyılın en kaliteli örneklerindendir. Bir dönem Halveti Dergâhı olarak da hizmet verdi bu eser. Girişinde II. Mahmud devrinden 1820 tarihli güzel bir çeşme durur. İstanbul belediyesinin eski imar müdürü mimar Asım Yıldız'a ait güzel tasarımlı bir başka küçük cami daha var parkın içinde.

Buradan güneye doğru, surların dışını takip ederek yürüyün. Az sonra karşınıza ünlü Merkez Efendi Külliyesi çıkacak. Burası İstanbullularca çok sık ziyaret edilen kutsal bir mekândır. Asıl ismi Musa Muslihiddin olan veli, Samatya sahilindeki Etyemez Dergâhı'nda Mirza Baba'nın yanında bir süre eğitim gördü. Sonra da Kocamustafapaşa şeyhi Sünbül Efendi'ye bağlandı. Yavuz'un eşi ve Kanuni'nin anası Hafsa Sultan kendisine çok yardım etmiştir. Merkez Efendi imal ettiği macunlarla herkesi iyileştirirdi. Manisa'da dağıtılan mesir macunu işte budur. Merkez Efendi Türbesi'nin içinde kendisininkinden başka 16 sanduka daha var. Bunların isimlerini kaydederseniz çok önemli bir bilgi kaynağı elde etmiş olursunuz. Merkez Efendi Külliyesi'ni gezmek biraz zamanınızı alacaktır.

Külliye girişinde 17. yüzyılda Maraş valiliği yapan Abdülbaki Efendi'nin kütüphanesini göreceksiniz. Çevrenin tarihî dekoru hayli etkileyicidir. 1597'de yeniçeri kâtibi Malkoç Mehmed Efendi'nin kurduğu Yenikapı Mevlevihanesi son yıllarda büyük bir onarımdan geçti. Burası, İstanbul'un en büyük ve ünlü beş Mevlevi dergâhından biridir. Dergâhın yakınında, Tütüncü İsmail Ağa'nın sıbyan mektebinin kalıntılarının ayağa kaldırılma çalışmaları da sürdürülmekteydi. Bunun yanında ise II. Beyazıt devrinden Hacı Mahmud Ağa Camisi vardı.

Balıklı Kilisesi'nde yeraltı yolunun girişi

Buradan sahil yolu tarafına indiğinizde Yedikule Hisarı'nın dışa açılan Altın Kapı mevkisine ulaşmış olursunuz. Buraları artık Zeytinburnu ilçesinin sınırlarında kalır. Belgrad Kapısı karşısında ve biraz iç kısımdaki Yedikule Göğüs Hastalıkları Hastanesi'nin civarında Balıklı Kilisesi'ni (Zoodoksos Piyi), Balıklı Rum Hastanesi'ni, Ermeni mezarlığını, yerleşimin iç taraflarında da Surp Pırgiç Kilisesi'ni ve hastanesini görebilirsiniz. Özellikle Balıklı Rum Kilisesi çok ilginçtir ve avlusunda olağanüstü güzellikte eski patrik lahitleri durur. Kutsal ayazma suyunu burada küçük şişelerde misafirlere takdim ediyorlar. Ayazma havuzu yanında bir de tünel girişi var. Söylenceye göre buradan Ayasofya'ya kadar bir yeraltı yolu uzanırmış eskiden!

Balıklı Kilisesi'nin avlusundaki mermer lahit ve heykeller olağanüstü güzelliktedir

Zeytinburnu'nun sahil yolunda ünlü Kazlıçeşme yerleşimi var. Ta Fatih devrinden beri debbağlar (dericiler) burada iş görürlerdi. Son yıllarda yaydıkları pis koku nedeniyle hepsi kaldırıldı ve Tuzla içlerine taşındı. Aynı mekân dümdüz bir alan hâline getirildi ve bir kısmı da yeşil alan oldu. Burayı dolaştığınızda, eskiden dericilerin içinde kaldıkları için hiç fark edilemeyen çok önemli eserlerin ortaya çıktığını hemen anlayacaksınız. Roma çağında adı Kiklobion olan bu yörelerde o günlerden geriye tek tük bazı kalıntılar bulunur, özellikle de Osmaniye ve Bakırköy taraflarında. Kazlıçeşme yerleşimine adını veren çeşme eski dericiler arazisinin az gerisindedir. Romalılardan miras kalan bir mermer "kaz motifini" bu çeşmeye Türklerin 16. yüzyılda yerleştirdiği iddia edilir. İşte, bu mermer "kaz" motifinden dolayı koskoca semt "Kazlıçeşme" adını almış, ne kadar ilginç bir şey... Yakın tarihlerde birtakım arsızlar bu mermer kabartma kazı çalıp götürmüşlerdi. Görün bakalım, yerinde mi şimdi?

Çeşmenin gerisindeki Zakirbaşı Sokağı'nın kıyısında Perişan Baba Dergâhı'nı göreceksiniz. Derli toplu onarılmış olan bu esere Erikli Baba Dergâhı dendiğini de not alın lütfen. İç mekândaki kabir 18. yüzyılda burada şeyhlik yapan Seyit Ahmed'e aittir.

Solda Kazlı Çeşme ve sağda Erikli Baba Türbesi Zeytinburnu ilçesinin önemli iki tarihî mirasıdır

Kazlıçeşme'deki eski dericilerin yerindeki parkta bulunan Fatih Sultan Mehmed Camisi

Kazlıçeşme'nin gerisindeki geniş arazi içinde iki camiyle bir de hamam kalıntısı bulunuyor. Camilerden biri Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'a girmeden önce askerlerinin namaz kılması için yaptırdığı son derece önemli bir eserdir. Önünde şöyle düşünün: Bu küçük tarihî yapı, İstanbul içindeki bütün

Osmanlı eserlerinden daha eski! Yanında da o hamamın kalıntısı var. Diğer cami ise 17. yüzyıl sonlarından Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya aittir. Eskiden buna Kasaplar Camisi derlerdi. Yanında 1823'ten kalma bir de çeşme bulunuyor.

Buradan Demirhane Caddesi'ne yönelin ve Rum Ortodoks Aya Paraskevi Kilisesi'ni görün. Zeytinburnu Belediyesi'nin kullandığı bina, üzerindeki Osmanlı armasıyla oldukça heybetli ve de güzel bir 19. yüzyıl yapısı olarak dikkat çeker. Seyit Nizam semti de eski bir yerleşim olmasına karşın biraz iç taraftadır ve araçla gitmeniz gerekebilir. Seyit Nizam Camisi çevresindeki eski mezarlıkla bir iki Osmanlı çeşmesiyle karşılaşacaksınız. Buralardaki yapılaşma oldukça dağınık. Yerleşimler sanki gelişigüzel şekilde yapılmış. İstanbul, her isteyenin kafasına göre inşaat yapabileceği bir şehir olmamalı.

Rotanızın üzerindeki Osmaniye, Bakırköy'e uzanan güzergâhta, Veliefendi Hipodromu'nun yakınında yer alıyor. Veliyuddin Efendi'nin uçsuz bucaksız mesire arazileri olan bu çok geniş düzlük alan günümüzde at yarışlarına ev sahipliği yapıyor. Osmaniye'deki en anıtsal eser, Romalılardan kalma devasa boyutlardaki (127x76m) Hebdemon adıyla bilinen açık su sarnıcıdır. Türkler buna Fil Damı derlerdi.

Fil Damı diye tanınan Romalılara ait Hebdemon su sarnıcı Bakırköy yakınındaki Osmaniye'dedir

Son istasyonunuz Bakırköy olacak. Burada Müslüman nüfusunun yanında gayrimüslim cemaat de yaşardı, 19. yüzyılın sonlarına dek. Onlara ait kiliselerin mevcudiyeti bu durumu gözler önüne serer.

Bakırköy İstanbul'un en kalabalık, en renkli ilçelerinden biri. Geçmiş asırlarda bir Rum köyü olarak ün yapmıştı ve Makriköy diye tanınırdı. Roma çağında adının bir ara Septimum olarak anıldığını yazan bazı kaynaklar var. "Yedinci" anlamına geliyor bu sözcük ve yerleşimin Yarımada'dan yedi mil uzakta olduğunu açıklıyor.

Bakırköy'ün merkezi sayılan hayli kalabalık İstanbul Caddesi üzerinde 1601'den kalan Şaban Ağa Camisi'ni göreceksiniz. Yanında da hamamı var. Çarşı Camisi derlerdi bu esere. Bu caddede ve çevredeki sokaklarda eski Bakırköy'ün yüzünü yansıtan bazı kâgir konutları gözden kaçırmayıp fotoğraflamaya gayret ederseniz iyi olur. Taş Mektep de bu yapılardan biri olarak belirginleşir.

Bakırköy'ün iç sokaklarında Analepsis ve Aya Yorgi kiliselerini de görürsünüz. Ebuzziya Caddesi'ne sapın ve buradaki Ermeni cemaatine ait olup, Dadyan ailesinin 1840 tarihinde yaptırdığı Surp Asvadzadzin Kilisesi'ni görün. Güzel çan kulesi dikkatlerinizi çekecek. Yanında Abdülmecid devrinde yapılan bir de okul var. Bakırköy'ün ana yollarından olan İstanbul Caddesi'ndeki 1892 tarihli Rum okulunu, ayrıca Rum mezarlığını ve bir zamanlar Reşadiye Kışlası olan şimdiki Ruh Hastalıkları Hastanesi'nin o günlerden kalan güzel kapısını, Mehmed Ali Paşa Caddesi üzerinde, paşanın adını taşıyan 1914 tarihli küçük anıt taşını görmeden dönmeyin.

Çarşıya pek de uzak olmayan bir noktada Fransızlara ait bir okulun binasını da görmeyi deneyin. Bu sayede Bakırköy'de farklı üsluptaki yapıları da keşfetme olanağı bulabilirsiniz. Ara sokaklarda bazı eski binaları hâlâ görebilme şansınız var Bakırköy'de. Bu sokaklarda gelişigüzel, adeta "kaybolup" dolaşabilmenin tadını çıkarın.

2. Etap: Yeşilköy – Büyükçekmece Hattı

Yeşilköy, Bakırköy ile daha batıdaki Florya arasında kalan ve özellikle 19. yüzyıldan sonra muhteşem konaklarıyla tanınan uzak bir İstanbul köşesi... 1878 Rus savaşından sonra Ayastefanos Antlaşması'nın yapıldığı yer aynı zamanda. Bu hatıraları taşıyan ve Villa Neriman adıyla tanınan beyaz boyalı ve sivri çatılı konağı görme olanağınız var. Rusların burada yaptıkları anıtın yıkılışını 1914'te kamerasıyla çeken Fuat Uzkınay'ın bu kısa filmi, aynı zamanda "Türk sinema tarihinin ilk filmi" olarak kayda geçmiş.

20. yüzyılın erken dönemlerine dek hayli ıssız, ama huzur dolu bir yerleşim olan Yeşilköy, daha çok Ayastefanos adıyla tanınmaktaydı ve burada hatırı sayılır bir gayrimüslim ahali ikamet ederdi. Bunlara ait kiliselerin en ünlüsü, sahile yakın ve yerleşimin merkezinde bulunan Cümbüş Sokağı'ndaki Aya Stefanos Kilisesi'dir. Katolik Hıristiyanlara ait bu mabetten başka iki kilise daha var Yeşilköy'de. Her ikisi de yine Aziz Stefanos'un adını taşır. Bulundukları sokakların ismini vereyim, kolayca gidin oralara. İnci Çiçeği Sokağı'nda Ermenilerin, Mirasyedi Sokağı'nda ise Ortodoks Rum cemaatinin kiliselerini göreceksiniz.

Bu gezinizde Yeşilköy'ün ünlü ve eski konaklarını, iyileştirilerek kullanılan ahşap konutlarını fotoğraflarken bunların yer aldıkları sokak veya caddeleri de not alın lütfen. Yeşilköy'de göreceğiniz diğer bir eser ise, Mimar Kemaleddin'in tasarımı olan Mecidiye Camisi'dir. Yanında da çeşmesi var.

Yeşilköy'de mutlaka görmeniz gereken en önemli kültür kurumunun Havacılık Müzesi olduğunu hatırlatayım. Adresi çok kolay, tam

tren istasyonunun arkasından geçen yolun kıyısında. Havacılık tarihimizin gözler önüne serildiği bu müzenin bahçesinde de birbirlerinden ilginç uçakları, helikopterleri, jetleri çok yakından izlemek heyecan verici olacaktır. Bu mekânı gezmek ve tanımak benim çok hoşuma gitmişti.

Yeşilköy'den sonra Florya'yı gezeceksiniz. Kanuni zamanında İskender Çelebi Mesiresi diye tanınan bu kırsal alanda Sultan Süleyman da ara sıra gelip gezinirdi. Ataköy tarafında Yunus Emre Kültür Merkezi olarak değerlendirilen tarihî yapı grubu, bir zamanlar Ermeni Dadyan ailesinin kurduğu meşhur baruthane tesisi idi. Fırsat bulun ve buraya da bir uğramaya çalışın.

Florya kumsallarının az batısında, 60'lı yılların en ünlü plajlarından olan Güneş Plajı vardı. Ben de çocukluğumda buralara gelip çok yüzmüşümdür. Atatürk'ün 1930'larda yapılan ünlü deniz köşkü de buraya çok yakındır. Burayı gezme olanağı yaratın, o günlerin hatıralarıyla baş başa kalın.

Küçükçekmece'ye geldiniz artık. Burası da İstanbul'un batısındaki ilçelerden biridir ve çok eski bir yerleşimdir. Bölgeye ulaşmanın en kolay yolu metrobüsleri kullanmaktır. Özel araçla E-5 yolunu takiben havalimanının kıyısından geçilerek de rahatlıkla geliniyor buraya. 1910'dan itibaren Bakırköy'e bağlı küçük bir yerleşim haline gelmiş olan yöre, daha sonraki tarihlerde hızla yapılaşmış ve çok kalabalıklaşmış, 1986'da ilçeye dönüştürülmüş.

Roma devrinde Batinias (Bathonia) adıyla bilinen köyün dışındaki Yarımburgaz mevkisinde bulunan iki mağaramız, dünya insanlık tarihinin en eski dönemlerine kaynaklık etmesi açısından çok değerli bir hazinedir. Burayı mutlaka ziyaret etme olanağı yaratın. Sanırım hatlı minibüsler çalışıyor, bunları deneyebilirsiniz. Mağaradan çıkarılan 350 bin yıl öncesine ait bazı buluntuları Gülhane Parkı'ndaki Arkeoloji Müzesi'nde görme şansınız var. Ayrıca eski yıllarda buranın çiftlikleri de çok meşhurdu. Filyos, Ayamama, Kanarya, Alemburgaz, Nakkaş, Alibey, Menekşe gibi pek çok geniş çiftlik arazisi vardı çevresinde.

Küçükçekmece'nin en ünlü yeri hiç kuşkusuz ki yerleşime adını veren göldür. Burada dolaşırken neler görülebilir, onları bir sıralayayım dilerseniz: İlçe girişindeki eski taş köprü Sultan II. Selim döneminde tamamlandı. Üzerinde yürüyün bu 210 metrelik köprünün. Vaktiyle nefis balıklar tutulurdu bu köprünün çevresinde, o zamanları düşleyin dolaşırken...

Fatih Sultan Mehmed Camisi, bunun karşısındaki yaşlı bir ağacın dibinde 1640'lardan Vezir Mehmed Paşa Çeşmesi, II. Abdülhamid devrinden 1900 tarihli çeşme, Kanuni devrinden Abdüsselam Çelebi Külliyesi, 1796'dan Piri Paşa Çeşmesi, Fransızların yaptığı ilginç tasarımlı kibrit fabrikası tesisleri, Halkalı tarafında yeşil bir araziyi kapla-

yan 1846 tarihli Ziraat Mektebi, gölün yakınındaki Garip Dede Türbesi, İstanbul Yarımadası'ndan başlayıp Balkanlar'a dek uzanan ünlü "Via Egnatia" yoluna ait mil taşı gibi bazı irili ufaklı tarihî mirasla karşı karşıya gelmek sizi hem şaşırtacak, hem de mutlu edecektir. Şehrin bu kadar dışında, tarihî eserler konusunda bu denli zengin bir bölge elbette ki heyecan vericidir.

Metrobüsler Büyükçekmece hattından da geçiyor, onları kullanmak çok yerinde olur. Bu eski yerleşim de adını tıpkı Küçükçekmece gibi Marmara Denizi'ne açılan gölden alıyor. Bu göl, komşusu Küçükçekmece gölünden daha küçüktür!

Bu yöreye mümkünse bahar ve yaz aylarında gelmeye bakın. Zira taş köprü ucundaki park son derece güzel tasarlanmıştır. Ayrıca köprünün beri tarafında da yeşillikler üzerindeki çay bahçelerinde çok hoş zaman geçirebilir, tarihî eserler arasında geçmiş günleri yâd etme şansı elde edersiniz.

Roma devrindeki adı Atiras olan bu yerleşimde irili ufaklı epeyce tarihî miras var. Ama Büyükçekmece denilince akla ilk gelen, Mimar Sinan'ın ünlü taş köprüsü oluyor genellikle. Siz de bu köprüyü adım

Mimar Sinan'ın İstanbul'daki en muhteşem eserlerinden biri Büyükçekmece Köprüsüdür

Büyükçekmece Parkında Sinan'a ait Sokullu Mehmet Paşa Camisi'nin ilginç minaresi

adım gezin, buradan vaktiyle Avrupa'ya doğru sefere çıkan koskoca Osmanlı ordusunun da geçtiğini düşleyin. Köprü ucundaki parkta Mimar Sinan'ın heykelinin altında fotoğraf çektirin; Sultan Süleyman'ın kervansarayını, çeşmelerini, Sokullu Mehmed Paşa'nın ilginç tasarımlı camisini görün. Ve burada kendinize bir söz verin, Büyükçekmece'ye tekrar tekrar geleceğinize dair!...

Büyükçekmece Gölü'nün kıyısındaki parkta yer alan Mimar Sinan'ı heykeli

3. Etap: İstanbul'un Doğusu: Pendik – Tuzla Hattı

Tuzla, şehrin uzak batısındaki Büyükçekmece yerleşiminin tam tersine, İstanbul'un uzak doğusunda yer alan bir ilçemiz... Yakın tarihlere dek âdeta bir mesire yerini andıran, içmeleriyle ünlü olan bu yöre, ne yazık ki âdeta bir istila hareketini andıran yapılaşmalara açıldı ve o sevimli köy görünümünden oldukça uzaklaştı. Pendik ilçesine batıdan komşudur Tuzla.

Önceki satırlarda kısaca söz etmiştim hatırlarsanız, Pendik-Tuzla arasındaki Kaynarca mevkisinde dokuz bin yıllık bir prehistorik köy ve insan iskeletleri yakın tarihlerde ortaya çıkarıldı ve İstanbul tarihinin başlangıcı binlerce yıl geriye uzandı. Artık bu eşsiz buluntuların kıymetini bilelim biraz, onları koruyup tanıtalım lütfen. Tuzla'ya giderken Kaynarca'da tren yolu kıyısındaki bu köyü ne yapıp edip mutlaka görmeye gayret edin. Pendik'te yaklaşık bir asır önce varlığı tespit edilen prehistorik yerleşim yeri ise maalesef yok olup gitti, her taraf imara açıldı. Kaynarca buluntularını da aynı akıbete uğratmayalım, dünyayı kıskandıralım.

Kadıköyü sahilinden Tuzla'ya dek giden belediye araçları sahil yolundan seyrediyor. Bunları kullanarak seyahat ederseniz keyif verici bir yolculuk yapmış olursunuz. Tuzla sahilinde her keseye hitap eden pek çok lokanta var; kıyıda da içinde yapay havuzcuklar bulunan güzel bir park. Deniz, yeşillik, sükûnet ve güzel bir yemek... Buralara kadar geldiğinize fazlasıyla değecektir.

Roma çağlarında Akritas diye bilinen yerleşim adını, Osmanlı dönemlerinde değerlendirilen tuzlalardan almış. O zamanlar ilginç bir biçimde Niğde de denilmiş Tuzla'ya. 19. yüzyılda tebhirhanesi (bulaşıcı hastalıkları önlemek için belirli yerlere püskürtülen ilaçlı sıvıyı üreten tesis) ile de ünlüydü Tuzla. Aynı zamanda şehrin uzağında bulunduğundan dolayı bir taaffuzhane, yani karantina yeri olarak da değerlendirilmişti.

Günümüz Tuzla'sında Sultan Ahmed Camisi ve çeşmesi, 1908'den bir başka çeşme görülecek eserler arasındadır. Daha kuzeydeki Aydınlar Köyü civarında da 1703 tarihli bir cami vardır, ama şekli değişmiştir.

Doğal güzelliği ile asırlarca şöhretini koruyan bu yörenin özellikle deniz tarafındaki bazı kısımları hâlâ bu özellikleri yansıtır niteliktedir. Bunun dışında Tuzla'da daha fazla bir şey görmeyi pek ummayın ama yine de yöreyi gezip görün ve tanımaya çalışın.

4. Etap: Daha Uzak Diyarlar: Önce Silivri'ye Gidelim

"Silivri'nin yoğurdu, kız seni kimler doğurdu."

Bu ezgiyi duymayan var mıdır acaba? Dilimize yapışıp kalmıştır bu sözler. Yörenin, başka yerlerde tadılması pek mümkün olmayan çok leziz ve meşhur yoğurdu bu ezgiye bile konu olmuş, baksanıza... Gerçekten de öyledir. Asırlardır Silivri'nin adı, bu nefis ürünü ile birlikte söylenmiştir. Burası, Kumburgaz ile birlikte, İstanbul'un bir batı sayfiyesi olarak da ün yapmıştır. Marmara Denizi'nin tertemiz yıllarında ve güney kıyılarımız henüz bu denli isim yapmamışken, Kumburgaz ve ötesindeki Silivri en çok gidilen yazlık yörelerdendi.

Günümüzde otuz dokuz ilçeli İstanbul'un en uzak batısında bulunan ilçelerdir Silivri ve komşusu Çatalca...

Romalılar devrinde Selimbria adıyla bilinen önemli bir şehirdi Silivri. Kuruluş tarihi ise, Bizantion adıyla MÖ 650'lerde tarih sahnesine çıktığı iddia edilen İstanbul'dan bile eskilere gider.

Silivri'ye gitmek şimdi çok kolay. TEM otoyolu üzerinden çabucak ulaşılabiliyor buraya. Çorlu ve Tekirdağ tarafından gelen yollar da burada buluşurlar. Tabii özel bir araçla gidilirse, orada görülebilecek tarihî eserler ve mekânlar için zaman kazanılır, aynı gün de İstanbul'a avdet edebilirsiniz.

Silivri ve çevresi asırlar boyunca doğal dokusuyla çok müstesna bir bölge olarak tanındı. Zengin tarihî kaynaklarından bazılarını oraya git-

tiğinizde görmeye çalışın. En belirgin olanları, bir Roma kilisesinden devşirilen ve altında bir de sarnıç olan Fatih Camisi, eski Selimbria surlarından bazı parçalar, 33 gözlü Mimar Sinan Köprüsü ve 6. yüzyılda yapılıp buradan ta Karadeniz kıyılarına dek uzanan yaklaşık 45 kilometrelik Anastasios Surları'ndan bazı bölümlerdir. Kanuni'nin ilk sadrazamı olan Piri Paşa'nın da 1531'den kalan bir camisi Silivri'de durur.

1204 yılındaki o meşhur Latin Katolik saldırısında Silivri de İstanbul gibi Haçlıların eline geçmişti. O günlerden izler ne yazık ki yok, ama Ortaçağ zamanından kalma Silivri Kalesi'nin kalıntılarından birtakım parçalar görülebiliyor.

İstanbul ili arazilerinin batıdaki en uzak noktası da Silivri ilçe sınırlarındaki Kısırtepe mevkisidir. Notlarınıza eklemeyi ihmal etmeyin.

5. Etap: Trakya İstanbul'unda Son Durağımız: Çatalca

Şimdi ise İstanbul'un kuzeydeki son sınırı olan Kasatura Koyu'nun bulunduğu Çatalca ilçesine geldiniz. Kınalı-Sakarya otoyolu da buradan geçer. Sirkeci'den demiryolu uzaklığı ise 70 kilometre kadardır Çatalca'nın. Buralara kadar özel araçla gelmek tabii ki en iyi seçenek olur. Zira tıpkı Silivri'de olduğu gibi, kısa zamanda dolaşabilme olanağı yaratmış olursunuz böylece.

1370'lerin başlarında Osmanlı Devleti'nin sınırlarına katılan Çatalca'da esaslı gelişme 16. yüzyılda Ferhat Paşa tarafından gerçekleştirilmiş. Paşanın Mimar Sinan'a yaptırttığı ve kendi adıyla anılan camisini görebilirsiniz. 20. yüzyıl başlarında yapılan Rum okulu ise şimdi resmi bir konaktır. Çatalca Osmanlı devrinde yeşil arazileri, otlakları, çiftlikleriyle tanınan bir yerdi.

Buradaki Nakkaş Köyü'ne uğrayabilirseniz fetih devrinden bir eserle karşılaşacaksınız. Baba Nakkaş Camisi'dir bu. Zamanında ek yapılarıyla birlikte bir külliye idi. Şimdi ise yakın çevresinde ancak birkaç çeşme var.

6. Etap: Şile Yolu, Orman Dolu

Şile ilçemiz ise İstanbul'un Asya bölümünün kuzeyinde ve Karadeniz'e dek yayılan arazilerden oluşuyor. Doğudan da Kocaeli iline bitişik. Şile, ormanları ve deniziyle, sahildeki kayalıklar üzerindeki ünlü feneriyle meşhur bir yöremiz. İkinci köprü ayırımından ve Ömerli

üzerinden yeni yapılan yolla buraya ulaşmak eski günlerdekinden çok daha kolay ve kısa. Üsküdar'dan sık sık kalkan otobüslerle de rahatça gelebilirsiniz; buradan yol bir saat kadar sürüyor. İlçe İstanbul'a 60 kilometre kadar uzak.

Şile'ye giderken âdeta yeşil bir cennet olan Polonezköy'e de uğrayabilirsiniz. Bence bunu yapmakta ısrarcı olun. Semt, Polonyalı Adam Mickiewicz'in adından üretilmiş Adampol sözcüğü ile de tanınır. Köy içinde Polonya Katolik Kilisesi görülebiliyor. Çiftlik evleri ve pansiyon oteller bu yöreye güzellik katıyor.

Şile, yazın hafta sonlarında çok kalabalık olur. İstanbul'da artık temiz deniz pek kalmadığından dolayı, tıpkı Avrupa yakasının Karadeniz kıyısındaki Kilyos gibi, yaz aylarında halkın en çok geldiği mekânlardan biri de Şile. Özellikle Ağva ve Kumbaba, çok beğenilen kıyılardır.

Ünlü fenerinden başka, Cenevizlilerden kalma bir de kalesi var yörenin. Macera arıyorsanız Sofular Köyü'ne kadar gidin. Burada ilginç mağaralar görürsünüz. Şile'nin Üsküdar Caddesi üzerinde ise 1871 yılından kalma Hatice Hanım Çeşmesi durur.

Şile'nin içinde tur atmayı, güzel sokaklarındaki dükkânları, el sanatları butiklerini gezmeyi de programınıza almalısınız. Buralarda ünlü Şile bezinden yapılma giysiler alırsanız iyi edersiniz. Ve sonunda Şile'yi ve buralara gelene kadar karşılaştığınız köyleri gezip görmekten dolayı çok mutlu olursunuz.

Nasıl?.. İstanbul'un hemen her yerini gezip görmek, tanımak yaptığınız işten heyecan duymak sizi memnun etti mi?

Siz aslında sadece İstanbul'u değil, "dünyanın en güzel şehri"ni gezdiniz ve bundan gurur duydunuz. İkinci, üçüncü bir gezi için şimdiden can attığınızı hissedebiliyorum. Artık siz de benim gibi birer "İstanbul âşığı" oldunuz bile...

İSTANBUL'UN SEYİR TERASLARI

İnişli çıkışlı, tepeli vadili, oldukça engebeli bir arazisi olan İstanbul'da manzaranın en iyi şekilde seyredilebileceği noktalar nerelerdedir, diye içinizden geçirmişsinizdir. Zira üniversitedeki öğrencilerimin de en çok sordukları sorulardan biri budur.

Gerçekten de İstanbul'u, şöyle içimize çeke çeke, duygu sellerine kapılarak, coşku ve heyecanla acaba nerelerden etkileyici şekilde seyredebiliriz? Şehrimiz öylesine yüksek binalarla, kalabalık mekânlarla dolduruldu ki bırakın seyretmeyi, nerdeyse oturup dinlenilecek, soluklanılacak mekânları dahi parmakla gösterilir hâle geldi. Boğaziçi'nin Anadolu yakasındaki kıyıları dahi yalılarla kapatılmış hâlde, ancak yer yer karşınıza çıkan boşluklardan deniz manzarasını seyredebilme şansınız oluyor. Örneğin, Çengelköy'de, Kuleli Kışlası önündeki açık kıyı şeridi bunlardan biridir. Böyle bir açıklığı ancak Çubuklu sahilinde, Beykoz'da görebilirsiniz. Bazı kısa ve küçük açıklıklar dışında Boğaziçi'nin bu yakasında geniş manzaraları tepelerden seyretmek gerekiyor.

Peki, şehir içinde ve yakınlarında seyir terasları var mı, bunlar nerelerdedir, nasıl gidebilirsiniz oralara? İşte şimdi sizlere bu seyir teraslarını tanıtmaya çalışacağım. Önceki sayfalarda yer alan gezilerinizde zaten bunların bazılarını gördünüz. Asya veya Avrupa yakası diye bir ayrıma girmeyeceğim. İşte İstanbul'un seyir terasları... Buyurun, seyredin!

1) *Yavuz Selim Camisi'nin avlusu*: Burayı gezmiştiniz. İstanbul'un 5. tepesi! Fener Rum Patrikliği'nin üst tarafında ve âdeta bir uçurumun kıyısında yer alan Yavuz Selim Camisi'nin Haliç'e, yani kuzeye bakan dış avlusundaki parmaklıklı setten muazzam bir İstanbul panoraması seyrediliyor. Fener'i, Balat'ı, Haliç'i kuşbakışı görmek nasıl bir duyguymuş, onu burada yaşayacaksınız. Galata'yı, Kasımpaşa'yı, Hasköy'ü, Yarımada'nın doğusunu,

hatta karşı yakayı gözlerinizin önüne seren bu nokta, gerçekten de inanılmaz heyecanlar tattıracaktır size. Sultan Selim'in türbesinin bulunduğu doğu setinden de aynı güzellikte bir manzarayı görebilmek mümkün.

2) *Fındıklı ve Kabataş sırtları*: Karaköy ve Dolmabahçe arasındaki semtlerin sırtları olan bu seyir mekânları ne yazık ki günümüzde boş yer bırakmamacasına beton binalarla doldurulmuş durumdadır. Eski asırlarda bu mekânlar "Müneccim Kuyusu" ve "Kara Bali" isimli mesire yerleri olarak çok ünlüydü oysa. Ama yine de bu mevkilerde yer alan bazı sokak uçları, nefis bir Boğaziçi manzarasını gözlerinizin önüne getirebiliyor. Taksim'den ya da Gümüşsuyu'ndan sahil yoluna inerken karşılaşacağınız bu sokaklardaki bazı noktalar sizlere bu olanağı sunacak, bunları dikkatle izleyin.

3) *Tophane üstleri*: Defterdar Camisi'nin yanı ve Tophane tesislerinin kuzeyindeki parkın kademe kademe yükselen setleri, Yarımada'nın doğusuyla Adalar'a dek uzanan bir Boğaziçi, Marmara Denizi ve Asya İstanbul'u manzarasıyla çok nefistir. Bu setler, 1950'lerin sonlarına dek sahil yolunda mevcut bulunan Askeri Sanatkârlar Mektebi ve dikimevi binalarının arkasında kalır. Bina kalıntıları da yolun kıyısında durmaktadır.

4) *Üsküdar Selimiye Camisi'ne yakın olan ve batıda bulunan bazı sokaklar*: Sözünü ettiğim bu yöreler Harem'in üst tarafları oluyor. Özellikle bu sokaklardan biri olan Kavak Bayırı Sokağı'na gelin. Sokağın ucu Harem'i tepeden gören bir uçurumun kıyısına açılır. Burada banklar da vardır. Oturup İstanbul seyredin de bu kadim şehrin nasıl muhteşem bir konuma sahip olduğuna bir kez daha tanık olun.

5) *Cihangir Camisi'nin güney bahçesi*: Cami, aynı isimli caddenin Boğaziçi'ne bakan ucunda ve Özoğul Sokağı'nın kıyısında yer alır. Caminin güney kanadında sevimli bir bahçe var. Yazın gölgeleri boldur, ağaçlar bulunur. Burada oturun... Ve işte İstanbul!

6) *Karaköy balık pazarı*: Köprü'nün Karaköy tarafında ve batısında kalır. Pazara girin ve köhne parka doğru yürüyün. Bu kadar bakımsız bırakılmış bir parktan bu denli güzel bir Yarımada panoramasının seyredilebilir olmasına şaşırın.

7) *Anemaş Zindanı'nın terası*: Edirnekapısı'nın Haliç'e doğru kuzeyinde ve Eğrikapı mevkisinde kalan ünlü Anemas Zindanı'nı

gezmiş ve zindanın güneyinde de bir Sinan yapıtı olan İvaz Efendi Camisi'ni görmüştünüz. Anemas Zindanı üzerinde, bir çay bahçesinin de olduğu sette durun ve Ayvansaray, Eyüp, Haliç, Hasköy ve Galata kıyıları gibi ilginç mekânları kara surları üzerinden seyredin.

8) *Fenerbahçesi parkı*: İstanbul'un en güzel yeşil alanlarından biri olan bu parkın denize bakan ucuna yaklaşın. Marmara Denizi'ni, Yarımada'nın Sarayburnu ve Topkapı Sarayı mevkisini, Ahırkapı'dan Samatya'ya ve daha ötelere uzanan kıyılarını, Adalar'ı, Bostancı-Maltepe sahillerini gözlerinizin önüne getiren bu noktada bulunmaktan huzur duyun. Üstelik tertemiz bir hava ve doğal güzelliklerin eşliğinde...

9) *Sultanahmet Camisi'nin doğusu*: Caminin Ahırkapı'ya, yani denize bakan tarafındaki otel teraslarında bulunan kafelerden birine çıkarsanız harika manzaralar görebilirsiniz. Böyle mekânlardan biri de Cankurtaran kıyısındaki surlar üzerinde bulunan belediye tesislerinde vardır, ayrıca burada fiyatlar son derece uygundur.

10) *Bahariye*: Eyüp'ten Alibeyköy'e doğru giden Haliç kıyısı üzerinde ve Bahariye mevkisinde yer alan aynı isimli tarihî mevlevihaneden kuzey Haliç kıyıları ve Eyüp mevkisi son derece güzel bir şekilde seyrediliyor. Ayrıca ünlü Haliç adalarını da bu denli yakından görebilmek sizleri heyecanlandıracak.

11) *Anadolufeneri Kalesi*: 18. yüzyılda yapılan kaleden sarsıcı bir Boğaziçi ve Karadeniz manzarası seyrederseniz, bu anı ömrünüz boyunca unutamayacaksınız.

12) *Rumelifeneri Kalesi*: Anadolu tarafındaki kale gibi, yine 18. yüzyıldan kalma bu kalenin üzerinden en etkileyici İstanbul görüntülerinden birine daha tanık olacaksınız.

13) *Topkapı Sarayı*: Sarayın son avlusunda bulunan Mecidiye Köşkü'nün önü, belki Osmanlı sultanlarının dahi yeğledikleri bir İstanbul seyir terasıdır. Bunun hemen yan tarafındaki Fatih Köşkü'nün terası da aynı bakış açısından nefis bir İstanbul manzarası sunar.

14) *Süleymaniye Külliyesi*: Külliyeye ait caminin Haliç'e bakan kuzey dış avlusunun korkuluklarına yaslanın ve Galata, Boğaziçi, Asya yakası görüntülerinin güzelliği ile hemhâl olun.

15) *Eski Ağa Kapısı*: Buraya çok yakın olan eski Ağa Kapısı, sonra şeyhülislamlık dairesi ve şimdiki İstanbul Müftülüğü içindeki botanik bahçesi setlerinden olağanüstü güzellikte bir İstanbul manzarası seyrediliyor.

16) *Tahtakale yokuşları*: Tarakçılar Sokağı çevresindeki ünlü Valide Hanı'nın (Kösem Sultan) tepesine çıkabilirseniz kubbelerin arasında ve "Vasilin kulesi" etrafında tanık olacağınız İstanbul manzarası sizi alıp başka çağlara gönderecek.

Kösem Sultan Hanı'nın kubbelerinden muhteşem İstanbul manzaraları seyredeceksiniz

17) *Rumelihisarı*: 1452 tarihli hisar, burçlarının arasında uzanan perde duvarlarındaki mazgallardan harika bir Boğaziçi ve Asya yakası seyri sunuyor.

18) *Molla Aşki*: Molla Aşki tepesini artık biliyorsunuz. Balat sırtlarında gezdiğinizi hatırlayın. Edirnekapısı son duraktan Kariye Müzesi yönüne gidilirken de tabelalarda Molla Aşki'ye gidilen güzergâhı gösteren yazılar var. Fatih devrinden kalan Molla Aşki Camisi'nin yanı başındaki aynı isimli güzel çay bahçesinin içinden, İstanbul'un en etkileyici görünümünü sergileyen manzaralar seyrediliyor. Burayı mutlaka ziyaret etmeye bakın. Benim de en çok sevdiğim seyir teraslarının başında gelir burası.

19) *Çengelköy-Beylerbeyi*: Çengelköy kışlasının Beylerbeyi yönündeki Kuleli Bahçe (Kaymak Mustafa) Camisi'nin ve Beylerbeyi Camisi'nin önlerinde yer alan teraslardan seyredilen Boğaziçi ve Avrupa yakası manzaraları da uzun süre hafızalarınızdan silinemeyecek niteliktedir.

20) *Salacak kıyıları*: Kız Kulesi'nin tam karşı kıyılarında, Üsküdar'dan bu yöne dek uzanan yürüme güzergâhları var. Tam kıyıda da minderli oturma setleri bulunuyor. İşte bu noktalar saatlerce seyretseniz de asla doyamayacağınız Yarımada'yı, Galata'yı,

Avrupa kıyılarını ve Boğaziçi'nin nefes kesen görüntüsünü gözler önüne serer.

21) *Yeniköy*: Sahil yolunun adı olan Köybaşı Caddesi kıyısındaki Simitçi Salih Sokağı'nı takip ederek semt merkezinin gerisindeki sırtlara çıkan Yasemin ve Türk Bostanı sokaklarının en tepesinden ve az aşağıdaki Aya Panaghia Kumarotissa Rum Kilisesi'nin gerisindeki yükseltiden inanılması zor güzellikte bir Boğaziçi ve Asya manzarasına tanık olunuyor.

22) *Çırağan Sarayı*: Sahil yolu üzerindeki sarayın beri tarafındaki setlerde ünlü Yahya Efendi Korusu, mezarlığı ve külliye tesisleri var. Bunların onarımı yeni yapıldı. Külliye Camisi'nin önündeki parmaklıklı balkondan bir İstanbul seyredin de nefesiniz tutulsun.

23) *Piyer Loti*: Tabii ki Eyüp sırtlarının mücevheri olan Piyer Loti tesislerini atlamak olmaz. Şimdilerde teleferikle çok kısa sürede çıkılıyor buraya. Hem dinlenir hem de büyüleyen manzara ile sarmaş dolaş olursunuz.

24) *Yeniköy-Sarıyer arası*: Bu iki tarihî Boğaziçi semti arasındaki yedi kilometrelik yürüyüş parkurunun hemen her noktası bir seyir terası gibidir.

25) *Rumelihisarı-Emirgân*: Hisar kıyısındaki iskele ve az ilerisindeki Ali Pertek Camisi önüne kadar ilerleyen sahil yolu çok nefistir. Buradan Emirgân'a uzanan sahil bandında çok güzel seyir açıları bulunur.

26) *Arnavutköy-Rumelihisarı*: Aynı güzelliği Arnavutköy-Bebek arası ve Bebek-Rumelihisarı arasındaki yürüyüş rotaları da sergiler.

27) *Çamlıca Tepesi*: Asya tarafındaki Çamlıca Tepesi'ne çıkın, o kadar! Başka söze gerek yok!

28) *Yoros Kalesi*: Asya tarafında ve Anadolukavağı köyünün arkasındaki sırtlarda yer alan Yoros Kalesi'nden Boğaziçi'ni ve Rumeli taraflarını seyrederken soluğunuz kesilecektir heyecandan.

29) *Kandilli sırtları*: Adile Sultan Sarayı bu köyün tepesinde. Olağanüstü! Daha ne söylenebilir ki? Aynı köyde Cemile Sultan Korusu içindeki Ticaret Odası tesislerinden çok güzel bir İstanbul manzarası seyredilir.

30) *Çubuklu*: Buradaki Abbas Hilmi Paşa (Hıdiv) Korusu tesislerinden de harika bir manzaraya bakılır.

31) *Fener*: Tarihî semtin adıyla özdeşleşmiş Rum okuluna girebilme fırsatı yakalayın ve içeriden bir Haliç ve Galata panoraması seyredin.

32) *Otağtepe*: Boğaziçi Üniversitesi'nin arka girişine yakın Otağtepe Parkı ve tesislerini sakın ıskalamayın. Manzarası olağanüstüdür.

33) Anadolukavağı'nın gerisindeki Yuşa Tepesi tesislerine giderseniz, geri dönüşünüzde buradan izlediğiniz manzarayı saatlerce anlatabilirsiniz.

34) *Aşiyan*: Rumelihisarı sırtlarında, Tevfik Fikret'in ünlü Aşiyan evi... Şimdi bir müze. Fikret'in yatak odasının penceresi, bence dünyanın en güzel manzarasına bakan penceredir!

35) *Sakıp Sabancı Müzesi*: Emirgân'daki SSM'nin bahçe setleri, dillere destan bir peyzajı gözlerinizin önüne serecektir.

36) *Hacı Hesna Hatun*: Üsküdar iskelesinin gerisinde bulunan Mihrümah Sultan Camisi'nin arkasındaki sırtlar Hacı Hesna Hatun Mahallesi'nde yer alıyor. Buradan, Mihrümah Camisi'ni de görüş alanınızın içine alarak Boğaziçi'ne, Galata-Beşiktaş kıyılarına, Yarımada'ya bakın. Ne kadar muhteşem, değil mi?

37) *Adalar*: Büyükada'nın Aya Yorgi Tepesi, Burgaz'ın Bayrak Tepesi, çam ağaçları, masmavi Marmara ve İstanbul'un Asya kıyıları... Nefis!

38) *Eminönü*: Meydandaki Yeni Cami'ye kuzeydoğu köşesinden bitişik olarak yapılan Hünkâr Kasrı'nın terasından olağanüstü güzellikte bir İstanbul panoraması seyrediliyor.

39) *Zeyrek Sarnıcı'nın üstü*: Unkapanı-Saraçhane arasında ve İMÇ bloklarının karşısında yer alan Zeyrek Sarnıcı'nın üstünde yer alan Piri Paşa Camisi'nin yanındaki teras, harika bir Süleymaniye, Galata, Haliç ve Unkapanı manzarası sunar.

40) *Kız Kulesi*: Efsanevi kulenin üst katındaki parmaklıklı balkonda hiç gezindiniz mi? Bir deneyin de İstanbul dünyanın en güzel şehri mi, değil mi, karar verin.

41) *Haydarpaşa Limanı*: Liman içinde, dokların bulunduğu kıyının ucundaki yer, sarsıcı bir İstanbul manzarasını sergiler. Ama buralara girmek öyle kolay olmayabilir. İzin alabilirseniz ne mutlu size...

42) *Moda Burnu*: Burada bir çay bahçesinde oturup İstanbul'u dinleyin, gözleriniz kapalı!

43) *Galata Köprüsü*: İlk yapılışı 1845'lere inen tarihî köprünün her noktası şahane İstanbul görüntülerinin odak noktasıdır. Unkapanı-Atatürk Köprüsü de bu özelliğe sahiptir.

44) *Ayvansaray*: Semtin adını taşıyan metrobüs istasyonunun yaya üst geçidinde durun ve Haliç'i, Eyüp'ü, Hasköy, Kasımpaşa, Galata kıyılarını ve Yarımada kara surlarını sindire sindire seyredin.

45) *Karaköy*: Yolcu iskelesinin solundaki park heyecan verici bir İstanbul manzarası sergiler. Balık tutma imkânı da sağlar. Hazırlıklı gelin.

46) *Üsküdar*: Marmaray istasyonunun karşısındaki Şemsi Ahmed Paşa Camisi (Kuşkonmaz Camisi) denizin tam kıyısındadır. Cami ile deniz arasındaki çok dar geçit muazzam bir Boğaziçi ve Galata manzarası gösterir. Balık tutmak için de ideal bir noktadır burası.

Şemsi Ahmed Paşa Camisi'nin kıyısından seyredilen Boğaziçi ve İstanbul manzaraları nefes kesecek güzelliktedir

47) *Kasımpaşa*: Semt stadının üzerinde, Tepebaşı yolunun kıyısındaki yüksek setin parmaklıklarına dayanın ve durup öylece bakın İstanbul'a...

48) *Şişhane*: Buradaki yokuştan Unkapanı Köprüsü'ne doğru inerken sağınızda Haliç Tersanesi'nin eski anıtsal kapısını göreceksiniz. Bunun kıyısından Yarımada'yı bir seyredin. Hele hele Süleymaniye'yi...

49) *Akbıyık*: Sultanahmet Camisi'nin doğusunda, yani deniz tarafında çok güzel oteller var ve bunların yine pek çoğunun da en üst katlarında harika manzaralı teras kafeler bulunuyor. Akbıyık çevresinde konuşlanmış bu otelleri öğrenmeye çalışın.

50) *Hipodrom Sfendonu*: Tarihî Hipodrom'un güneye bakan yuvarlak ucundaki Ticaret Mektebi'nin bahçesindeki parmaklılardan Küçükayasofya ve Şehsuvarbey mahalleleriyle Yarımada'nın güney kıyılarının bir bölümü, Marmara Denizi ve Kumkapı tarafları neredeyse kuşbakışı seyrediliyor. Böyle bir fırsatı fotoğraflamaya çalışıp.

51) *Kâtip Muslihiddin*: Yazıcı Camisi diye de tanınan bu cami Balat sırtlarında yer alıyor. Draman Caddesi ile Balat içinden çıkan Ayan Caddesi arasındaki yüksek bir noktada bulunan bu küçük caminin çevresindeki bazı sokaklar, size Ayvansaray ve Balat sokaklarını tepe noktasından seyretme olanağı verecek. Eski günleri anımsatan duygusal bir havası vardır buraların.

52) *Bozdoğan Su Köprüsü*: Saraçhane mevkisindeki 1700 yıllık su köprüsünün yirmi küsur metre yüksekliğindeki üst kanalına parmaklıkların yerleştirilmesi ve bu "uzun ve ince yol"da yürüme olanağının elde edilmesi gündeme gelmişti bir ara. Eğer bu işlem gerçekleşirse, İstanbullular şimdiye dek hiç görmedikleri bir açıdan şehrin olanca güzelliğini seyredebilecekler. Çocukluğumuzda bu su köprüsünün üzerine doğu yönünden çıkabiliyorduk.

53) *Galata Kulesi*: Dillere destan ve dünya çapında tanınan kuleden panoramik bir İstanbul manzarası seyredildiğinde, görülenler hafızalardan kolay kolay silinemez.

54) *Telli Baba*: İstanbul'un Rumeli yakasındaki Sarıyer'in kuzeyinde ve Rumelikavağı yolunun kıyısındaki set üzerinde yer alan Telli Baba mekânı harika bir seyir balkonudur.

İSTANBUL'U NERELERDE ÇALIŞABİLİRSİNİZ?

İstanbul'u enine boyuna büyük bir heyecan ve zevkle gezdiniz. Birçok not tuttunuz, yüzlerce fotoğraf çektiniz. Artık ders çalışmaya geldi sıra... Bu kısım aslında işin en güzel yönlerinden biridir. İstanbul'u çalışmak için kitaplarla, belgelerle haşır neşir olmaya hazırlanın şimdi.

İlk olarak yapmanız gereken, hangi kurumlarda bu girişiminizi en tatminkâr biçimde hayata geçirebileceğiniz sorusuna yanıt vermek olacaktır. Bu ana kadar güzide şehrimizle ilgili az da olsa bilgiler edindiniz kuşkusuz. Benim amacım da buydu zaten. Yeteri kadar, ama oldukça kısa bilgiler eşliğinde İstanbul'un hemen her yerindeki eserleri, bölgeleri, semtleri tanıyarak gezdiniz. Neredeyse tüm tarihî mirası dolaşıp haklarında bazı notlar tuttunuz, adreslerini saptadınız.

İşte bu aşamalardan sonra İstanbul hakkında etraflıca bilgi toplamaya geldi sıra. Bazı mekânlar sunacağım sizlere. Buralarda neler yapabilirsiniz:

a) Gezideki yöntem gibi, öncelikle Tarihî Yarımada ile ilgili bilgi kaynaklarına ulaşmaya çalışın. Bunu yaparken gezideki programınıza uymaya hiç gerek yok. Siz bilgi topluyorsunuz, bu bölge ile ilgili her şeyi kaydedebilirsiniz. Diyelim ki, Divanyolu güzergâhınızda karşılaştığınız II. Mahmud Türbesi'ni gezmiştiniz, ama bu mekânla ilgili doyurucu bilgiye henüz sahip değilsiniz. Burada yatanlar kimlerdir? Anıtsal türbeyi ne zaman ve kim inşa etmiştir? Vaktiyle aynı yerde ne vardı? Buradaki en eski ve en yeni kabirler kimlere aittir? Bunun gibi pek çok soru... O hâlde araştırma için geldiğiniz kurumda bu konulara değinen kaynaklara ulaşmalısınız ilk etapta. Aldığınız notları defterinize kaydettikten sonra merak ettiğiniz başka bir eseri araştırmaya yönelebilirsiniz.

b) Tarihî Yarımada için not defterinizin ayrı olmasını söylemiştim. Şehrin diğer bölgeleri için de ayrı defterler kullanmalısınız.

Herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için "beş İstanbul'a ait beş küçük defter"inizin bulunması gerektiğini bir kez daha hatırlatayım. Bu sayede, daha sonraki çalışmalarınızda kaynak bilgilerinize ulaşmanız ve bu bilgileri ait oldukları bölümlere aktarmanız çok daha çabuk ve sağlıklı olur. Kısacası, Yarımada dışında, küçük bir omuz çantasına sığabilecek ebatta üç ayrı defter daha istiyorum sizden: Eyüp, Üsküdar ve Galata defterleri... Yine, önceki satırlarda söz ettiğim şekilde, "uzak İstanbul" için sizlerden bir de "kenar" defteri rica ediyorum. Zaten bu defterlerin hepsini yanınızda taşımayacaksınız, merak etmeyin, yük olmazlar size. Tabii, aynı günde hem Galata'yı, hem Yarımada'yı, haydi biraz da Üsküdar'ı gezmezseniz tabi...

c) Gezdiğiniz bütün mekânlara ait bilgileri toplarken heyecanınız kesinlikle katlanacak. Dolayısıyla da o eserler ve mekânlar sizi bir mıknatıs gibi kendine tekrar çekecektir. Ama bu gidişiniz tabii ki çok daha donanımlı bilgiler eşliğinde gerçekleşecek.

Sizlere İstanbul'da mevcut bazı kütüphane ve araştırma merkezlerini de tanıtmaya çalışayım. Bundan sonrası size ait. Kolay gelsin.

1) *Beyazıt Devlet Kütüphanesi*: Beyazıt Camisi'nin tam karşısındaki 19. yüzyıl sonlarından kalan bu kütüphanemiz Kültür Bakanlığı'na bağlı son derece donanımlı bir kültür kurumudur. İstediğiniz her kaynağa ulaşabildiğiniz gibi, burada eski gazeteleri de tarama imkânınız var. Ayrıca vakit darlığından dolayı okuyamadığınız bölümlerin fotokopilerini de çıkarttırabilirsiniz burada.

2) *Atatürk Kitaplığı*: Taksim'de, AKM'nin batısındaki Mete Caddesi'nin kıyısında bulunan bu nezih kurumunun çok doyurucu İstanbul kaynakları mevcut.

3) *Çelik Gülersoy Kitaplığı*: Gülhane'deki Soğukçeşme Sokağı üzerinde bulunan şirin ahşap konutlardan birisi, Çelik Bey'in İstanbul kitaplarından oluşmuş zengin bir bilgi kurumudur.

4) *İstanbul Araştırmaları Enstitüsü*: Tepebeşı Caddesi'nde, Pera Müzesi'ne bağlı herkese açık özel bir kütüphanedir. Benim de çok sık gidip çalışmalar yaptığım bir kurumdur. Üstat Semavi Eyice'nin kitaplığı da burada okuyucuların hizmetindedir. Masalar bilgisayarlarla donatılmış olup çalışma ortamları son derece rahattır. İstanbul tarihi, binanın katlarına göre ayrı ayrı sınıflandırılmıştır ve bu okuyucular için büyük kolaylık sağlar. Burada da fotokopi edinebilirsiniz.

5) *İSAM*: İslam Araştırmaları Merkezi adıyla faaliyet gösteren bu kütüphane Bağlarbaşı'ndan Nakkaştepe'ye giden yol üzerinde yer alıyor. Aracınızla gelirseniz eğer özel bir park yeri bulunuyor, bilginiz olsun. İç mekânı çok geniş olan üç katlı bu araştırma merkezine çok cüzi ücretle edinebileceğiniz özel bir kartla girebilirsiniz. Girişte bu işlemi hemen yapıyorlar. Fotokopi bölümü çok süratli çalışıyor ve bir hayli de ucuz.

6) *Alay Köşkü*: Gülhane Parkı girişinin hemen solunda yer alan bu tarihî mekân günümüzde Ahmet Hamdi Tanpınar Kütüphanesi ve Araştırma Merkezi olarak faaliyetini sürdürüyor. Tarihî bir mekânda İstanbul tarihi çalışmanın keyfi en güzel burada sürdürülüyor bence. Alt katında yeme içme yeri de var.

7) *Tünel Kütüphanesi*: Tünel meydanındaki Tünel Han'ın girişinde yer alan bu kütüphanede İstanbul'un özellikle ulaşım tarihine yönelik zengin bir arşiv mevcut.

8) *Yıldız Sarayı Kütüphanesi*: Sarayın girişteki avlusunda yer alan kütüphane çok zengin bir arşive sahip. Ayrıca kütüphanenin bir "İstanbul kitapları" bölümü de mevcut.

Belli başlı bu kurumlar dışında, bazı tarihî kütüphaneler de var. Eski Türkçeyi bilenler için bu mekânların da isimlerini vereyim dilerseniz. Çalışma ortamları "tarih kokusu" ile doludur. İşte belli başlıları:

a) Üsküdar çarşısındaki *Hacı Selim Ağa Kütüphanesi*, 18. yüzyıldan kalma bağımsız, küçük bir yapıdır. Arşivi oldukça zengindir.

b) Süleymaniye Külliyesi'nin kuzeybatı ucunda yer alan Mimar Sinan'ın türbesinin hemen gerisinde *İstanbul Müftülüğü* bulunuyor. Buranın girişinde (Eski Ağa Kapısı) Osmanlı arşivleri, Sultan II. Abdülhamid'in özel marangozhanesinde yaptığı şahane ahşap dolaplar içinde muhafaza ediliyor. Görevli bir memur size istediğiniz konularda yardımcı oluyor burada.

c) *Süleymaniye Kütüphanesi*, külliyenin güney medreseleri içinde yer alıyor ve tartışmasız çok donanımlı bir kurum.

d) *Köprülü Kütüphanesi*, Divanyolu üzerinde ve geç 17. yüzyıldan kalma müstakil bir kütüphane olarak yapılmış. Yüzlerce elyazması kitapla tarihî labirentlerde yol alınıyor burada.

e) *Atıf Efendi Kütüphanesi*, Vefa'daki bir 18. yüzyıl eseri... Nefis bir çalışma mekânı var.

KAYNAKÇA

Burçak Evren, haz, *Zeytinburnu*, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Celal Esat Arseven, *Kadıköyü Hakkında Belediye Araştırmaları*, Kadıköyü Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2011.

Ceyhan Güran, İstanbul, Akis Kitap, İstanbul, 2010.

Doğan Kuban, İstanbul, Bir Kent Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2004.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı, Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul, 1994.

Edmondo De Amicis, İstanbul 1874, TTK Yayınları, Ankara, 1993.

Fatih (1, 2, 3. Ciltler), Fatih Belediye Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2012.

Haldun Hürel, İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık, Kapı Yayınları, İstanbul, 2010.

Hüseyin Irmak, ed, *Osmanlı Belgelerinde Kâğıthane*, Kâğıthane Belediye Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2007.

İbrahim Hakkı Konyalı, Üsküdar Tarihi, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1926.

M. Yalçın Yılmaz, ed, *Dünden Bugüne Küçükçekmece*, Küçükçekmece Belediye Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2010.

Mehmet Nermi Haskan, *Eyüp Sultan Tarihi*, Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2008.

Mehmet Nermi Haskan, *Eyüplü Meşhurlar*, Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Mehmet Ziya, İstanbul ve Boğaziçi, İstanbul Devlet Matbaası, 1928.

Orhan Erdenen, *Boğaziçi Kendini Anlatıyor*, KitabİstanbuI Yayınları, İstanbul, 2007.

Orhan Erdenen, *Boğaziçi Sahilhaneleri*, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2006.

Petrus Gyllius, İstanbul'un Tarihî Eserleri, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Philip Mansel, *Konstantiniyye*, Everest Yayınları, İstanbul, 2008.

Ragıp Akyavaş, Âsitane, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.

Samiha Ayverdi, *Boğaziçi'nde Tarih*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2002.

Tahsin Öz, İstanbul Camileri, TTK Yayınları, Ankara, 1997.

SON BİR NOT

Ucu bucağı artık belli olmayan İstanbul'un, tarihî değer yansıtan yörelerinin neredeyse tamamını gezmiş, tanımış oldunuz. Ayrıca son derece etkileyici seyir teraslarını da öğrenmiş oldunuz. Gördüklerinizi not ettiniz; nerelerde hangi eserlerin bulunduğunu, buralara nasıl gidilebileceğini kaydettiniz. Yüzlerce fotoğraf çektiniz. Çok önemli işler başardınız. İstanbul sevginiz iyice kabardı. Bir daha çıkmamacasına yüreklerinize yerleşti İstanbul.

İstanbul sizin... Artık onu tanıyorsunuz. Gezdiğiniz yerleri tekrar tekrar büyük bir heyecanla gezeceğinize dair kadim şehrinize söz veriyorsunuz. Onu, bir bebek gibi sarıp sarmalayıp kucaklayacağınıza, dünya var olduğu sürece seveceğinize, koruyacağınıza, asla gözü yaşlı bırakmayacağınıza ve çok saygı duyacağınıza da... Bunu yaparak da hem büyük bir mutluluk duyuyorsunuz, hem de vefa borcunuzu ödemiş oluyorsunuz İstanbul'unuza!..

Küçükayasofya Camisi'nin gerisindeki mezar şahidelerine ait çeşitli Osmanlı başlıkları

Koşuyolu Adile Sultan Kasrı

İstiklal Caddesi

İstanbul'un huzur mekânlarından biri olan Arkeoloji Müzesi

Karaköy (Galata) Köprüsü

Önde Çemberlitaş'ın kaidesi ve geride Atik Ali Paşa Camisi

Balat sırtlarından Kasımpaşa

Molla Aşki Tepesi'nden Haliç ve Galata

Rumelihisarı

At Meydanı (Hipodrom)

Selimiye Kavak Bayırı Sokağı'ndan Kız Kulesi ve Galata

Ayvansaray'da bir sokak dokusu

Bir başka açıdan Sultanahmet Camisi

Ayvansaray mıntıkasında İstanbul kara surları

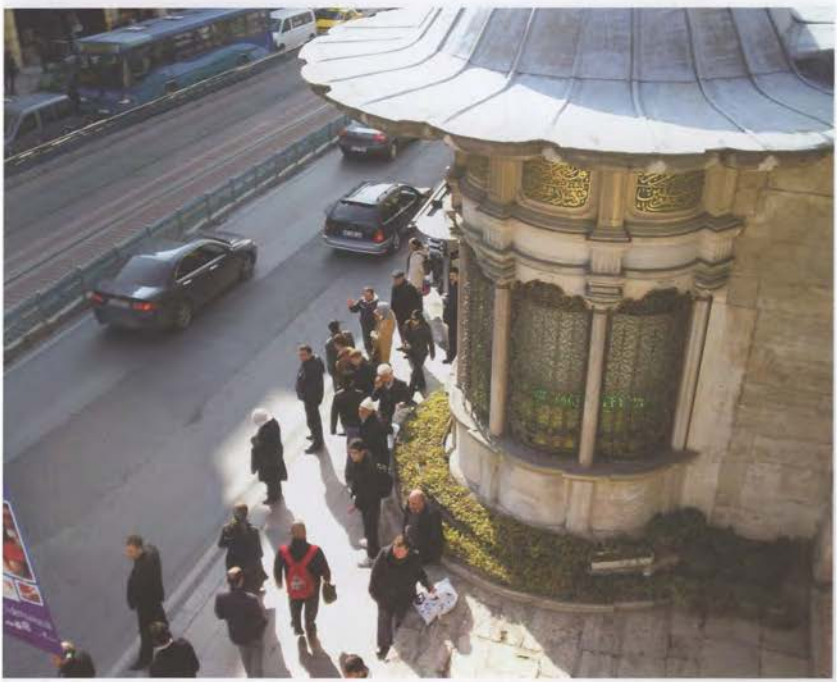
Divanyolu II. Mahmud Türbesi

Kumkapı'da "Düzgün" sokak

Yeniköy Kıyıları

Laleli Külliyesi'ne ait Sultan III. Mustafa ve Sultan III. Selim Türbesi

Yeniköy sırtlarından Aya Panaghia Rum Kilisesi ve karşıda Beykoz kıyıları

Mısır Çarşısı ve geride Rüstem Paşa Camisi

Fener Patrikhanesi yakınında Mismarcı Çeşme Yokuşu

Anadoluhisarı ve Göksu

Ayasofya

1890 tarihli Sirkeci Garı

Karaköy'de bazı binaların çatılarında Rus Kiliseleri bulunur

Emirgân Sakıp Sabancı Müzesi'nden Boğaziçi

Şehremini'de Kılıç Baba Dergâhı

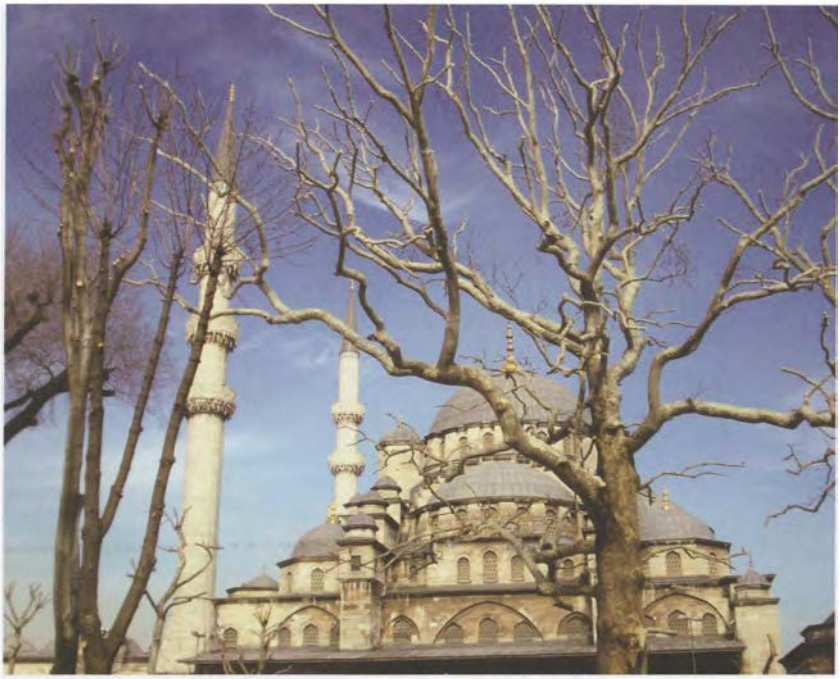
Ortaköy Büyük Mecidiye Camisi ve Esma Sultan Sarayı

Rumelihisarı'ndan Asya kıyıları

Şehzade Mehmed Camisi

Eminönü Meydanı'nda Yeni Cami

Maçka-Vişnezade'de Sanatkârlar Parkı

ISBN: 978-605-5107-42-8
9 786055 107628

İstanbul Nasıl Gezilir Haldun Hürel'den İstanbul'u karış karış ama bir plan dâhilinde gezmek isteyenlere harika bir kılavuz...

İstanbul âşığı ve uzmanı Haldun Hürel'in kılavuzluğu sayesinde ucu bucağı artık belli olmayan İstanbul'un, tarihî değer yansıtan yörelerinin neredeyse tamamını gezmiş, tanımış olacaksınız. Ayrıca son derece etkileyici seyir teraslarına çıkacak, gördüklerinizi not etmek isteyecek, yüzlerce fotoğraf çekeceksiniz. İstanbul sevginiz iyice kabarıp bir daha çıkmamacasına yüreklerinize yerleşecek...

"İstanbul sizin... Gezdiğiniz yerleri tekrar tekrar büyük bir heyecanla gezeceğinize dair kadim şehrinize söz veriyorsunuz. Onu, bir bebek gibi sarıp sarmalayıp kucaklayacağınıza, dünya var olduğu sürece seveceğinize, koruyacağınıza, asla gözü yaşlı bırakmayacağınıza ve çok saygı duyacağınıza da... Bunu yaparak hem büyük bir mutluluk duyuyorsunuz hem de vefa borcunuzu ödemiş oluyorsunuz İstanbul'unuza!.."

kapı
Kapı No: 420
İstanbul: 13

www.kapiyayinlari.com
bilgi@kapiyayinlari.com